

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

IMPACT STRATEGIC

Nr. 1 [30]/2009

Șos. Panduri, nr. 68-72, sector 5

Telefon: (021) 319.56.49; Fax: (021) 319.55.93

E-mail: cssas@unap.ro; Adrese web: <http://impactstrategic.unap.ro>, <http://cssas.unap.ro>

**EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI**

Consiliul editorial:

Prof. univ. dr. Marius Hanganu, președinte

C.S. I dr. Constantin Moștofleu, președinte executiv, redactor-șef

Prof. dr. Hervé Coutau-Bégarie (Institutul de Strategie Comparată, Paris, Franța)

Prof. dr. John L. Clarke (Centrul European pentru Studii de Securitate "George C. Marshall")

Prof. univ. dr. ing. Adrian Gheorghe (Old Dominion University, Norfolk, Virginia, SUA)

Dr. Libor Frank (Institute for Strategic Studies, Defence University, Brno, Cehia)

Dr. Dario Matika (Institute for Research and Development of Defence Systems, Zagreb, Croația)

C.S. I dr. Nicolae Dolghin

C.S. I dr. Gheorghe Văduva

Colegiul de redacție:

Redactor șef adjunct: C.S. Vasile Popa

Secretar de redacție: Corina Vladu

Redactor: dr. George Răduică

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Mihai Velea

C.S. I dr. Grigore Alexandrescu

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din 27.05.2004 referitoare la buna conduită în cercetarea științifică.

ISSN 1842-810X (ediție online)

CUPRINS

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

<i>Parteneriatul estic – instrument de consolidare a politicii de vecinătate a UE</i> Dr. Florian RÂPAN.....	7
<i>Negocieri limitate, dar război nelimitat în Orientul Apropiat</i> Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN.....	13

GEOPOLITICI ȘI GEOSTRATEGII PE TRAIECTORIA VIITORULUI

<i>România – moderator al echilibrului de putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre</i> Marius PRICOPI.....	20
<i>Jocuri geostrategice la est de Marea Neagră</i> Dr. Grigore ALEXANDRESCU.....	28

NATO ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: POLITICI, STRATEGII, ACȚIUNI

<i>Controlul parlamentar asupra Politicii Europene de Apărare și Securitate</i> Cristina BOGZEANU.....	31
---	----

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

<i>Consonanțe și rezonanțe strategice în condiții de normalitate, de criză și de risc militar extrem</i> Dr. Gheorghe VĂDUVA.....	39
<i>Grupurile de interese și securitatea umană</i> Dr. Petre DUȚU.....	48
<i>Mediul de securitate în Europa Centrală și de Est prin prisma strategiilor de securitate ale României, Ungariei, Cehiei și Slovaciei - analiză comparativă</i> Dr. Georgeta CHIRLEȘAN.....	54
<i>Abordări ale relației biunivoce securitate – identitate</i> Mirela ATANASIU.....	65

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

<i>Recrudescența fenomenului terorist în epoca actuală. Proliferarea terorismului economic</i> Ilie PENTILESCU.....	69
--	----

ANALIZE, SINTEZE, EVALUĂRI

<i>Geopolitică și globalizare: statul-națiune în lumea postmodernă</i> Dr. Liviu Bogdan VLAD, dr. Gheorghe HURDUZEU, dr. Andrei JOSAN.....	75
<i>În căutarea multipolarității. Dimensiuni și perspective ale parteneriatului ruso-chinez la început de mileniu</i> Emanuel COPILAȘ.....	81

EVENIMENT STRATEGIC

<i>Anul european al regiunii Vest-Balcanice</i> Vasile POPA.....	89
---	----

PUNCTE DE VEDERE

O propunere privind crearea unui drept internațional al energiei

Mădalina Virginia ANTONESCU.....92

NOTE DE LECTURĂ

Sinteza unei transformări.....104

AGENDA CSSAS

Activități ale CSSAS ianuarie-martie 2009

Irina CUCU.....105

În atenția autorilor.....107

CONTENTS

THE POLITICAL-MILITARY PRESENT

The Eastern Partnership - a tool to consolidate the EU Neighbourhood Policy, Florian RÂPAN, PhD/p.7

Limited negotiations but unlimited war in the Middle East, Constantin-Gheorghe BALABAN, PhD/p.13

GEOPOLITICS AND GEOSTRATEGIES ON THE FUTURE'S TRAJECTORY

Romania - moderating the power equilibrium in the Wider Black Sea Region, Marius PRICOPI/p.20

Geostrategic games in the East part of the Black Sea, Grigore ALEXANDRESCU, PhD/p.28

NATO AND EU: POLITICS, STRATEGIES, AND ACTIONS

Parliamentary control of the European Security and Defence Policy, Cristina BOGZEANU/p.31

SECURITY AND MILITARY STRATEGY

Consonances et resonances strategiques en conditions de normalité, de crise et de risque extreme, Gheorghe VĂDUVA, PhD/p.39

Les groupes d'intérêts et la sécurité humaine, Petre DUȚU, PhD/p.48

The security environment within Central and Eastern Europe through the Security Strategies of Romania, Hungary, the Czech Republic and Slovakia - Comparative analysis, Georgeta CHIRLEȘAN, PhD/p.54

Approaches of the security - identity mutual relation, Mirela ATANASIU/p.65

TERRORISM. WAR ON TERRORISM

Recrudescence of terrorist phenomenon nowadays - the proliferation of economic terrorism, Ilie PENTILESCU/p.69

ANALYSIS. SYNTHESIS. EVALUATIONS

Geopolitics and globalisation: the nation-state in the postmodern world, Liviu Bogdan VLAD, PhD, Gheorghe HURDUZEU, PhD, Andrei JOSAN, PhD/p.75

In search of multipolarity. Dimensions and perspectives of the Russian-Chinese partnership at the beginning of the new millenium, Emanuel COPILAȘ/p.81

STRATEGIC EVENT

The European year of the West Balkans area, Vasile POPA/p.89

POINT OF VIEWS

A proposal concerning the establishment of an International Energy Law, Mădălina Virginia ANTONESCU/p.92

REVIEWS

The synthesis of a transformation/p.104

CDSSS' AGENDA

*The activities of the Centre for Defence and Security Strategic Studies, January-March 2009
Irina CUCU/p.105*

Instructions for authors/p.107

PARTENERIATUL ESTIC – INSTRUMENT DE CONSOLIDARE A POLITICII DE VECINĂTATE A UE

Dr. Florian RĂPAN

Modalitate consolidată de extindere a politicii de vecinătate a UE, Parteneriatul Estic, pe cale de a se lansa în această primăvară la Praga, orientează preocupările de cooperare ale organizației europene spre zona extinsă al Mării Negre și zona Caucazului, operaționalizând o soluție care, prin strângerea legăturilor politice și economice cu Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina, va contribui, se estimează, la propagarea stabilității și securității în spațiul răsăritean, dominat de provocări și amenințări numeroase, al fostelor republici sovietice. Realizările anterioare din sfera politicii europene de vecinătate pot constitui o garanție a unei evoluții pozitive a statelor în cuprinsul noii inițiative, ca urmare a implicării active, multilaterale a Uniunii în problemele vecinătății estice.

Noul forum regional de cooperare multilaterală, considerat o prioritate a președinției cehe a Uniunii, aspiră să adâncească dimensiunea estică a politicii europene de vecinătate, completând, astfel, instrumentele existente, ca Sinergia Mării Negre, inițiativă românească deschizătoare de drumuri în soluționarea problemelor spațiului ponto-caspic, cu această inițiativă, ce are ca autori Polonia și Suedia și promite o cooperare mai strânsă cu statele respective, care speră să obțină din aceasta un sprijin real pentru o eventuală aderare.

Abordând acest subiect înaintea summit-ului dedicat Parteneriatului Estic, din luna mai, ne-am oprit, în rândurile de față, la impactul estimat al inițiativei asupra statelor respective și efectul scontat al acesteia asupra stabilității și securității UE.

Cuvinte-cheie: UE, stabilitate, dezvoltare, Parteneriat Estic.

1. Deschiderea unui nou capitol în relațiile cu vecinii răsăriteni

Analiza tuturor elementelor ce formează substanța Parteneriatului Estic reliefează o dublă determinare: pe de o parte, dorința liber exprimată a statelor foste sovietice din arealul Mării Negre și spațiul caspic de a se apropia și, dacă se poate, de a accede în UE, iar pe de altă parte, cum menționează și comunicarea Bruxellesului, interesul vital al organizației europene de a contribui la dezvoltarea stabilității, la îmbunătățirea guvernării și la susținerea dezvoltării economice la frontierele sale estice.

Comisia Europeană își sprijină propunerea cu privire la crearea noului instrument - Parteneriatul Estic – pe argumentul că acesta va reprezenta o nouă etapă în relațiile UE cu Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Moldova și Ucraina. Parteneriatul ambiționează să adâncească nivelul de angajare politică, inclusiv perspectiva tranziției la o nouă generație de acorduri de asociere, să realizeze o integrare extinsă în economia UE, să faciliteze călătoriile cetățenilor din această regiune către UE, cu condiția îndeplinirii anumitor cerințe de securitate, să stabilească modalități mai concrete de asigurare a securității energetice, care să fie avantajoase pentru toate părțile implicate, să crească nivelul de asistență financiară. UE își propune să sprijine într-o mai mare măsură eforturile de reformă ale partenerilor săi, prin intermediul unui nou program global de consolidare instituțională și al unei noi dimensiuni multilaterale, care va permite formularea unui răspuns solidar în cadrul parteneriatului la provocările comune. Viitorul parteneriat cuprinde noi măsuri de sprijinire a dezvoltării sociale și economice a celor șase țări vizate, precum și cinci inițiative emblematice care vor demonstra în mod concret sprijinul UE.

Inițiativa actuală are un evident caracter de continuitate, trăgându-și seva din cunoscuta politică europeană de vecinătate (PEV). Astfel, în efortul de devenire a sa ca actor global, Uniunea își propunea, în 2003, o strategie de gestionare a schimbării, care, în perspectiva extinderii organizației, să-i permită să abordeze problemele în registrul „noi împreună”. Între elementele-cheie, aceasta așeza și problema dezvoltării parteneriatului cu vecinii europeni, în cadrul unei politici de vecinătate care să propage prosperitatea și stabilitatea în jurul său, pe măsură ce frontierele organizației se extind.

Procesul se preconiza că va asigura o securitate mai mare cetățenilor Europei, dar și o creștere a autorității, coerenței și influenței UE pe arena internațională. Prin politica de vecinătate, se atribuiau atunci atuurilor sporite statelor de la granița de sud-est a Uniunii. Pentru a evita noi procese de fragmentare a continentului, potențial destabilizante, Uniunea crea o „zonă de liber schimb”, ce se considera că ar putea genera o integrare completă din punct de vedere economic pentru țări vecine, ca Rusia, Ucraina, Belarus, Republica Moldova, Georgia, Armenia și Azerbaidjan, ori mediteraneene, statele membre sau candidate de la frontiera estică și sudică a UE găsind o oportunitate sporită de participare mai activă la dezvoltarea și stabilitatea zonei.

Politicii de vecinătate i s-a atribuit din start un rol important în stabilitatea regională, care, se știe, este direct condiționată de constrângerile interne și externe ale statelor mai puțin dezvoltate care aspiră la statutul de membru al UE: lipsa resurselor naturale, problemele demografice, economice, sociale, concurența pe piețele externe globalizate, migrația necontrolată, terorismul și crima organizată etc. Lansată înainte de extinderea cu cele zece state a organizației europene, PEV a vrut să creeze, în cadrul PESC, o zonă de nivel ridicat de cooperare economică și integrare politică, care să promoveze stabilitatea, securitatea și prosperitatea comună în interiorul Uniunii și la frontierele sale, făcând din vecinii săi „viitori aliați”. Ca dovadă, Planurile de acțiune ce aveau să fie încheiate cu statele de vecinătate vizau dialogul politic al luptei cu terorismul și teroarea ADM, cooperarea pe probleme ale migrației, traficului de ființe umane, economice și sociale stringente, dar și energetice, de transport și de mediu. Inițiativa propunea statelor învecinate cu Europa largită obiectivul global de a avea un nivel identic cu cel al țărilor

aderente, cu excepția obligațiilor financiare și a participării la instituții.

În doar câțiva ani, UE a încheiat, pe dimensiunea PEV, Acorduri de parteneriat și cooperare cu vecinii din Est și Acorduri de asociere cu cei din Sud, în prezent fiind incluse în inițiativă Algeria, Armenia, Azerbaidjan, Republica Belarus, Egipt, Georgia, Israel, Iordania, Liban, Libia, Republica Moldova, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Siria, Tunisia și Ucraina. Rusia nu este încă asociată la PEV, dar are încheiat un parteneriat strategic specific cu UE, în curs de a fi renegociat, sub forma unui acord de parteneriat întărit, după ce discuțiile la acord au fost întrerupte, la 1 septembrie trecut, ca urmare a conflictului ruso-georgian din august 2008.

După cum se știe, președinția germană a Uniunii a inițiat și pus în mișcare, în primul semestru al anului 2007, o variantă nouă, îmbunătățită a PEV, numită PEV Plus, în care opțiunile germane fac distincție între „vecinii Europei” - care includ și statele din Est, dar și pe cele din sudul continentului - și „vecinii europeni”, care se referă numai la statele foste sovietice. Inițiativa germană era orientată mai ales spre spațiul Caucazului, subliniind necesitatea ca statele de aici, dar și R. Moldova, Ucraina și Belarus să beneficieze de o integrare mai tangibilă în structurile europene¹.

PEV Plus trebuia să genereze, au subliniat analiștii², un parteneriat al modernizării între UE și țările din Est, ca și din Caucaz, care să le ofere fonduri pentru o veritabilă transformare de profunzime. Organizația a extins cooperarea și zona de securitate de la periferia Europei spre Estul caucazian și asiatic, motivate de existența unor amenințări reale reprezentate de situațiile conflictuale din regiune și potențialul de piață oferit de expansiunea economiei europene, propunându-și să lupte cu problemele interne ale acestor state, legate de debilitatea instituțiilor, gradul ridicat de corupție, dificultățile democratizării, dezvoltarea insuficientă, nerespectarea drepturilor omului, nerealizarea statului de drept și, în același timp, cu conflictele latente din zonă, susceptibile a reînvia în orice moment, și cu incapacitatea puterii de a stăpâni crizele ce apar pe neașteptate. În context, UE era preocupată de controlul amenințărilor de joasă intensitate la adresa securității, ca și de stoparea expansiunii terorismului, de prevenirea diseminării și folosirii armei nucleare în regiune, de reducerea delicvenței internaționale și a traficului ilicit de arme, droguri etc., precum și de accesul

la resursele de hidrocarburi necesare asigurării cu energie a statelor membre ale organizației.

Ulterior, relația dintre Estul continentului și UE, legată de securitatea energetică a Europei, s-a consolidat și finalizat într-o strategie coerentă, numită Strategia pentru Asia Centrală, ce a declanșat acțiunile prin care organizația a oferit ansamblului partenerilor PEV, atât în est, cât și în sud, o perspectivă clară de integrare comercială și economică aprofundată în UE, mergând de la simplul liber schimb de bunuri și servicii, la problema barierelor nontarifare și până la o convergență totală asupra planului, a consolidat apropierea regională în Est, bazată pe cooperarea existentă în regiunea Mării Negre, a întărit cooperarea politică, asocierea partenerilor PEV la inițiativele UE și a jucat un rol mai activ în eforturile de reglementare a conflictelor în regiune³.

Un capitol atașat la această Strategie a fost cel referitor la „Sinergia Mării Negre“, contribuție românească de orientare a interesului Uniunii spre spațiul largit al Mării Negre, „o piață în expansiune cu potențial de dezvoltare ridicat“ și „o placă turnantă pentru fluxurile de energie și de transport“. Așa se face că acum, privind spre Est, organizația europeană are mai acut în atenție probleme ca securitatea sa energetică și proiectele de furnizare și de transport ale gazelor naturale și petrolului din Marea Caspică, prin Marea Neagră, în special prin crearea unui nou coridor energetic, alături de promovarea drepturilor omului, a democrației și a bunei guvernări, de stoparea imigrației ilegale, a traficului de persoane și a contrabandei, dezvoltarea transporturilor, inclusiv pe Dunăre, sau comerțului.

La apariția ideii noului Parteneriat Estic, care nu trebuie să ignore, ci, dimpotrivă, să completeze și întregască formulele anterioare îmbrățișate de PEV, PEV Plus, Strategia pentru Asia Centrală și Sinergia Mării Negre, statele membre speră că impactul său asupra regiunilor vecine ale organizației din Est va fi unul real, ce va întări efectiv stabilitatea, securitatea și prosperitatea spațiilor respective. De altfel, oficiali europeni⁴ văd ultimele două inițiative care se asociază problematicii spațiului complex și largit al Pontului Euxin într-o unitate perfectă, întrucât, constată ei, există spațiu suficient pentru ca cele două inițiative care vizează dimensiunea estică a regiunii - Parteneriatul Estic și Sinergia Mării Negre - să se dezvolte complementar și să se susțină reciproc. Diplomația cehă apreciază că,

prin obiective, Parteneriatul Estic este o inițiativă mai extinsă decât inițiativa regională reprezentată de Sinergia Mării Negre. Dacă în cadrul Sinergiei accentul cade pe libera circulație, prin Parteneriatul Oriental se va face o pregătire a statelor vizate pentru o aderare ulterioară la UE. Pe de altă parte, se consideră că Parteneriatul va beneficia de o gamă mai largă de instrumente. Interesul sporit al Uniunii față de spațiul estic pleacă și de la problematica independenței energetice a Europei. În acest sens, Cehia intenționează să organizeze, în prelungirea reuniunii din mai a Parteneriatului Estic, un al doilea summit, cu țările-cheie pentru proiectul „coridorului sudic“ de transport al gazului de la Marea Caspică spre Europa. Printre țările ce vor fi invitate aici se vor afla Georgia, Turcia și Kazahstan. Problema „coridorului sudic“ – via proiectului Nabucco – dorește să lege Caspică de Austria, prin Turcia, fapt ce a revenit, potrivit AFP, în centrul priorităților, odată cu recenta criză a gazului ruso-ucraineană, care a întărit voința europenilor de a-și reduce dependența față de Moscova, diversificându-și aprovizionările.

2. Parteneriatul Estic și problemele celor șase

Care va fi impactul noii inițiative asupra Republicii Moldova, Ucrainei, Republicii Belarus, Georgiei, Armeniei și Azerbaidjanului? Înainte de toate, „cheia“ pe care Parteneriatul Estic dorește s-o pună la dispoziția celor șase state vecine răsăritene face să renască speranțele de acces ale acestora în familia europeană. Și nu fără justificare. Când așteptarea în fața „ușii“ organizației se anunța de lungă durată, iar pentru unele state, probabil, inutilă, și când a obține o unanimitate în rândul celor 27 în problema largirii este o întreprindere extrem de greoaie, mai ales dacă judecăm lucrurile din perspectiva crizei ample care zdruncină din temelii economia continentului, conceptul „nordic“ de colaborare cu UE, gândit ca o etapă de tranziție la o nouă generație de acorduri de asociere, cu un anume specific pentru statele din spațiul largit al Mării Negre și Caspicii, se întrevede a fi un instrument de consolidare economică, politică și socială, dar și de securitate, care să aducă cu sine inclusiv o revigorare și relansare a candidaturii la comunitatea europeană. Fără nicio ranchiună față de entități statale care, făcând parte cândva, ca republici unionale, din colosul de la răsărit, au înăbușit, în 1968, „primăvara de la Praga“, Cehia,

aflată la conducerea președinției europene, este hotărâtă să le ofere celor șase state foste sovietice o altfel de „primăvară de la Praga“, cu posibilitatea de a le ancora mai strâns la sistemul economic și de securitate al Occidentului, pentru a face față cu succes provocărilor actuale și viitoare.

Apariția noii inițiative se leagă nemijlocit de realitatea că hotărârile estice ale Uniunii s-au mișcat, ca urmare a extinderilor succesive, făcând ca Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova, Ucraina și Belarus să devină noile vecine estice ale UE și determinând, cum accentua comisarul pentru relații externe și politica europeană de vecinătate, Benita Ferrero-Waldner⁵, oportunități reciproce, dar și responsabilități – despre care stă mărturie conflictul din Georgia. Se știe că statele europene partenere au un lung șir de probleme pe care se zbat să le rezolve, iar intensificarea relațiilor cu UE poate reprezenta o bună modalitate de ieșire din dificultate. De aceea, toate aceste state și-au exprimat interesul pentru apropierea de organizația europeană. Acum, organizația a decis că e timpul să sprijine aceste aspirații, să le acorde ajutorul și know-how-ul democratic pentru a fi capabile să adere la Uniune.

Detalii asupra dimensiunii acestui sprijin le găsim în mesajul oficialului european, care menționează faptul că Parteneriatul Estic, flexibil și adaptat în dependență de necesitățile și capacitatea fiecărui partener, va determina Uniunea Europeană să ofere asistența maximă posibilă, ținând cont de realitățile politice curente. Organizația își propune în acest caz un angajament politic mult mai profund, vrea să acorde un ajutor mai activ pentru reformele democratice și economice. Pentru a se asigura că fiecare dintre aceste țări are capacitatea administrativă necesară de a beneficia de avantajele rezultate din ofertele UE, organizația vrea să dezvolte cadrul instituțional care să permită a fortifica resursele acolo unde este nevoie. Un semnal politic foarte important al angajamentului pe care Uniunea și l-a asumat îl constituie decizia de a semna Acorduri de asociere cu cei care se conformează cu standardele internaționale ce se referă la alegerile electorale.

Pe de altă parte, este menționat faptul că se vor stabili, prin negocieri cu statele respective, vaste „zone de liber schimb“ care, pe termen lung, vor putea să adere la Comunitatea Economică de Vecinătate. O intensificare a legăturilor cetățenilor comunitari cu cei din statele partenere vecine

răsăritene va avea loc prin crearea pentru tineri de oportunități mai mari pentru a studia în UE, prin simplificarea procedurilor de călătorie spre Uniune. Cetățenii, se crede, vor călători liber și în siguranță și se conturează posibilitatea încheierii de Pacte de Mobilitate și Securitate, care să determine liberalizarea progresivă a vizelor, însoțite fiind de asistență, dar și să asigure o mai bună administrare a frontierelor comunitare. Uniunea își propune să contribuie activ la reducerea diferențelor economice și sociale din aceste state, cunoscându-se că aceasta ar întări stabilitatea societății.

Parteneriatul Estic este un instrument care se apreciază că va face mai multe pentru a ajuta țările respective să răspundă prompt noilor riscuri și provocări. În acest sens, în legătură cu energia, care reprezintă o preocupare comună, se preconizează o intensificare a cooperării, care să ducă la sporirea securității energetice de ambele părți. În setul de propuneri adresate șefilor de state și guverne europene s-a aflat și ideea creării unui nou cadru multilateral pentru acest Parteneriat, inclusiv o întâlnire anuală dintre miniștrii de externe, pentru a asigura partenerilor schimbul de experiență și practici, atât între ei, cât și cu statele membre ale UE. Acest lucru, se estimează, va duce la dezvoltarea inițiativelor în domenii ce țin de întreprinderile mici și mijlocii, securitatea energetică și pregătirea în fața dezastrelor naturale. Cu o finanțare pe măsură asigurată de statele membre, Parteneriatul Estic va aduce vecinilor răsăriteni „un mesaj durabil al solidarității politice, cu beneficii reale pentru cetățeni“, afirmându-se ca un profund, vast și veritabil parteneriat de colaborare pentru secolul XXI.

După comisarul european Benita Ferrero-Waldner⁶, acum este momentul potrivit pentru deschiderea unui nou capitol în relațiile cu vecinii răsăriteni. Progresele realizate în ultimii ani sunt o bună bază de plecare în noua întreprindere, care se vrea a fi o ofertă ambițioasă și, în același timp, echilibrată. Faptul că securitatea și stabilitatea UE sunt afectate de evenimentele care au loc în Europa de Est și în Caucazul de Sud a dat de înțeles că politica organizației europene față de aceste țări trebuie să fie fermă, proactivă și neambiguă. Noua inițiativă, a accentuat într-o declarație și comisarul european pentru multilingvism, Leonard Orban⁷, va transforma în realitate necesitatea dublării eforturilor de cooperare ale comunității europene la Marea Neagră, necesitate care, în viziunea

Comisiei Europene, a rezultat după conflictul recent dintre Rusia și Georgia. Presa rusă, citând surse oficiale de la Kremlin, arăta, pe un ton critic, că noua inițiativă este percepută la acest nivel ca un program ale cărui obiective vor zădărnici planurile Moscovei de realizare a unui spațiu economic unic cu fostele republici sovietice, mai ales că, până în 2020, UE preconizează să aloce celor șase state 1,5 miliarde de euro, urmând ca deja de anul viitor ele să-și accelereze apropierea de organizația europeană.

Dublarea eforturilor de cooperare la Marea Neagră nu are, totuși, ca țintă scoaterea statelor respective din sfera de influență a Federației Ruse și, prin urmare, crearea de zone de influență, trasarea de linii de demarcație în Europa, a accentuat președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso. În acest stadiu, organizația nu este în măsură să ofere perspective de aderare. Procesul poate fi dus foarte departe, până la statutul de asociere, o relație de asociere fiind cea mai avansată posibilitate. Prin Parteneriatul Estic, cei șase vor fi atrași mai aproape de UE, prin comerțul liber și acorduri de eliminare a vizelor. Summit-ul celor 27 plus 6 va limpezi multe din aceste neînțelegeri. Inclusiv faptul precizat într-un comunicat al Comisiei Europene, că Parteneriatul Estic va fi urmărit în paralel cu parteneriatul strategic al UE cu Rusia. Dar, președintele Barroso, citat de Mediafax⁸, nu se ferește să sublinieze ambiția UE de a transforma țările postcomuniste în democrații de tip occidental și economii de piață, pentru că, apreciază acesta, prosperitatea și stabilitatea în secolul al XXI-lea vor fi produse de politica economică, nu de rachete; de dialogul politic, nu de demonstrațiile de forță.

Concluzii

Programul multilateral pe care Parteneriatul Estic promite să-l lanseze în statele vecine răsăritene va crește aportul UE la prosperitatea, stabilitatea și securitatea lumii. Viitorul va confirma sau infirma așteptările optimiste pe care cele șase state le au față de noua inițiativă. În opinia noastră, Sinergia Mării Negre are un atu în plus, iar acesta ține de faptul că inițiativa românească include, față de Parteneriat, principalele două state cu statut de putere regională – Federația Rusă și Turcia -, a căror conexiune cu problematica spațiului estic și cea a spațiului Mării Negre este indiscutabilă.

Parteneriatul care se naște acum are și alte conotații. Pentru grupul celor șase, alăturarea la UE este de o mai mare importanță decât rămânerea la trena Rusiei. Opțiunea pro-vest este benefică, și economic, și securitar, iar cei șase declară la unison că vor să fie punți de legătură între Est și Vest. În practică, însă, unii dintre aceștia sunt mai europeni în preajma alegerilor, ulterior uitând de Europa comunitară și întorcându-și privirile spre Moscova. Poate și pentru că, nu de puține ori, de aici, la vreme de iarnă, s-a umblat la robinete, amintindu-se Europei și vecinătății apropiate de unde vin gazele. În atare condiții, chiar și o asemenea pendulare la două capete nu mai pare o acțiune surprinzătoare.

Statele vizate, alături de cei 27, ar putea afla, în ansamblul politicii de parteneriat care urmează să se lanseze, soluții viabile la actuala criză mondială. Confruntate cu recesiunea lungă și puternică generată de criza financiară mondială, acestea pot spera ca susținerea financiară comunitară și cooperarea să le conducă la o îmbunătățire a perspectivelor creșterii economice, la o mai bună gestionare a crizei.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Lili di PUPPO, *La nouvelle initiative de l'Allemagne repondra-t-elle aux aspirations de ses „voisins europeens“?*, în <http://www.caucaz.com/home/breve-contenu.php?id=385&PHPSESSID=6ba7228b08e66d41a2a3046767499bf9>

2 Dr. Mircea MUREȘAN, *Dimensiuni actuale și viitoare ale politicii europene de vecinătate*, Impact strategic, nr. 3/2007, p.9, la http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is24.pdf

3 Ibidem, p.10.

4 Vezi declarația comisarului european pentru multilingvism, Leonard Orban, la Forumul ONG-urilor la Marea Neagră, 01.11.2008, pe site-ul <http://stiri.rol.ro/content/view/157870/2/>

5 Mesajul dnei Benita FERRERO-WALDNER, Comisarul pentru Relații Externe și Politica Europeană de Vecinătate, Parteneriatul Estic: solidaritate politică durabilă cu beneficii reale pentru cetățeni, Bruxelles, 12 decembrie 2008, pe site-ul http://www.delmda.ec.europa.eu/whatsnew/press_releases_ro.html, accesat la 18.02.2009.

6 A se vedea declarația acesteia, din grupajul *Parteneriatul estic – un nou capitol în relațiile UE cu partenerii săi răsăriteni*, la adresa http://ec.europa.eu/romania/news/parteneriatul_estic_ro.htm, accesat la 18.02.2009.

ACTUALITATEA POLITICO-MILITARĂ

7 Apreciere a comisarului european pentru multilingvism, Leonard Orban, la Forumul ONG-urilor la Marea Neagră, 01.11.2008, pe site-ul <http://stiri.rol.ro/content/view/157870/2/>

8 Diana ILIESCU, Mediafax: UE asigură Rusia că Parteneriatul Estic nu va crea zone de influență, 05.12.2008.

Generalul de flotilă aeriană prof. univ. dr. Florian RÂPAN (frapan@unap.ro) este locțiitorul comandantului (rectorului) Universității Naționale de Apărare „Carol I“.

NEGOCIERI LIMITATE, DAR RĂZBOI NELIMITAT ÎN ORIENTUL APROPIAT

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN

Fâșia Gaza - controlată de mișcarea Hamas¹ încă din iunie 2007 - este un coșmar pentru israelieni, de peste o jumătate de secol. Ofensiva israeliană a fost declanșată la 27 decembrie 2008, după ce Hamas, care a preluat prin forță puterea în acest teritoriu, în iunie 2007, nu a reînnoit un armistițiu de șase luni, care a expirat la 19 decembrie 2008. Liderii Hamas au promis din nou ștergerea de pe hartă a Israelului², iar oficialii israelieni au exclus orice armistițiu în următoarele zile.

Israelul, după cum declara președintele israelian Shimon Peres, dorește să se ajungă la „o încetare a terorismului“, „nu la un armistițiu“ cu Hamas în Fâșia Gaza. În cele trei săptămâni de ofensivă care au urmat, cel puțin 1.203 palestinieni au fost uciși, între care 410 copii și 108 femei, și peste 5.300 de persoane au fost rănite, iar costul distrugerilor provocate infrastructurilor din Gaza se ridică - potrivit Biroului central palestinian pentru statistici - la 476 milioane dolari.

Rusia și-a exprimat, la 25 decembrie 2008, susținerea față de președintele palestinian Mahmoud Abbas, contestat de mișcarea islamistă Hamas, și față de procesul de pace cu Israelul, pe care Moscova vrea să îl accelereze, găzduind o conferință internațională consacrată Orientului Mijlociu, în 2009.

Conjunctura actuală din zonă ar putea readuce în prim plan forțele Fatah, o grupare mult mai puțin radicalizată decât Hamas, și chiar să oficializeze poziția principalului partid palestinian aflat în opoziție cu Hamas.

Cuvinte-cheie: Orientul Mijlociu, Gaza, Hamas, Israel

1. Fâșia Gaza - scena unui nou război între armata israeliană și islamiștii Hamas. Recentul conflict din Gaza a fost declanșat de Israel pentru a pune capăt atacurilor cu rachete lansate de Hamas. Anterior, armata israeliană a avertizat populația

palestiniană din Gaza că intenționează extinderea operațiunilor militare³.

Ofensiva israeliană⁴, codificată operațiunea „Ploaie de Plumb“, a fost declanșată la 27 decembrie 2008, după ce mișcarea islamistă Hamas nu a reînnoit un armistițiu de șase luni, care a expirat la 19 decembrie.

Pentru Hamas însă, „adevăratul motiv“ pentru care Israelul a atacat Gaza este unul „politic“: schimbarea guvernului Hamas din Fâșia Gaza, și nu tirurile de rachete.

Din ianuarie 2006, de când Hamas a câștigat alegerile – susține Abu Marzouq, liderul biroului politic al Hamas -, „Israelul a mai încercat să slăbească sprijinul Hamas, prin embargoul economic, au mai încercat să convingă Fatah să lupte împotriva noastră, însă nu au reușit, și acum acționează singuri“⁵. O motivație, se pare, corectă, și confirmată de însuși liderul partidului de centru Kadima, aflat la putere, ministrul de externe Tzipi Livni, care a pledat pentru înlăturarea controlului Hamas asupra Fâșiei Gaza: „Israelul trebuie să înlătore Hamas de la putere, iar un guvern condus de mine o va face“.

Gaza, un teritoriu minuscul de 362 de kilometri pătrați, dar suprapopulat⁶ și sărac, aflat sub controlul Hamas, din iunie 2007, devine, astfel, scena unui nou război între armata israeliană și islamiștii Hamas, adică un teritoriu devastat de bombardamente și confruntări violente pentru următoarele trei săptămâni, iar tirul grupărilor palestinieni înarmate cu rachete artizanale⁷ asupra teritoriului israelian împiedică eforturile diplomatice internaționale pentru o încetare a focului.

Îngrijorările se simt tot mai mult și în cancelariile occidentale, deoarece acțiunile militare ale Israelului nu duc la o pace durabilă în regiune, iar omorârea și rănirea civililor la această scară⁸ nu face decât să consolideze gruparea Hamas și „să-i împingă pe oamenii din Gaza și pe palestinieni spre

extremism⁹. În plus, conflictul a provocat o dramă umanitară: sute de mii de palestinieni au rămas fără locuințe, iar pagubele provocate infrastructurii din Gaza se ridică la aproximativ o jumătate de miliard de dolari.

Președinția cehă a Uniunii Europene, care a spus inițial că operațiunea terestră lansată de Israel în Gaza pare de natură defensivă, nu ofensivă, și-a nuanțat ulterior declarația, recunoscând dreptul unui stat de a se apăra, dar a criticat „acțiunile care afectează masiv civilii”. Chiar și ONU a suspendat operațiunile umanitare din Gaza, deoarece personalul angajat a fost ținta unor atacuri israeliene, iar suspendarea va continua „până când autoritățile israeliene pot garanta securitatea și siguranța lor. Desigur, o decizie luată cu „mare regret”, dar firească în contextul respectiv¹⁰.

Uniunea Europeană a încercat să joace, pe parcurs, un rol tot mai activ și, încet, încet, se pare, se distanțează de Israel. O dovedesc prezența în regiune, pentru a intermedia încetarea focului, a președintelui francez Nicolas Sarkozy și a unei delegații europene conduse de ministrul de externe ceh Karel Schwarzenberg, a cărui țară a preluat președinția UE, la 1 ianuarie 2009, de la Franța.

Între timp, Franța, prin vocea ministrului ei de externe, „condamnă ofensiva terestră israeliană împotriva Fâșiei Gaza” și apreciază că „această escaladare militară periculoasă complică eforturile angajate de comunitatea internațională” pentru obținerea unui armistițiu¹¹. La rândul ei, Spania și-a exprimat sprijinul și solidaritatea cu palestinienii din Fâșia Gaza.

Calificând ofensiva terestră israeliană drept un „moment foarte periculos” în conflictul israeliano-palestinian, și prim-ministrul britanic Gordon Brown recomanda, într-un interviu acordat BBC, că „ceea ce trebuie să facem este să depunem și mai multe eforturi pentru un armistițiu imediat¹². Pe bună dreptate, credem, de vreme ce „lumea arabă a luat foc” - situația din Gaza aducând sute de mii de oameni în stradă. Mișcări de amploare au loc mai ales în Egipt, dar și în Liban, Maroc, Yemen, Siria sau Libia, iar aripa militară a Hamas amenință Israelul că mii de militanți de-ai săi sunt gata să lupte împotriva armatei israeliene în Fâșia Gaza¹³.

O poziție similară a adoptat și Parlamentul European, al cărui președinte, Hans-Gert Pöttering, a cerut celor două părți încetarea imediată a focului și reluarea dialogului și a relațiilor calme,

dar și promovarea unei noi strategii pentru pace în Orientul Mijlociu, care să fie elaborată de noua administrație americană împreună cu Uniunea Europeană. „Viața unui palestinian, declara președintele Parlamentului European, are aceeași valoare ca viața unui israelian”. Și, chiar dacă „ Hamas a greșit”, redeschizând conflictul cu Israel, Hans-Gert Pöttering a criticat și reacția masivă a Israelului, pe care o consideră „total disproporționată¹⁴.”

Așadar, și Parlamentul European va contribui activ la aceste eforturi, iar delegația Uniunii Europene, după cum spunea vicepreședintele Delegației Parlamentului European pentru relațiile cu Autoritatea Palestiniană, Proinsias de Rossa (Grupul Socialist de la Parlamentul European, Irlanda), a insistat asupra încetării focului de către ambele părți, retragerea forțelor israeliene din Gaza și ridicarea blocadei, pentru ca viața cetățenilor din Fâșia Gaza să poată reveni la o oarecare normalitate¹⁵. O poziție similară a avut-o și țara vecină, Egipt, al cărei președinte, Hosni Mubarak, a cerut, de asemenea, Israelului să înceteze luptele „imediat” și „fără condiții” și să-și retragă trupele din Gaza. Cu atât mai mult cu cât și Comitetul Internațional al Crucii Roșii „a acuzat” armata israeliană de „comportament inacceptabil” și „încălcarea legilor internaționale¹⁶.”

Totodată, trebuie avut în vedere că și Moscova, încă înainte de declanșarea ofensivei în Fâșia Gaza, și-a exprimat susținerea față de procesul de pace cu Israelul, pe care vrea să îl accelereze, găzduind o conferință internațională consacrată Orientului Mijlociu, în 2009.

2. Israelul respinge inițial propunerile internaționale privind încheierea unui armistițiu cu mișcarea Hamas. Propunerile internaționale privind încheierea unui armistițiu cu mișcarea Hamas au fost inițial respinse¹⁷ de Cabinetul de securitate israelian, președintele israelian Shimon Peres afirmând, încă din 30 decembrie 2008, că Israelul dorește să se ajungă la „o încetare a terorismului”, și „nu la un armistițiu” cu Hamas în Fâșia Gaza¹⁸. O poziție confirmată și întărită de însuși ministrul israelian de Externe, Tzipi Livni, care a respins apelurile diplomaților europeni în vizita la Ierusalim privitoare la un armistițiu imediat în Gaza.

Israelul este decis „să schimbe datele în regiune”. Luptă împotriva terorismului, după cum

susțin oficialii de la Tel Aviv, și nu va avea un acord cu terorismul.

Potrivit ministrului israelian de Externe, Tzipi Livni, „Israelul a acționat pentru a schimba datele existente înainte de operațiunea militară, atunci când Hamas trăgea asupra Israelului când dorea, iar Israelul dădea dovadă de reținere“, ori, acum, sublinia demnitarul israelian, „datele s-au schimbat, Israelul va riposta când va fi vizat“.

Explicabil, într-un fel, dacă avem în vedere declarația premierului israelian Ehud Olmert la deschiderea Consiliului de miniștri: „Am fost încurajat de poziția președintelui american George W. Bush, care mi-a spus că trebuie nu numai să ne asigurăm că Hamas încetează tirurile cu rachetă, dar și că nu va fi în măsură să reînceapă pe viitor“¹⁹. Confirmă, oare, acesta ipoteza emisă de economistul canadian Michel Chossudovsky, autor al cărții „**Război împotriva terorismului (War on terrorism)**“, conform căreia atacul „defensiv“ al armatei israeliene asupra fâșiei Gaza a fost pregătit în urmă cu șase luni? Informațiile publicate chiar de către ziarul israelit *Haaretz* afirmă, clar, la 27 decembrie 2008, faptul că ministrul apărării, Eduh Barak, „pregătea atacul asupra Gaza în urmă cu șase luni, chiar în timp ce Israelul negocia armistițiul cu militanții Hamas“²⁰. Mai mult decât atât, surse din interiorul IDF (Israeli Defence Force - armata Israelului) și Mossad, citate de către Shamus Cooke, într-un articol publicat în decembrie 2008, pe site-ul www.GlobalResearch.ca, susțin că astfel de acțiuni fac parte dintr-un plan elaborat de către actualul șef al Mossad, generalul Meir Dagan, de a distruge infrastructura și economia regiunii Gaza, pentru a face viața palestinienilor „insuportabilă“. Așa că planul nu ar fi vizat numai ținte ale Hamas, ci și distrugerea „deliberată“ a unor obiective civile²¹. Oficial, însă, scopul declarat al ofensivei lansate de armata israeliană în Fâșia Gaza, la 27 decembrie 2007, rămâne același: a se pune capăt tirurilor palestiniene cu rachetă împotriva Israelului²².

Statele Unite, aliate fidele ale Israelului, sprijină această țară de la începutul operațiunilor militare, ofensiva din Gaza consolidând, în opinia premierului Olmert, „capacitatea de disuasiune a Israelului împotriva celor care îl amenință“²³. Potrivit fostului secretar de stat, Condoleezza Rice, Statele Unite au preferat să aștepte rezultatele negocierilor derulate de către Egipt, înainte să acționeze²⁴.

De asemenea, și Președintele ales al Statelor Unite, Barack Obama, a fost criticat în repetate rânduri, pentru că „nu a criticat ofensiva israeliană din Gaza“²⁵.

3. Situația civililor din Gaza continuă să rămână disperată. Necesitatea unui armistițiu durabil și pe deplin respectat, care să ducă la retragerea completă a forțelor israeliene din Gaza. La aproape două săptămâni după ce Israelul a lansat ofensiva împotriva mișcării palestiniene Hamas, soldată cu peste 780 de morți, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, în seara de 8 ianuarie 2009, o rezoluție²⁶ prin care a cerut o încetare imediată a focului în Fâșia Gaza. Rezoluția a fost adoptată cu votul a 14 dintre cei 15 membri permanenți, singura abținere fiind cea a Statelor Unite²⁷.

Inițial, atât Israelul, cât și Hamas²⁸ au respins rezoluția Consiliului de Securitate al ONU prin care Organizația cerea încetarea imediată a focului în Gaza²⁹. Așa că ofensiva israeliană în Gaza a continuat, potrivit scopului declarat pentru îndeplinirea în totalitate a obiectivelor acesteia³⁰. La fel și atacurile cu rachete lansate de mișcarea Hamas asupra statului evreu. Ceea ce îndreptățește pe președintele Autorității Palestiniene, Mahmoud Abbas³¹, care este preferat de Occident și al cărui partid, Fatah, controlează cealaltă parte a teritoriului palestinian, Cisiordania, să lanseze, împreună cu președintele egiptean, Hosni Mubarak, și cu alți lideri ai țărilor arabe, precum și cu ambasadori ai ONU, un apel Hamasului de a încheia un nou armistițiu cu Israelul.

În consecință, situația civililor din Gaza continuă să rămână disperată. Chiar dacă premierul Olmert a afirmat, nu o dată, că de vină ar fi numai mișcarea Hamas, care „a luat ostatică“ populația civilă din Gaza, „prin acțiunile sale teroriste, fără a lua în considerare suferințele“, în timp ce armata israeliană a făcut „mult mai multe pentru a proteja civilii decât ar fi făcut orice alt stat“, amintind că armata a autorizat periodic și transferul de ajutoare umanitare în Fâșia Gaza³².

De cealaltă parte, liderii Hamas în exil cer, la rândul lor, nu numai o încetare a focului din partea Israelului, ci și retragerea trupelor israeliene, ridicarea blocadei și deschiderea tuturor punctelor de trecere pe teritoriul palestinian controlat de islamiști.

4. Pentru prima dată în istorie, Israelul decretează un armistițiu unilateral într-unul dintre conflictele sale. La 17 ianuarie 2009, premierul israelian Ehud Olmert anunța, în cadrul unei conferințe de presă organizate la Tel Aviv, un „armistițiu unilateral în Fâșia Gaza”³³.

Potrivit oficialului israelian, armistițiul urma să înceapă în „cursul nopții” de 17-18 ianuarie. Condiționat însă, premierul Olmert subliniind foarte clar: dacă „inamicii noștri vor decide să ne atace, armata israeliană se va simți liberă să riposteze”³⁴.

Reținem însă: rezoluția în favoarea acestui „armistițiu” a fost adoptată în cabinetul de securitate israelian și aceasta este „prima dată în istorie” când Israelul decretează un armistițiu unilateral într-unul dintre conflictele sale. Și chiar mai mult: dacă Hamas își va opri total atacurile, se va analiza și în ce moment Israelul va părăsi Fâșia Gaza³⁵.

Hamas a respins imediat armistițiul unilateral al Israelului și – după cum a declarat Fawzi Barhoum, un purtător de cuvânt al Hamas -, ei „nu vor accepta sub nicio formă prezența niciunui soldat pe pământul Fâșiei Gaza, indiferent care va fi prețul. Hamas este încă prezent, rezistența vitează, iar conducerea sa solidă”.

Armistițiul unilateral anunțat de guvernul de la Tel Aviv survine după 23 de zile de bombardamente aeriene și lupte la sol între militarii israelieni și militanții Hamas.

La rândul său, Președintele Autorității Palestiniene, Mahmoud Abbas, a propus mișcării islamiste Hamas formarea unui guvern de înțelegere națională, care să organizeze alegerile parlamentare și prezidențiale simultan.

5. Retragera soldaților israelieni din Fâșia Gaza s-a încheiat. Decizia Israelului de a decreta un armistițiu unilateral în Fâșia Gaza, salută desigur, trebuie urmată de un „acord de pace oficial” și de o „retragere completă a trupelor”, opinie exprimată cu claritate și de purtătorul de cuvânt al președintelui Autorității Palestiniene³⁶. Cu atât mai mult cu cât Israelul și-a atins toate obiectivele în cursul ofensivei militare de 23 de zile din Fâșia Gaza. Focul încetează, dar va exista o garanție că Hamas va face la fel?

Armistițiul, în vigoare la 18 ianuarie 2009, a fost urmat de retragerea soldaților israelieni din Fâșia Gaza, iar procesul s-a încheiat la 21 ianuarie,

când ultimul soldat israelian a părăsit Fâșia Gaza. Armata rămâne însă desfășurată la graniță, pentru a face față oricărei eventualități³⁷ și va relua ofensiva în Fâșia Gaza „dacă va fi necesar”, după cum afirma ministrul israelian al Apărării, Ehud Barak.

Între timp, în Gaza și-au făcut din nou apariția forțele de securitate ale Hamas.

6. După numai zece zile de liniște, violențele reizbucnesc în Fâșia Gaza. În pofida armistițiului, se constată tot mai multe încălcări ale încetării focului, care, se pare, vor continua. De ambele părți. Pe de o parte, cu rachete lansate din Fâșia Gaza³⁸ și tiruri de mortier împotriva unor tancuri israeliene care efectuau o „incursiune limitată” în Fâșia Gaza. Pe de altă parte, cu bombardarea³⁹ de către aviația israeliană a tunelurilor⁴⁰ folosite pentru contrabandă ce leagă sudul Fâșiei Gaza de Egipt, care, în pofida sutelor de bombe și rachete ce le-au vizat în timpul recentei ofensive israeliene, sunt din nou operaționale și folosite de militanții Hamas pentru a introduce armament de contrabandă⁴¹.

Justificabil sau nu, stoparea contrabandei și blocarea tirurilor cu rachete ale Hamas spre sudul Israelului erau „obiectivele-cheie” ale statului evreu în cursul ofensivei Tsahal. Or, după cum declara recent și ministrul israelian al afacerilor externe, Tzipi Livni, statul evreu „este pregătit oricând să reia ostilitățile”, dacă bombardamentele s-au dovedit insuficiente pentru a pune capăt contrabandei cu arme⁴².

7. Definitivarea termenilor privind încetarea focului și normalizarea relațiilor interpalestiniene. Eforturile de soluționare a conflictului continuă. Hamas a asigurat că va respecta armistițiul timp de o săptămână. Ulterior, purtătorul de cuvânt al organizației Hamas, Ayman Taha, membru al delegației islamice care poartă negocieri cu guvernul egiptean, a anunțat că „încetarea focului cu Israelul a fost prelungită până la 5 februarie, când va fi încheiat un acord în acest sens”⁴³. Organizația Hamas „se opune” însă ca acordul de încetare a focului să se refere și la „eliberarea soldatului israelian Gilad Shalit”⁴⁴, capturat de gruparea palestiniană în iunie 2006, în schimbul căruia liderii Hamas cer⁴⁵ eliberarea mai multor sute de palestinieni deținuți în Israel. Aceasta înseamnă că problema eliberării soldatului israelian nu va fi discutată în legătură cu deschiderea punctelor de frontieră spre Fâșia

Gaza, chiar dacă organizația Hamas insistă, la negocierile de la Cairo⁴⁶ cu mediatorul egiptean, ca încetarea focului să fie limitată la un an⁴⁷. Probabil, aici, la Cairo, unde au participat și reprezentanți ai altor facțiuni palestinieni, este luată în serios și amenințarea liderului politic al Hamas, Khaled Mechal, pentru o intifadă în Cisiordania împotriva Autorității Palestiniene al cărei președinte este Mahmoud Abbas⁴⁸.

8. Bilanțul pierderilor. Ce spun diferitele statistici despre pierderile suferite după ofensiva israeliană în Fâșia Gaza? În trei săptămâni de ofensivă, cel puțin 1.203 palestinieni au fost uciși, între care 410 copii și 108 femei, și peste 5.300 de persoane au fost rănite⁴⁹. De asemenea, potrivit Centrului palestinian pentru drepturile omului din Gaza, 65% dintre morți sunt civili. De partea israeliană, zece militari și trei civili au fost uciși în aceeași perioadă.

Potrivit Biroului central palestinian pentru statistici, costul distrugerilor provocate infrastructurilor din Gaza se ridică la 476 milioane dolari.

În loc de concluzie. Un armistițiu, obținut cu ajutorul unei medieri egiptene, între Israel și Hamas, expirat în decembrie 2008, poate fi principala și unica motivație sau doar un pretext pentru tot ceea ce a urmat după cele șase luni de calm relativ în interiorul și în jurul Fâșiei Gaza? Unii analiști încă consideră că mișcarea islamistă palestiniană Hamas ar avea tot interesul să reînnoiască armistițiul cu Israelul – Israelul având nevoie de Hamas pentru a împiedica crearea unui stat palestinian.

Liderul Fatah din Fâșia Gaza, Mohammed Dahlan - fostul responsabil cu securitatea al Fatah în Fâșia Gaza și un politician activ pe scena Orientului Mijlociu -, a vorbit, într-un interviu acordat săptămânalului german *Der Spiegel*, nu numai despre conflictul palestinian-israelian și rivalii de la Hamas, ci și despre jocurile „murdare” ale Israelului⁵⁰.

Conjunctura actuală din zonă ar putea readuce în prim plan forțele Fatah, o grupare mult mai puțin radicalizată decât Hamas și chiar să oficializeze poziția principalului partid palestinian aflat în opoziție cu Hamas? Aleși ca luptători pentru rezistența islamică și ca inamici ai corupției, prin victoria electorală din 2006, liderii Hamas și-au pierdut credibilitatea, iar singura lor strategie, după

cum susține Dahlan, este „distrugerea și haosul”.

Realitatea este că sfârșitul anului 2008 a marcat „debutul unui conflict sângeros, iminent, într-un teritoriu considerat unul dintre punctele fierbinți de pe glob”⁵¹, iar cei care suferă de pe urma acțiunii armate nu sunt liderii Hamas - rachetele Hamas oferind Israelului doar „pretextul perfect pentru pornirea războiului”.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Organizația Hamas a fost constituită în 1987, în urma conflictelor inițiate de arabii ce trăiau în teritoriile ocupate de israeliți, numite și Prima Intifada. Hamas s-a desprins din mișcarea Mujama, un partid politic fără ambiții militare, <http://www.ziare.com/articole/atentate+sinucigase>

2 Newsin relatează că cel mai influent lider Hamas din Gaza, Mahmoud al-Zahar, a promis victoria mișcării islamiste în fața Israelului și „eliminarea” statului israelian. „Cu această agresiune - a mai spus Mahmoud al-Zahar -, inamicul s-a autocondamnat, dând lumii motive pentru eliminarea acestei entități temporare din Palestina /.../ Au legitimizatuciderea propriilor lor copii, ucigând copiii din Palestina. Au legitimizat distrugerea sinagogilor și școlilor lor, atacând moscheile și școlile noastre”, <http://www.frontnews.ro/externe/eveniment/israelul-continua-ofensiva-in-fasia-gaza-cosmarul-de-500-de-ani-18973>

3 Israelul îi avertiza astfel pe palestinieni că vor „intensifica operațiunile” în Fâșia Gaza. Potrivit Rador, textul, redactat în limba arabă, susține că armata „va intensifica operațiunile desfășurate împotriva tunelurilor, depozitelor de armament și teroriștilor din toată Fâșia Gaza” și sfătuiește civilii să nu se apropie de teroriști și de obiectivele vizate, <http://www.ziua.ro/news.php?id=19022&data=2009-01-10>

4 Potrivit Newsin, este ofensiva cea mai vastă lansată vreodată de Israel în Fâșia Gaza, care a fost devastată de bombardamente și confruntări.

5 Abu Marzouq, liderul biroului politic al Hamas, <http://www.ziare.com/articole/atentate+sinucigase>

6 În Fâșia Gaza trăiesc, în mizerie 1,5 milioane de palestinieni, printre care și 1000 de români, mulți dintre ei fără acte. Cei mai mulți sunt refugiați sau descendenți ai acestora care au venit în Fâșia Gaza după ce au plecat sau au fost izgoniți din casele lor în timpul războiului dintre israelieni și arabi din 1948. Jumătate din populație trăiește în pragul sărăciei și cel puțin 45 la sută dintre cei apti de muncă sunt șomeri. <http://www.ziua.ro/news.php?id=19022&data=2009-01-10>

7 Potrivit unor statistici, atacurile cu „rachete” ale Hamas, dispozitive artizanale umplute cu cuie și șpan au produs în 7 ani 17 victime în rândul populației evreiești,

raidurile de pedepsire ale armatei israeliene săvârșind, potrivit Crucii Roșii, câteva zeci de mii de victime în aceeași perioadă de timp. Pe larg, *Atacul asupra Fâșiei Gaza pregătit de Israel în urmă cu 6 luni!*, publicat la 5 ianuarie 2009, accesibil la adresa <http://www.napocanews.ro/2009/01/atacul-asupra-fasiei-gaza-pregatit-de-israel-in-urma-cu-6-luni.html>

8 Potrivit serviciilor de urgență din Gaza, în cele trei săptămâni de ofensivă care au urmat, cel puțin 1.203 palestinieni au fost uciși, între care 410 copii și 108 femei, și peste 5.300 de persoane au fost rănite, iar costul distrugerilor provocate infrastructurilor din Gaza se ridică, potrivit Biroului central palestinian pentru statistici, la 476 milioane de dolari.

9 Președintele Parlamentului European, Hans-Gert Pöttering, care este și Președintele Adunării Parlamentare Euro-Mediteraneene.

10 Potrivit precizărilor ONU, preluate de Realitatea TV, „unitățile au fost lovite, muncitorii omorâți, în pofida faptului că autoritățile israeliene au coordonatele acestor unități și toate deplasările sunt coordonate cu armata israeliană“. Răspunsul primit din partea Israelului: va cerceta cum a fost atacat un convoi ONU la Erez, a cărui deplasare fusese deja comunicată armatei.

11 <http://www.6am.ro/international/franta-condamna-ofensiva-israeliana-din-fasia-gaza>; <http://www.ziarullumina.ro/articole;773;1;17993;0;Razboi-in-Fasia-Gaza.html>

12 http://www.financiarul.com/articol_19396/politica-din-fasia-gaza-incurajata-de-bush.html

13 **Vezi Israelul și Hamas își jură reciproc război total**, iar granițele blochează mii sub focul rachetelor, <http://www.frontnews.ro/externe/eveniment/israelul-continua-ofensiva-in-fasia-gaza-cosmarul-de-500-de-ani-18973>

14 Relații externe - 08-01-2009 - 09:25 http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/030-45480-005-01-02-903-20090106STO45479-2009-05-01-2009/default_ro.htm

15 Relații externe - 08-01-2009 - 09:25 http://www.europarl.europa.eu/news/public/story_page/030-45480-005-01-02-903-20090106STO45479-2009-05-01-2009/default_ro.htm

16 Într-un comunicat al Comitetului Internațional al Crucii Roșii, preluat de Realitatea TV, această Organizație cerea acces imediat în zonele bombardate, după ce a găsit în unele locații numeroși civili uciși sau răniți, printre care și copii, care erau atât de slăbiți încât nu mai puteau sta nici în picioare.

17 De exemplu, propunerea Franței de a încheia un armistițiu de 48 de ore cu islamiiștii din Hamas, pentru a putea aduce ajutoare umanitare în Fâșia Gaza. O propunere considerată de oficialii de la Tel Aviv ca fiind „nerealistă“, pe motiv că nu garantează încetarea tirurilor cu rachete palestinieni asupra Israelului.

18 <http://www.hotnews.ro/stiri-international->

5295514-conflictul-din-fasia-gaza-israelul-respinge-armistitiul-hamas.htm

19 http://www.financiarul.com/articol_19396/politica-din-fasia-gaza-incurajata-de-bush.html

20 Potrivit informațiilor publicate în ziarul israelian *Haaretz*, cei care au încălcat armistițiul au fost tot israelienii, IDF atacând Hamas, la 4 noiembrie 2008, sub pretextul distrugerii unor tuneluri subterane folosite de militanții arabi pentru aprovizionarea cu arme. Or, 4 noiembrie a fost ziua alegerilor din Statele Unite, <http://www.napocanews.ro/2009/01/atacul-asupra-fasiei-gaza-pregatit-de-israel-in-urma-cu-6-luni.html>

21 <http://www.napocanews.ro/2009/01/atacul-asupra-fasiei-gaza-pregatit-de-israel-in-urma-cu-6-luni.html>

22 Potrivit Newsin, purtătorul de cuvânt Thomas Steg a declarat, într-o conferință de presă, că, în cursul unei conversații telefonice, cancelarul german Angela Merkel și premierul israelian Ehud Olmert „au fost de acord că responsabilitatea pentru evoluția situației în regiune îi aparține în mod clar și exclusiv“ grupării palestinieni, <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/International/115657/Angela-Merkel-Hamas-singurul-responsabil-pentru-violentele-din-Fasia-Gaza-.html>

23 <http://www.mediafax.ro/externe/premierul-israelian-anunta-un-armistitiu-unilateral-in-fasia-gaza.html?3614;3764299>

24 În timpul negocierilor, Israelul a cerut încetarea atacurilor cu rachete în sudul țării și oprirea traficului de arme în Fâșia Gaza prin Egipt, în timp ce Hamas își dorea ca acordul de încetare a focului să includă o clauză prin care Israel să nu mai blocheze Fâșia Gaza.

25 Abou Obeida, purtătorul de cuvânt al brigăzilor Ezzedin al-Qassam, aripa armată a mișcării Hamas, potrivit căruia aripa armată a mișcării Hamas „a pregătit mii de militanți bravi, care vă vor aștepta la fiecare colț și vă vor primi cu foc și sabie“. A se vedea Războiul din Gaza, „cadoul“ lui Obama către palestinieni, <http://www.evzvest.ro/articole/detalii-articol/834721/Al-Qaida-ameninta-cu-atacarea-Israelului-si-a-SUA/>

26 La aproape două săptămâni după ce Israelul a lansat o ofensivă împotriva mișcării palestinieni Hamas, soldată cu cel puțin 780 de morți, Consiliul de Securitate al ONU a cerut, prin Rezoluția 1860, adoptată cu 15 voturi pentru și 14 împotriva, o încetare imediată a focului în Fâșia Gaza. În acest text, rezultat a trei zile de negocieri între miniștrii de externe occidentali și arabi, Consiliul „subliniază urgența și cere o încetare imediată, durabilă și respectată în totalitate a focului, care să ducă la retragerea completă a forțelor israeliene din Gaza“.

27 Decizia a surprins într-o oarecare măsură, întrucât diplomații conveniseră, înainte de ședință, că votul va fi unanim.

28 Hamas respinge rezoluția Consiliului de Securitate al ONU, care cere o încetare imediată a focului,

pentru că nu servește interesele poporului palestinian, a declarat un responsabil din mișcarea islamistă aflat în Liban. Anterior, Hamas a anunțat că nu se simte vizată de rezoluția Consiliului de Securitate.

29 Raidurile aeriene au continuat acolo și în noaptea de joi spre vineri (8-9 ianuarie), iar numărul total al victimelor depășește 770 de morți (TVR, Știri externe, 8 ianuarie 2009, ora 10:28).

30 Potrivit ministrului israelian al Apărării, Ehud Barak, ofensiva în Gaza va continua până la îndeplinirea a încă trei obiective: oprirea atacurilor palestinene asupra Israelului, stoparea înarmării organizației Hamas din Gaza și supervizarea internațională a unui potențial armistițiu.

31 <http://www.jurnalul.ro/articole/141650/razboi-%C3%8En-gazaarme-s-au-dezlantuit>

32 <http://www.mediafax.ro/externe/premierul-israelian-anunta-un-armistitiu-unilateral-in-fasia-gaza.html?3614;3764299>

33 Rezoluția în favoarea unui armistițiu unilateral în Fâșia Gaza a fost adoptată de Cabinetul de securitate israelian cu o majoritate covârșitoare.

34 <http://www.mediafax.ro/externe/premierul-israelian-anunta-un-armistitiu-unilateral-in-fasia-gaza.html?3614;3764299>

35 Potrivit declarației premierului israelian Ehud Olmert, <http://www.mediafax.ro/externe/israelul-trebuie-sa-si-retraga-trupele-din-gaza.html?3614;3764500>

36 Purtătorul de cuvânt al președintelui Autorității Naționale Palestiniene, Mahmoud Abbas, <http://www.mediafax.ro/externe/israelul-trebuie-sa-si-retraga-trupele-din-gaza.html?3614;3764500>

37 <http://www.frontnews.ro/externe/eveniment/ultimul-soldat-israelian-a-parasit-fasia-gaza-pe-21-ianuarie-200601>, <http://www.mediafax.ro/externe/armata-israeliana-s-a-retras-din-fasia-gaza.html?3614;3778964>

38 Tirul cu rachetă executat de palestinieni în direcția Ofakim a fost revendicat ulterior într-un comunicat emis în numele Brigăzilor Al-Aqsa, secțiunea militară a Fatah, partidul președintelui Autorității Naționale Palestiniene, Mahmoud Abbas. Pe larg, la <http://www.adevarul.ro/rss/articol/bombardament-israelian-la-frontiera-intre-fasia-gaza-si-egipt.html>

39 Potrivit informațiilor furnizate de purtătorul de cuvânt al armatei israeliene, Micky Rosenfeld, citat de AFP, Israelul a bombardat în noaptea de 28/29 ianuarie 2009, <http://www.hotnews.ro/tags/armistitiu>; http://www.hotnews.ro/stiri-ultima_ora-5369590-israelul-lanseaza-nou-atac-fasia-gaza.htm

lanseaza-nou-atac-fasia-gaza.htm

40 Autoritățile israeliene estimau că înainte de ofensivă erau funcționale circa 300 de tuneluri, din care 60-70% ar fi fost distruse înainte de încetarea focului. Totuși, la Rafah, orașul de frontieră în zona căruia sunt săpate majoritatea tunelurilor, contrabandiștii susțin că, înainte de declanșarea bombardamentelor, erau operaționale circa 1.000 de tuneluri, dar că 90 % dintre ele ar fi fost distruse.

41 Faptul că tunelurile care leagă Fâșia Gaza de Egipt au putut fi reparate atât de repede subliniază, potrivit AP, „dificultatea” de a opri contrabanda, ceea ce „alimentează temerile” Israelului că Hamas ar putea utiliza această rețea subterană pentru a se reînarma, <http://www.adevarul.ro/rss/articol/tunelurile-contrabandistilor-din-fasia-gaza-din-nou-operationale.html>

42 <http://www.adevarul.ro/rss/articol/tunelurile-contrabandistilor-din-fasia-gaza-din-nou-operationale.html>

43 <http://stiri.itbox.ro/stiri-online/externe/incetarea-focului-in-fasia-gaza-ar-putea-intra-in-vigoare-in-februarie.html>

44 Israelul condiționează deschiderea frontierei cu Fâșia Gaza de eliberarea soldatului Gilad Shalit. Într-un comunicat al ministerului israelian de externe, citat de AFP, ministrul de externe Tzipi Livni menționa că „cele două lucruri sunt legate și nu pot fi separate. Niciun progres nu va putea fi realizat în ceea ce privește deschiderea punctelor de trecere, înainte să progresăm în privința a ceea ce este important pentru noi: eliberarea lui Gilad Shalit”, <http://www.ziua.ro/news.php?id=19595&data=2009-01-20>

45 Deocamdată, tentativele de negociere în vederea acestui schimb au eșuat.

46 Negocierile de la Cairo, la care participă și reprezentanții altor facțiuni palestinene, sunt dedicate definitivării „termenilor” încetării focului, dar și „normalizării” relațiilor interpalestinene.

47 Radio România Actualități, 25 ianuarie 2009.

48 Anterior, la o întrevedere cu membri ai Organizației pentru Eliberarea Palestinei (OEP), președintele Abbas a declarat că la reuniunea țărilor arabe din Kuwait a respins o întâlnire privată cu liderul politic Hamas.

49 Potrivit serviciilor de urgență din Gaza.

50 Oana Dobre, corespondentă din Ashkelon, Israel.

51 <http://www.evzvest.ro/articole/detalii-articol/834888/Drama-in-Orientul-Mijlociu/>

Generalul de brigadă (r) prof. univ. dr. Constantin-Gheorghe BALABAN (cgbalaban@yahoo.com) este directorul Departamentului pentru Integrare Europeană, Studii de Politică Externă și Securitate din Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”.

ROMÂNIA – MODERATOR AL ECHILIBRULUI DE PUTERE ÎN REGIUNEA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE

Marius PRICOPI

Principiu călăuzitor al relațiilor internaționale în ultimele trei secole, balanța de putere nu mai este astăzi una sistemică, ci una a subsistemelor. Pornind de la analiza intereselor și a relațiilor de putere existente în zona Mării Negre, acest studiu argumentează că, într-un astfel de spațiu dificil și complex, stabilitatea nu poate fi realizată decât printr-o ajustare realistă a diferitelor interese aparținând actorilor implicați.

Urmărind să transforme spațiul pontic într-unul stabil și prosper, România trebuie mai întâi să armonizeze și să echilibreze aceste interese, acționând astfel ca un autentic moderator al echilibrului de putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre.

Cuvinte-cheie: echilibrul de putere, România, regiunea Mării Negre.

Introducere

Regiunea geopolitică a Mării Negre este o arie de tranzit semnificativă a resurselor energetice și, totodată, un spațiu important de manifestare a unor riscuri asimetrice și focare de conflict, cu un impact substanțial asupra securității euro-atlantice.

Studiul de față se concretizează într-o cercetare calitativă a rolului de moderator al echilibrului de putere pe care România poate și trebuie să și-l asume în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Noutatea acestui articol constă în perspectiva teoretică originală, fundamentată pe actualitatea echilibrului de putere și pe o viziune realistă asupra sistemului relațiilor internaționale, perspectivă din care sunt analizate atât relațiile de putere existente între statele din Regiunea Extinsă a Mării Negre, cât și proiectele și inițiativele statului român în această zonă.

Natura calitativă a studiului a presupus o abordare de tip „numere mici” drept tehnică de cercetare. Am analizat astfel un număr limitat de actori ai sistemului internațional: statele considerate ca făcând parte din Regiunea Extinsă a Mării Negre (Bulgaria, Turcia, Georgia, Armenia, Azerbaidjan, Rusia, Ucraina, Moldova și România), Statele Unite ale Americii și principalele două organizații internaționale ce definesc spațiul euro-atlantic (Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică).

Totodată, cercetarea a fost realizată la cel de-al doilea nivel de analiză a relațiilor internaționale – nivelul statal¹. *Variabilele independente* luate în calcul au fost: interesele naționale, tipul de regim (de la nedemocratic la democratic, cu diferite grade de consolidare), caracteristicile societății (istorie, tradiții, valori relevante pentru prezența internațională a statului), resursele (îndeosebi cele energetice și cele militare) și populația (omogenă sau fragmentată etnic, religios, cultural). Toate au participat la determinarea în mod direct a comportamentului internațional al statului (politică sa externă), ca *variabilă dependentă*.

Cercetarea este fundamentată pe următoarele două ipoteze:

1. *Ipoieza teoretică* (cu un nivel maxim de generalitate): în Regiunea Extinsă a Mării Negre, ambițiile și interesele actorilor internaționali sunt extrem de complexe, variind de la deplina comuniune la o totală opoziție.

2. *Ipoieza de lucru* (dedusă din ipoteza teoretică și cu un nivel mai scăzut de generalitate): încercând să readucă Marea Neagră pe harta Europei și să transforme spațiul pontic într-unul stabil și prosper, România trebuie mai întâi să armonizeze și să echilibreze interesele naționale ale statelor

implicate, evitând în același timp crearea unor noi linii de separație între Est și Vest.

Testarea celor două ipoteze a implicat colectarea și utilizarea a numeroase materiale empirice: studii de caz, texte istorice, publicații de actualitate și materiale vizuale, precum și alte articole științifice publicate în diverse reviste de specialitate.

Echilibrul puterii în teoria și practica relațiilor internaționale

Până la Pacea Westfalică (1648), sistemul de state europene se confruntau cu aspirațiile medievale către universalitate ale Imperiului Roman și ale Bisericii Catolice, întruchipate de Sfântul Împărat Romano-German.

Însă Războiul de 30 de ani, purtat în interiorul Imperiului între catolici și protestanți (și mai apoi francezi), a determinat prăbușirea sa și apariția unei noi ordini în sistemul internațional.

Noile state-națiuni și-au condus politica externă în baza unui concept mai întâi practicat și abia apoi teoretizat: echilibrul de putere. Conform acestuia, ori de câte ori un stat își sporea puterea și devenea amenințător, celelalte state se coalizau, creând alianțe de contrabalansare și subminând ambițiile hegemonice ale statului puternic. Echilibrul, care însemna pace, se realiza prin diferite mijloace, de la război la diplomație, în timp ce dezechilibrul conducea aproape sigur la crize și conflicte.

Într-un astfel de sistem internațional, doi actori importanți și-au asumat sarcina de a modera echilibrul de putere: Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Pentru Anglia secolelor XVIII și XIX, rolul de protector al echilibrului puterii a însemnat sprijinirea celui mai slab împotriva celui mai puternic. Anglia își putea alege în voie disputele, de vreme ce singurul său interes european era echilibrul; diverșii aliați ad-hoc ai Marii Britanii aveau propriile lor obiective, dar când treceau mai departe de ceea ce Anglia considera potrivit, ea se situa de cealaltă parte și organiza coaliții împotriva aliaților de odinioară². Însă acest lucru a presupus o politică externă lipsită de obiective pe termen lung și de o strategie oficială și previzibilă, fapt surprins cu exactitate de Sir Edward Grey (ministru de externe între 1892-1895 și 1905-1916), atunci când a afirmat că „miniștrii de externe britanici au fost călăuziți de ceea ce li s-a părut a fi interesul imediat al țării lor, fără a face calcule laborioase cu privire la viitor³”.

Pe de altă parte, Statele Unite ale Americii au trecut peste politica izolaționistă confirmată prin instituirea doctrinei Monroe (1823) și au intervenit în Europa în momente critice (cele două Războaie Mondiale), atunci când Marea Britanie nu mai putea evita instaurarea hegemoniei pe continent și echilibrul european părea irevocabil compromis. Însă, spre deosebire de Anglia, Statele Unite au intrat în război nu pentru a apăra un interes național, ci pentru a impune o nouă ordine mondială, determinată de valorile americane, și pentru că percepea securitatea ca fiind una colectivă. În viziunea sa, sistemul internațional trebuia să se bazeze pe principii, nu pe putere, pe lege, nu pe interese.

Perioada Războiului Rece reușește să transforme într-o măsură considerabilă natura balanței de putere, care devine acum o aprigă cursă a înarmărilor între cei doi poli sistemici, dublată de o politică externă expansionistă. Scopul acestei balanțe de putere nu mai rămâne același, anume păstrarea unui echilibru între capacitățile relative ale marilor poli ai sistemului; el constă mai degrabă în câștigarea unui avantaj asupra oponentului, care să sporească securitatea sau șansele de a supraviețui unui conflict cu el.

Ultima etapă din evoluția echilibrului de putere este în plină desfășurare, începând cu colapsul Uniunii Sovietice în 1991 și sfârșitul Războiului Rece. În actualul sistem internațional, principala caracteristică a balanței de putere o reprezintă faptul că ea nu mai este una sistemică, ci una a subsistemelor. Echilibrul puterii din zilele noastre se practică în subsistemele relațiilor internaționale, iar unul dintre cel mai des invocate exemple este Asia⁴.

Odată cu conturarea disciplinei relațiilor internaționale drept domeniu distinct de cercetare științifică, echilibrul de putere a fost teoretizat și intens dezbătut, atât de (neo) realiști, cât și de (neo) liberaliști.

Astfel, pentru realiști, principiul suprem al relațiilor internaționale este puterea, iar fiecare stat urmărește maximizarea ei. Prin intermediul balanței de putere, politica internațională devine un joc cu sumă nulă, în care un câștig propriu înseamnă o pierdere pentru adversar. Pentru liberaliști, securitatea internațională este o consecință a păcii, iar în menținerea păcii nu echilibrul este soluția, ci dreptul internațional. În schimbul alianțelor specifice balanței de putere, idealiiștii mizează pe

eficiența și virtuțile organizațiilor internaționale de cooperare și integrare.

O dezvoltare a curentului realist, neorealismul argumentează că, în sistemul internațional actual, puterea nu mai este un scop în sine, ci un mijloc pentru atingerea păcii și securității. Însă, întrucât nici natura umană, nici sistemul internațional nu au cunoscut schimbări de esență, balanța de putere rămâne un obiectiv prioritar al politicii externe practicate de către state. Luând în calcul atât criticile teoretice dure aduse liberalismului, cât și evoluțiile concrete de pe scena relațiilor internaționale, neoliberaliștii se distanțează oarecum de precursorii lor. Pentru ei, statul este într-adevăr un actor rațional, care încearcă să-și maximizeze beneficiile în toate domeniile politicii internaționale. Astfel, sistemul internațional este unul anarhic, în care statele cooperează numai atunci când sesizează un interes comun. Mai mult, neoliberaliștii renunță la criteriile morale de apreciere a acțiunilor statului, considerat egoist și maximizator de utilitate⁵. În viziunea lor, balanța de putere îmbracă forma unor regimuri internaționale de securitate, descrise drept forme ordonate ale vieții internaționale, bazate pe principii, norme și proceduri și în care fiecare stat participant are de câștigat⁶.

Astăzi, într-o lume în care securitatea colectivă, dreptul internațional, cooperarea și dialogul câștigă popularitate, conceptul de echilibru al puterii pare căzut în desuetudine. Însă, cum putem explica apelul, în discursurile oamenilor de stat sau în textele strategiilor de securitate, la noțiuni precum: interes național, rațiune geopolitică, influență, putere? Departe de a fi o cauză pierdută, *echilibrul puterii rămâne un obiectiv major* urmărit de către cea mai mare parte a actorilor din sistemul internațional.

Balanța de putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre

Dezvoltările recente din cadrul sistemului internațional au impus acordarea unei atenții deosebite Regiunii Extinse a Mării Negre. Printre aceste evoluții, amintim: extinderile către est ale NATO și UE; conștientizarea dependenței energetice crescânde a Europei față de Rusia; sporirea importanței strategice a Caucazului și Asiei Centrale, datorită implicării Alianței Nord Atlantice în Afganistan; aspirațiile europene ale

Turciei; „revoluțiile colorate” din Georgia și Ucraina.

Astăzi, cu puține excepții (China, Brazilia, India), toți marii actori ai sistemului internațional prezintă interese, mai mult sau mai puțin declarate, în zona Mării Negre. Departe de a fi ușor de realizat, o analiză a puterii în Regiunea Extinsă a Mării Negre surprinde *relații complexe și dinamice, concretizate într-o balanță a puterii aflată în permanentă echilibrare*, în care interesele diverșilor actori instituționali variază de la deplina comuniune la o totală opoziție.

Astfel, interesele Uniunii Europene în regiune pot fi definite de-a lungul a patru mari domenii⁷:

1. Promovarea pe termen lung a stabilității regionale și managementul conflictelor. O bună parte a statelor din Regiunea Extinsă a Mării Negre continuă să se confrunte cu provocări serioase la adresa securității lor, majoritatea acestor provocări datând din perioada imediat următoare colapsului Uniunii Sovietice. Astfel, cele mai dramatice amenințări îmbracă forma unor conflicte teritoriale, cum sunt cele din: Transnistria (Moldova), Abhazia și Osetia de Sud (Georgia), sau conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan.

2. Promovarea instituțiilor democratice și a literii legii. Dacă unele state au făcut, în acest sens, progrese notabile (România, Turcia), altele par să avanseze mai greu pe calea democrației (Moldova, Armenia).

3. Siguranța unei aprovizionări stabile cu energie a Europei. În fața unei Rusii din ce în ce mai asertive, care nu ezită să-și folosească resursele energetice drept instrumente ale politicii externe, Marea Neagră (rută de tranzit a petrolului și gazelor naturale provenite din zona Mării Caspice) devine esențială pentru securitatea energetică a Europei.

4. Combaterea crimei organizate și a terorismului. Aceste amenințări asimetrice rămân o prioritate europeană importantă, din cauza implicațiilor nefaste pe care le pot avea asupra securității regionale.

Deși Marea Neagră s-a aflat în apropierea NATO încă din 1952 (anul de aderare a Turciei), această regiune a căpătat o importanță deosebită pentru Alianță, odată cu declanșarea războiului împotriva terorismului. Pentru transportul trupelor și asigurarea logistică a teatrului de operații afgan, cooperarea militară cu statele riverane rămâne prioritatea majoră a NATO. De asemenea,

prin extinderea către Est și prin atractivitatea Parteneriatului pentru Pace, Alianța a reușit să reducă semnificativ influența Rusiei asupra statelor din zona Mării Negre.

Interesele americane în Regiunea Extinsă a Mării Negre reflectă cel mai bine principiile securității colective și, prin urmare, se bucură și de cel mai larg sprijin în rândul statelor implicate. Aceste interese pornesc de la premisa că Statele Unite au numai de câștigat, dacă pacea, democrația și prosperitatea sunt extinse și în această regiune dificilă. Așadar, cele trei seturi de interese strategice ale SUA în zona Mării Negre urmăresc⁸:

- Reforma democratică și a economiei de piață – presupune: sporirea libertăților politice prin alegeri libere și corecte, respectul pentru litera legii și pentru drepturile minorităților, extinderea libertăților economice și existența economiilor de piață funcționale.

- Energia și comerțul – implică: extinderea rețelelor de aprovizionare cu petrol și gaze naturale în cadrul piețelor energetice europene, pentru a încuraja concurența, în beneficiul consumatorilor; intensificarea dezvoltării economice și a comerțului, printr-o infrastructură de comunicații și transport adecvată, și investiții în inovare și cercetare-dezvoltare;

- Securitatea - necesită: combaterea terorismului, a crimei organizate și a proliferării armelor de distrugere în masă.

Cu toate acestea, influența SUA în Marea Neagră este considerabil îngrădită prin Convenția de la Montreux (1936), care limitează în mare măsură accesul navelor militare aparținând statelor neriverane, precum și durata prezenței lor, ce nu trebuie să depășească 21 de zile consecutive.

Pentru Rusia, orientarea către Vest a statelor din Europa Centrală și de Est (devenită evidentă imediat ce Războiul Rece a luat sfârșit) a însemnat o modificare dezavantajoasă a echilibrului european al puterii. Pierderea speranțelor pentru un leadership la nivel global a impus Rusiei o concentrare a eforturilor asupra regiunilor din imediata sa apropiere, și în special asupra zonei Mării Negre. În acest spațiu, Rusia a insistat să-și mențină influența, utilizând în diverse ocazii conflictele înghețate drept pârgii pentru a restrânge ambițiile europene și transatlantice ale statelor implicate.

Astăzi, interesul geopolitic major al Rusiei în zona Mării Negre presupune menținerea statu-

quo-ului, chiar dacă acest interes face adesea imposibilă găsirea de soluții în negocierile în care Rusia este implicată ca mediator sau în operațiunile de menținere a păcii în care Rusia se pretinde a fi parte neutră.

Dacă interesele marilor actori instituționali din Regiunea Extinsă a Mării Negre sunt definite în termeni generali și sunt, aparent, mai ușor de armonizat, *interesele fiecărui stat în parte devin mult mai specifice și sunt astfel mult mai greu de armonizat și de echilibrat.*

Membră a NATO (2004) și a Uniunii Europene (2007), tranziția Bulgariei de la comunism la democrație și o economie de piață funcțională nu a fost una ușoară. Țara se confruntă în continuare cu probleme serioase în sistemul juridic și cu mari deficiențe în lupta împotriva corupției și a crimei organizate.

O putere tradițională în zona Mării Negre, Turcia a fost cea care a jucat, pe timpul Războiului Rece, rolul de moderator al echilibrului de putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Acest privilegiu s-a datorat atât aderării la NATO, încă din 1952, cât și poziției sale de o importanță geostrategică, Turcia reprezentând avangarda în lupta ideologică împotriva comunismului și cel mai puternic aliat al Statelor Unite în vecinătatea Orientului Mijlociu.

Însă colapsul Uniunii Sovietice a diminuat, treptat, atenția acordată Turciei. Statul se confruntă astăzi cu instabilitate politică, intervenții repetate ale factorului militar în procesul politic, un deficit în ceea ce privește drepturile omului și probleme legate de minoritatea kurdă. În plus, interesul de care Turcia se bucura în cadrul Alianței Nord-Atlantice nu pare să mai fie împărtășit nici de Uniunea Europeană. Demarate oficial în decembrie 2004, negocierile privind aderarea Turciei la UE trec astăzi printr-un impas major, îndeosebi din cauza legăturilor comerciale pe care Turcia le întreține cu Cipru, dar și din cauza unor probleme legate de libertatea de expresie și drepturile minorității kurde.

Intuind o rebalansare a echilibrului de putere, statul turc a lansat o serie de inițiative menite să-i mențină influența în rândul statelor din zona Mării Negre. Astfel, la începutul anilor 1990, Turcia a instituționalizat cooperarea din jurul Mării Negre în cadrul Organizației Cooperării Economice la Marea Neagră (OCEMN). Aflată deja în acest punct, Turcia și-a asumat abordarea constructivă de a extinde definiția regiunii dincolo de statele

riverane, în zonele adiacente ale Balcanilor și Caucazului. Astfel, Grecia, Albania, Serbia, Armenia, Azerbaidjan și Moldova au fost incluse în OCEMN. În plus, în aprilie 2001, Turcia a lansat și Forța Mării Negre, o inițiativă planificată încă din 1998 și menită să diversifice eforturile de menținere a păcii în regiune. Alături de Turcia, statele semnatare sunt: Ucraina, Georgia, Rusia, Bulgaria și România.

Rămânând, după Rusia, statul riveran cu capacitatea navală cea mai dezvoltată, Turcia nu urmărește militarizarea Mării Negre, interesul ei esențial rămânând menținerea statu-quo-ului în Regiunea Extinsă a Mării Negre.

Pentru Armenia, o relație bună cu Rusia reprezintă un interes prioritar. Beneficiind de pluralism politic și o media relativ liberă, statul armean încearcă astăzi o replicare a modelului „democrației suverane”, promovat de elita politică din Rusia. Deși cu o creștere economică stabilă, progresele sale în acest domeniu sunt umbrite de blocada comercială impusă de statele vecine, Turcia și Azerbaidjan, în urma disputei asupra regiunii Nagorno-Karabah.

Întrucât poziția actuală a Azerbaidjanului este aproape în totalitate garantată de exploatarea resurselor energetice, acest stat rămâne vulnerabil la fluctuațiile prețului barilului de petrol. Părând mai dedicat accederii în Uniunea Europeană decât în NATO, Azerbaidjanul pune foarte mult accent pe relațiile bilaterale cu Rusia, relații în care cooperarea energetică rămâne un domeniu-cheie.

Statul georgian a cunoscut progrese binevenite din anul 2003, anul Revoluției Trandafirilor, moment care a marcat și orientarea declarată către spațiul euro-atlantic. Deși o mișcare îndrăzneată, încercarea guvernului de la Tbilisi de a restabili controlul în teritoriile separatiste Osetia de Sud și Abhazia rămâne o eroare strategică. Interesele și politica externă georgiană sunt axate pe întreținerea unui conflict perpetuu cu Rusia, pentru a atrage astfel atenția și pentru a obține cât mai mult sprijin occidental⁹.

Al doilea stat ca mărime al Europei, Ucraina încearcă să contrabalanseze legăturile tradiționale cu Rusia prin ambiții euro-atlantice. Neînțelegerile și diviziunile existente în leadership-ul ucrainean fac însă dificile atât stabilirea consensului asupra rațiunilor geopolitice importante, cât și definirea și urmărirea interesului național. Cu un sistem politic puternic centralizat și acțiuni guvernamentale

incoerente, Ucraina a reușit să declanșeze chiar și o criză energetică în Europa, în ianuarie 2006 și 2009.

Stat independent abia din 1991, Moldova este astăzi cea mai săracă țară din Europa. Cu o capacitate instituțională limitată, o corupție înfloritoare și control guvernamental asupra mass-media, Moldova este în mod substanțial sprijinită în eforturile sale de europenizare de către România. Statul de la Est de Prut este însă și gazda unuia dintre conflictele înghețate din zona Mării Negre, anume conflictul din Transnistria, ale cărui eventuale soluții sunt abil speculate de către diplomația rusă.

Interesant, în cazul Moldovei și Ucrainei, este faptul că, deși ambițiile europene ale acestora sunt declarate și asumate în mod deschis, ele nu par dispuse să facă, în acest sens, aceleași sacrificii și progrese pe care le-au făcut, spre exemplu, statele din Europa Centrală. În echilibrul de putere existent și în urmărirea intereselor naționale, Moldova și Ucraina continuă să utilizeze opțiunea de reapropiere de Rusia pentru a-și întări pozițiile de negociere cu UE și pentru a obține astfel cât mai multe avantaje¹⁰.

În ceea ce privește România, interesul strategic fundamental îl reprezintă o zonă a Mării Negre stabilă, democratică și prosperă, strâns conectată la structurile europene și euro-atlantice. Subsumat acestui interes, obiectivul strategic devine acela de a stimula o implicare europeană și euro-atlantică mai puternică și mai productivă în această regiune¹¹. Ca stat de graniță al Uniunii Europene și membru al Alianței Nord-Atlantice, România urmărește să se învecineze cu state stabile, democratice și prospere, deoarece numai acestea sunt capabile să mențină pacea și buna-înțelegere în relațiile dintre ele și să aibă un comportament predictibil în domeniul securității.

Într-o astfel de rețea complexă de interese naționale, balanța de putere rămâne mecanismul cel mai eficient pentru reducerea posibilității izbucnirii crizelor sau conflictelor și pentru asigurarea stabilității în Regiunea Extinsă a Mării Negre.

România și noul echilibru al puterii

În urma acestei analize, devine firesc faptul că România rămâne statul cel mai în măsură să-și asume sarcina dificilă de a modera echilibrul de

putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Poziția sa geostrategică, progresul economic și social constant, statutul consolidat de membră a UE și NATO, stabilitatea politică și respectarea întocmai a angajamentelor asumate sunt argumente pentru care România trebuie să preia inițiativa în această regiune.

Noul echilibru de putere moderat de către România nu trebuie să fie unul încorsetat în practicile de tip realpolitik – politica eliberată de considerente morale, în care relațiile dintre state sunt determinate de forța brută și de abilitatea de a exploata orice opțiuni ivite, fără niciun fel de constrângeri. Totodată, acest echilibru nu trebuie construit doar pe calcule geopolitice și pe urmărirea fără scrupule a interesului național, ci pe principiile și valorile spațiului european și euro-atlantic. În Regiunea Extinsă a Mării Negre, România trebuie să acționeze ca o punte de legătură între Est și Vest și să armonizeze interesele și ambițiile aparținând statelor care înclină către Rusia cu interesele și ambițiile statelor care preferă modelul democrațiilor occidentale.

Păstrându-și libertatea de acțiune și acționând ca un stat furnizor de securitate, se impune ca România să-și adapteze politica externă la realitățile schimbătoare ale regiunii. De altfel, toate obiectivele politicii externe a României în zona Mării Negre trebuie circumscrise viziunii sale de ansamblu de transformare a acestui spațiu într-o geografie a cooperării, securității și stabilității, de sporire a vizibilității temei Mării Negre pe agenda organizațiilor internaționale (OSCE, UE, NATO, Consiliul Europei, ONU) și de consolidare a interesului UE și statelor occidentale în regiune.

Aspirațiile României la statutul de moderator al echilibrului de putere în bazinul Mării Negre s-au concretizat de-a lungul anilor în numeroase proiecte și inițiative.

Astfel, pe timpul cât a deținut președinția OCEMN (1 noiembrie 2005 – 30 aprilie 2006), România a urmărit: dezvoltarea unei relații de parteneriat între OCEMN și UE; lansarea unui proces de reflecție asupra viitorului OCEMN, inclusiv din perspectiva restructurării organizației; consolidarea dimensiunii de securitate și stabilitate; sprijinirea eforturilor statelor din Europa de Est și Caucaz de consolidare a proceselor democratice și reformelor economice; elaborarea și implementarea unor proiecte de dezvoltare regională; dezvoltarea schimburilor comerciale între statele din bazinul

Mării Negre și extinderea colaborării OCEMN cu alte organizații regionale și internaționale.

Aprobarea, în 2006, a *Strategiei Naționale pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre* reprezintă un alt pas important. Materializarea acestei strategii a fost direcționată înspre potențarea reciprocă a șase componente¹²:

1. implicarea crescută a UE în regiunea Mării Negre;
2. eficientizarea Organizației Cooperării Economice la Marea Neagră;
3. crearea Euroregiunii Mării Negre;
4. întărirea dialogului bilateral cu statele din regiune;
5. punerea bazelor forumului Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat;
6. lansarea, în România, a Black Sea Trust for Regional Cooperation.

Mai mult, România susține în continuare elaborarea unei strategii europene și euro-atlantice pentru Regiunea Extinsă a Mării Negre, prin care să se extindă responsabilitățile Uniunii Europene și ale Alianței Nord-Atlantice în procesele de stabilizare și reconstrucție a regiunii, precum și în promovarea democrației, a păcii și a securității.

Procesul de constituire a *Euroregiunii Mării Negre* a fost inițiat cu ocazia Conferinței Internaționale privind Cooperarea Interregională în Bazinul Mării Negre, eveniment organizat în martie 2006, la Constanța, de către Ministerul Român al Afacerilor Externe împreună cu Congresul Puterilor Locale și Regionale din Europa (organism consultativ al Consiliului Europei). Declarația finală privind crearea Euroregiunii Mării Negre a fost adoptată de aproape toate statele participante la Conferință (Bulgaria, Grecia, Moldova, Turcia, Armenia, Azerbaidjan și Ucraina), excepție făcând Rusia și Grecia, care au preferat să preia statutul de observatori. Conferința de lansare a Euroregiunii Mării Negre a avut loc doi ani mai târziu, la 26 septembrie 2008, la Varna (Bulgaria). Având sediul central în Constanța, Organizația își propune întărirea cooperării la nivelul autorităților locale.

Lansat pe 5 iunie 2006 la București, tot la inițiativa României, *Forumul Mării Negre pentru Dialog și Parteneriat* este menit să ofere un cadru neinstituționalizat pentru revigorarea dialogului și a cooperării în regiune. La eveniment au participat președinții Ucrainei, Georgiei, Armeniei, Azerbaidjanului și Moldovei, precum și oficiali de rang înalt din Bulgaria, Grecia și Turcia. Rusia și-a

rezumat contribuția la statutul de observator și a fost reprezentată la nivel de ambasador, motivând că actualele cadre de cooperare în regiunea Mării Negre sunt suficiente. De fapt, actul Rusiei poate fi explicat prin refuzul său de a permite altor state să-și asume rolul de lider în ceea ce privește cooperarea la Marea Neagră. Cu toate acestea, evenimentele desfășurate în cadrul Forumului au continuat pe parcursul următorilor ani, generând un larg proces de reflecție asupra regiunii și identificând noi idei și soluții pentru probleme existente.

România s-a implicat activ și în lucrările pentru lansarea *Sinergiei Mării Negre* (Kiev, 14 februarie 2008), contribuind substanțial, pe parcursul Președinției germane a UE din prima jumătate a anului 2007, la formularea propunerii Comisiei Europene privind Sinergia Mării Negre. Documentul de viziune astfel elaborat este menit a îngloba toate tipurile de relații ale UE cu statele din regiunea Mării Negre. Implicarea directă și de substanță a României în formularea acestui document reprezintă prima contribuție majoră, în calitate de membru UE, la Politica Externă și de Securitate Comună. Consolidarea Sinergiei Mării Negre a urmat logica concretizării proiectelor românești de cooperare în domeniile protecției mediului, conectării regionale la nivelul societății civile și în educația la nivel postuniversitar. După lansarea Sinergiei, România a devenit unul dintre principalii promotori ai acesteia. Dintre proiectele propuse de România în cadrul Sinergiei, *Forumul Organizațiilor Neguvernamentale la Marea Neagră* (31 octombrie – 2 noiembrie 2008) a primit aprecieri atât la nivelul UE, cât și la nivelul statelor din regiune și al Organizațiilor Non-Guvernamentale românești și străine.

Elaborat la solicitarea României, primul program UE specific pentru Marea Neagră, *Programul Operațional de Cooperare Transfrontalieră în Bazinul Mării Negre* (2007-2013) își propune să stimuleze cooperarea în diverse domenii, precum dezvoltarea economică și socială sau promovarea integrării culturale. În plus, România susține pe deplin proiectul UE cu privire la crearea unei Platforme de cooperare în domeniul migrației și dezvoltării în regiunea Mării Negre.

Deși o bună parte din provocările de pe agenda acestor instrumente de cooperare rămân în continuare nerezolvate, România trebuie să asigure, prin intermediul lor, cel puțin un dialog eficient, care să pună de acord statele membre

asupra chestiunilor esențiale, evitându-se astfel ciocnirea unor interese percepute altfel drept de neîmpăcat.

În ceea ce privește relațiile bilaterale cu statele din bazinul Mării Negre, este necesar ca România să obțină sprijinul pentru proiectele regionale propuse, promovând, totodată, un reviriment al trilateralei România- Bulgaria - Grecia.

Concluzii

Securitatea în bazinul Mării Negre rămâne o temă intens dezbătută, atât pe plan național, cât și pe plan regional. Validarea celor două ipoteze formulate în introducere dezvăluie mai mult decât ceea ce se știa până acum despre subiect. Astfel, crizele și conflictele înghețate din Regiunea Extinsă a Mării Negre nu sunt determinate de incapacitatea statelor de a se înțelege între ele, ci sunt rezultatul unor interese conflictuale. Ineficiența unora dintre mecanismele folosite până în prezent pentru soluționarea diferendelor relevă faptul că balanța de putere rămâne singurul instrument viabil pentru stabilizarea acestei regiuni.

Urmărind să transforme bazinul Mării Negre într-un spațiu democratic și prosper, România trebuie să-și asume rolul de moderator al echilibrului de putere în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Bunele relații și influența câștigate astfel nu vor face decât să sporească prestigiul și influența statului român în forurile europene și transatlantice.

Deși adeptă a menținerii statu-quo-ului în zona Mării Negre, Rusia trebuie atrasă în inițiativele și proiectele românești. Însă România trebuie să realizeze acest lucru pe baza experienței acumulate de-a lungul relațiilor istorice cu statul rus. Fără o minimă implicare a Rusiei, echilibrul de putere riscă să fie unul artificial menținut și, prin urmare, contestat (sau chiar subminat) cu fiecare ocazie.

Noul echilibru astfel creat nu trebuie să se sprijine numai pe calcule geopolitice, ci și pe forța dreptului și pe principiile și valorile europene și euro-atlantice. Moderând un asemenea echilibru, România va acționa ca un adevărat furnizor de securitate și stabilitate, sporindu-și influența în Regiunea Extinsă a Mării Negre.

BIBLIOGRAFIE:

1. Henry KISSINGER, **Diplomația**, București, Editura Bic All, 2002.

2. A. MIROIU (coord.), R. UNGUREANU (coord.), **Manual de relații internaționale**, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 207.

3. *Raport privind politica externă a României (2005-2008)*, București, Ministerul Afacerilor Externe, 2008.

4. **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007.

5. K. WALTZ, **Omul, statul și războiul**, Iași, Institutul European, 2001.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Pentru o detaliere a tuturor celor trei niveluri de analiză, vezi: K. WALTZ, **Omul, statul și războiul**, Iași, Institutul European, 2001.

2 Henry KISSINGER, **Diplomația**, București, Editura Bic All, 2002.

3 Sir Edward GREY, *apud* Seton-Watson, R., W., **Britain in Europe(1789-1914): A Survey of Foreign Policy**, Cambridge, Cambridge University Press, 1937, p. 1.

4 A. MIROIU (coord.), R. UNGUREANU (coord.), **Manual de relații internaționale**, Iași, Editura Polirom, 2006, p. 207.

5 Ibidem, p. 147.

6 I. N.SAVA, **Studii de securitate**, București, Editura Centrul Român de Studii Regionale, 2005.

7 S. CORNELL (coord.), **The Wider Black Sea Region: An emerging Hub in European Security**, Washington D.C., Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2006.

8 R. ASMUS (editor), **Next Steps in Forging a Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea**, Washington, D.C., The German Marshall Fund of the United States, 2006, p. 38.

9 N. POPESCU, *The EU's Sovereign Neighbours*, disponibil la http://ecfr.eu/content/entry/commentary_the_eus_sovereign_neighbours/.

10 Ibidem.

11 **Strategia de securitate națională a României**, București, 2007, p. 32.

12 *Raport privind politica externă a României (2005-2008)*, București, Ministerul Afacerilor Externe, 2008, p. 29.

Marius PRICOPI (mariuspricopi@yahoo.com) este absolvent al Academiei Forțelor Terestre din Sibiu (2008), domeniul de studii științe militare și informații, specializarea universitară management economico-financiar. În prezent, urmează studii de licență la Facultatea de Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu (din 2007) și studii masterale la aceeași facultate (din 2008).

A publicat diverse articole în reviste recunoscute CNCSIS (B+) și a participat la conferințe și sesiuni de comunicări științifice naționale și internaționale.

JOCURI GEOSTRATEGICE LA EST DE MAREA NEAGRĂ

Dr. Grigore ALEXANDRESCU

Încheierea războiului dintre Rusia și Georgia, în august 2008, nu a adus pacea și liniștea mult visată de popoarele din jurul Mării Negre. Un fenomen straniu și-a făcut loc în geopolitica eșichierului. Dacă până atunci cvasimajoritatea dezbaterilor pe tema securității Zonei Extinse a Mării Negre subliniau faptul că multitudinea și diversitatea conflictelor înghețate sunt principala cauză a stabilității precare a regiunii, începutul anului 2009 avea să demonstreze altceva.

Acum, bazele militare sunt miza jocurilor geostrategice. Globalizarea nu a adus cu sine numai ecourile recesiunii mondiale asupra spațiului, ci și ambiția marilor puteri de a-și exercita influența asupra unei zone atât de bogate în resurse, o posibilă cale de ieșire din criză.

Cuvinte-cheie: Zona Extinsă a Mării Negre, NATO, Rusia, Georgia, Abhazia, Kârgâstan, Uzbekistan, Kazahstan, Tadjikistan, baze militare, geostrategie.

În Crimeea, statutul juridic al Flotei Rusiei din Marea Neagră nu s-a schimbat. Kievul își exprimă dorința ca ultimele nave sub pavilion rusesc să părăsească baza de la Sevastopol în 2017. Până atunci, amiralii Moscovei pendulează între a născoci noi misiuni, pentru a justifica prezența unei grupări de nave atât de mari și costisitoare într-o mare atât de mică și a găsi o poziție strategică favorabilă pentru redislocarea bazei navale.

În timpul conflictului din vara anului 2008 din Caucaz, Flota Rusiei din Marea Neagră a asigurat sprijinul de pe mare a grupării expediționare rusești care a declanșat războiul împotriva Georgiei, generând dezaprobarea Kievului. Președintele ucrainean Viktor Iușcenko a emis atunci două decrete care restricționau aria de mișcare a navelor rusești bazate la Sevastopol. Concret, Iușcenko a

solicitat navelor din Flota rusă să ceară autorizație pentru părăsirea portului cu 72 de ore înainte. În cazul în care comandanții nu ar fi respectat aceste norme, Ministerul ucrainean de Externe își asuma dreptul de a interzice navelor respective să mai acosteze pe teritoriul ucrainean.

La începutul lunii februarie 2009, Flota Rusiei din Marea Neagră a fost adusă în stare de pregătire totală de luptă¹. A fost suspendată coborârea marinarilor la țărni, echipajele fiind în permanență gata pentru ieșirea în mare. În pofida absenței comentariilor oficiale, se poate aprecia că Moscova încearcă să dea o nouă lovitură de imagine, făcând o demonstrație de forță pentru a preîntâmpina reacțiile cancelariilor statelor din jurul Mării Negre sau mai îndepărtate la aflarea veștii că Armata Federației Ruse intenționează să se cantoneze pe teritoriul Georgiei, în mai multe baze militare, astfel:

1. Bază navală în portul abhaz Oceașcir². Aceasta este situată la 60 km sud-est de Suhumi, capitala provinciei georgiene Abhazia, în imediata apropiere a liniei de încetare a focului dintre Rusia și Georgia, recunoscută internațional. Situarea bazei navale în acest port neînsemnat până acum nu este o soluție de moment pentru a răspunde dorinței ucrainenilor de retragere a navelor rusești de pe teritoriul lor, ci rezultatul unui calcul geostrategic bine întocmit. Dacă o grupare navală va fi dislocată permanent aici, Kremlinul va putea controla, pe lângă conductele de petrol și gaze care traversează Marea Neagră, și apele teritoriale ale Georgiei, ca și ale Ucrainei și Turciei. Orice activitate în porturile georgiene Poti și Batumi poate fi urmărită în amănunțime, timpul de blocare a acestora fiind o problemă cu preponderență meteorologică, ce ține de gradul de montare a mării. În felul acesta, Rusia își arogă

un mare avantaj strategic în orice viitor conflict regional.

2. Bază pentru forțele terestre - pe înălțimile care înconjoară Valea Kodori, cunoscută și sub denumirea de Kodori Gorge. Aici vor fi cartiruite și forțe alpine speciale. Având în vedere configurația terenului muntos-împădurit, cu văi adânci și creste paralele, care coboară de la 3984 m către capitală, forțele dislocate aici pot pătrunde pe teritoriul georgian ferite vederii populației, din direcții greu de stăvilite, care asigură surprinderea.

3. Bază aeriană la Bombora, în districtul Gudauta, din Abhazia. Aici există o pistă de aterizare de 4 km - cea mai lungă din Caucazul de Sud³. La aceasta se adaugă și marele avantaj că terenul de rulare se sfârșește la mai puțin de 100m de mare, permițând avioanelor să decoleze la joasă altitudine, fără a putea fi detectate de radare, în faza inițială a zborului.

Baza nu este nouă. În URSS ea era cunoscută sub denumirea de Aerodromul de la Bombora, de unde puteau ateriza și decola orice tip de avioane militare. Specialiștii militari afirmă că „desfășurarea unei unități aviatice acolo nu va necesita investiții prea mari, pentru că are deja toată infrastructura necesară”.

Presa internațională apreciază că Rusia ar putea baza cel puțin 20 de aeronave la Bombora, inclusiv avioane de luptă Suhoi Su-27, avioane de atac la sol Su-25 și avioane militare de transport⁴. Aceleași surse identifică drept principală misiune a grupării de aviație „intimidarea vecinilor, în general, și a Georgiei, în special”, nu asigurarea securității Jocurilor Olimpice de la Soci, din 2014, așa cum încearcă Moscova să-i liniștească pe riverani.

Presa internațională relevă că, în următoarele luni, liderii republicii separatiste Abhazia vor semna un tratat cu Moscova, prin care se vor angaja să găzduiască toate aceste baze. Aceasta confirmă faptul că războiul cu Georgia nu a fost rezultatul „agresiunii” guvernului de la Tbilisi, ci al unui plan bine calculat de mareșalii și politicienii de la Kremlin. Redobândirea supremației regionale nu putea fi realizată decât cu zăngănit de arme. Recunoașterea independenței Abhaziei făcea parte obligatoriu din scenariu. Moscova nu putea dobândi dreptul de folosință a unor terenuri din afara granițelor federației, decât cu acordul unui subiect de drept internațional, fie el și mai puțin recunoscut de comunitatea internațională.

Desfășurarea puterii militare a Rusia în Abhazia afectează suveranitatea Georgiei și înrăutățește relațiile dintre Moscova și Tbilisi. Violarea acordului de încetare a focului prin care Kremlinul se angaja să limiteze prezența militară în Abhazia, după războiul din august 2008, aduce noi și serioase amenințări la securitatea și stabilitatea regiunii Mării Negre.

Schimbarea raportului de forțe în regiune, prin amplasarea noilor baze rusești, poate conduce la reluarea cursei înarmărilor și acumularea unor puteri militare adverse care să își desfășoare competiția în afara frontierelor lor naționale, deschizând o Cutie a Pandorei pentru care vor plăti micile state din jurul arenei Mării Negre.

Paralel cu înființarea de noi baze rusești în Abhazia, se desfășoară și acțiunea de blocare a funcționării bazelor americane de pe teritoriul statelor foste sovietice, care servesc pentru reprovizionarea forțelor Coaliției Antiteroriste.

După o perioadă de negocieri paralele dintre Bișkek (capitala Kârgâstanului) -Washington și Bișkek - Moscova, în care principala miză a fost obținerea unor sume cât mai mari de bani, Parlamentul kârgâz a hotărât abrogarea acordului semnat cu SUA, în 2001, privind închirierea terenului necesar funcționării unei bazei aeriene, la Manas, 20 km de Bișkek.

Manas, din punct de vedere strategic, a fost folosit de armata SUA și forțele NATO ca punct intermediar de aprovizionare a coaliției internaționale care luptă în Afganistan. Aici își desfășurau activitatea aproximativ 1000 de militari americani, francezi și spanioli. Cererile repetate ale guvernanților kârgâzi de mărire a chiriei anuale de 17,4 milioane dolari, cât fusese stabilit la sfârșitul anului 2001, nu și-au găsit ecou. Economia americană nu-și mai permitea eforturi suplimentare. Pe lângă finanțarea războiului cu talibanii din Afganistan, SUA au mai contribuit cu „peste 850 milioane dolari la sprijinirea democrației, dezvoltării economice și întărirea securității în Kârgâstan”⁵.

Tergiversările Washingtonului au fost repede exploatate de Moscova. Rusia a oferit Kârgâstanului o asistență financiară consistentă: împrumut de 2 miliarde dolari, credit nerambursabil de 150 milioane dolari „pentru a amortiza declinul economic al țării cauzat de criza economică globală” și anularea unei datorii mai vechi față de Rusia, în valoare de 180 milioane dolari⁶.

Înaltele instanțe decizionale kârgâze au apreciat generozitatea Moscovei, oferind, în compensație, anularea Acordului semnat cu guvernul SUA în 2001.

Nu se știe ce se va întâmpla după retragerea forțelor NATO din baza de la Manas. Dacă o vor ocupa rușii, aceasta se poate articula, împreună cu actuala aerobază rusească de la Kant (lângă Bișkek), într-un puternic cap de pod lansat către China. Din această perspectivă, nu este exclus ca, în viitorul apropiat, strategii de la Beijing să ajungă la concluzia că a început o nouă perioadă în care încercuirea Chinei nu mai este de sorginte euro-atlantică⁷, ci rusească. De fapt, argumentele pot fi aceleași pe care le-a folosit în anul 2005, când Beijingul a făcut presiuni asupra Alianței pentru a desființa baza de la Karshi – Khanabad, Uzbekistan.⁸

Perspectiva schimbării locatarilor bazelor din Asia Mijlocie și, implicit, a unor raporturi strategice de forțe, raporturi care tindeau să se echilibreze, a dat naștere unor ecouri care se propagă în toate mediile. Sunt auzite în Kârgâstan analize și comentarii tot mai virulente ale personalităților vieții politice și ale societății civile, care adesea se întreabă dacă jocul dintre marile puteri, Rusia și SUA, servește interesului național al țării⁹.

Perspectiva unei prezențe masive rusești la granița dintre Kârgâstan și Kazahstan a determinat guvernul de la Astana să ofere găzduire unei baze logistice a forțelor NATO¹⁰, la Almaty, nu departe de Manas și Kant¹¹. La rândul său, Tadjikistanul, vecinul de la sud al Kârgâstanului, este gata să ofere condiții pentru aprovizionarea coaliției internaționale cu materiale de construcție, carburanți, apă și alte bunuri.

Rusia consideră că „nu dă bine”, în actuala conjunctură internațională, să stea deoparte de căutările NATO de a-și găsi o bază care să sprijine logistic operațiile Coaliției Internaționale. Semnale de la Kremlin induc ideea că Moscova semnalizează disponibilitatea de a colabora cu noua administrație americană, oferind o rută de transport a materialelor nonmilitare către Afganistan. Comentatorii principalelor agenții de presă remarcă faptul că

diplomații caută pentru prima întrevvedere Medvedev-Obama teme asupra cărora este mai ușor de atins convergența. Apelul noului președinte american privind reducerea ogivelor nucleare, pentru a se ajunge la 1000 de focoaie de fiecare parte, a trezit entuziasmul Kremlinului, deși Statul Major al Armatei Ruse a reacționat cu prudență, agitând în ultimele zile pericolul nimicirii Rusiei în cazul dezarmării.

În concluzie, micșorarea tonalităților pe care se discută azi despre conflictele înghețate în Zona Extinsă a Mării Negre nu anulează încărcătura beligenă a acestora, ci oferă un răgaz pentru acumularea de noi argumente spre a le face și mai virulente. Bazele militare sunt doar unele dintre acestea. Ele, oricând, pot constitui scânteia care să declanșeze explozia unei zone prea pline de istorie și de produse petroliere.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 <http://www.ziua.net/news.php?data=2009-02-05&id=20635>

2 Ariel COHEN, *Russia seeks new Black Sea naval base*, în United Press International, Washington, 3 Feb. 2009.

3 Idem, *Russia gets its Abkhazian Air Base back*, în United Press International, Washington, 5 Feb. 2009.

4 http://www.realitatea.net/abhazia-si-rusia-ar-putea-semna-in-urmatoarele-luni-acordul-pentru-o-baza-navala-si-una-aeriana_446902.html

5 http://www.energy-daily.com/reports/Analysis_Manas_energy_and_the_US_999.html

6 <http://iraqwar.mirror-world.ru/article/189267>

7 Vezi: Luan SHANGLIN, *U.S. to stage large-scale war games near Guam*, în Xinhua News Agency, 11 April, 2007.

8 Cf: http://www.spacewar.com/reports/US_Military_Needs_New_Central_Asian_Airport_999.html

9 John C.K. DALY, *Analysis: Manas, energy and the U.S.*, în United Press International, Washington, 4 Feb., 2009.

10 <http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5iH-aQXY1vBdQrrIyfXHH5LMEe1Sw>

11 http://www.spacewar.com/reports/No_US_base_talk_by_Petraeus_in_Uzbekistan_official_999.html

Colonelul (r.) dr. Grigore ALEXANDRESCU (grigalex@yahoo.com) este șeful Secției studii și cercetări din Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. Este cercetător științific gradul I, autor și coautor a peste 30 de monografii și studii de specialitate. A publicat peste 120 de articole pe teme de securitate, strategii și istorie militară în reviste prestigioase din țară și de peste hotare. Este absolvent a numeroase cursuri organizate de NATO și UE și a participat la operații de stabilitate și sprijin.

CONTROLUL PARLAMENTAR ASUPRA POLITICII EUROPENE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Cristina BOGZEANU

Reuniunea Consiliului European de la Köln din 1999 a marcat începutul cristalizării conceptului de Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA). Dezvoltarea unei astfel de dimensiuni la nivel european are multiple implicații în legitimitatea democratică a măsurilor adoptate în acest cadru.

Abordarea noastră demonstrează că deficitul democratic al UE este potențat de modul specific de adoptare și punere în practică a PESA. Gradul de legitimitate al acestei politici a constituit tema centrală a numeroase dezbateri.

Politica Europeană de Securitate și Apărare are nevoie de găsirea unui cadru legislativ democratic în care să funcționeze, pentru că, în fapt, aceasta se referă la “comandă, ascultare și secret, în condițiile în care logica militară este foarte diferită de luarea deciziei în mod public și deliberativ, caracteristic democrațiilor”¹.

Cuvinte-cheie: Parlament, control democratic, Politică Europeană de Apărare și Securitate, securitate.

proces de evoluție prin care se urmărește dezvoltarea unei cooperări continue și structurate în materie de apărare și securitate la nivel european. Mai mult, progresele întăririi cooperării în securitate și apărare în Uniunea Europeană se fac cu atât mai greu cu cât acest act presupune renunțarea la o parte din suveranitatea fiecărui stat și, cu timpul, cedarea ei completă către organismele UE.

Pe de altă parte, după ce s-au formulat premisele unei politici de securitate și apărare la nivel european, a fost ridicată problema controlului democratic asupra deciziilor care sunt adoptate în acest domeniu. Aceasta întrucât controlul politic asupra PESA este efectuat de către șefii de stat și de guvern ai statelor membre, iar cel financiar de către parlamentele naționale. Totuși, tipul de control democratic care se bucură de cel mai înalt grad de legitimitate este cel efectuat de către parlament. Astfel, în cadrul UE, în condițiile în care există instituită cetățenia europeană și un parlament ales, controlul asupra domeniului securității și apărării ar trebui asigurat de această instituție.

1. Considerații preliminare

Politica Europeană de Securitate și Apărare presupune crearea unei capacități de decizie autonome, lansarea și coordonarea unor operațiuni militare sub conducerea UE ca răspuns la situații de criză, angajarea resurselor de către statele membre în asemenea operațiuni bazându-se pe decizii suverane. Inițializarea și dezvoltarea ei constituie primii pași făcuți de Uniunea Europeană către instituirea unei forme de apărare comună, consolidându-și astfel și dimensiunea politică. PESA este un instrument de afirmare a UE pe scena internațională. Totuși, nu trebuie omis faptul că PESA nu este încă definitivată. Ea se află într-un

2. Cadrul legislativ al PESA

PESA, construcție voluntară a statelor membre ale Uniunii Europene, a evoluat în timp, cunoscând, în plan juridic, o reglementare adecvată intereselor comune, dar și celor naționale. Ca dovadă, o serie de tratate fac ample referiri la această politică din sfera securității și apărării.

Tratatul de Maastricht este cel care a definit structura pe trei piloni a Uniunii Europene, *Politica Externă de Securitate Comună (PESC) fiind cel de-al doilea pilon*, înlocuind Cooperarea Politică Europeană. Cei trei piloni stau sub umbrela Consiliului European, care are rolul de a rezolva problemele ivite, dar dezvoltă o relație nu foarte

clară și nu foarte transparentă cu instituțiile din cadrul celor trei piloni.

Ulterior, la *Amsterdam*, în 1997, este creat postul de Înalt Reprezentant PESC, care, alături de Președinte și de Comisarul European pentru Relații Externe (formațiune denumită „Troica”), asigură implementarea politicii externe a Uniunii Europene, unitatea și coerența acesteia. În ceea ce privește implicarea parlamentară în procesul decizional, Tratatul stabilește, la articolul 21, că: „Președinția va consulta Parlamentul European în principalele aspecte și în opțiunile fundamentale în ce privește politica comună de securitate și se va asigura că opiniile Parlamentului sunt luate în considerație în mod adecvat. Parlamentul European va fi informat regulat de către Președinție și de către Comisie în ce privește politica externă și de securitate comună. Parlamentul European poate adresa întrebări Consiliului sau poate face recomandări acestuia. De asemenea, Parlamentul va organiza anual o dezbatere în care va fi analizat succesul implementării politicii externe de securitate”²².

Conceptul de Politică Europeană de Securitate și Apărare a fost definit la Consiliul European de la Köln (1999), ulterior, continuând să se dezvolte în cadrul aceluiași for.

Tratatul de la Nisa (2001) marchează constituirea Comitetului Politic și de Securitate, a Statului Major al UE și al Comitetului Militar al UE, ca structuri politico-militare permanente ale organizației, însă nu aduce multe noutăți în ce privește posibilitatea de exercitare a controlului democratic asupra PESA. Fiind definită ca parte integrantă a Politicii Externe și de Securitate Comună, deciziile în cadrul PESA vor fi luate în același mod în care sunt adoptate toate hotărârile PESC. Parlamentul European păstrează un rol marginal; el trebuie informat în cazurile de cooperare întărită între statele membre, și PESC/PESA rămân în continuare în afara formelor de cooperare structurată.

Tratatul de la Lisabona (2007), cunoscut și sub numele de Tratatul de Reformă, a fost creat să înlocuiască proiectul de Constituție Europeană, care a eșuat atunci când a trebuit să fie ratificat de cetățenii europeni francezi și olandezi. Tratatul merge pe linia creșterii vizibilității și eficientizării funcționării Uniunii Europene, în special în domeniul politicii externe și de securitate. Totuși, PESA continuă să fie reglementată de proceduri

decizionale specifice. În domeniul apărării, statele membre care doresc și dețin capacitățile necesare pot să pună bazele unei cooperări structurate care, finalmente, va conduce la un sistem comun de apărare. Astfel, domeniul PESA rămâne, în continuare, sub jurisdicția statelor membre, Parlamentul European continuând să aibă o contribuție marginală. Tratatul prevede, la Titlul V, Capitolul 2, articolul 1, faptul că „Rolurile Specifice ale Parlamentului European și Comisiei în acest domeniu sunt definite prin tratate”²³, ceea ce implică păstrarea unei contribuții limitate a PE în ce privește PESA. Totuși, contribuția Parlamentului European la procesul legislativ PESA este îmbunătățită prin introducerea procedurii de revizuire ordinare, prin care „Guvernul oricărui stat membru, *Parlamentul European* sau Comisia poate prezenta Consiliului proiecte de revizuire a tratatelor. Aceste proiecte pot viza, printre altele, fie extinderea, fie reducerea competențelor atribuite Uniunii în cadrul tratatelor”²⁴.

Rolul PE tinde însă să crească în acest sens, el extinzându-și treptat atribuțiile. Astfel, la începutul anului 2009, PE a adoptat o directivă prin care reglementează procedurile de atribuire a anumitor contracte de achiziții publice în domeniile apărării și securității. Dincolo de faptul că în acest mod se creează condițiile promovării adecvate a PESA, trebuie reținut că un aspect crucial al acestui sector, industria de armament, intră de acum sub control parlamentar la nivel european, prin încercarea de creare a unei piețe unice europene a armamentului.

Procedura de luare a deciziilor în ce privește PESA este una care stă, în primul rând, sub egida voinței statelor membre, hotărârile nefiind supuse unui control democratic european (în sens clasic). Prin control democratic asupra PESA înțelegem normele și standardele care conduc relația dintre factorii de decizie ai PESA și societate, unde primii sunt subordonați autorităților alese democratic de către societate.

3. Procedura de luare a deciziilor în PESA

Politica Europeană de Securitate și Apărare exprimă viziunea Consiliului European (alcătuit din șefii de stat și de guvern ai statelor membre ale UE) asupra securității la nivel european și a modului în care ea va fi realizată. Consiliul European trasează liniile directoare în funcție de

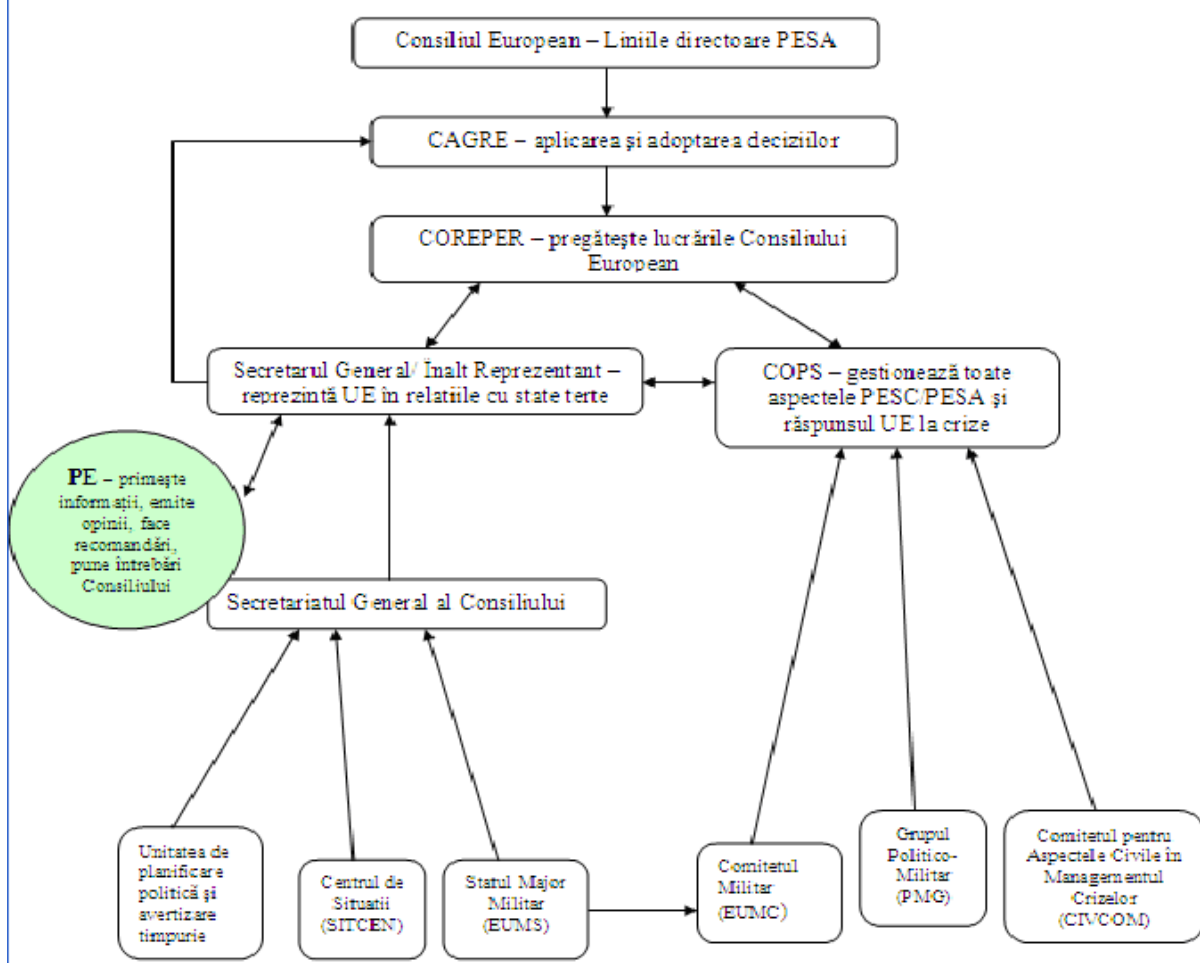

Figura 1. Procesul de luare a deciziilor în PESA

care sunt adoptate măsurile în domeniul securității la nivelul Uniunii. Dat fiind că deciziile luate în acest sector influențează securitatea internă și externă a organizației și a cetățenilor europeni, este necesar să existe un control democratic asupra politicii de securitate și apărare.

Procesul de luare a deciziilor în domeniul PESA este unul de natură *interguvernamentală*. Cei mai importanți factori de decizie țin în principiu de statele membre. Reprezentanții lor se reunesc fie sub egida Consiliului European, a Consiliului UE reunit sub forma Consiliului de Afaceri Generale și Relații Externe (CAGRE), a Comitetului Reprezentanților Permanenți (COREPER) sau a Consiliului Politic și de Securitate (COPS), a Comitetului Militar (EUMC), compus din șefi de stat major sau adjuncții lor, a Statului Major (EUMS), compus din experți militari secondări din statele membre. EUMS reprezintă și liantul dintre forțele militare naționale ale statelor membre și Consiliul UE. Parlamentul European are doar un

rol consultativ în acest proces (vezi figura 1).

Consiliul European este cel care definește liniile directive în materie de PESA și strategiile europene comune. Forul adoptă decizii cu unanimitate, iar Consiliul UE va lua deciziile necesare pentru definirea și implementarea PESA, în funcție de liniile directive trasate de Consiliul European. COPS, alcătuit din ambasadori, are rolul de a monitoriza situația internațională în zonele de interes ale PESA și de a contribui la definirea politicilor, prin furnizarea de opinii către Consiliu, la cererea acestuia sau din proprie inițiativă. De asemenea, aceasta este instituția care are între atribuții și controlul politic și direcționarea strategică a operațiunilor de management al crizelor.

Specific politicii de securitate și apărare este faptul că „Adoptarea de acte legislative este exclusă”²⁵ (Articolul 24/ Tratatul de la Lisabona). Deciziile în materie de PESA sunt adoptate de către o instituție care nu are drept să adopte legi.

În PESA sunt adoptate strategii, acțiuni și poziții comune, precum și decizii. Noțiunea de strategie comună apare o dată cu Tratatul de la Amsterdam și se referă la domeniile în care statele membre au interese comune importante pentru care se fixează obiective și mijloace ce urmează să fie puse în aplicare atât pentru UE, cât și pentru statele membre. Aspectele politice ale acestor strategii sunt examinate în cadrul COPS, trecând apoi prin COREPER, pentru a ajunge în cele din urmă în Consiliul UE. Decizia finală o va lua însă tot Consiliul European. În baza acestei strategii, Consiliul UE elaborează și votează decizii de aplicare a strategiei.

În ceea ce privește rolul Parlamentului European în procesul decizional, Tratatul de la Amsterdam (1997) stipulează la Articolul 21 obligația președinției de a consulta PE în „principalele aspecte și în opțiunile fundamentale în ce privește politica comună de securitate și de a se asigura că opiniile Parlamentului sunt luate în considerație în mod adecvat”⁶. PESA nu este menționată în mod explicit, ceea ce ar lăsa o cale liberă reprezentanților statelor membre de a evita chiar și consultarea cu reprezentanții cetățenilor europeni. Totuși, Javier Solana, ca președinte al Consiliului Uniunii Europene și ca Înalt Reprezentant al PESC, a mers pe linia consultării constante cu PE în ceea ce privește problema apărării și securității, asigurând, astfel, cel puțin la nivel informal, o concordanță între decidenții în materie de PESA și cei ce sunt afectați de deciziile luate de ei – cetățenii europeni. Afirmările foștilor membri ai PE stau mărturie în acest sens – spre exemplu, Armit Laschet susține că „în ce privește dreptul Parlamentului European de a fi informat și consultat, unul dintre cele mai vechi drepturi parlamentare, dl. Solana și dl. Paten (Comisarul pentru Relații Externe) se adresează Parlamentului European și/sau Comitetului pentru Afaceri Externe mult mai des și mult mai detaliat decât o fac mulți dintre miniștrii de apărare sau de relații externe”⁷. Dincolo de faptul că aceste consultări sporite fac obiectul unei bune practici în domeniul controlului democratic, ele reprezintă și un indiciu asupra necesității de creștere a gradului în care Parlamentul European este implicat în adoptarea deciziilor în materie de securitate și apărare. Controlul exercitat de către Parlament asupra PESA nu este unul de profunzime, el nefiind practic inclus în procedura de luare a deciziilor, așa cum sunt implicate parlamentele la nivel național.

Parlamentul doar deține informații referitoare la Politica Europeană de Securitate și Apărare.

Controlul Parlamentar asupra PESA este limitat de factori care țin atât de natura domeniului în cauză, cât și de factori ce vin din concursul de împrejurări în care acest domeniu a fost creionat la scară europeană.

4. Factori care influențează controlul parlamentar asupra PESA

Controlul democratic se dovedește a fi dificil în toate domeniile care cad sub jurisdicția Uniunii Europene, și cu atât mai mult în domeniul securității. În primul rând, *problemele care țin de politica de apărare intră sub incidența nevoii de secretizare, de clasificare*. Aceste probleme sunt mai puțin transparente decât alte activități guvernamentale, fapt ce își are originea în necesitatea de a proteja informații vitale pentru securitate.

În al doilea rând, *implicarea executivului este mult mai pregnantă* în această arie. Chiar și la nivel național, guvernele manifestă tendința de a lucra direct, bilateral sau internațional în ce privește cooperarea și de a acorda parlamentelor un rol marginal. La nivelul construcției europene, rolul parlamentului este cu atât mai limitat în procesul de luare a deciziilor. Aici, intervin factori precum preponderența cuvântului Consiliului Uniunii Europene (reprezentant al intereselor statelor membre) față de cel al Parlamentului (reprezentant al intereselor cetățenilor europeni), dat fiind că PESA este parte integrantă al celui de-al doilea pilon al construcției europene – pilonul interguvernamental.

Slaba implicare a societății civile în problemele de securitate reprezintă cel de-al treilea impediment. În cele mai multe țări, nu există organizații neguvernamentale care să aibă ca sector de activitate securitatea, iar publicul este deseori slab informat sau pur și simplu indiferent. Politica externă suscită un interes scăzut din partea cetățenilor și este privită ca având un impact neglijabil asupra vieții lor de zi cu zi. Atât timp cât este vorba despre PESA ca proiect, cetățenii europeni manifestă o atitudine care a fost definită drept *consens permisiv*⁸, înțeles drept poziție binevoitoare a cetățenilor europeni față de proiectul integrării europene, fără a avea însă și informații corespunzătoare înainte de a adopta această atitudine sau fără a avea intenția de a le

dobândi. Consensul permisiv caracterizează însă doar abordarea PESA la nivel de proiect. În cazul în care s-ar ivi necesitatea implicării armate a unui stat membru într-un conflict, interesul cetățenilor ar crește cu siguranță. Slaba implicare a societății civile în aria acțiunilor care țin de securitate și apărare se datorează și faptului că șansele de apariție a unui conflict armat la scară europeană au scăzut foarte mult în ultima jumătate de secol, ele fiind, de fapt, aproape nule. În mod paradoxal, sentimentul de siguranță duce la un gen de apatie a cetățenilor față de activitățile care țin de asigurarea securității.

Insuficienta implicare a cetățenilor își are originea și în natura construcției europene. *Uniunea europeană a apărut ca un mecanism tehnocratic cu foarte puțină legitimitate democratică* (vezi Comisia Europeană, ai cărei membri nu sunt aleși democratic, ci numiți de către guvernele statelor membre), la care cetățenii nu aveau acces, din pricina modului complex de funcționare și a dificultăților de a înțelege actele emise de această construcție.

În materie de PESA, UE se confruntă cu un *dublu deficit democratic*⁹, înțelegându-se prin aceasta că procesul de luare a deciziilor nu se află nici sub controlul parlamentelor naționale, nici sub cel al Parlamentului European (PE). Fenomenul se manifestă și din cauza faptului că deficitul democratic al Uniunii este amplificat în materie de securitate și apărare de caracteristicile acestui domeniu. Totuși, cea mai bună formă de control democratic asupra PESA în condițiile date este cea realizată de Parlamentul European.

În acest sens, Uniunea Europeană își propune să „consolideze și să promoveze democrația”¹⁰, iar Tratatul de Reformă stipulează faptul că „Funcționarea Uniunii are la bază principiul democrației reprezentative”¹¹ (Titlul I, art. 46, alin. 1). Afirmția se bazează pe faptul că cetățenii europeni sunt reprezentați direct la nivelul Uniunii în Parlamentul European, iar statele membre sunt reprezentate în Consiliul European de către șefii de stat sau de guvern, și în Consiliul Uniunii Europene de către membri ai guvernelor lor, care răspund în fața parlamentelor naționale.

Problema, în ceea ce privește sectorul de securitate și apărare, rezidă în procedeele de luare a deciziilor, la care parlamentul nu este decât un factor consultativ. În plus, *există guverne care nu vor ca Parlamentul European să aibă mai multe*

competențe în domeniul PESA decât cele menționate în articolul 21 din Tratatul de la Amsterdam. Există voci care susțin că Uniunea Europeană, în ce privește PESC/ PESA, funcționează conform voinței unei „delegații care acționează în cârdășie” (*Collusive Delegation*¹²). Teoria subliniază tendința executivului de a acționa fără consultarea prealabilă a opiniei parlamentare, atunci când vine vorba despre afaceri internaționale. Transparența executivului este, astfel, minimă în acest caz, totul fiind justificat de nevoia de secretizare. Acest fapt este amplificat și de o altă realitate manifestată la nivelul Uniunii Europene – deși una dintre condițiile necesare aderării unui stat la construcția europeană este ca acesta să fie o democrație reprezentativă matură, statele membre ale UE cunosc o întreagă gamă de *tradiții democratice*. În ceea ce privește sectorul de securitate, acestea cunosc diferențe notabile. Spre exemplu, într-un studiu publicat în 2008, sunt identificate în UE nu mai puțin de cinci tipuri de puteri în materie de securitate ale parlamentelor statelor membre UE¹³:

- Primul dintre tipuri este acela în care parlamentul trebuie să își dea acordul, înainte de luarea unei decizii la nivel guvernamental în materie de uz de forță (Austria, Germania, Ungaria). Parlamentul poate să investigheze și să dezbată uzul forței.

- Al doilea tip se manifestă în cazurile în care este nevoie de acordul parlamentului înainte de luarea unei decizii la nivel guvernamental în materie de uz de forță, dar există situații de excepție (trupe străine care intră pe teritoriul național, de exemplu). Parlamentul poate să investigheze și să dezbată uzul forței (Danemarca, Irlanda, Olanda).

- Al treilea tip se referă la situația în care este nevoie de acordul Parlamentului după luarea deciziei. Parlamentul poate să investigheze și să dezbată uzul forței (Cehoslovacia).

- Al patrulea tip privește statele în care nu este nevoie de aprobarea Parlamentului pentru luarea unei decizii în materie de securitate, dar acesta trebuie anunțat în cazul unei desfășurări de forțe. Acesta poate să investigheze și să dezbată uzul forței (Spania, Portugalia, Polonia).

- În cel de-al cincilea tip se încadrează statele ale căror parlamente nu au competențe în ce privește aprobarea folosirii forței. Parlamentele nu exercită vreo funcție de control și nu au dezbateri asupra folosirii forței (Franța, Marea Britanie, Grecia, Cipru).

Astfel, există o serie de parlamente naționale care nu beneficiază de informații sau nu dețin suficiente informații în domeniul politicii externe. Posibilitatea ca ele să participe la controlul democratic asupra politicii de apărare și securitate la nivel european este, deci, foarte limitată. La nivel european, deficitul democratic manifestat la nivel național nu poate fi compensat, pentru că nu există mijloace suficiente.

5. Moduri în care Parlamentul European își exercită controlul asupra PESA

Există mai multe căi prin care Parlamentul poate exercita un control asupra Politicii Europene de Securitate și Apărare. Acesta se poate face fie prin participarea la procedura legislativă, fie prin control asupra bugetului, fie prin monitorizarea executivului, prin funcția de comunicare a Parlamentului sau prin controlul asupra desfășurării trupelor.

a) *Controlul asupra procedurii decizionale.* După cum am concluzionat mai sus, Parlamentul European nu are drept de inițiativă legislativă în materie de PESA. Deciziile sunt luate la nivel interguvernamental de către reprezentanții statelor membre adunați în formula Consiliului European sau a Consiliului Uniunii Europene. Inițiativa legislativă le aparține tot acestor organisme. Parlamentul are dreptul de a fi informat asupra măsurilor care sunt luate, dar nu are puterea juridică de a se opune sau de a schimba cursul evenimentelor. Un control asupra acestei proceduri poate fi, totuși, exercitat de parlamentele naționale în fața cărora răspund șefii de stat și de guvern. Totuși, la momentul de față nu se poate vorbi despre un control asupra aspectului legislativ al politicii europene de securitate și apărare la nivel european.

b) *Control asupra bugetului PESA.* Parlamentul European exercită funcția bugetară în colaborare cu Consiliul UE. Fiecare instituție a UE trebuie să întocmească o situație a bugetelor estimate pe anul următor. Propunerile sunt centralizate de Comisie și trimise apoi PE. În cazul în care membrii PE amendează respectivele proiecte de buget, acestea vor fi refăcute. Hotărârea finală este luată prin procedura codeciziei, unde PE deține o autoritate suficient de puternică. Există cheltuieli în domeniul PESA care fac obiectul acestei reguli, conform articolului 28 din Tratatul asupra

Uniunii Europene, dar sunt excluse cheltuielile cu operațiuni care prezintă implicații militare sau de apărare. Apoi, președinția Consiliului trebuie să consulte anual PE în ce privește deciziile fundamentale din PESA, inclusiv cele care au repercusiuni asupra bugetului comunitar. Mai mult chiar, atunci când adoptă decizii legate de PESA care atrag cheltuieli, Consiliul trebuie să consulte imediat PE.

În ce privește, însă, încărcarea bugetară a operațiunilor militare, controlul politic trebuie efectuat de către parlamentele naționale. PESA nu urmărește crearea unei armate europene, deci, controlul forțelor militare nu poate fi pus în sarcina parlamentului, la nivel european. Capabilitățile militare sunt constituite pe baza contribuțiilor individuale ale fiecărui stat membru. Însă, atât timp cât PESA continuă să funcționeze ca o formă de cooperare interguvernamentală, cheltuielile militare și desfășurarea forțelor armate vor cădea sub controlul exclusiv al parlamentelor naționale, în timp ce Parlamentul European, ca unic corp european ales direct de către cetățeni europeni, își va îndeplini rolul de supraveghetor. Controlul parlamentelor asupra acestei arii depinde, însă, de la stat la stat, în funcție de câte mijloace are acest for de a controla forțele militare, deoarece, după cum am văzut, există în Europa o multitudine de tradiții democratice care dau parlamentarilor șansa de a se implica în domeniul securității și apărării în diferite grade. Franța, Marea Britanie, Grecia, Cipru sunt doar patru dintre aceste state în care parlamentele nu pot dezbate asupra problemei utilizării forței.

c) *Monitorizare.* Aceasta este principala modalitate de implicare a PE în PESA. Parlamentarii europeni sunt informați regulat cu privire la evoluțiile din PESA și sunt consultați. Mai mult, există consultări și la nivel informal, ceea ce înseamnă că puținele drepturi parlamentare în PESA sunt respectate. Nu trebuie omis faptul că Parlamentul European nu are posibilitatea de a sancționa în vreun fel instituțiile care ar adopta măsuri contrare poziției lui. Controlul în această arie își pierde astfel din eficiență, în lipsa oportunității de a aplica sancțiuni și produce efecte. Responsabilitatea monitorizării PESA este împărțită în mod egal între Parlamentul European și parlamentele naționale, pe baza drepturilor lor legitime ce rezultă din Constituții și din Tratatate. Astfel, pentru ca monitorizarea să fie una eficientă, este nevoie

ca Parlamentul European, parlamentele naționale și comisiile specializate în materie de securitate să aibă autoritate (care le este dată de lege, în ce privește dreptul la informare și dreptul de a lua măsuri atunci când o hotărâre contravine poziției lor) și să aibă capacitatea (resursele) de a face acest lucru. Dar, nici Parlamentul European și nici parlamentele naționale nu dețin în totalitate aceste instrumente. Capacitatea Parlamentului European de a-și exercita controlul asupra domeniului apărării și securității este, deci, limitată chiar de specificul acestuia – nevoia de secretizare. Și cum nici PE, nici parlamentele naționale nu dețin suficiente mijloace pentru a face monitorizarea lor eficientă, nu putem vorbi despre o compensare a marginalizării parlamentelor naționale cu o participare mai puternică la nivel european și nici invers.

d) *Comunicarea* este, de asemenea, un instrument de exercitare a controlului democratic în domeniul securității și apărării, dar și un indice al existenței unei dimensiuni democratice suficient de puternice. Luând în considerare subiectul de față, putem susține că PE deține mijloace ale comunicării. Poate iniția dezbateri pe tema securității, poate emite opinii. Mai mult, el deține acest drept într-o măsură mai mare decât anumite parlamente naționale.

Concluzii

Simplul fapt că reprezentanții cetățenilor europeni pot dezbate asupra acestor chestiuni, pot adresa întrebări, pot lansa opinii este de o importanță maximă în ce privește caracterul democratic al gestionării aspectelor care țin de securitate și apărare. Într-o măsură mai mare sau mai mică, cetățenii europeni au un cuvânt de spus în acest domeniu, fie că privim prin prisma dreptului parlamentarilor de a-și exprima poziția față de o anumită măsură, fie prin prisma faptului că reprezentanții statelor membre trebuie să răspundă în fața parlamentelor naționale.

Mai trebuie luat în considerare că apărarea privită la scară europeană este încă un proces și că mai sunt de făcut mulți pași până în momentul în care vom putea vorbi despre un sistem de apărare comună veritabil în Uniunea Europeană. Este nevoie de o armonizare a intereselor și liniilor de acțiune ale tuturor statelor membre și, fiind vorba despre entități care au o îndelungată tradiție de suveranitate, aceste măsuri sunt cu atât mai greu de

adoptat. Este însă posibilă o asemenea integrare, dată fiind emergența unui inamic comun pentru toate statele europene – terorismul internațional. Dacă posibilitatea izbucnirii unui război amplu la scară europeană este aproape nulă, pericolul reprezentat de terorismul internațional determină statele membre ale UE să se coalizeze în materie de securitate și apărare.

Caracterul democratic al acestui domeniu se poate justifica și prin modul în care sunt luate deciziile de către executiv. Măsura în care o entitate este sau nu democratică e dată și de gradul în care libertățile cetățenilor ei sunt garantate. Se poate vorbi, astfel, despre o guvernare de către cetățeni sau despre o guvernare pentru cetățeni. PESA nu este încă un domeniu în care să se manifeste primul tip de guvernare, și nici nu poate fi vorba despre o asemenea conducere, având în vedere particularitățile politicii de securitate și apărare – necesitatea de a păstra secrete anumite aspecte, nevoia implicării sporite a executivului pentru urgentarea adoptării deciziilor în caz de urgență etc. Dar, în ceea ce privește cel de-al doilea tip de conducere, cel pentru cetățeni, putem afirma că domeniul PESA este unul democratic. Obiectivele stabilite (apărarea drepturilor omului, promovarea și dezvoltarea democrației în lume, cooperarea internațională), misiunile asumate (misiunile Petersberg - misiuni umanitare și de evacuare, misiuni de menținere a păcii, misiuni ale forțelor luptătoare pentru gestionarea crizelor – și misiunile adăugate prin Constituție – misiuni de dezarmare, de consiliere și asistență militară, de prevenire a conflictelor și operațiuni de stabilizare la finele conflictelor) au drept consecință sporirea gradului de securitate al cetățenilor europeni. Dincolo de nevoia ca UE să se afirme pe scena internațională ca un puternic actor politic, aceste obiective și misiuni sunt menite să asigure un mediu internațional stabil și, implicit, un mediu în care cetățenii europeni să se bucure de securitate.

Importanța acestui control asupra PESA nu constă atât în nevoia de eficientizare a ei, cât, pur și simplu, în nevoia de a face această arie mai democratică. Uniunea Europeană funcționează, din acest punct de vedere, paradoxal: cere statelor care vor să adere să fie democrații reprezentative, dar ea însăși nu este o construcție care să întruchipeze caracteristicile unei democrații moderne. Sporirea mijloacelor de controlul democratic din partea Parlamentului European asupra PESA ar conferi

un plus de legitimitate UE. Existența unui astfel de control este un indice pentru o bună guvernare, iar pentru o Uniune care și-a propus să devină mai transparentă și mai ușor de înțeles pentru cetățenii ei, este important ca dezvoltarea unei culturi a PESA să fie făcută pe cât de mult posibil și în cadrul Parlamentului European.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- **BORN, Hans** – *Controlul parlamentar al sectorului de securitate, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2003*

- **DIETRICH, Sandra; HUMMEL, Hartwig; MARSHALL, Stephan** – *Strengthening Parliamentary “War Powers” in Europe: Lessons from 25 National Parliaments, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2008*

- **DUȚU, Petre; DINU, Mihai** – *Politica Europeană de Securitate și Apărare – Cadrul de manifestare și dezvoltare a intereselor de securitate națională, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007*

- **Van EEKELLEN, Wim F.** – *Democratic Control of Armed Forces: The National and International Parliamentary Dimension, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2002*

- **KOENIG-ARCHIBUGI, Mathias** – *The Democratic Deficit of EU Foreign and Security Policy, The International Spectator, 2002*

- **LASCHET, Armit** – *Parliamentarisation of the European Defence and Security Policy, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2002*

- **Wagner, Wolfgang** – *The democratic legitimacy of European Security and Defence Policy, Occasional Papers, Nr. 57, aprilie 2005, European Union Institute for Strategic Studies, Paris*

- **Wagner, Wolfgang** – *Democratic Control of Military Power Europe, Journal of European Public Policy 13:2 March 2006*

- *United Nations Development Programme – A Public Oversight of the Security Sector. A Handbook for Civil Society Organisations, 2008*

- www.eur-lex.ro

- www.dcaf.org

- www.euractiv.ro

- www.eurotreaties.com

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 **Wolfgang WAGNER**, *The democratic legitimacy of European Security and Defence Policy*, Occasional Papers, Nr. 57, aprilie 2005, European Union Institute for Strategic Studies, Paris, p. 11.

2 <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>

3 <http://www.reformtreaty.ie/eutreaty/Consolidated-EUTreaties-English-amended-by-ReformTreaty.pdf>

4 *Ibidem.*

5 *Ibidem.*

6 <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>

7 **Armit LASCHER**, *Parliamentarisation of European Defence and Security Policy*, Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, August 2002, p. 4.

8 **Wolfgang WAGNER**, *The democratic legitimacy of European Security and Defence Policy*, Occasional Papers, Nr. 57, aprilie 2005, European Union Institute for Strategic Studies, Paris, p. 11.

9 **Sandra DIETERICH, Hartwig HUMMEL and STEFAN MARSCHALL**, *Strengthening Parliamentary “War Powers” in Europe: Lessons from 25 National Parliaments*, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Policy Paper, No. 27, 2008, p. 24.

10 <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>

11 <http://www.reformtreaty.ie/eutreaty/Consolidated-EUTreaties-English-amended-by-ReformTreaty.pdf>

12 **Mathias KOENIG-ARCHIBUGI**, *The Democratic Deficit of EU Foreign and Security Policy*, The International Spectator, 4/2002, p. 62.

13 *Ibidem*, p. 11.

Cristina BOGZEANU(cristina_bogzeanu@yahoo.com) este asistent de cercetare la CSSAS, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. În 2008, obține licența în relații internaționale și studii europene la Universitatea din București, iar în prezent urmează cursurile de master la SNSPA în domeniul managementului sectorului public.

CONSONANȚE ȘI REZONANȚE STRATEGICE ÎN CONDIȚII DE NORMALITATE, DE CRIZĂ ȘI DE RISC MILITAR EXTREM

Dr. Gheorghe VĂDUVA

Strategia militară devine, pe zi ce trece, unul dintre domeniile care suportă și va suporta și în viitor dezbateri, opinii, deschideri de tot felul și tot felul de conexiuni, interpretări, interceptări, comentarii și chiar imixtiuni. Așa cum se petrece totdeauna cu ceea ce se cheamă fruct oprit. Desigur, este vorba de partea vizibilă a aisbergului. În adâncuri, lucrurile stau altfel, au o altfel de logică, o altfel de dialectică. O logică a misterului și o dialectică a ceea ce nu se vede, a adâncurilor. Și, considerăm noi, realitatea, deja constatată și confirmată, că partea vizibilă a strategiei (ne referim, desigur, la strategia militară) a intrat în reflectoarele analizelor și dezbaterilor de tot felul nu este nici prea rea, nici bună. Faptul că toată lumea bună își dă cu părerea despre strategia militară (chiar dacă n-o numește așa) reprezintă, până la un punct, un lucru remarcabil. Trăim în văzul lumii și, potrivit adagiului, **homo sum, et nihil humani a me alienum puto** (sunt om și nimic din ceea ce este omenesc nu-mi este străin), trebuie să știm tot ce se poate ști, să gândim la tot ce ne înconjoară și să reflectăm la tot ce suferă schimbare, transformare, devenire. Nu este prea rău, pentru că, în ceea ce privește obiceiul de a face strategie și strategii, nu s-a schimbat mai nimic de-a lungul secolilor. Strategia militară poate fi chiar beneficiară a acestor dezbateri, în pofida faptului că nu-i prea pasă de ele. Ea își urmează drumul ei și, din câte cunoaștem noi, nu renunță niciodată la rațiunea ei de a fi, deși, în ultimele decenii ale secolului trecut, a ieșit masiv de pe porțile domeniului militar și s-a plantat cu succes cam peste tot pe unde a existat și există conflict, inclusiv în economie, în finanțe, în relațiile internaționale etc., dând roade cât se poate de semnificative. Pentru că strategia scoate acțiunea din patul lui Procust, îi dă flexibilitate,

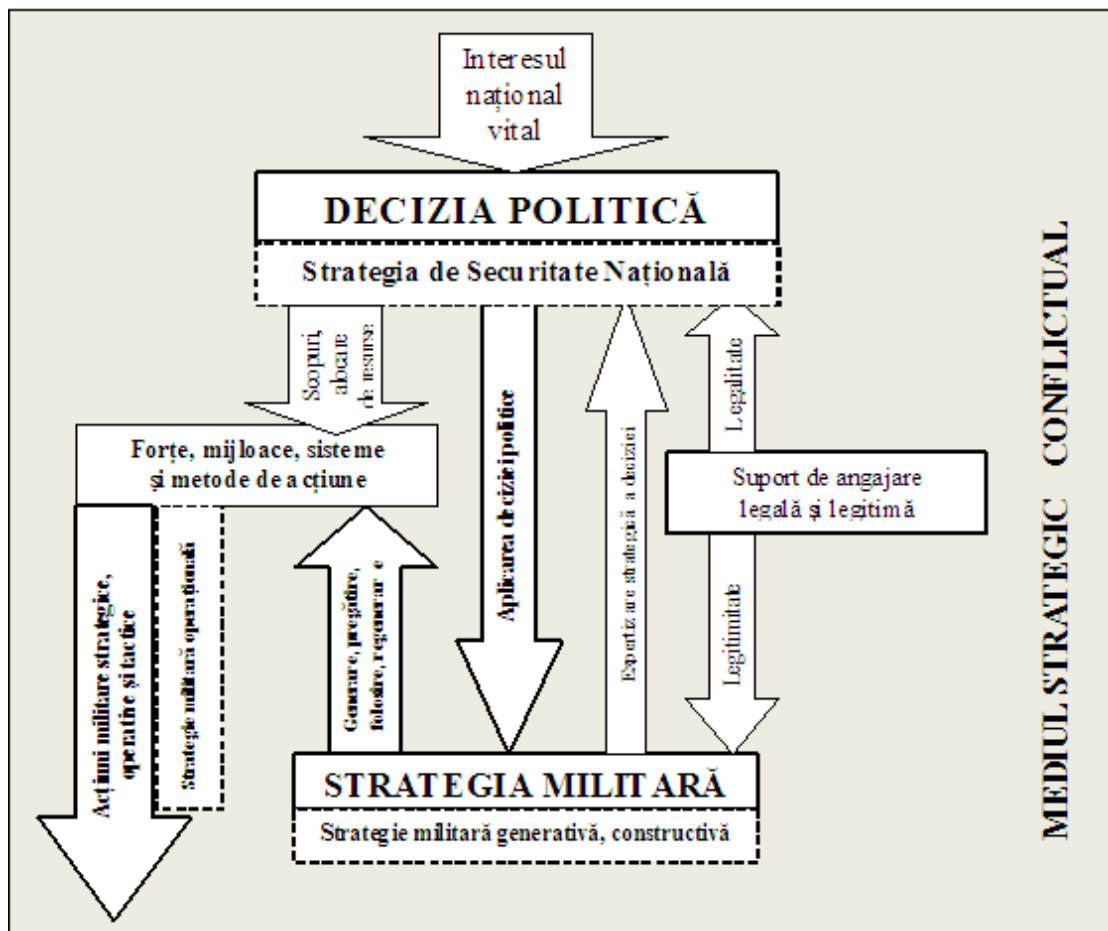
abilitate, consistență, inteligență și capacitate de a se adapta la dialectica sau dinamica bogată și creativă a voioșilor care se confruntă pentru a rezolva diferendul dintre ele. Strategia militară nu ține numai de arta războiului, ci ea fundamentează, expertizează și pune în operă acel precept al tuturor timpurilor omenirii potrivit căruia **a trăi înseamnă a lupta**.

Cuvinte-cheie: strategie, decizie, expertiză, conflict, operativ, tactic.

Nevoia de conexiune

Strategia militară nu este ceva ininteligibil, dat doar celor capabili de construcții complexe și, adeseori, bizare, ascunse, camuflate, cu semnificații și implicații multiple și conexe, uneori extrem de rigide, alteori, extrem de flexibile, fluide și chiar haotice, deși ea cam așa apare. Strategia militară este o latură semnificativă a componentei militare a vieții oamenilor, un mod complicat de a gândi, a planifica, a organiza și, evident, a acționa în cazul unui război sau al unui conflict militar, în procesul de gestionare (și prin mijloace militare) a unei crize sau într-o situație conflictuală-limită.

Strategia militară rămâne, în esența ei, știința, priceperea, abilitatea, experiența, arta și metoda de a pune în aplicare, prin mijloace militare, o decizie de mare anvergură (în speță, o decizie politică majoră), în condițiile unui mediu internațional și regional complex condiționat, dificil, conflictual, cu numeroase restricții, provocări, sfidări, pericole, amenințări și vulnerabilități, care cere o filozofie de identificare, calculare și asumare a riscului implicit, inclusiv a riscului extrem, de elaborare, pe această bază, a unui cadru național (de alianță sau de coaliție) al unui comportament adecvat

Schema nr. 1. Consonanțe și rezonanțe strategice politice și militare decizionale și acționale

și, în același timp, de asigurare a unei expertize corespunzătoare sistemelor și proceselor de generare a deciziei politice.

Strategia militară a fost înțeleasă, la originea ei, ca abilitate a oamenilor dotați, a marilor comandanți de a-și depăși adversarul, atât în război, cât și în pregătirea războiului, folosind în mod inteligent forțele, mijloacele și resursele alocate de decidentul politic și, în același timp, de a crea condițiile necesare pentru a obține victoria într-o bătălie sau într-un război, de a realiza scopurile și obiectivele fixate sau propuse. Și, dacă ne gândim bine, așa a și rămas. Ea ține de experiența, priceperea și arta comandamentului militar, a comandantului militar, a managerului militar de a concepe, planifica, organiza, relaționa, operaționaliza și actualiza, într-o manieră realistă, inteligentă și curajoasă, sistemele și procesele acționale, precum și metodologiile care pun în operă o decizie politică, optimizată, desigur, prin filtrul sinergic al unei strategii de securitate națională, de alianță sau de coaliție.

Așadar, strategia militară presupune existența a cel puțin patru elemente majore care se cer conexe în sisteme și procese structurale și acționale pe suport de risc înalt, de cele mai multe ori, de risc extrem, în condițiile unor determinări complexe, cu evoluții imprevizibile și chiar haotice: o *decizie politică* elaborată de cei în drept; un *mediu strategic conflictual*; un *concept strategic de forțe, mijloace, acțiuni și resurse*; un *suport de angajare legală și legitimă*. Toate cele patru componente se condiționează reciproc și, în opinia noastră, nu poate exista unul fără celălalt în dimensionarea și redimensionarea acțiunii strategice.

Interconstrucțiile (consonanțele și rezonanțele) dintre cele patru elemente sunt sugerate în *Schema nr. 1*.

După cum se observă, condiționările sunt foarte strânse, dar și foarte flexibile, astfel încât capacitatea de acțiune (la orice nivel de risc) și de reacție-răspuns (la orice nivel al provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor) să poată fi adaptată cu rezeziune la cerințele efective ale

situației. Desigur, strategia militară nu este doar o strategie de acțiune (operațională) și de reacție (de ripostă) în situații-limită, adică în condiții de risc extrem, ci și o *strategie de punere în operă a unei decizii politice pentru orice fel de situație conflictuală*, de la cele care țin de gestionarea, și prin mijloace militare, a crizelor, până la cele de sprijinire a populației, în cazul unor urgențe civile și militare, al unor calamități și dezastre.

Însă, înainte de toate, strategia militară trebuie să răspundă unui comandament extrem de important, fără de care nicio altă acțiune sau reacție, în situații normale, de criză sau de risc extrem nu poate fi posibilă. Este vorba de generarea forțelor și mijloacelor necesare acțiunii preventive, preemptive, de răspuns sau de ripostă. Acțiunile de acest fel sunt, de regulă, complexe, variabile, planificate și, în funcție de situațiile concrete, modelabile și adaptabile la acestea, adică surprinzătoare și chiar intempestive, situându-se pe o plajă foarte largă, în condițiile unor situații complexe, de la trecerea pragului dintre normalitate la anormalitate, până la risc extrem și război.

Generarea forțelor, mijloacelor și acțiunilor nu este o activitate ușoară și bine fixată în politici și strategii imuabile, chiar dacă, la o primă vedere, așa ar trebui să fie. Forțele, mijloacele și resursele necesare acțiunii militare sunt și vor fi totdeauna de ordin special, cu o filosofie specială, de regulă, inaccesibile simțului comun sau înțelegerii comune. Ele se vor situa totdeauna între coordonate mișcătoare, într-un fel, aceleași și mereu altele, între paradoxuri complicate și construcții migăloase și laborioase. Va fi foarte greu de explicat de ce este nevoie de toate acestea, de ce o armată are nevoie de atâtea resurse, de ce trebuie să i se acorde aceste resurse, într-o lume în care violența armată a fost, este și va fi totdeauna condamnată, scoasă în afara legii, respinsă și neacceptată. Simpla afirmație că războiul face parte din ordinea lumii, din vocația și realitatea societății omenesci nu convinge și nu impresionează pe nimeni. Este doar un „rău”, ca atâtea alte rele ale lumii, luăm act de el, îl uităm în clipa următoare și mergem mai departe, întrucât viața trece foarte repede și nici nu ne dăm seama câte lucruri considerate absolut necesare, planificate sau nu, înțelese sau nu, au rămas și vor rămâne nefăcute.

O armată se pregătește totdeauna pentru război. Nu săptămâni sau luni, ci zeci de ani, chiar secole, pentru că niciun stat de pe lumea aceasta, mare sau

mic, puternic sau slab, nu-și poate permite să nu se pregătească pentru a face față unui risc major și cu atât mai mult unui risc extrem, așa cum este războiul. Declarațiile de tot felul, politicile de armonizare a intereselor lumii, respectul vieții, valorile care s-au acumulat de-a lungul mileniilor, numeroasele acorduri internaționale n-au reușit sub nicio formă să prevină și nici măcar să limiteze sau să tempereze cercetările în domeniul armamentelor, sistemelor perfecționate de arme, armelor nucleare, armelor bazate pe unde, pe laseri, pe nanotehnologii, pe alte tehnologii moderne, unele încă necunoscute chiar pentru lumea științifică evoluată. Niciodată omenirea nu a renunțat la armele sale, iar cele pe care le-a supus tratatelor de neproliferare sau tratatelor de reducere sunt, în general, depășite sau care nu pot fi încă foarte bine controlate.

Lumea este, deci, în esența ei, conflictuală. Iar esența dinamică a lumii n-o reprezintă valorile, ci interesul. Valorile sunt doar baza, suportul civilizațional al lumii, templele și monumentele ei. Dinamicile, adică mișcarea și conflictualitatea, au la bază interesele, nu valorile. Există conflictualitate politică, economică, socială, informațională și militară. Unii încearcă să acrediteze ideea că există și conflictualitate culturală, că lumea ar fi conflictuală și prin sistemele ei de valori, că valorile Islamului, spre exemplu, sunt opuse valorilor civilizației democratice, sau chiar în raporturi de conflictualitate cu acestea etc. În realitate, valorile lumii nu sunt și nu pot fi conflictuale, întrucât ele nu reprezintă altceva decât acumulările și rezultatele unor acțiuni care s-au dovedit benefice și durabile. Dacă există o unitate a lumii, apoi ea există pe suportul valoric al acestei lumii, pe arhitectura ei axiologică și patrimonială, pe și în sistemele ei de valori. Conflictuale sunt doar interesele, adică acele scopuri și obiective, acele proiecții acționale care constituie mobilități și motoare ale acțiunilor de orice fel, de la cele ce țin de accesul la resursele naturale și energetice ale lumii, la înaltele tehnologii, la resursele financiare, la piețe, la infrastructuri până la cele care împart planeta, generează cauzele, își însușesc rezultatele și efectele convenabile.

Politicile, strategiile (inclusiv strategia militară) și acțiunile nu operează însă numai în spațiul intereselor, ci și în cel al suporturilor civilizaționale ale acestei lumi, adică în sfera valorilor, prin intermediul componentelor lor științifice și artistice. De aceea, atunci când vorbim de nivelurile acțiunii

SECURITATE ȘI STRATEGIE MILITARĂ

NIVEL	INTERCONEXIUNI		
	Interes (mobil al acțiunii)	Support axiologic (support valoric de conexiune)	Efect de interconexiune (așteptat, planificat, realizat)
Politic	<ul style="list-style-type: none">➤ Fundamentarea componentei politicii militare (de securitate și apărare) adomeniului militar (arhitecturii, construcției, transformării militare);➤ Resursele alocate;➤ Scopul intervenției (acțiunii militare);➤ Limitele și configurația politică a angajării.	<ul style="list-style-type: none">➤ Sistemele de valori ale părților aflate în conflict;➤ Sfera de intersecție a mulțimii elementelor conținute de decizia politică pe temei de securitate și apărare și mulțimea valorilor care definesc suportul real și durabil al securității și apărării;➤ Modalitatea în care decizia politică afectează sistemele de valori.	<ul style="list-style-type: none">➤ Expertiză strategică oferită de nivelul strategic (și acceptată de nivelul politic), fundamentată pe analiza strategică a interconexiunilor și exprimată în calitatea și realismul argumentelor care susțin sau ponderează (modelează) decizia politică;➤ Dezvoltare a experienței în planul politicii de securitate și apărare;➤ Asimilare de rezultate ce pot îmbogăți patrimoniul politico-militar de valori ce țin de securitate și apărare.
Strategic	<ul style="list-style-type: none">➤ Scopul și obiectivul strategic;➤ Nivelul strategic de angajare, în funcție de resursele alocate și limitele stabilite de decidentul politic;➤ Manevra strategică.	<ul style="list-style-type: none">➤ Cultura strategică;➤ Experiența de război consemnată în lucrări valoroase, în monumente, muzee, dar și în conștiința colectivă a națiunii și a armatei;➤ Cultura organizațională;➤ Respectul față de instituția militară;➤ Calitatea comandamentului strategic;➤ Încrederea în militar și în comandanți etc.	<ul style="list-style-type: none">➤ Capacitatea de a combina interesul cu coordonatele axiologice, de a elabora un suport de expertiză strategică pentru decidentul politic și un suport de cultură strategică pentru o decizie strategică realistă și completă ce va fi transmisă nivelului operativ;➤ Dezvoltarea culturii strategice necesare comandamentului strategic, comandantului de nivel strategic și statului major.
Operativ	<ul style="list-style-type: none">➤ Scopul și obiectivul operației;➤ Manevra operativă;➤ Realizarea dispozitivelor cerute;➤ Proiecția forței.	<ul style="list-style-type: none">➤ Cultura operațională;➤ Spiritul de învingător (sau de sacrificiu);➤ Cultura organizațională;➤ Experiența;➤ Calitatea comandamentului operațional.	<ul style="list-style-type: none">➤ Cunoaștere a suporturilor valorice ale deciziei.➤ Formarea (dezvoltarea), și pe această bază, a unui culturi organizaționale operaționale, foarte necesară în managementul operațiilor.

Schema nr. 2. Suporturi ale conexiunilor axiologice în dinamica decizională și acțională politică, strategică, operativă și tactică

militare, spre exemplu, avem în vedere nu doar interesele care generează acțiunea, ci și suportul valoric, structural și organizațional al acțiunii. Este adevărat, acțiunea constă într-un sistem de activități și de evenimente care urmăresc un scop ce se îndeplinește prin atingerea unor obiective. Dar acțiunea nu este doar interes, chiar dacă interesul

constituie motorul ei principal. Dincolo de acest motor principal se află un suport de înțelepciune, un sistem de valori la care se raportează fiecare rezultat, fiecare produs, fiecare efect.

Strategia militară (și nu numai militară) este, în acest cadru, nu doar știința, experiența, modalitatea și arta de înfăptui o decizie politică,

ci și știința, experiența, priceperea, abilitatea, arta și modalitatea de a conștientiza efectul previzibil al unei acțiuni sau al unui complex de acțiuni cu coordonatele axiologice militare și civil-militare ale acestuia. Cu alte cuvinte, strategia militară pune în relație suporturile, mobilurile și nivelurile previzibile ale acțiunii militare într-o arhitectură cu geometrie variabilă și capacitate de adaptare la schimbările așteptate, planificate sau doar bănuite, dar posibile, dar nu oricum, ci într-un context de valori, de legalitate și legitimitate. Uneori, nivelul strategic este în măsură să configureze nivelul operativ și pe cel tactic – pe coordonate strategice consonante sau disonante – și chiar să ofere expertiză strategică nivelului politic, pe aceleași coordonate, alteori, doar semnaleză posibilă dialectică aleatoare a consonanțelor sau disonanțelor. Acest lucru este foarte important, întrucât, pe de o parte, atrage atenția decidentului politic asupra responsabilităților pe care trebuie să și le asume și, pe de altă parte, conturează mai bine nivelul de risc al acțiunii în plan operativ și în plan tactic. O posibilă relaționare a acestor niveluri se prezintă în *Schema nr. 2*.

Consonanțe strategice pe suport de risc militar extrem

Strategia militară nu operează numai cu teorii, experiențe, priceperi, abilități și capacități creative folosite pentru a pune în operă o decizie politică majoră cu privire la întrebarea forțelor, mijloacelor, resurselor și acțiunilor militare pentru impunerea voinței proprii asupra adversarului și realizarea unor scopuri și obiective din domeniul securității și apărării. Forțele, mijloacele, resursele și acțiunile militare sunt folosite și în alte scopuri decât cele care țin strict de fenomenul război. Ele sunt forțe de acțiune militară și de reacție militară în orice situație pe care decidentul politic o consideră tratabilă și rezolvabilă prin astfel de mijloace, cu condiția ca intervenția militară să fie legală și legitimă și să respecte principiile și regulile stabilite prin dreptul internațional.

Niciun stat din lume nu-și poate permite să întrețină forțe armate doar pentru a face față unui război, deși o astfel de rațiune nu va dispărea niciodată din filosofia și fizionomia instituției militare. O armată trebuie să răspundă prompt unui comandament strategic național sau internațional, de alianță sau de coaliție, în limitele responsabi-

lităților fixate prin constituție și legi organice. Astăzi, țara nu se apără numai la frontiere, deși frontierele unei țări vor trebui totdeauna securizate și apărate chiar și atunci când ele vor fi doar simbolice. Atâta vreme cât o țară are parlament, guvern, suveranitate asupra propriului teritoriu și responsabilitate față de trecutul, prezentul și viitorul ei, indiferent care sunt și care vor fi condițiile internaționale, va exista și cerința expresă, vitală, de păstrare a identității naționale, de securizare și apărare a frontierelor proprii și a celor ale aliaților și partenerilor. Numai că, astăzi, frontierele unei țări nu se securizează și nu se apără concentrând diviziile la graniță, construind lucrări de fortificații și dezvoltând o filosofie ostilă a frontierelor-linii care separă și opun. Vremea unor astfel de frontiere a trecut. Astăzi, frontierele celor mai multe dintre țări – mai ales cele ale țărilor care fac parte din Uniunea Europeană – separă, identifică și unesc. Ele sunt expresii ale construirii și dezvoltării unor identități puternice, care vor dura cu adevărat marea identitate europeană. Cel puțin la acest început de secol, după opinia noastră, nu va putea exista o identitate europeană solidă și durabilă decât dacă ea se va baza pe identități naționale (statale) solide și durabile. Metaidentitatea europeană va fi, de fapt, cel puțin în prima ei fază – cea a constituirii și consolidării – o identitate de identități. Or, aceasta presupune respectul frontierelor, securizarea lor, contracararea provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor, dar ele vizează și reducerea vulnerabilității acestora. În același timp, securitatea fiecărei țări depinde de securitatea celorlalte, de controlul și gestionarea conflictualității, inclusiv prin mijloace militare. Pentru că, în noile condiții, când există în lume peste 12.000 de capete nucleare active, sisteme de arme extrem de performante, rețele transfrontaliere, teroriste și mafiote, fiecare stat devine și trebuie să devină responsabil de gestionarea conflictualității, de soluționarea, inclusiv prin mijloace militare, a crizelor și conflictelor. Astăzi, dimensiunea morală a actului militar – care, se știe, are, din toate timpurile, valoare strategică – s-a dezvoltat foarte mult, s-a transformat foarte mult. Astăzi, este moral să participi la efortul militar și civil-militar colectiv de control al conflictualității, de gestionare a crizelor și conflictelor armate, nu să nu participi. A nu participa nu înseamnă a nu te amesteca în treburile interne ale unui stat – așa cum o cere dreptul internațional –, ci a nu-l ajuta pe acel stat, care se află în criză sau în pericol, să

MISIUNI	EFECTORI	Nivel de risc										
		Scăzut			Mediu			Ridicat			Extrem	
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Pregătire, instruire	Politic	■										
	Strategic					■						
	Operativ						■					
	Tactic								■			
	Individual										■	
Intervenție la calamități și dezastre	Politic		■									
	Strategic							■				
	Operativ								■			
	Tactic										■	
	Individual											■
Misiuni de menținere a păcii	Politic		■									
	Strategic							■				
	Operativ								■			
	Tactic										■	
	Individual											■
Misiuni de impunere a păcii	Politic					■						
	Strategic									■		
	Operativ										■	
	Tactic											■
	Individual											■
Misiuni de gestionare a crizelor și conflictelor	Politic					■						
	Strategic									■		
	Operativ										■	
	Tactic											■
	Individual											■
Combaterea terorismului	Politic									■		
	Strategic										■	
	Operativ											■
	Tactic											
	Individual											
Război	Politic											■
	Strategic											■
	Operativ											■
	Tactic											■
	Individual											■

Schema nr. 3. Gradul de risc în diferite tipuri de misiuni

înlătura acest pericol, să iasă adică din anormalitate și să-și continue viața și punerea în aplicare a proiectelor de dezvoltare economică și socială. Imoral este să stai cu armele în sân, pe motiv că pe tine nu te amenință nimeni la frontiere, și să aștepti ca alții să rezolve crizele și conflictele care se petrec departe de arealul tău, de casa și de masa ta. Provocările, sfidările, pericolele și amenințările

sunt departe de tine și, într-o viziune simplistă, ele nu te angajează, nu constituie pentru tine niciun motiv pentru a-ți asuma vreun risc și cu atât mai puțin pentru a fi obligat să consideri că ai putea să-ți asumi un risc extrem, riscul acelei țări care se află într-o criză politico-militară profundă.

Altădată, intervenția militară era considerată nu ca un ajutor necesar, ci ca o agresiune asupra

statului respectiv, chiar dacă ea se efectua la solicitarea structurilor legitime de putere ale acelei țări. Însăși această solicitare era pusă sub semnul întrebării, în ceea ce privește legalitatea și legitimitatea ei. Desigur, în unele cazuri, acest semn de întrebare era justificat, în altele nu. Cert este că, la ora actuală, în condițiile globalizării și intercondiționării provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor, se globalizează și se intercondiționează și vulnerabilitățile, și, de aici, și riscurile.

Evoluția riscului militar (calculat, impus, aleatoriu sau asumat) cunoaște o deplasare semnificativă spre limita de sus, spre riscul militar extrem. Iar această reconfigurare a riscului, mai exact, a modalităților de a evalua riscul, face parte din strategie. În opinia noastră, competența, abilitatea, capacitatea și responsabilitatea gestionării riscului militar – de la cel scăzut la riscul extrem – revine domeniului strategic, adică teoreticianului și practicianului strategic, comandamentului strategic și structurilor de studii și cercetări strategice de apărare și de securitate.

Riscul militar extrem este, evident, riscul de război. Dar tot risc militar extrem se cheamă și cel al asumării unor acțiuni militare și civil-militare în teatrele de operații din zonele fierbinți ale lumii, adică riscul gestionării componentelor acute ale conflictualității militare a lumii.

Întreaga strategie militară – de la cea a forțelor la cea a mijloacelor, acțiunilor și resurselor, de la teoria strategiei la practica strategică și chiar la arta strategică – este o strategie de risc, și anume, o strategie de risc extrem, adică o strategie de război sau de conflict armat, de intervenție militară în situații-limită. În fiecare moment al oricărei intervenții – de la riscul scăzut la riscul extrem –, fiecare militar participant își riscă totdeauna viața. Pentru un militar, aproape în orice condiții, oricât ar fi de favorabile – chiar și la instrucția obișnuită –, riscul tinde către limita lui superioară, este un risc extrem. Există o dialectică a riscului militar de care, în opinia noastră, ar trebui să se țină totdeauna seama, atunci când se iau decizii sau când se expertizează deciziile, inclusiv deciziile politice. În *Schema nr. 3*, sugerăm o posibilă grilă de evaluare a riscului militar.

Gradul de risc R_c ar trebui să se determine, după opinia noastră, pe intersecția mulțimii provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor $\{PSPrA\}$ cu mulțimea vulnerabilităților la acestea $\{V\}$, astfel:

$$R = \{PSPrA\} \cap \{V\}$$

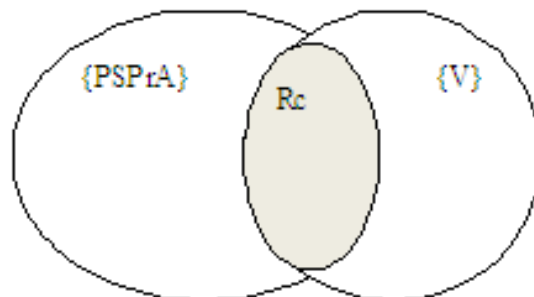
Evident, mulțimea PSPrA se constituie pe reuniunea mulțimilor provocărilor $\{P\}$, sfidărilor $\{S\}$, pericolelor $\{Pr\}$ și amenințărilor $\{A\}$.

Fiecare dintre elementele care compun mulțimea PSPrA (identificarea concretă a provocării, sfidării, pericolului și amenințării) poate fi evaluat, spre exemplu, pe o scală de la 1 la 10. Făcându-se media, se ajunge la o evaluare a riscului (tot pe o scală de la 1 la 10), iar rezultatul se trece în grila de mai sus. O reprezentare a riscului calculat R_c , ar putea fi de tipul celei sugerate în *Schema nr. 4*.

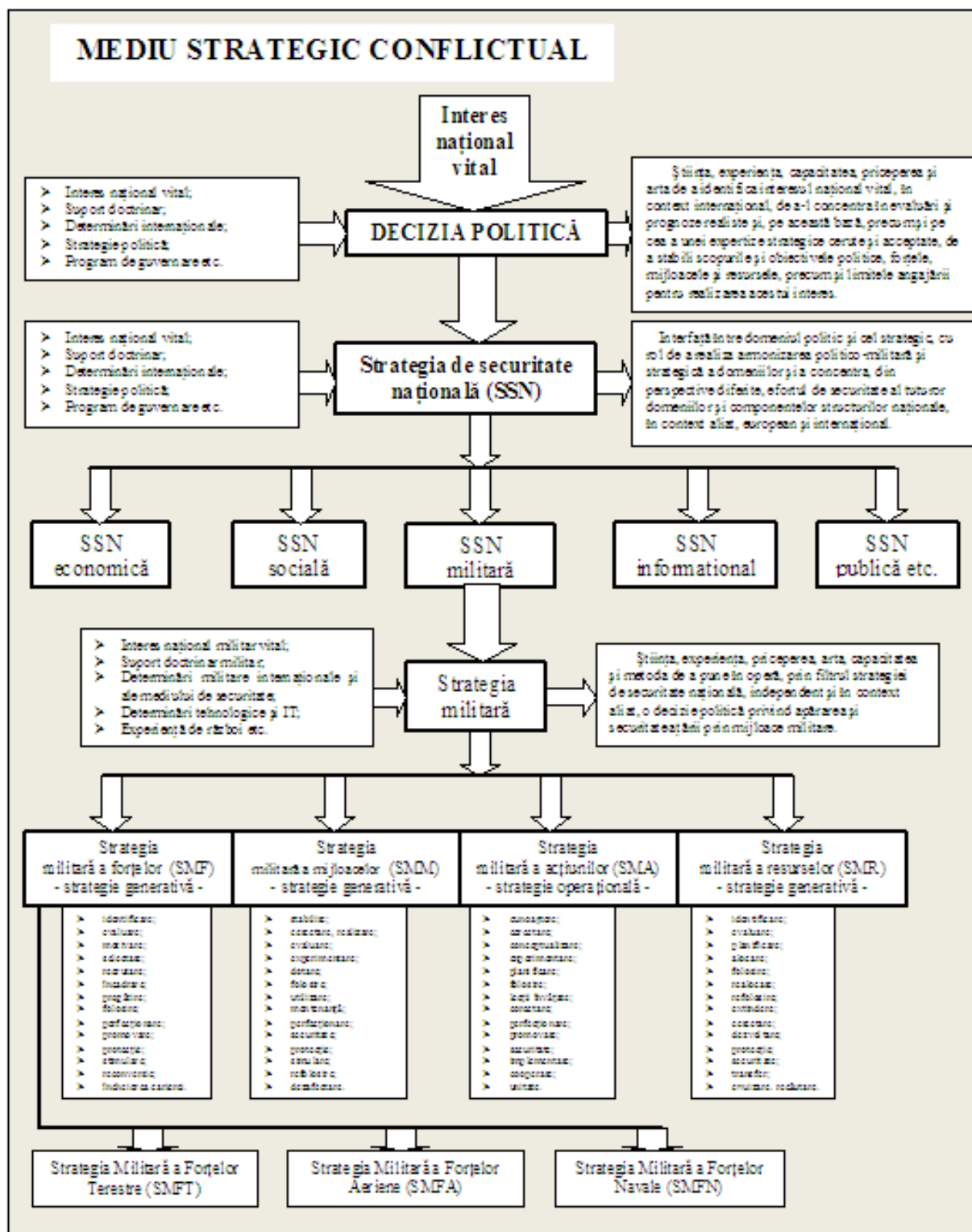
Calcularea nivelului de risc ajută la o elaborare realistă a strategiei forțelor, mijloacelor și acțiunilor, și nu doar a unei strategii operaționale eficiente, la corelarea corespunzătoare a tuturor determinărilor, ceea ce permite, pe de o parte, expertizarea consistentă a deciziei politice și, pe de altă parte, punerea ei corectă în operă și controlul permanent al riscului.

Lucrurile acestea nu se realizează, însă, cât ai bate din palme, ci necesită cunoașterea temeinică a domeniului, informații în timp util, precum și capacitatea de a sesiza, înțelege, evalua și prognoza conexiunile și evoluțiile sistemelor și proceselor militare și civil-militare, în funcție de caracteristicile mediului strategic de securitate și de mulțimea mereu variabilă a provocărilor, sfidărilor, pericolelor și amenințărilor, precum și a vulnerabilităților militare la acestea. O posibilă conexare a determinărilor și conexiunilor în planul strategiei militare este sugerată în *Schema nr. 5*.

Toată această activitate îndelungată, laborioasă și responsabilă ține de domeniul strategiei, de competența și responsabilitatea nivelului strategic, de teoria, practica și arta strategică.

Schema nr. 4. Reprezentarea riscului

Schema nr. 5. Determinări și conexiuni ale strategiei militare

Concluzie

Strategia militară se caracterizează prin intensitate, continuitate, flexibilitate și responsabilitate,

prin adaptabilitate constructivă și inteligentă la caracteristicile mediului de securitate și la dialectica rolului și rostului factorului militar în mulțimea determinărilor, acțiunilor și reglărilor comportamentale în condiții de risc. Strategia militară este

o strategie de risc extrem. Modul în care teoria, practica și arta strategică materializează decizia politică în spațiul voințelor care se confruntă, al conflictualității de tip militar, adică al conflictualității extreme, este unul de tip special, care nu poate fi elaborat decât de oameni inteligenți, foarte bine pregătiți, specialiști de mare ținută în domeniul militar, cu foarte multă cultură strategică, și de comandamente strategice și operaționale cu multă experiență și cu mult curaj. Strategia militară este o strategie a conflictualității militare. Ea modelează comportamentul forței militare în condiții de risc extrem. Orizontul ei de așteptare este și va fi totdeauna războiul, adică riscul extrem, care se

cere calculat, prognozat și asumat.

Uneori, furați de viteza de transformare a armatelor, de presiunile numeroase care se exercită asupra factorului militar, de multitudinea și diversitatea misiunilor, de conjuncturile tactice cotidiene sau de o mulțime de atâtea alte lucruri mărunte, uităm de această mare artă a curajului de a situa, în același plan, totdeauna complex, dinamic și perfectibil, teoria, experiența, valoarea, capacitatea, inteligența și cumpătarea teoreticianului, comandantului și comandamentului militar strategic sau operațional, sintetizate în ceea ce numim strategie militară.

Generalul de brigadă (r) CS I dr. Gheorghe VĂDUVA (vaduvageorge@yahoo.fr), din Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, tratează în acest număr o temă dezvoltată pe larg în cadrul unui proiect de cercetare științifică la care este director, ce se derulează de către un consorțiu format din UNAp „Carol I” - conducător de proiect, Academia Tehnică Militară, Academia de Studii Economice din București și Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava - parteneri.

GRUPURILE DE INTERESE ȘI SECURITATEA UMANĂ

Dr. Petre DUȚU

Într-o societate democratică, securitatea umană constituie unul dintre obiectivele majore ale acesteia. La îndeplinirea acestui deziderat un rol semnificativ îl joacă și grupurile de interese, în calitatea lor de entități ce-și propun să apere, prin mijloace diverse, drepturile omului, să influențeze activitatea decidenților politici în direcția satisfacerii așteptărilor și doleanțelor celor pe care îi reprezintă.

Sfera de activitate a grupurilor de interese este largă, ea incluzând de la domeniul economic la cel de mediu. De aceea, activitatea lor se intersectează consistent cu cea a grupurilor de presiune și de lobby.

Cuvinte-cheie: securitate umană, nevoile omului, grup de interese, grup de presiune, grup de lobby.

1. Securitatea umană și nevoile omului

Securitatea umană înseamnă absența pericolului, real sau imaginar, pentru individ, grup și comunitate. **Dar, mai general, este vorba de impresia subiectivă resimțită de cel care nu percepe pericolul.** Securitatea și antonimul său, insecuritatea, sunt, deci, noțiuni foarte subiective. Nevoia de securitate este una de natură psihologică, fundamentală pentru om, care, dacă nu este satisfăcută, suscită o indispoziție și mobilizează o parte importantă a resurselor intelectuale, nervoase și fizice, ce ar putea fi utilizate în alte scopuri. Numeroase activități umane sunt astfel perturbate, chiar făcute imposibile, atunci când domnește un climat de insecuritate.

Ființa umană trăiește un sentiment de insecuritate, atunci când estimează – motivat sau nu – că un element exterior și imprevizibil poate modifica, perturba sau distruge așteptările

sale legitime¹. Acest element exterior poate avea origini diverse: întâmplarea, o catastrofă naturală, un fapt neprevăzut, răutatea altor oameni.

Așteptarea legitimă este consecința ce se prevede în funcție de legile naturii și de regulile din societate. Omul, pentru a-și satisface mai ales nevoia de securitate, a căutat să cunoască legile naturii și să determine reguli stabile – și, deci, previzibile – ale vieții în societate.

Potrivit teoriei lui A.H. Maslow, omul are următoarele trebuințe: fiziologice (hrană, adăpost, repaus, sexuale); de securitate (echilibru emoțional în activitățile de muncă, de viață); sociale (de afiliere și apartenență la variate grupuri sociale); psihosociale (stimă de sine, prestigiu, considerație); de autorealizare personală în activități creative; cognitive; estetice². Practic, realizarea de sine corespunde faptului că omul devine sincer cu propria sa natură. Dar, pentru a ajunge aici, sunt necesare condiții prealabile de libertate a expresiei, de dreptate socială și de manifestare a fiecărei persoane fără teamă de vreo amenințare sau de ziua de mâine. Acestea sunt asigurate și garantate prin cei patru piloni ai securității umane, și anume: democrația, statul de drept, buna guvernare și dezvoltarea durabilă.

Omul poate acționa în mod voluntar și conștient numai prin cunoașterea mediului său social și natural, fapt ce conduce la reducerea incertitudinii, la diminuarea riscurilor și la creșterea gradului său de securitate. De fapt, nu există exercitare reală a libertăților, dacă anumite nevoi fundamentale rămân nesatisfăcute. Este evident că nu are sens să se vorbească de libertatea sau de demnitatea celui care moare de foame sau a celui cărui îi este frig. La fel, nimeni nu-și poate exercita dreptul de a face ceea ce dorește, desigur cu respectarea normelor sociale, dacă se află sub amenințare sau trăiește cu

teama zilei de mâine. Prin urmare, se poate afirma că există o strânsă legătură între satisfacerea nevoilor omului și securitatea acestuia.

Securitatea umană, de regulă, în percepția și reprezentarea socială, apare sub una din formele următoare:

1) securitatea ca stare de încredere, calm, seninătate și liniște. Astfel de stări sunt rezultanta interacțiunii și interdependenței dintre drepturile generale ale omului, ca premisă, și exercitarea lor, ca fapt de viață în societate;

2) securitatea ca sentiment. În această calitate, ea poate fi influențată printr-o multitudine de situații și elemente exterioare ființei umane. În cadrul acestora din urmă se pot include vulnerabilitățile mediului social și natural, riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității. Oricare dintre acestea pot afecta semnificativ sentimentul de securitate indispensabil unei acțiuni umane coerente, exercitării libertăților democratice și eficacității economice;

3) securitatea ca produs al activității umane conștiente, voluntare și responsabile. Omul, ca ființă socială, poate și trebuie să-și creeze și perfecționeze continuu mediul psihosocial în care trăiește și activează. În acest context, el poate să-și construiască propriul mediu de securitate, acționând în direcția diminuării riscurilor, pericolelor și amenințărilor care-i pot aduce atingere semnificativă în plan fizic, psihic, psihosocial, material și economic. De aceea, securitatea se concepe pe numeroase planuri. Securitatea cetățenilor unei țări este în mod tradițional prima justificare a existenței statului, adică asigurarea securității cetățenilor în ceea ce privește exteriorul și, apoi, pe plan intern. Pentru reducerea riscurilor de securitate externe, statul dispune de diplomatie și de o armată proprie. Pe plan intern, statul are sarcina să asigure securitatea cetățenilor săi și a bunurilor acestora. În acest scop, statul are nevoie de o poliție și o justiție eficiente. Intrarea lor deplină în rolul prescris de lege poate fi și efectul presiunii exercitate asupra lor de către grupurile de interese;

4) securitatea ca rezultată a interacțiunilor dintre condițiile interne și internaționale propice vieții și activității umane. Practic, securitatea este produsul interacțiunii condițiilor interne și internaționale în care omul trăiește și acționează, respectând legile naturii și normele impuse de societate, pe de o parte, și punându-și în valoare

potențialul de care dispune, pe de altă parte. Deci, se poate spune că o politică de securitate eficace nu se poate concepe decât de o manieră globală, adică ea trebuie să vizeze toate domeniile susceptibile să reducă consistent insecuritatea umană, sub multiplele ei forme de manifestare.

Securitatea nu poate fi niciodată absolută. Insecuritatea și imprevizibilitatea fac parte integrantă din viață. Dar ele trebuie să fie percepute la un nivel acceptabil. La aceasta poate contribui și activitatea diferitelor grupuri de interese ce există și se manifestă într-o societate democratică.

Securitate și insecuritate sunt noțiuni foarte subiective. Nivelul lor se evaluează prin comparație cu experiențele anterioare. De exemplu, o persoană care a cunoscut anterior riscuri importante va estima un risc dat ca fiabil, în timp ce o persoană care nu a fost expusă niciodată la un asemenea risc, în trecut, îl va resimți ca important.

Securitatea umană, ca stare de încredere, calm, seninătate și liniște, sentiment, produs al activității umane conștiente, voluntare și responsabile, rezultanta condițiilor interne și internaționale propice vieții și activității umane, se caracterizează prin suplețe, dinamism și subiectivitate. Aceste trăsături derivă, în principal, din fundamentele sale reprezentate de democrație, statul de drept, buna guvernare și dezvoltarea durabilă, care, în calitatea lor de piloni ai securității umane, la rândul lor, se definesc printr-o evoluție dinamică.

2. Statutul și rolul social al grupurilor de interese

Literatura de specialitate prezintă pe larg grupurile de presiune, grupurile de lobby și grupurile de interese³. Între aceste forme de organizare socială există atât asemănări, cât și deosebiri. De aici, o oarecare confuzie între acești termeni, când sunt folosiți de către persoane mai puțin familiarizate cu domeniul acesta.

Astfel, un grup de presiune este un ansamblu de persoane fizice sau persoane juridice (adică întreprinderi sau asociații diverse) constituit în vederea apărării intereselor comune pe lângă persoane și instituții însărcinate să ia decizii (sau să întocmească dosare ce vor servi la luarea deciziilor).

În engleză, termenul uzitat pentru grupul de presiune este lobby, iar acțiunile sale se cheamă lobbying. „Un lobby este un grup de presiune sau

un grup de interes având ca sarcină să influențeze o putere publică sau privată, cu scopul de a reflecta la un punct de vedere⁷⁴. În Franța, acest termen are un sens puternic peiorativ, semnificând un grup de presiune mai mult sau mai puțin secret ce vrea să constrângă deciziile politice într-un mod nedemocratic. În România, se vorbește de grupuri de interes care acționează, prin metode și tehnici mai mult sau mai puțin legale, asupra persoanelor sau instituțiilor care au competența de a adopta decizii în domeniul de activitate al grupului respectiv. În SUA, activitățile de lobby sunt instituționalizate și permit identificarea diferitelor „facțiuni” în timpul unei dezbateri. Diferiți actori se regroupează atunci, pentru a constitui un lobby. Acțiunile de lobby se realizează prin mijloace de presiune, cum ar fi: acțiuni mediatice; activitatea unor membri sau simpatizanți în timpul alegerilor; donații în campaniile electorale; aport intelectual (via think tanks). Acest sistem de lobby este un subiect de dezbatere în SUA, unde se caută să se limiteze aspectul său financiar, pentru a preveni unele acte de corupție.

Uniunea Europeană a reluat, într-o anumită măsură, acest sistem de lobby. Astfel, la Bruxelles, unde sunt principalele servicii administrative ale Uniunii, există și multe grupuri de presiune ce acționează pe lângă autoritățile competente pentru ca o anumită decizie să fie luată. Se dau ca exemple industria petrolului sau a oțelului. Alte grupuri de presiune sunt mai puțin organizate și mai temporare: astfel, când se are în vedere construirea unor autostrăzi într-o regiune dată, se poate ca primarii localităților vizate, care doresc cu toții ca autostrada să treacă puțin mai departe de așezările lor, se organizează pentru a-și apăra interesele pe lângă cei care au putere de decizie în domeniul respectiv.

Presiunile pot lua atât forme vizibile (de exemplu, manifestațiile), cât și forme oculte, când este vorba de întreprinderi sau societăți cu răspundere limitată ce doresc ca o decizie sau alta să fie adoptată în favoarea lor. În acest sens, se pot aminti facilitarea câștigării unor licitații pentru obținerea de comenzi din partea statului, a autorităților locale etc. de către anumite persoane sau grupuri.

În sens larg, grupul de interese este ansamblul structurat de oameni, constituit, pentru o durată variabilă de timp, cu scopul de a satisface interesele unui entităților anume. Dacă entitatea reprezintă

interesele unui sector particular sau ale unei categorii funcționale a societății, atunci ea poartă numele de grup de interese private. Însă, când această entitate caută să promoveze cauze sau valori specifice ale populației în întregul său ori, cel puțin, ale unei mari părți a ei, aceasta are denumirea de grup de interese publice. Astfel, grupurile de interese includ întreprinderi, asociații profesionale și patronale, sindicatele, lumea asociativă (organizații guvernamentale și nonguvernamentale, asociații). Prin urmare, se poate spune că, prin grupurile de interese, se înțeleg atât colectivitățile locale, grupurile de apartenență, comunitățile de practică a unei profesii, asociațiile, colective și de rețea, cât și cibercomunitățile. Cu alte cuvinte, grupurile de interese sunt mai întâi organizații constituite. Pe de o parte, unele reprezintă o categorie socio-profesională a populației, așa cum este cea de agricultori, de tineri și, pe de altă parte, cele care constituie, de exemplu, rețele de foști elevi/studenti ai unor instituții de învățământ recunoscute pe plan național și nu numai⁵.

Se pot distinge două feluri de grupuri de interese⁶:

➤ grupuri de interese cu vocație globală. Obiectivul acestor grupuri este să-și asume responsabilitatea apărării intereselor unei categorii particulare a populației a cărei existență sociologică este deja identificată: muncitorii, țărani, femeile etc. Apărarea intereselor privește ansamblul așteptărilor populației-țintă. De unde obligația pentru aceste organizații de a proceda la o muncă de sinteză a cererilor, pentru a prezenta revendicări coerente. Se disting grupurile socio-economice de grupurile socio-culturale;

➤ grupurile de interese cu vocație specializată. Aceste grupuri se fac purtătoarele de cuvânt ale unei cauze specifice, în jurul căreia se vor reuni în mod liber simpatizanții. Aceștia pot veni din orizonturi sociale și culturale diverse, dar ele se recunosc prin voința de a apăra un interes comun și circumscris. De exemplu, lupta împotriva rasismului și antisemitismului, protejarea și/sau conservarea mediului natural. O aceeași cauză poate deveni obiect de confruntare între diferite grupuri de interese. În acest sens, se poate cita avortul, pe care unii îl susțin, iar alții îl condamnă, cerând interzicerea lui.

Problema influenței unui grup de interes sau altul este deosebit de importantă, căci presiunea exercitată se face fie direct asupra puterilor

conducătoare, fie indirect, pe lângă opinia publică. În acest context, se disting:

- presiunile directe. Este vorba de presiunile mai mult sau mai puțin oficiale asupra aleșilor locali sau naționali, ministerelor sau administrațiilor. Aceste presiuni iau diferite forme: informarea (remisă în raporturile care fac apel la experți); consultarea (puterile publice organizează ele însele consultații cu asociațiile sau grupurile respective); corupția (oferte de bunuri, cadouri funcționarilor, consilierilor etc.);

- presiunile indirecte. Ele caută să ia drept martor opinia publică. Apelul la opinia publică va fi mai eficace, dacă el va ști să mobilizeze mass-media. În acest sens, de regulă, se folosesc următoarele metode și tehnici: constrângerea. Ea este exercitată asupra populației pentru a obliga puterea politică să cedeze (exemple: greve, manifestații); persuasiunea. Susținerea opiniei publice va avea cu atât mai mult o șansă să fie obținută, dacă grupurile de interes vor ajunge să-și prezinte revendicările categoricale ca exprimând un interes general; tehnici specifice comunicării umane: campania de presă, sondajele de opinie, strângerea de semnături. Astfel, membrii grupurilor de interese pot folosi comunicatele de presă, prin intermediul cărora aceștia își prezintă solicitările lor. Obiectivul vizează, pe de o parte, mobilizarea simpatizanților și, pe de altă parte, pregătirea terenului audierilor.

Totodată, acțiunea grupurilor de interese asupra decidenților politici se mai poate realiza și prin procedee cum ar fi: ideea de concertare și de participare a celor vizați de decizia respectivă la adoptarea acesteia; „amenințarea deschisă” folosită atunci când este vorba de o chestiune specială. De regulă, parlamentarii cad victime unei asemenea practici; „acțiunea ocultă” caracterizată prin relațiile privilegiate ce au loc între unii membri ai grupurilor de interese și anumiți conducători⁷.

3. Impactul activității grupurilor de interes asupra securității umane

Grupurile de interese, prin îndeplinirea rolului lor activ, responsabil și voluntar într-o societate democratică, acționează direct și semnificativ asupra securității umane. Impactul activității lor este direct, întrucât sunt vizate nemijlocit toate componentele securității umane, de la componenta economică la cea personală. Practic,

activitatea grupurilor de interese are ca finalitate satisfacerea nevoilor fundamentale ale ființei umane. Pe de altă parte, impactul exercitat asupra securității umane este unul semnificativ, deoarece influența grupurilor de interese vizează decidenții politici, adică persoanele publice și structurile instituționale, de stat și politice care pot să adopte hotărâri într-un domeniu sau altul de activitate, dar și să le pună în practică.

De regulă, într-o societate democratică, grupurile de interese servesc ca interfață între cetățean și stat, întrucât aceste organizări sociale reprezintă, prin modul de constituire, organizare și funcționare, un loc:

➤ de conștientizare, ce impune ca membrii săi să participe la procesele de decizie care vizează dezvoltarea unei mai bune calități a vieții;

➤ în care fiecare dă un sens grupului și îi conferă acestuia puterea extraordinară de a influența opinia publică;

➤ în care comunicarea joacă un rol preponderant și unde mass-media tradițională și noile tehnologii ale informației și comunicațiilor trebuie să fie utilizate de o manieră complementară. De aceea, orice grup de interese trebuie să aibă o organizare durabilă, structurată, cu conducători în fruntea sa capabili să aleagă strategiile de acțiune.

Grupurile de interese au existat întotdeauna, chiar și atunci când partidele politice nu erau apărute în societate. Cele două entități fac parte integrantă din sistemul politic. Realitățile sociale cărora se atașează grupurile de interese și partidele politice sunt aceleași. Totuși, particularitățile diverselor grupuri umane se integrează mai bine în social prin grupurile de interese, decât prin partide. Atunci când instituțiile par să nu mai fie eficiente, cetățenii recurg la diverse instrumente ce le permit să-și manifeste nemulțumirile lor, așa cum sunt participarea la o manifestație, la organizarea și semnarea de petiții, la pichetarea sediilor unor instituții de stat etc.

De asemenea, trebuie subliniată relația de interdependență dintre partidele politice și grupurile de interese într-un stat de drept. Astfel, grupurile de interese depind de partidele politice care decid maniera în care ele își vor îndeplini dubla lor funcție pentru care există: informarea agenților sistemului politic de exigențele și susținerile agenților sociali și invers, să comunice agenților sociali posibilitățile și voințele agenților sistemului politic. Pe de altă parte, partidele politice apelează la gru-

purile de interese pentru a fi susținute moral și material în îndeplinirea unora dintre promisiunile lor electorale și/sau a unor proiecte sociale, culturale, economice etc. mai ambițioase și care necesită un sprijin cvasinațional.

Totuși, grupurile de interese se instaurează în societățile contemporane ca elemente reprezentative, actori ai vieții sociale, culturale, economice. Altfel spus, ele nu se instituie în forțe politice organizate (în felul partidelor politice) și nu-și propun ca obiectiv cucerirea puterii politice. De fapt, grupurile de interese exercită o influență asupra puterii politice, asupra decidenților politici, ceea ce implică o gamă variată și circumstanțială de parteneri sau de interlocutori. De exemplu, opinia publică constituie adesea un intermediar prin care grupurile își manifestă influența, a cărei țintă este de preferință guvernul sau titularul unui departament ministerial⁸. Opinia publică este sesizată prin diferite mijloace și căi considerate ca cele mai adecvate: presa scrisă și vorbită, mijloace audio-vizuale, publicitate. De asemenea, un rol important în cunoașterea doleanțelor grupurilor de interese îl joacă sondajele de opinie.

Prin maniera concretă în care grupurile de interese își stabilesc obiectivele, scopurile și natura conținutului acțiunilor lor, acestea influențează consistent securitatea umană. Astfel, dacă se analizează ce urmăresc, în esență, grupurile de interese, prin întreaga lor activitate, se poate constata că există o legătură strânsă între „ținta” aleasă pentru a fi influențată și una sau mai multe dintre componentele securității umane. De regulă, cei vizați sunt persoane cu funcții publice – parlamentari, miniștri, funcționari publici de rang înalt etc. - care pot decide în domenii ce au fie o relație directă, fie una mediată cu cele ce aparțin securității umane. Astfel, o intervenție în plan economic pentru adoptarea unor măsuri ce ar facilita, de exemplu, înființarea întreprinderilor mici și mijlocii ar avea efecte benefice pe dimensiunile economică și socială a securității umane.

Pe de altă parte, la fel de important pare să fie impactul activității grupurilor de interese asupra securității umane și pe dimensiunea securității individuale. Aceasta întrucât intervenția grupurilor de interese, pe lângă cei ce au drept de decizie în stat, întărește încrederea oamenilor că există cineva, în afara instituțiilor abilitate, care militează pentru promovarea și apărarea drepturilor lor în societate.

Concluzii

Grupurile de interese reprezintă o realitate dinamică într-o societate democratică. Ele au menirea de a acționa în direcția apărării intereselor unor oameni, organizați sau nu în diferite structuri formale și/sau informale.

Prin modul în care sunt organizate și se manifestă în statul de drept, grupurile de interese au un statut social înalt și îndeplinesc roluri semnificative pentru realizarea securității umane a tuturor cetățenilor.

Maniera lor de manifestare în societate este una complexă, dinamică și flexibilă în raport cu scopurile și obiectivele urmărite, cu beneficiarii acțiunii respective, cu forța umană și materială de care dispun.

Activitatea lor este interdependentă și interacționează cu cea derulată de partidele politice și de instituțiile statului de drept.

Prin statutul social deținut și rolurile asumate, grupurile de interese se pot considera ca făcând parte din structurile specifice societății civile. Prin urmare, aria lor de acțiune poate fi locală, națională, regională și internațională.

Cu cât influența exercitată de către grupurile de interese este mai organizată, mai intensă și omniprezentă, cu atât impactul activității lor asupra securității umane este mai consistent, semnificativ și de durată.

BIBLIOGRAFIE:

1. Jacques BASSO, *Les groupes d'intérêt, les groupes de pression et le fonctionnement de la démocratie en société civile européenne*, <http://www.cife.eu/UserFiles/File/303basso.pdf>
2. Dr. M. HASTINGS, *Aborder la science politique*, Paris, Seuil, 1996.
3. G. LAMARQUE, *Les groupes de pression*, Paris, PUF, 1994.
4. Lobby, <http://fr.wikipedia.org/wiki/Lobby>
5. Pierre LOUART, Maslow, *Herzberg et les théories du contenu motivationnel*, http://www.e-rh.org/documents/wp_louart2.pdf
6. Dr. Mircea MUREȘAN, dr. Petre DUȚU, **Societatea civilă - actor nonstatal major**, București, UNAp, 2006.
7. M. OFFERLE, *Sociologie des groupes d'intérêt*, Paris, 1994.

8. Qu'est ce qu'un groupe d'intérêt?, http://fdsp.univ-lyon2.fr/article.php3?id_article=476

9. F.X.ROBERT, *Sécurité*, <http://www.fnb.to/FNB/Bastion.htm>

10. Le rôle des groupes d'intérêts en France, http://www.etudiants.ch/upload/documents/Admin/etufile_435_grflrd7800.pdf

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Cf. F.X. ROBERT, *Sécurité*, <http://www.fnb.to/FNB/Bastion.htm>, p.1.

2 Cf. Pierre LOUART, *Maslow, Herzberg et les théories du contenu motivationnel*, http://www.e-rh.org/documents/wp_louart2.pdf, pp.6-7.

3 Vezi: Dr. Mircea MUREȘAN, dr. Petre DUȚU, *Societatea civilă - actor nonstatal major*, București,

UNAp, 2006, M.Hastings, *Aborder la science politique*, Paris, Seuil, 1996, M. Offerlé, *Sociologie des groupes d'intérêt*, Paris, 1994, G. Lamarque, *Les groupes de pression*, Paris, PUF, 1994.

4 Lobby, în <http://fr.wikipedia.org/wiki/Lobby>

5 Le rôle des groupes d'intérêts en France, http://www.etudiants.ch/upload/documents/Admin/etufile_435_grflrd7800.pdf, p.8.

6 Qu'est ce qu'un groupe d'intérêt?, http://fdsp.univ-lyon2.fr/article.php3?id_article=476

7 Le rôle des groupes d'intérêts en France, http://www.etudiants.ch/upload/documents/Admin/etufile_435_grflrd7800.pdf, p. 19.

8 Jacques BASSO, *Les groupes d'intérêt, les groupes de pression et le fonctionnement de la démocratie en société civile européenne*, <http://www.cife.eu/UserFiles/File/303basso.pdf>, p.4.

Dr. Petre DUȚU (dutupetre@yahoo.com) este cercetător științific gradul II la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, sociolog militar, autor a numeroase articole și lucrări privind securitatea națională, regională și globală.

MEDIUL DE SECURITATE ÎN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST PRIN PRISMA STRATEGIILOR DE SECURITATE ALE ROMÂNIEI, UNGARIEI, CEHIEI ȘI SLOVACIEI - ANALIZĂ COMPARATIVĂ

Dr. Georgeta CHIRLEȘAN

Strategiile de securitate joacă un rol important în conturarea relațiilor externe, în definirea nivelului de interacțiune dintre diverși actori strategici, în înțelegerea mediului de securitate și, mai ales, în prognozarea unor evoluții și tendințe ale acestuia. Care sunt valorile și interesele naționale ale țărilor, ce amenințări, riscuri și provocări - cu gradele aferente de iminență - pot exista, care sunt obiectivele și sarcinile ce stau în fața țărilor respective, de ce instrumente de implementare a strategiei pot ele uza – toate acestea reprezintă elemente ce trebuie cuprinse în cadrul unui demers de analiză comparativă a strategiilor de securitate naționale.

O analiză comparativă a strategiilor de securitate ale României, Ungariei, Cehiei și Slovaciei poate conduce la identificarea unor similarități, diferențe și particularități în ceea ce privește structura și conținutul lor, elemente utile în reliefaarea modului în care aceste strategii naționale se încadrează în contextul celei a Uniunii Europene și în înțelegerea mediului actual de securitate regională în Europa Centrală și de Est. Acestea sunt câteva aspecte pe care am încercat să le identificăm în paginile următoare.

Cuvinte-cheie: strategii de securitate, securitate regională, Europa Centrală și de Est.

1. Preliminarii

Strategia de Securitate a României. Documentul intitulat „Strategia de Securitate Națională a României. România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă” a

fost adoptat de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării prin Hotărârea nr. 62 din 17 aprilie 2006, și a avut ca precursori o serie de documente strategice, dintre care amintim:

- Legea apărării naționale a României, nr. 45/1994;
- Strategia militară a României, 2002, 2004;
- Strategia de securitate națională a României, 2001;
- Legea planificării apărării naționale a României, nr. 473/2004;
- Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, 2004;
- Strategia de securitate națională a României, 2004.

Apreciabilă ca întindere¹, strategia se consideră a fi „un proiect național realist, îndrăzneț și pragmatic”, care răspunde nevoii și obligației de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, valorilor și intereselor naționale vitale, ca baze ale existenței statului român. Este evidențiată poziția favorabilă a României, conferită de calitatea de membru NATO și al UE, vis-à-vis de accelerarea dezvoltării economice și sociale și de contribuția la menținerea securității regionale și globale.

Documentul se referă la valorile naționale (democrația, libertatea, egalitatea și supremația legii; respectul pentru demnitatea omului, pentru drepturile și libertățile fundamentale; identitatea națională și responsabilitatea civică; pluralismul politic; proprietatea garantată și economia de piață; solidaritatea cu națiunile democratice; pacea și cooperarea internațională; dialogul și comunicarea dintre civilizații) și la interesele

naționale (promovarea și protejarea valorilor). În descrierea mediului de securitate se pleacă de la caracterizarea ordinii mondiale și a dinamicii de schimbare a mediului internațional de securitate, făcându-se referire la tendințele de coagulare a unui nou echilibru internațional. Globalizarea, prezența stărilor de tensiune și conflict, lichidarea comunismului ca sistem politic în țările Europei Centrale și de Est, extinderea NATO și a UE sunt factori care determină mediul actual de securitate.

Prezentarea riscurilor și amenințărilor scoate în evidență aspecte evidențiate în majoritatea strategiilor de securitate: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale și crima organizată fiind câteva dintre acestea.

Strategia de Securitate Națională a României este un document amplu, compus din 11 capitole, care începe cu prezentarea premiselor, a căilor de construcție și a priorităților și se dezvoltă apoi în jurul identității europene și euro-atlantice a României, a securității interne, pentru a se încheia cu precizarea rolului și a responsabilităților pe care diverși actori le au în construcția și asigurarea securității naționale.

Strategia de Securitate a Ungariei². Aprobată în 2002, prezintă în partea de început contextul actual de securitate al Ungariei, baza pe care Strategia de Securitate Națională a fost construită, și conceptul integrat de elaborare a strategiilor conexe (din domeniul militar, al legislației, economiei și finanțelor, dezvoltării de resurse umane, protecției mediului, luptei împotriva terorismului etc.).

Se poate spune că Strategia de securitate debutează cu o scurtă „radiografiere” a mediului actual de securitate al țării, arătând că situația securității Ungariei este stabilă, iar garantul de bază al acesteia îl reprezintă cooperarea din cadrul NATO și UE. Ungaria nu este amenințată de vreo agresiune militară, iar riscul unui orice alt tip de amenințare tradițională este de asemenea minim.

Încă din preambulul documentului se precizează că, odată cu schimbarea regimului³, Ungaria a intrat într-un proces de integrare euro-atlantică bazat pe valori comune, democrație, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Noile provocări și amenințări vor putea fi gestionate eficient numai prin coordonarea la nivel guvernamental a eforturilor naționale, prin aplicarea flexibilă a capacităților și printr-

o cooperare extinsă la nivel internațional, se precizează în document.

Pe baza Strategiei Naționale de Securitate sunt elaborate strategii sectoriale în toate domeniile de interes, care stabilesc astfel, în sens mai larg, sarcinile din domeniul securității.

Legat de istoricul generării Strategiei de securitate națională, în document se face precizarea că fundamentele politicii de securitate și de apărare ale țării, pe termen lung, sunt stabilite de Rezoluția 94/1998 a Adunării Naționale a Ungariei asupra „Principiilor de bază ale politicii de securitate și apărare a Republicii Ungare”.

Strategia de securitate națională actuală a fost elaborată pe baza:

- Rezoluției 2144/2002 a Guvernului;
- Principiilor de bază ale politicii de securitate și apărare a Republicii Ungare;
- Conceptului strategic al NATO 1999;
- Strategia europeană de securitate⁴.

Ca alcătuire, Strategia de Securitate Națională a Ungariei este structurată în următoarele părți: valori și interese; mediul de securitate – amenințări, riscuri, provocări; obiective și sarcini; instrumente de implementare a Strategiei de Securitate Națională; strategii sectoriale.

Strategia de Securitate a Slovaciei. Și în cazul Slovaciei, documentul are o denumire similară cu cel al Ungariei, și anume „*Strategia de Securitate a Republicii Slovacie*”⁵. Strategia de Securitate Națională a Slovaciei a fost adoptată de Consiliul Național în 2001. Strategia actuală are ca surse „Doctrina militară” (1994) și documentul intitulat „*Principii și scopuri de bază ale securității naționale*”, adoptat în 1996.

În introducerea documentului se declară respectarea principiilor Cartei ONU și se definește conceptul de securitate, în accepțiunea Republicii Slovacie: păstrarea securității și ordinii interne, a suveranității și integrității, a fundamentelor democratice ale țării, precum și protejarea mediului.

Mediul de securitate al Republicii Slovacie depinde de mediul de securitate global și regional (al Europei Centrale), în care globalizarea aduce schimbări permanente ale amenințărilor și riscurilor, influențând astfel corespunzător și strategiile de securitate. Rolul și importanța transferului de stabilitate prin extinderea NATO și prin Parteneriatul pentru Pace sunt, de asemenea,

subliniate. De reținut aspectul legat de formarea politicilor de apărare ale Uniunii Europene, pe care Slovacia îl înțelege ca pe un „*proces complementar al sistemului colectiv de apărare al NATO*”⁶. Republica Slovacă nu are încă suficiente garanții instituționale externe de securitate internațională, care să se bazeze pe fundamentarea contractuală a unei apărări comune. În virtutea consolidării integrării europene, Slovacia urmărește adâncirea colaborării în cadrul grupului Visegrad și al Asociației Europei Centrale a Liberului Schimb.

Strategia de Securitate Națională a Republicii Slovace prezintă, în structura sa: introducere; mediul de securitate; interese; provocări, riscuri și amenințări ale securității; politica de securitate; concluzie.

Strategia de Securitate a Cehiei. Documentul la care ne referim poartă numele de „*Strategia de Securitate a Republicii Cehie*”⁷, adoptat în 1999 și reprezintă a treia versiune a Strategiei de securitate națională elaborată la stabilirea independenței Republicii Cehie, fiind un „*document fundamental al politicii, ce definește amenințările de securitate și căile de a le face față*”⁸. Guvernul Cehiei a decis modernizarea strategiei anterioare de securitate în lumina schimbărilor majore ale mediului de securitate și a poziției Republicii Cehie pe scena internațională, în particular prin obținerea calității de membru al Uniunii Europene.

Strategia de securitate națională actuală a avut ca precursor „Raportul asupra politicii externe a Republicii Cehie 1998-1999”.

Baza legislativă de elaborare și adoptare o constituie Constituția Republicii Cehie și Actul Constituțional nr. 110/1998, referitor la securitatea Republicii Cehie. Calitatea Republicii Cehie de membră a NATO, UE, ONU și OSCE se înscrie în cadrul angajamentelor internaționale ale Cehiei.

În contextul strategiei de securitate a Cehiei, termenul de *securitate* este definit ca stare dezirabilă a relațiilor în care toate riscurile sunt minimizate. Principiile politicii de securitate a Cehiei sunt:

- securitatea individului, protejarea vieții, sănătății și proprietății;
- protejarea instituțiilor statului (inclusiv a capacității lor operaționale);
- indivizibilitatea securității (securitatea Republicii Cehie este inseparabilă de securitatea din zona euro-atlantică și de securitatea globală);
- respectarea principiilor ce stau la baza

statului de drept în toate domeniile, a principiilor Constituției țării și ale Cartei ONU.

Strategia de Securitate a Republicii Cehie este structurată în cinci capitole: introducere; principii ale politicii de securitate; interesele de securitate; mediul de securitate; strategia de promovare a intereselor; sistemul de securitate; concluzii.

2. România, Ungaria, Slovacia, Cehia: despre convergență în strategiile de securitate naționale

Plecând de la prezentările anterioare, ale strategiilor de securitate națională ale României, Ungariei, Slovaciei și Cehiei, am efectuat o analiză comparativă a acestora, urmărind câteva elemente caracteristice:

- (a) Evoluția în timp a strategiilor;
- (b) Structura acestora;
- (c) Conținutul.

În același timp, am încercat să observăm cum se corelează aceste strategii cu strategia de securitate a Uniunii Europene.

(a) Evoluția în timp a strategiilor

Am remarcat existența unor **diferențe de durată până la apariția primei** strategii de securitate națională. Astfel, Ungaria a evoluat cel mai lent: ea obține suveranitate totală în 1990 și are nevoie de trei ani pentru a adopta documentele relevante de securitate. Slovacia devine independentă în 1993 și, la un an, adoptă doctrina de apărare. Devenită independentă odată cu Slovacia, Cehia, deși adoptă prima strategie de securitate abia în 1999, dezvoltă documente referitoare la securitatea națională încă de timpuriu.⁹

Parlamentul României adoptă, la nici doi ani de la Revoluția din Decembrie 1989, Legea privind Siguranța Națională a României, în 1994 - Legea Apărării Naționale¹⁰ și în 2001 - prima Strategie de Securitate Națională.

Putem vorbi și de **diferența momentelor de adoptare** a strategiei de securitate în raport cu invitația de a adera la NATO (anterior, respectiv ulterior invitației de aderare la NATO):

- Ungaria și Cehia sunt ambele invitate în 1997. Ulterior, Ungaria adoptă Principiile de bază ale politicii de securitate și apărare (1998), iar Cehia adoptă Strategia de securitate națională (1999);
- Slovacia adoptă strategiile de apărare și militară cu un an *înainte* de a primi invitația

România	Ungaria	Slovacia	Cehia
Legea apărării naționale a României (1994)	Principiile de bază ale securității și politica de apărare (1998) – mai abstract decât majoritatea documentelor internaționale de securitate națională	Doctrina de apărare (1994)	Strategie de Apărare (1997)
Strategie de securitate (2001, 2004, 2007)	Nu a avut strategie de securitate națională până în 2002	Principii și scopuri de bază ale securității naționale (1996) Strategie de securitate (aprobată în 2001)	Strategie de securitate (1999)
Carta Albă a Securității și Apărării Naționale (2004)		Strategie de apărare (2001)	
Strategie militară (2002, 2004)	Nu are adoptată nici până acum o strategie militară	Strategie militară (2001) (confuzie la nivelul numelui în raport cu cea de apărare)	Strategie militară (2002, 2004, 2008)

Tabelul 1. Repere temporale ale adoptării strategiei de securitate pentru România, Ungaria, Slovacia, Cehia

NATO (2001) și nu le reînnoiește nici la un an după obținerea statutului de membru NATO.

- România primește invitația și devine membră NATO în 2004¹¹. La momentul aderării la NATO ea deținea deja de trei ani prima strategie de securitate națională (adoptată în 2001), pe care o reînnoiește ulterior în 2004 și 2007.

Am redat în Tabelul 1 o sinteză a acestor cronologii.

Mergând mai departe cu diferențierile identificate, ne putem opri și asupra **diferențelor în me-**

canismele de adopție a documentelor referitoare la securitate. Se observă ușor, din tabelul de mai jos, că, în timp ce în Ungaria și România atât legislativul, cât și executivul au avut la un moment dat un rol în aprobarea documentelor de securitate, în funcție de tipul acestora, în cazul celorlalte țări, sarcina adoptării acestor documente de referință revine strict legislativului sau executivului:

(b) *Compararea structurii strategiei de securitate*

Ungaria	Principiile de bază ale securității și politica apărare (1998) - adoptate de Parlament Strategia de securitate națională 2002 – adoptată de Guvern Strategia de securitate națională 2004 – adoptată de Guvern
România	Legea Apărării Naționale – adoptată de Parlament Strategia Militară – adoptată de Guvern Carta Albă a Securității și Apărării Naționale – adoptată de Parlament Strategia de securitate națională – adoptată de Parlament
Slovacia	Toate documentele adoptate de legislativ
Cehia	Toate documentele adoptate de executiv

Tabelul 2. Mecanisme de adoptare a strategiei de securitate în România, Ungaria, Slovacia, Cehia

<i>România</i>	<i>Ungaria</i>	<i>Slovacia</i>	<i>Cehia</i>
Introducere	Introducere	Introducere	Introducere
Principii și căi de acțiune (în capitolul II intitulat „Un viitor...”)	---	---	Principii ale politicii de securitate
Valori și interese naționale (în capitolul I intitulat „Premisele....”)	Valori și interese	Interese de securitate	Interese de securitate
Mediul de securitate (în capitolul I intitulat „Premisele....”)	Mediul de securitate	Mediul de securitate	Mediul de securitate
Priorități	Obiective și sarcini	---	---
Construirea noii identități europene și euro-atlantice	Instrumente de implementare	Politica de securitate	Strategia de promovare a intereselor de securitate
Realizarea securității și stabilității într-o nouă paradigmă	---	---	---
România, vector dinamic al securității și prosperității în regiunea Mării Negre	---	---	---
Securitatea internă	---	---	Sistemul de securitate
Reperetele bunei guvernări	Strategii sectoriale	---	---
Creșterea competitivității și a caracterului performant al activităților economico-sociale	---	---	---
Modernizarea instituțiilor cu responsabilități în domeniul securității	---	---	---
Dezvoltarea infrastructurii	---	---	---
Resurse și responsabilități	---	Concluzii	Concluzii

Tabelul 3. Structura strategiei de securitate pentru România, Ungaria, Slovacia, Cehia

Compararea structurilor strategiilor de securitate a reprezentat al doilea nivel al analizei pe care am efectuat-o. Am redat sintetic rezultatul comparației structurilor în Tabelul 3.

Se observă, așadar, elemente comune celor patru țări analizate, cum ar fi interesele de securitate și mediul de securitate (țările își definesc aceste interese încă de la începutul documentului, deci, putem spune că *interesele* reprezintă un element comun major pentru toate țările analizate).

Există însă o manieră diferită de dezvoltare ulterioară a documentului în cele patru cazuri: Ungaria prezintă obiective și sarcini și definește *strategii sectoriale* (acest element de structură nu se regăsește în celelalte două documente); dar, reciproc, nici *sistemul de securitate* prezentat în

strategia Cehiei nu își are corespondent în documentele celorlalte trei țări (doar în cazul României apare un capitol dedicat securității interne). Putem afirma că abaterea cea mai mare de la o structură „tradițională” a unui astfel de document apare la Strategia de securitate a României, care se întinde pe 11 capitole, ce au titlaturi atipice comparativ cu cele din structura strategiilor celorlalte țări analizate: aici se vorbește despre noua paradigmă a securității și stabilității, despre rolul României în asigurarea securității în regiunea Mării Negre, despre responsabilități și resurse. Putem observa nu doar discrepanța în structurare în raport cu celelalte strategii, ci și maniera relativ mixată în care anumite aspecte sunt abordate, cu reluări, imixțiuni și suprapuneri ce fac uneori analiza dificilă.

	<i>România</i>	<i>Ungaria</i>	<i>Slovacia</i>	<i>Cehia</i>
GLOBALE	Terorism	Terorism	Terorism	Terorism /extremism
	Proliferarea armelor de distrugere în masă	Proliferarea armelor de distrugere în masă	Proliferarea armelor de distrugere în masă	Proliferarea armelor de distrugere în masă
	Conflicte regionale	Regiuni instabile	Conflicte regionale în zone instabile	Conflicte regionale
	---	State eșuate	State eșuate	State eșuate
	Criminalitate transnațională organizată	---	Crima organizată	Crima organizată
	Migrația ilegală	Migrația ilegală	Migrația necontrolată	(Valuri de) Migrație masivă
	---	---	Serviciile speciale străine	Actorii nestatali (grupuri extremiste, organizații teroriste etc.)
	Amenințările asimetrice (militare, non-militare), agresiunile psihologice, informaționale sau informatice	Provocările societății informaționale	Violarea sau căderea sistemelor informaționale	Scurgerile masive de date strategice sau intruziunile în sistemele informaționale
	Tendința de epuizare a unor resurse vitale / dependența de unele resurse vitale greu accesibile	---	Resursele vitale instabile (energie, materii prime)	---
	Criminalitatea economico-financiară	Instabilitatea economică	---	---
	Probabilitatea în creștere a unor pandemii	Sursele globale de pericol: naturale, produse de om și medicale	Dezastrele naturale și industriale	Bolile infecțioase (pandemiile –amenințare strategică)
	Catastrofele naturale și ecologice			Schimbarea climaterică globală (cu risc de dezastre naturale)
	Catastrofele industriale			Accidentele industriale
	NAȚIONALE (interne)	---	Crima organizată	Criminalizarea relațiilor sociale (inclusiv xenofobie și rasism)
---		Economia ilegală	Crima economică	---
Insecuritatea socială, sărăcia cronică, diferențele sociale		---	---	---
Corupția endemică instituțională		Corupția	Corupția	Corupția
---		---	---	Debalansarea între Nord și Sud (economică și socială)
Migrația masivă		---	---	Migrația ilegală către țările din Nord
---		Drogurile	---	---
---		Extremism politic și religios	---	Extremism, radicalism
Deficitul democratic		Provocările demografice	Dezvoltarea demografică	---
---		---	Scăderea rezervei de stat de alimente	---
Gubernarea ineficientă	---	---	---	

Tabelul 4. Prezentarea amenințărilor în strategiile de securitate ale României, Ungariei, Slovaciei, Cehiei¹²

(c) *Compararea conținutului strategiei de securitate*

După cum am văzut, există o parte denumită la fel în cele patru documente – **mediul de securitate**. Similaritatea de conținut merge aici foarte departe, aproape până la identificare, întrucât toate documentele vorbesc aici despre **amenințări și riscuri**.

Astfel, putem identifica o abordare comună a amenințărilor, în document fiind prezentate și explicate pe larg în cazul fiecăreia dintre cele patru țări:

- terorismul;
- proliferarea armelor de distrugere în masă;
- conflictele regionale;
- statele eșuate sau regimurile nedemocratice (cu excepția României, unde nu se face referire la ele)

- crima organizată (cu excepția Ungariei).

În Tabelul 4, am sintetizat amenințările așa cum sunt ele identificate în documentele respective, evidențiind două categorii, și anume: **amenințări globale** și **amenințări naționale**.

Referitor la analiza conținutului celor patru strategii de securitate există, evident, atât asemănări, cât și deosebiri.

La **similaritățile** pe care le-am scos în evidență la începutul acestui paragraf se mai poate adăuga și aceea că, în toate patru cazurile, **terorismul** este considerat o amenințare majoră, chiar „amenințare strategică” (Ungaria). În fiecare dintre strategiile de securitate analizate se prezintă argumentele care susțin acest lucru:

- România consideră că „terorismul internațional structurat în rețele transfrontaliere, în special, reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa vieții și libertății oamenilor, a democrației și altor valori fundamentale pe care se întemeiază comunitatea democratică a statelor euro-atlantice”.

- În strategia Ungariei se precizează că terorismul amenință securitatea în regiunea euro-atlantică și contribuie la emergența altor crize (cu cauze) politice, economice, comerciale, migraționiste, de sănătate etc.

- Slovacia consideră terorismul o amenințare majoră, datorită scopului larg și consecințelor lui asupra intereselor vitale ale țării.

- Republica Cehă apreciază terorismul ca amenințare majoră cu referire la strategia asimetrică pe care atacul terorist o practică (evitarea atacului direct și atacarea teritoriilor adversarilor aleși, de

regulă populației civile) și la combinarea cu strategii care utilizează armele de distrugere în masă.

Mai mult, așa cum Ungaria menționează la provocările globale că cele două amenințări strategice pe care le consideră sunt terorismul și proliferarea armelor de distrugere în masă, acestea sunt menționate tot pe primele două poziții ca importanță și de către România, Slovacia și Cehia.

De asemenea, este de remarcat faptul că toate patru țările analizate au plasat problema **conflictelor regionale / regiunilor instabile** pe poziția a treia în topul amenințărilor (după terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă). Acest lucru dovedește o comunitate de vederi, dar și preocupări similare generate de îngrijorarea comună asupra efectelor destabilizatoare pe termen lung pe care aceste conflicte le-ar putea genera.

În ceea ce privește **armele de distrugere în masă**, România le include în categoria amenințărilor grave la securitate, pe baza unor factori care, în contextul actual, se evidențiază tot mai pregnant: accesibilitatea tot mai crescută la asemenea mijloace, perfecționarea mijloacelor de transport la țintă, prezența unor regimuri politice și religioase extremiste ce manifestă comportamente iresponsabile, existența unor regiuni în afara controlului statal, ce sprijină dezvoltarea pieței negre pentru armele de distrugere în masă. Ungaria extinde amenințarea dată de proliferarea armelor de distrugere în masă la nivelul securității Europei și a regiunii euro-atlantice, pe baza modurilor neconvenționale de utilizare a armelor de distrugere în masă, și insistă pe cooperarea cu alte state. Și în Strategia de securitate a Cehiei apare această idee, ea fiind chiar mai precis delimitată, prin identificarea zonelor cu risc crescut – Orientul Mijlociu, Asia de Sud și de Est. Dacă Ungaria vorbește despre „moduri ne-convenționale”, Cehia uzează de expresia „mijloace diverse de folosire a mijloacelor de distrugere în masă”, pentru a se referi la acest aspect. Și Slovacia se referă la armele de distrugere în masă în cadrul prezentării mediului de securitate (la punctul 4 al Strategiei), chiar dacă acestea nu par să aibă aceeași importanță în ierarhia amenințărilor și riscurilor, ca la celelalte trei țări.

Toate patru strategiile de securitate vorbesc de conceptul de **apărare colectivă**, pe care îl văd ca unica posibilitate de a manageria contextul actual de securitate, și sunt de acord că niciuna nu poate

face față singură amenințărilor globale actuale din cadrul mediului de securitate internațional (în primul rând, terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă)¹³. România recunoaște NATO drept cea mai solidă garanție de securitate din istoria sa și consideră Alianța ca principala structură de apărare colectivă capabilă să asigure securitatea democratică în zona euro-atlantică. România arată că, „în actualul mediu de securitate, niciun stat se poate izola sau rămâne neutru, nu este la adăpost și niciunul nu trebuie să rămână în afara proceselor globale”¹⁴.

Legat de *diferențele* identificate, vom reda în continuare câteva dintre ele.

Dacă la Ungaria amenințările sunt defalcate în globale și interne, în cazul Slovaciei ele sunt prezentate în cadrul aceluiași capitol (uneori chiar în același paragraf sunt mixate *amenințări* și *riscuri*, de nivel *internațional* și *național*).

În cadrul Strategiei de securitate a Ungariei există un capitol larg despre amenințări, riscuri și provocări *regionale*, care nu se regăsește la Slovacia și Cehia (ele prezintă doar amenințări globale și naționale). România face referire la estomparea granițelor dintre amenințările globale și regionale, externe și interne, dar dedică un întreg capitol (cap. V) securității și stabilității regionale, în care amenințările la nivel regional sunt evidențiate împreună cu obiectivele de securitate vizate de România în regiune și căile aferente de soluționare.

Slovacia face mențiunea că se referă, în prezentarea mediului ei de securitate, la riscurile și amenințările actuale cu care se confruntă și care, deși au grade diferite de pericol (sunt *riscuri* respectiv *amenințări*), dacă nu sunt luate în considerare, pot genera situații de criză care, implicit, ar leza interesele vitale ale țării. Nu la fel de clară este această delimitare a riscurilor și amenințărilor în Strategia de securitate a Cehiei.

Strategia de securitate a Cehiei își definește conceptele de *risc* și *amenințare*:

- *amenințare* = orice fenomen potențial dăunător intereselor Republicii Cehe (ia în considerare numai amenințările care rezultă din acțiuni deliberate ce pot vătăma interesele și valorile Cehiei);

- *risc* = o anumită probabilitate a unui eveniment care este considerat indezirabil din punct de vedere al motivelor de securitate (riscurilor le sunt asociate diferite grade, pe baza analizei de risc care

ia în calcul capacitatea țării de a face față situației respective).

Definiții clare ale acestor concepte nu apar însă în cazul Ungariei și Slovaciei. Nici România nu definește conceptul de amenințare, deși face o enumerare a amenințărilor (iar în partea de început a strategiei definește securitatea națională).

Doar Cehia vorbește explicit în strategia ei (la secțiunea despre politica de securitate) despre îmbunătățirea capacității militare și demersurile de construire a unei armate moderne, în timp ce Ungaria și Slovacia fac referiri la strategiile militare, iar România nu abordează direct subiectul, menționându-l indirect în doar două locuri: angajare prin participare militară împotriva terorismului și realizarea obiectivelor de securitate, inclusiv prin mijloace de natură militară.

Ca o ultimă diferență, ce evidențiază România în raport cu celelalte trei țări analizate, reamintim aici structura de conținut net diferită a documentului de securitate națională a acesteia. Pe lângă elementele comune prezente la celelalte țări (valori și interese, mediu de securitate, amenințări și riscuri), documentul conține și părți care nu se regăsesc în celelalte strategii.

Chiar dacă nu pot fi numite diferențe, ținem, totuși, să evidențiem aici unele aspecte pe care le-am numi mai degrabă *particularități*, și anume, referirile la problema cetățenilor proprii care trăiesc în alte țări și moduri de management al situației. Am identificat mai pregnant aceste particularități în cazul Ungariei și Slovaciei.

Astfel, există cel puțin două referiri în Strategia de securitate a Ungariei la ungurii din afara granițelor. Una din ele privește la migrația ilegală (ca amenințare globală), arătând că accentul special în cadrul politicii migraționiste este legat de dimensiunea considerabilă a minorităților cetățenilor unguri care trăiesc în țările vecine. Ungaria sprijină conceptul conform căruia „*ungurii care trăiesc în țările vecine trebuie să se bucure de forme de auto-guvernare și autonomie care se potrivesc situației lor particulare și drepturilor ce decurg din acestea (...) ca o comunitate și rămânând pe teritoriile lor native*”. Un aspect voalat, care spune despre intențiile lor de a prezerva caracterul statului-națiune, chiar dacă ideea în sine nu mai este de actualitate. Circa 3 milioane de unguri trăiesc în țările învecinate Ungariei: 2 milioane în Transilvania, 600.000 în Slovacia, 350.000 – 400.000 în Voivodina (Serbia) și 160.000 – 200.000 în Ucraina¹⁵. Ungaria a

emis chiar și un Act asupra Ungurilor care Trăiesc în Țările Vecine (actul LXII din 2001)¹⁶.

O a doua particularitate identifică se referă la atitudinea față de NATO (sau la atitudinea proatlanticistă).

Ungaria face referire chiar în primul rând al strategiei sale la procesul de integrare euroatlantică, fapt ce, după părerea noastră, îi acordă acestuia o importanță majoră în viziunea strategică și poate fi interpretat ca o declarație *pro* integrare în structurile atlantice¹⁷.

În Strategia de securitate a României se dedică un întreg capitol (cap. IV) problematicii noii identități euro-atlantice, aceasta fiind considerată o cerință esențială pentru securitatea țării. Și pentru România, NATO reprezintă pilonul de securitate, documentul expunând clar hotărârea statului nostru de a sprijini Alianța, de a participa activ la procesul decizional și de a-și îndeplini angajamentele asumate.

Pentru Slovacia, Uniunea Europeană ocupă locul al doilea, fiind plasată după NATO, în contextul asigurării și dezvoltării mediului de securitate și al asigurării stabilității pe termen lung.

Cehia declară explicit că, pentru ea, pilonul apărării colective este NATO.

Considerăm că merită menționată o altă particularitate, și anume, existența unor *oportunități strategice* în cazul României: lichidarea comunismului și instaurarea democrației, extinderea NATO și a UE, deschiderea frontierelor, intensificarea fluxului de persoane, mărfuri, servicii, capital, dezvoltarea tehnologică, oportunități la care Ungaria, Slovacia și Cehia nu fac referire în strategiile lor, ca factori de prosperitate și integrare în zona euro-atlantică.

O ultimă particularitate pe care dorim să o scoatem în evidență este legată de apartenența a trei din cele patru țări analizate - Ungaria, Slovacia și Cehia - la Grupul Vișegrad: la prezentarea obiectivelor și sarcinilor Ungaria arată că ea trebuie să joace un rol activ în forurile și inițiativele de cooperare regională, menționând Cooperarea Vișegrad, Inițiativa Centrală Europeană, Cadrilateralul. Referiri explicite la grupul Vișegrad apar și în strategiile celorlalte două țări.

Activitățile Grupului Vișegrad (compus din Ungaria, Polonia, Cehia și Slovacia) vizează consolidarea stabilității în regiunea Europei Centrale. Țările grupului percep cooperarea dintre ele ca pe

o provocare, și succesul ei este cea mai bună dovadă a abilităților acestora de a se integra în diferite structuri, precum UE etc.¹⁸ În 1991, când s-a format grupul, România a ratat aderarea la acesta, datorită evenimentelor din 1990 (mineriadele și conflictul interetnic din Târgu Mureș). Ulterior, imaginea ei s-a redresat, deși nici aderarea promisă pentru 2007 sau 2008 nu s-a împlinit. În iunie 2008, la Reuniunea miniștrilor responsabili cu administrația locală și dezvoltarea regională din statele membre ale Grupului Vișegrad, Bulgaria și România, care a avut loc la Praga, țările participante s-au angajat să elaboreze un document comun privitor la dezvoltarea spațială a statelor membre ale Grupului Vișegrad, care să includă România și Bulgaria și care să poată fi extins în viitor la țările vecine acestor state.

3. Corelarea cu Strategia Europeană de Securitate

Există o puternică corelare în ceea ce privește amenințările. În fapt, amenințările identificabile în documentul de strategie europeană se regăsesc întocmai, chiar dacă cu niveluri diferite de importanță, în toate celelalte strategii analizate.

Este remarcabilă de asemenea, corelarea în ceea ce privește maniera de răspuns la adresa amenințărilor în cazul Ungariei, Slovaciei și Cehiei. Putem spune că aceste trei state analizate au răspunsuri la amenințări coerente cu strategia europeană. De remarcat însă și nuanțele în ceea ce privește conflictele din vecinătatea imediată (Balcani, Afganistan etc.). Sunt, de asemenea, evidențiabile anumite nuanțe în abordarea unor amenințări (considerate astfel în sânul Alianței Nord-Atlantice) la care cele trei state analizate răspund de o manieră ușor diferită față de modul de răspuns al UE (vezi cazul Iranului, al Coreii de Nord etc.).

Nu în ultimul rând, coerența se manifestă și la nivelul abordărilor privind noua ordine mondială (care, în cazul Ungariei, Slovaciei și Cehiei este bazată pe multilateralismul efectiv). Având obiective strategice sinergice cu cele ale Strategiei UE, cele patru state analizate se implică (mai timid sau mai ferm) în proiectarea unor noi politici internaționale, plecând de la conceptul fundamental de ordine mondială bazată pe o societate internațională puternică, cu instituții internaționale funcționale și cu state în care guvernează legea.¹⁹

De remarcat, aici, dinamismul susținut al politicii externe maghiare în sfera relațiilor în interiorul UE, dar mai ales când vine vorba de relațiile cu SUA, UE și Canada.

Putem concluziona, deci, că strategiile Ungariei, Slovaciei și Cehiei sunt profund coerente cu Strategia UE, nuanțele apărând numai la acele componente ce nu contravin cu ideile fundamentale ale securității UE.

Strategia de Securitate Națională a României pare însă a fi un document controversat, prin prisma opiniilor deja exprimate de experți sau grupuri de analiză, unii dintre aceștia susținând valoarea strategiei²⁰ și coerența sa cu Strategia Europeană de Securitate²¹, alții scoțând în evidență elemente de apropiere mai degrabă de Strategia de securitate a SUA și având o concepție care necesită cel puțin ajustare, dacă nu chiar rescriere.²² Considerăm că, în textul Strategiei de Securitate Națională a României, aceste tendințe de apropiere de Strategia SUA sunt indirecte și apar numai în subsidiar.

Totuși, o analiză directă, pe text, ca cea realizată de noi, fără a căuta interpretări ascunse sau indirecte, scoate în evidență elemente care nu contrapun Strategia de Securitate Națională a României (SSNR) contextului european de securitate al Strategiei Europene de Securitate (SES). Ambele sunt de acord asupra următoarelor aspecte:

- niciun stat nu poate aborda problematica de securitate într-o manieră individuală;
- terorismul, armele de distrugere în masă, conflictele regionale, statele eșuate și crima organizată constituie amenințări-cheie;
- niciuna dintre noile amenințări nu este pur militară; o combinație de instrumente și căi de rezolvare constituie soluția optimă.
- securitatea și stabilitatea regională sunt gândite ca fiind complementare, în contextul unei noi paradigme, politicile de bună vecinătate jucând un rol primordial în asigurarea acestora.

4. Concluzii

Cele patru state analizate în prezentul studiu au strategii de securitate cu elemente comune, dar și divergente.

Numitorul comun care le conferă caracteristica de grup distinct este dat de viziunea lor asupra ordinii internaționale preferate.

Această viziune comună asupra ordinii internaționale poate fi descrisă astfel:

- legislația internațională trebuie să reflecte schimbările în caracterul amenințărilor la securitate, să fie adaptată la noile schimbări;

- rolul Consiliului de Securitate al ONU, văzut ca important, dar nu ca primordial, major (Ungaria îl consideră ca având „responsabilitate primară, dar nu exclusivă”, Slovacia și România nu menționează Consiliul de Securitate al ONU, iar Cehia îl vede ca pe un organism „al cărui mandat ar trebui atins în caz de acțiuni coercitive”);

- NATO este considerat cel mai important garant al securității, în toate cele patru strategii.

Deși am văzut că există și diferențe în cele patru strategii, nu se poate afirma că acestea sunt radicale, ele ținând mai degrabă de ierarhizarea elementelor conținute în document și de maniera de formulare.

În concluzie, luând în calcul atât punctele comune, cât și cele în care cele patru strategii diverg, putem aprecia că, în mod fundamental, cele patru documente reflectă aceeași viziune generală asupra conceptului de securitate, cu accente „soft” sau „hard”, în funcție de elementele de context regional.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Strategia de Securitate Națională a României, 2007, (MERLN (the Military Education Research Library Network), <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>, conține 39 de pagini în format A4, fiind mai vastă din acest punct de vedere decât Strategia de Securitate americană (33 de pagini A4), Strategia de Securitate Europeană (15 pagini A4) sau Conceptul rusesc de securitate (18 pagini A4), cf. raportului de analiză politică a SSNR realizat de Institutul „Ovidiu Șincai” București, în martie 2006.

2 *The National Security Strategy of the Republic of Hungary 2004*, MERLN (the Military Education Research Library Network), <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>

3 Menționând „schimbarea regimului”, documentul face referire la căderea comunismului.

4 *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy - 2003*, MERLN (the Military Education Research Library Network), <http://www.mzv.cz/www/mzv/default.asp?id=24118&ido=7567&idj=2>, adoptată în 2003.

5 *Security Strategy of the Slovak Republic 2001*, MERLN (the Military Education Research Library Network), <http://merln.ndu.edu/whitepapers.html>

6 Vom reveni asupra semnificației acestui aspect la partea de analiză comparativă.

7 Security Strategy of the Czech Republic, <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=24118&ido=7567&idj=2>.

8 După cum arată Primul-Ministru al Cehiei în introducerea făcută cu ocazia prezentării Strategiei de securitate.

9 Primul raport asupra situației securității Cehiei apare în 1994.

10 Legea nr.51/1991 privind Siguranța României; Legea nr. 45/1994 Legea Apărării Naționale a României.

11 La 1 martie 2004, Secretarul General al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, transmite scrisoarea oficială conținând invitația de aderare a României la Tratat, iar la 29 martie, în același an, România devine membră NATO.

12 O diferențiere netă în amenințări și provocări nu a fost întotdeauna posibilă, întrucât chiar în documentele analizate se foloseau adesea ambii termeni în același context.

13 Iată, spre exemplu, Strategia Republicii Cehie, la capitolul „Politica de securitate”, vorbește despre „o abordare bazată pe valoarea de necontestat a apărării colective și securității cooperative furnizate de organizațiile internaționale și aranjamentele multilaterale”.

14 Strategia de securitate a României (2007), p. 11.

15 Hans BINNENDIJK, Jeffrey SIMON, *Hungary's 'Near Abroad'*, Minorities Policy and Bilateral Treaties, noiembrie 1996.

16 Documentul poate fi consultat la Oficiul guvernamental pentru minoritățile ungare în străinătate, <http://www.hhrf.org/html/en/?menuid=03>.

17 Este formulată clar ideea că SUA e națiunea-

lider în lupta globală împotriva terorismului și în cadrul Alianței NATO.

18 Grupul Vișegrad, <http://www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=858>.

19 România arată, spre exemplu, în strategia sa de securitate, la p. 11: „Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin”.

20 Constantin Degeratu, Consilier de Stat la Președinția României și membru al echipei care a lucrat la concepția strategiei, în interviul din 11 august 2006, „Strategia de securitate. Mod de întrebuințare”, acordat Revistei 22, afirma: „Nu cred că este vorba de un document stufos, ci de unul elaborat, comprehensiv, ușor didacticist poate, dar - cu siguranță - riguros și coerent, atât sub raportul opțiunilor, cât și al terminologiei”.

21 Ibidem, p. 20, („Strategia de Securitate a Uniunii Europene - decembrie 2003 - a fost una din sursele noastre principale de inspirație externă”).

22 Institutul „Ovidiu Șincai”, Raport de analiză politică „Analiza Strategiei de Securitate Națională a României”, București, 9 martie 2006: „...din perspectivă comparativă, strategia de securitate propusă de Administrația Prezidențială este puternic influențată de strategia americană, de la care a preluat tematica luptei antiteroriste și modul de abordare a acesteia, precum și (probabil pe filieră europeană) speculația substituirii democrației cu conceptul de „bună guvernare”. Împrumuturile din strategia UE sunt superficiale și nu afectează substanța documentului. (Lipsa de corelare a SSNR cu concepția UE ar putea crea probleme României în procesul integrării ei europene.)”.

Dr. Georgeta CHIRLEȘAN (g.chirlesan@gie.ro) este conferențiar universitar la Catedra de Fizică și Chimie a Facultății de Științe a Universității din Pitești, Director al Departamentului de Relații Internaționale și, din 2007, doctorand al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative - specializarea „Relații Internaționale”.

ABORDĂRI ALE RELAȚIEI BIUNIVOCE SECURITATE – IDENTITATE

Mirela ATANASIU

Securitatea și identitatea constituie drepturi intrinseci, dobândite de indivizi de-a lungul timpului și, implicit, de comunitățile de indivizi, cu reprezentări comune. Dreptul la securitate și dreptul la identitate sunt cuprinse în toate documentele și legislațiile internaționale și emană din cultură și civilizație. Conceptele de „națiune” și „cetățenie” sunt în continuă evoluție, extinzând drepturile omului atât pe orizontală, cât și pe verticală, căpătând forță motrice tot mai mare, dar numai prin puterea emanată de la stat, ca subiect de drept internațional cu statut juridic legitim. Prin extrapolare, identitățile pot fi ale indivizilor sau grupurilor de indivizi organizații social sub umbrela identității etnice, identității religioase, identității sexuale, identității politice, identității sociale etc.

Cuvinte-cheie: securitate, identitate, națiune, dreptul la identitate, dreptul la securitate, securitate identitară, securitate societală

1. Conotații ale conceptului de identitate și relațiile sale cu securitatea

Noțiunea de identitate provine din limbile latină, cu formele de *identitas(-atis)*, și franceză - *identité*, referindu-se la faptul de a fi identic cu sine însuși, în sensul de asemănare, similitudine perfectă. Termenul, dacă ne referim la nivel de individ, incumbă un ansamblu de date prin care se identifică o persoană. „*Identitate*” este un concept multidisciplinar, căpătând conotații în areale diferite: acela de principiu al identității specific domeniului logicii; în matematică, constituind o relație de egalitate cu elemente variabile, adevărată pentru orice valori ale acestor elemente. Antonimul identității în limba română este considerat termenul de *diversitate*¹. Deci, dacă extrapolăm: identitatea este realizată prin identificarea elementelor

care atribuie entității respective unicitate, iar diversitatea este realizată prin descoperirea tuturor elementelor care fac entitățile-identități să difere unele de altele.

În științele sociale, identitatea are o reprezentare mai complexă. Astfel, în psihologie, întâlnim reprezentarea individului față de el însuși, în sensul de model mental auto-imaginat, stimă de sine sau individualizare, specialiștii folosind ca noțiune fundamentală identitatea personală – în sensul elementelor ce determină unicitatea acestuia. În sociologie, identitatea este înțeleasă ca negociere a individului cu societatea, cu privire la rolul și reprezentările sale, sub forma așa-numitei identități sociale.

Există și concepte mai evolute referitoare la identitate, legate de securitate, și anume, acelea de: identitate națională, identitate politică, identitate socială, identitate economică etc. Identitatea se află într-o relație de cauzalitate cu securitatea. În sensul că, asigurarea securității individuale, naționale sau internaționale se realizează și prin prezervarea tipurilor de identitate individuală, națională sau internațională. O altă relație care există biunivoc între cele două concepte considerăm a fi și cea de la întreg – securitate, la parte – identitate, dacă ne referim la securitate ca la un cadru de armonizare a identităților diferite într-o comuniune pașnică, cât și de la întreg – identitate, la parte – securitate, când apartenența la o anumită identitate (de ex. cea de membru UE) oferă identitarului – națiune și, implicit, individului aparținând acestei comunități un cadru de securitate.

Națiunea reprezintă „o comunitate largă, unită prin legături care nu sunt nici de supunere față de același suveran, nici de apartenență la aceeași religie ori clasă socială”². A aparține unei națiuni înseamnă a împărtăși aceeași *identitate națională*. Ideea că „Nimic nu este mai internațional decât formarea identității naționale”³ este perfect

valabilă și întărită de specialiști⁴, care consideră că rezultatul făuririi colective a identităților naționale nu reprezintă o matrice unică, odată ce acesta s-a făcut prin imitație⁵. Totuși, fiecare națiune deține o matrice unică în ceea ce privește modul de îmbinare și conținutul elementelor sale specifice: background istoric; cultură; comuniune de: limbă, obiceiuri, folclor; mentalitate; însemne oficiale etc. După Barry Buzan, securitatea societală este cea care privește sustenabilitatea, în condiții de evoluție acceptabile, a modelelor tradiționale ale limbii, culturii și religiei, precum și a obiceiurilor și identității naționale. Samuel Huntington merge mai departe, spunând că interesele naționale derivă din identitatea națională, motivația lui fiind aceea că trebuie să știm cine suntem, pentru a ne stabili apoi interesele, ceea ce se pare a fi o abordare realistă și plauzibilă. Trebuie să știi cine ești, ce reprezinți, ce trebuie să securizezi, ca să rămâi cine ești sau să îmbunătățești ce ai, eliminând riscurile majore care îți pot afecta însăși existența ca individ sau națiune.

Relația dintre securitate și identitate se realizează după subiect, pe cel puțin trei niveluri: cel al individului, al unui grup de indivizi cu aceeași identitate comună, care poate depăși granițele naționale ale statelor (etnie, religie, grupă de vârstă, sex etc.), sau la nivel național, unde apartenența la același stat ne dă o identitate, determinându-ne să ne numim: români sau altcumva.

În ceea ce privește identitatea individului, aceasta se poate împărți după criterii diferite:

a) după importanță: de nucleu (locul și data nașterii, caracteristici biometrice, etnie, religie, sex, etc.) sau periferice (domiciliu, rude etc.).

b) după perenitate: permanente (locul nașterii, caracteristici biometrice, amprente etc.) și de conjunctură (vârstă).

c) după elementele de identificare ale subiecților: biologice (amprente digitale, retina); psihologice (tip de raționament, mentalitate); sociologice (comportament, personalitate); culturale (limbi străine acumulate, cunoștințe generale); educaționale, economice (nivel de trai) etc.

2. Dreptul la securitate - dreptul la identitate

Dreptul la securitate și dreptul la identitate sunt drepturi intrinseci stabilite la cel mai înalt nivel legislativ existent, în prezent constituit de Declarația Universală a Drepturilor Omului⁶,

prevederi care prevalează tuturor legislațiilor comunitare și naționale subsidiare.

În dreptul internațional public și privat, respectarea identității presupune nediscriminare, egalitate de tratament a diferitor națiuni (sau reprezentanți ai acestora) în situații similare, acesta constituind și un principiu de bază al comunității europene, sub forma principiului nediscriminării pe motiv de naționalitate, ce constituie fundamentul de bază al ordinii juridice comunitare.

Cadrul legislativ din România în domeniul nediscriminării prevede egalitatea tuturor cetățenilor fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială⁷, precum și sancționarea actelor de discriminare⁸. Conform art. 6, al. (1) din Constituție „Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”. De asemenea, statul sprijină întărirea legăturilor cu românii din afara frontierelor țării și acționează pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase, cu respectarea legislației statului ai cărui cetățeni sunt.

Cetățeanul nu este un individ concret⁹, el este subiect de drept, în această calitate dispunând de drepturile civile sau politice. Acesta se bucură de libertăți individuale, de libertatea de conștiință și de exprimare, de libertatea de mișcare, de a se căsători, de prezumția de nevinovăție, dacă este reținut de organele de poliție, de a avea un avocat care să-l apere, de a fi tratat de către justiție conform principiului egalității tuturor în fața legii. Toate aceste elemente contribuie la dreptul său la securitate și identitate, care este condiționat de obligațiile aferente contractului social la care cetățeanul este parte: de a respecta legile, de a plăti taxe și impozite în funcție de veniturile realizate și de a apăra, în caz de pericol, societatea al cărei membru este. Cetățeanul este, de asemenea, și deținătorul unei părți din suveranitatea politică.

Legitimitatea unei identități constă în prezervarea unei moșteniri. Identitatea națională este o instanță protectoare, socotită superioară solidarității, ce rezultă din alte identități: de generație, de sex, de religie sau de statut social, deoarece națiunea exprimă un interes colectiv și este perenă în timp sub acțiunea evoluției raporturilor sociale și economice.

În Europa, termenul „națiune” este folosit cu mai multe înțelesuri. Astfel, unii văd în națiune o comunitate de cetățeni, adică de indivizi legați de un stat printr-un raport juridic de cetățenie, iar alții consideră națiunea ca fiind o colectivitate etnico-culturală formată prin evoluția organică a unor tradiții comune de limbă, religie și creație spirituală, din care derivă un fel specific de trăire a prezentului și de stabilire a agendei pentru viitor. De aici, apar problemele identitare actuale: diferența între modul de percepție a statului pur național, în care statul este chiar națiunea și prin naționalitate se înțelege cetățenie, iar pentru alții „statul național” reprezintă rezultatul autodeterminării internaționale a unui popor, adică a „națiunii etnice”. Națiunea poate exista și fără stat, dar nu își poate împlini destinul în lipsa statalității. „Naționalitatea” înseamnă „etnie”, aceasta putând fi diferită de „cetățenie”.

3. Securitatea identitară – componentă a securității societale

Problema eterogenității identitare este una veche, dar afirmarea identității nu trebuie interpretată ca un refuz al coexistenței, ci mai degrabă ca o reflectare a distanțelor sociale și culturale¹⁰. În același timp, modul de organizare a diferențelor nu presupune cu necesitate omogenizarea practicilor într-o formă colectivă, ci o punere de acord, în sensul realizării unui cadru de viață acceptabil pentru toți cei implicați, în care toți să se simtă lipsiți de amenințări majore. O modalitate de consiliere constă în constituirea de teritorii specifice de care dispun unele grupuri sociale sau etnice în situația de coabitare (ex., Cartiere bogate – cartiere sărace).

Aceasta poate reprezenta un exemplu practic de asigurare a securității prin diversitate, în care teritorializarea proximală a „cantoanelor” identitare (diversități etnice și religioase, de obicei) joacă la un moment dat rol de liant în interrelaționarea vecinilor, care, sub impactul așa-numitei pedagogii a diversității, este efectuată prin educație (informare, înțelegere și toleranță). În timp, prin realizarea unor relații, probabil la început doar economice, cu celelalte grupuri identitare, se creează baza pentru trecerea la pasul următor, acela de bricolaj identitar, care va duce la alteritatea ulterioară a identității ambelor.

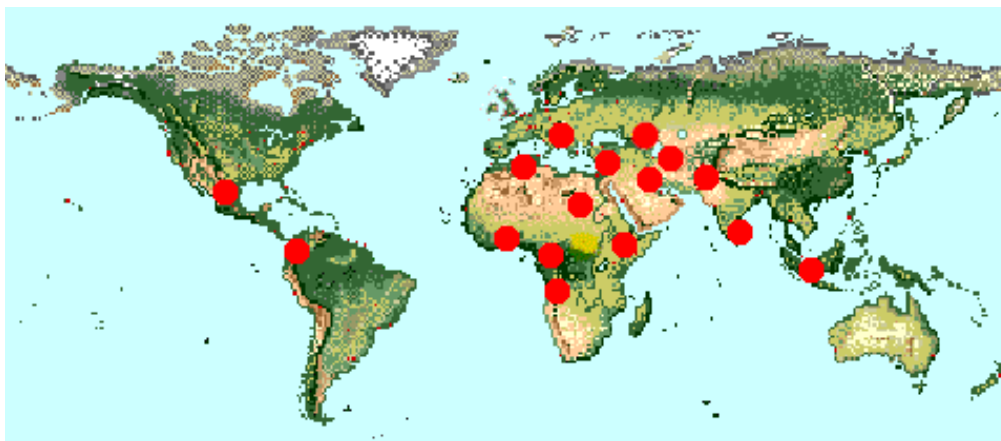
Demersul acesta este mai facil în situația apariției pe teritoriul-gazdă a unor imigranți total

necunoscuți dar rămâne de actualitate problema regiunilor, statelor în care există un conflict istoric între populațiile identitare (vezi harta conflictelor actuale din lume)¹¹. Acestea din urmă cad sub incidența modelului ciclic al crizelor grevate pe un conflict latent și nesoluționat, conflicte perpetuate ca rezultat al unei proaste gestiuni a unor situații de criză anterioare sau al efectelor secundare ale deciziilor în cazul soluționării crizelor. Opțiunea este determinată de scopul demersurilor, acela de a discuta exclusiv conflictele asupra cărora putem interveni – anticipabile, predictibile - și nu cele care s-au întâmplat aleator, fără avertisment, și care trebuie gestionate oricum.

Conflictele identitare sunt cele mai acute pe scara conflictelor datorită încărcăturii simbolice profunde, ce pleacă de la simpla existență până la elemente ce țin exclusiv de ierarhie. Pe această scară, cele mai puternice conflicte se înregistrează în partea de jos a scalei, acolo unde se pun în discuție existența actorului, identitatea sa, legitimitatea existenței sale sau a motivației de a reclama un lucru în dispută și prestigiul, caracteristică de stare, de tip ierarhic, stabilită erga omnes și care generează, alături de interese, capacitatea de a mobiliza sprijinul exterior pentru poziția în conflict¹². Se constituie în cazuri particulare conflictele interetnice, inter-religioase și inter-culturale.

Există două tipuri fundamentale de conflicte identitare: extern, atunci când doi actori își dispută recunoașterea identității unuia dintre ei sau potențează și încearcă schimbări în sânul identității celuilalt, alterând indicatorii ai identității, și intern, atunci când componente ale comunității în discuție reclamă identități diferite.

Pentru asigurarea securității identitare într-un mediu social comun, trebuie să urmărim axioma: putere – autoritate – status. Astfel, în spațiul conflictelor și elementelor disputabile între doi sau mai mulți actori, primul pas îl reprezintă înlocuirea puterii unuia singur cu o autoritate compusă din reprezentanți ai tuturor grupurilor identitare, creându-se cadrul de legitimitate și mediere a identității. Conflictele identitare au ca motive: proprietatea, cele referitoare la resurse, în care disputa este pur relațională și se consumă asupra unui element care presupune proprietate exclusivă, iar soluția este împărțirea lucrului între părți; autoritatea, când ambele părți încearcă să-și maximizeze propria autoritate și să o minimizeze pe cea a adversarului

Sursa: http://www.didyouknow.org/romania/story/conflicts_ro.html

asupra unei comunități; statusul, ce se referă la recunoașterea de către celălalt a unui status, a unei poziții într-o ierarhie, a unei anumite importanțe asociate unui anumit statut.

Concluzii

O abordare corectă a relației biunivoce securitate-identitate, pleacă de la relația de cauzalitate în care identitatea se află cu securitatea, ce face ca prezervarea diverselor tipuri de identitate să contribuie decisiv la asigurarea securității.

Derivate ale identității naționale, cum apreciază politologii, interesele naționale au o strânsă legătură cu securitatea: a ști ce trebuie securizat pornește de la a ști ce identitate ai și ce vrei să păstrezi sau să îmbunătățești, degajându-te de riscurile la care pot fi supuse existența individuală sau cea națională.

În această lume globalizată, plină de riscuri și amenințări majore, păstrarea identității este esențială, pentru că afirmarea și salvagardarea ei au rol fundamental în planul securității.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 <http://dictionare.edu.ro/search.php?cuv=identitate> și <http://www.answers.com/topic/identity-social-science> accesate la data de 30.01.2009 ora 21.50

2 Anne-Marie THIESSE, **Crearea identităților naționale în Europa**, traducere de Andrei-Paul

Coreșcu, Camelia Capverde și Giuliano Sfichi, Editura Polirom, 2000, p. 9.

3 Ibidem, p. 7.

4 Orvar LÖFGREN, „The Nationalization of Culture”, în **National Culture as Process**, lucrare reeditată de Ethnologica Europea, XIX, 1, 1989, p. 5-25 (Apud: Anne-Marie Thiesse, op. cit., p. 9).

5 Imediat ce un grup național descoperea o nouă găselniță în afirmarea identității sale naționale, ceilalți abordau același elemente simbolice (așa au apărut: stema, steagul, sportul național etc.), dar exprimate diferit.

6 Declarația Universală a Drepturilor Omului constituie, în integralitatea sa, un manifest ce promovează dreptul la securitate și identitate al indivizilor.

7 Art. 4, al. (2), Constituția României, 2003.

8 Art. 6, al. (2), Constituția României, 2003.

9 Dominique SCHNAPPER în colaborare cu Christian BACHELIER, **Ce este cetățenia?**, Editura Polirom, 2001, p. 5.

10 Gilles FERREÓL, **Identitatea, cetățenia și legăturile sociale**, Editura Polirom, Colegium, Iași, 2000, p. 14.

11 În ordine alfabetică: Afganistan, Algeria, Angola, Burundi, Columbia, R. D. Congo, Etiopia – Eritrea – Somalia, Georgia, Indonezia, India – Pakistan, Irak, Israel – Liban, Turcia – Kurdistan, Kosovo (Serbia), Mexic, Sierra Leone, Sri Lanka, Sudan.

12 Iulian CHIFU, **O nouă generație de conflicte identitare**, Vezi: <http://leader.viitorul.org/public/90/ro/O%20nou%20C4%83%20genera%C5%A3ie%20de%20conflicte%20identitare%20Cursul%202.doc>

Mirela Atanasiu (mirela.atanasiu@yahoo.com) lucrează la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, a absolvit masteratul în Comunicare Publică în domeniul apărării și securității și este doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

RECRUDESCENȚA FENOMENULUI TERORIST ÎN EPOCA ACTUALĂ. PROLIFERAREA TERORISMULUI ECONOMIC

Ilie PENTILESCU

În secolul XXI, multe dintre fenomenele care afectau securitatea internațională s-au modificat radical. Numeroși factori, precum globalizarea economică, transparența granițelor, tehnologia informațiilor, au contribuit decisiv la acest proces.

Fenomenul terorist s-a adaptat și el modificărilor mediului internațional, cunoscând, după anul 2001, o diversificare fără precedent a modalităților de manifestare. Evoluția fenomenului terorist la acest început de mileniu s-a datorat, printre altele, revizuirii strategiei și tacticii principalelor grupări teroriste, accentuării compartimentării și specializării, orientării acțiunilor și asupra obiectivelor de infrastructură, proliferării actelor de terorism prin sacrificiu și diversificării surselor de ordin logistic. Terorismul internațional constituie una dintre principalele amenințări la adresa societății umane și a stării de siguranță națională a statelor lumii, continuând să reprezinte un pericol deosebit de grav, atât pentru structura și coeziunea socială, cât și pentru securitatea indivizilor și a statelor.¹¹

Acest flagel a devenit atât de prezent în societatea contemporană, încât, practic, nu există zi în care mass-media să nu prezinte un act terorist. Fenomenul a cuprins întreg mapamondul, vizând deopotrivă statele bogate și statele sărace, democrațiile moderne sau țările din lumea a treia. Prin imprevizibilitatea sa, prin sfidarea normelor vieții civilizate și a oricărei rațiuni, acest agresor, care se ascunde sub o mie de fețe, este un dușman deosebit de virulent. Deși întreaga societate este marcată de cruzimea cu care sunt îndeplinite actele teroriste și de urmările acestora, acest fenomen este în progresie continuă, proliferarea

lui accentuându-se chiar în condițiile declanșării războiului împotriva terorismului.

Cuvinte-cheie: terorism, terorism economic, finanțarea terorismului.

Lumea din perioada de după Războiul Rece, cea care a precedat și a generat procesele complexe ale globalizării economice, a cunoscut o profundă schimbare a raporturilor internaționale de forțe, schimbare care s-a răsfrânt asupra naturii instituțiilor universale, precum Organizația Națiunilor Unite. Națiunile Unite se confruntă, azi, cu evoluții și metamorfoze fără precedent, cu o adevărată proliferare de noi entități statale care-și arogă suveranitatea și-și declară adeziunea la dreptul internațional public.

Mai mult, în unele din aceste noi țări au izbucnit conflicte, regiuni întregi din aceste teritorii sunt ocupate de mișcări armate, iar drepturile omului sunt deseori încălcate cu violență și bună știință.

Aceste teritorii sau părți din teritorii, slab sau deloc controlate, constituie, de regulă, adăposturi pentru căpeteniile principalelor grupări teroriste, care tind să-și instaleze bazele acolo unde statul de drept și libertățile cetățenești nu mai există.

Recurgerea la războiul clasic a lăsat să se vadă o anumită ineficiență a luptei împotriva unei amenințări difuze, multiforme, cu structuri dispersate, care manipulează organizații și grupări neoficiale pregătite să folosească violența politică și să adere la ideologii politice antidemocratice și integriste.

De asemenea, lipsa soluționării pașnice a conflictului palestinian și a altor situații de conflict armat pe plan mondial constituie un aspect politic favorabil ideilor extremiste și actelor teroriste la nivel internațional, dar trebuie remarcat că marea

majoritate a acțiunilor teroriste sunt comise în contextul unor conflicte interne.²

Obiectivul principal al terorismului, care reprezintă cel mai periculos fenomen al crimei organizate transnaționale, este de intimidare a populației sau de a obliga un guvern sau o organizație internațională să facă sau să se abțină de la a efectua vreo acțiune. În general, terorismul este o acțiune a unui grup organizat motivat etnic sau religios în ceea ce face și, mai rar, constă în acțiunea disperată a unor persoane izolate.

Obținerea de profit este, în general, obiectivul altor tipuri de crimă organizată. În timp ce diferența de scopuri finale între fiecare dintre aceste activități poate ajunge la o anumită limită, organizațiile teroriste au nevoie de sprijin financiar pentru a-și atinge scopurile. O grupare teroristă de succes, asemeni unei organizații criminale, este necesar să fie capabilă să construiască și să mențină o infrastructură financiară eficientă.

În general, finanțarea terorismului are două surse principale:³

- prima sursă este sprijinul financiar acordat de către statele sau organizațiile cu o infrastructură suficient de mare ca să colecteze și să facă disponibile fondurile către organizația teroristă. Așa numitele state-sponsori ai terorismului au ajuns în declin în ultimii ani și au fost în mod treptat înlocuite cu alte modalități de susținere. O persoană fizică cu suficiente resurse financiare poate, de asemenea, furniza fonduri substanțiale grupărilor teroriste; Osama bin Laden, de exemplu, proprietar al unor fabrici, a contribuit cu sume semnificative din averea sa la înființarea și sprijinirea rețelei teroriste Al-Qaeda;

- a doua sursă majoră de fonduri pentru organizațiile teroriste este reprezentată de câștigul indirect din activități care generează venituri.

Ca și în cazul organizațiilor criminale, venitul unei grupări teroriste poate fi obținut din infracțiuni sau alte activități ilegale.

După atacurile teroriste din New York, s-a instituit necesitatea de a se combina eforturile și experiența în războiul contra finanțării terorismului. Acesta permite observarea mai clară a mozaicului creat prin finanțarea terorismului și circulația fondurilor teroriste suspecte. Grupările teroriste diferă de alte organizații criminale în funcție de motivație și scopul urmărit. În fapt, spre deosebire de grupurile de crimă organizată, care vizează, în primul rând, obținerea de venituri și multă discre-

ție, grupările teroriste, de obicei, „nu au scopuri financiare”, ci de impunere printr-o largă publicitate a ideologiei lor, folosind violența, amenințarea și intimidarea.

Finanțarea terorismului este diferită față de clasică spălarea a banilor. În cazul spălării banilor, veniturile activității ilicite sunt spălate sau stratificate în mijloace care le fac să pară legale, iar scopul final este, de obicei, câștigarea unor cantități mai mari de bani. Pentru finanțarea terorismului, sursa de fonduri sau de finanțare este adesea „legitimă”, iar scopul final nu este în mod obligatoriu atragerea de mai multe fonduri.

Apelurile către comunitate de a solicita și colecta fonduri în diverse scopuri declarative, dar false, sunt metode foarte eficiente pentru strângerea de fonduri ce susțin terorismul. Adesea o astfel de colectare de fonduri este desfășurată în numele organizațiilor cu statut caritabil sau organizații de binefacere, ce se poate adresa comunității, în special prin sensibilizarea sentimentelor patriotice, umaniste, naționale, istorice etc. Membrii comunității sunt convinși că dau banii pentru a cauza bună. În majoritatea cazurilor, caritatea este aparent legală pentru comunitatea care dă fondurile respective.

Dintr-o perspectivă tehnică, metodele utilizate de către teroriștii și asociații acestora de a strânge fonduri din surse ilegale diferă puțin față de cele utilizate de către organizațiile criminale tradiționale. Deși ar părea logic faptul că fondurile din surse legale nu necesită spălarea, există totuși o necesitate a grupărilor teroriste de a ascunde sau deghiza legăturile dintre grupare și sursele de fonduri legitime. Astfel, grupările teroriste trebuie, în mod similar, să găsească căi de a spăla aceste fonduri, pentru a putea fi ulterior folosite fără a atrage atenția autorităților.

Din examinarea activității financiare având legătură cu terorismul rezultă faptul că teroriștii și organizațiile lor de sprijin utilizează, în general, aceleași metode ca și grupările criminale pentru spălarea fondurilor. Anumite metode detectate a fi folosite mai intens de grupările teroriste se referă la: contrabanda cu numerar (atât prin curier, cât și prin încărcături cu numerar), depuneri sau retrageri structurate din conturi bancare, cumpărări de diverse tipuri de instrumente monetare (cecuri de călătorie, cecuri bancare, ordine de plată) utilizarea de carduri de debit sau credit și transferuri prin swift.

Diferența dintre veniturile legale și ilegale ridică o problemă juridică importantă în ceea ce privește aplicarea aceluiași măsuri de combatere a spălării banilor la finanțarea terorismului. Spălarea banilor, în general, a fost definită ca un proces în care fondurile obținute prin intermediul sponsorilor sau generate de activitatea infracțională sunt transferate sau deghizate, în vederea ascunderii legăturii dintre infracțiunea comisă și fondurile obținute. Pe de altă parte, scopul final al terorismului, așa cum s-a menționat mai sus, nu este obținerea de profit din strângerea de fonduri.

Atunci când teroriștii sau organizațiile teroriste obțin sprijinul financiar din surse legale (donații, vânzări de publicații etc.), detectarea și urmărirea acestor fonduri este mai dificilă.

Alte aspecte importante legate de finanțarea terorismului care fac detectarea mai dificilă se referă la mărimea și natura tranzacției implicate. Finanțarea necesară pentru declanșarea atacurilor teroriste nu este făcută cu sume mari de bani, iar tranzacțiile asociate nu sunt, de obicei, complexe. De exemplu, o examinare a conexiunilor financiare ale atacurilor aeriene din 11 septembrie a condus la concluzia că majoritatea tranzacțiilor individuale au inclus sume mici de bani, sub limita de raportare a tranzacțiilor cu numerar, iar operațiunile au vizat numai transferurile prin swift. Persoanele fizice care au apărut ca beneficiari au fost studenți străini, care primeau bani de la părinți sau sub formă de burse, granturi pentru studii, astfel încât tranzacțiile nu au fost identificate ca necesitând o verificare suplimentară de către instituțiile financiare implicate.

Cu toate acestea, există similitudini în modul în care crima organizată internațională și organizațiile teroriste transferă banii sau cum încearcă să-și ascundă proveniența fondurilor. Grupările teroriste internaționale au nevoie de bani pentru a atrage, a sprijini și a-i păstra pe cei din lumea întreagă care aderă la aceste grupări, precum și pentru a-și asigura loialitatea altor grupări cu care au scopuri comune. Astfel, există o necesitate de a crea scheme pentru atragerea, colectarea și distribuirea banilor forțelor operative pregătite pentru atacurile teroriste. În acest mod, apare necesitatea de circulație a banilor, care fac fondurile teroriste vulnerabile la depistarea și investigația financiară.

Pentru a avea o privire de ansamblu asupra principalelor surse de finanțare și asupra mijloacelor utilizate în circulația capitalurilor pe

care organizațiile teroriste le utilizează în sprijinirea rețelilor sale, putem sublinia faptul că persoanele investigate pentru comiterea unor activități teroriste au efectuat operațiuni de transmitere a banilor prin sisteme alternative răspândite în toată lumea. Adesea fondurile au fost transferate în străinătate prin intermediul acelor rețele alternative de transfer al banilor (SAT), fiind colectate de către cetățenii străini de naționalități diverse, rezidenți în câteva țări implicate în lupta împotriva terorismului. În alte cazuri, persoanele fizice au efectuat plăți în numerar în diferite țări, implicând sume mari de bani și care au fost direcționate spre același cont. Fondurile colectate erau apoi transferate în Asia sau în SUA.

Cel mai comun instrument, folosit în special de organizația Al-Qaeda, în vederea sprijinirii celulelor teroriste, este reprezentat de „sistemul informațional de circulație a banilor”, așa-numitul sistem „Hawala”. Hawala este o metodă tradițională de transfer, folosită în sudul Asiei de câteva sute de ani, utilizat acum aproape în tot Orientul Mijlociu. Sistemul se bazează pe încredere și pe asigurarea anonimatului, deoarece toate operațiunile de transfer nu se realizează pe hârtie sau cu instrumente financiare. Utilizatorii unui astfel de sistem transmit bani în străinătate, peste granițe, fără a-i transfera în mod fizic, principala caracteristică a sistemului fiind compensarea, persoanele implicate fiind asigurate și convinse că în contul lor sau într-un anumit cont precizat de ei se vor depune bani sau bunuri de valoare, ce pot fi apoi returnați printr-o tranzacție reversibilă viitoare. Persoana care primește în final banii folosește o parolă pentru a demonstra că este cel îndreptățit să-i primească, astfel că nu există nici o înregistrare scrisă privind această operațiune.

Din datele adunate în perioada 2000-2007 de agenția de colectare debite Urban și Asociații România, s-a ajuns la concluzii extrem de descurajante²⁴. S-au adăugat la datele culese și diferite rapoarte și concluzii prezentate de Serviciul Român de Informații, SIE, DIICOT, date de la Registrul Comerțului, Ministerului Justiției și Ministerului Public. Începând cu anul 1990, când în România a apărut prima lege a societăților comerciale post-comunistă, una din principalele obsesii ale oamenilor de afaceri din România a fost legată de tepele luate de la firme înmatriculate și controlate de irakieni, iranieni, turci, libanezi și sirieni. Și aveau de ce să fie obsedați, întrucât, numai în intervalul

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

1995-2006, au fost înregistrate în România peste 4000 de companii care aveau ca asociați/acționari și administratori cetățeni din Irak, Iran, Liban, Turcia sau Siria.

Dintre acestea, peste 88% nu mai există la această dată, fiind dizolvate sau în faliment, și faptul cel mai grav este că, în peste 96% din cazuri, creditorii nu și-au mai încasat datoriile pe care le aveau de încasat. În circa 27% din cazurile investigate de Urban și Asociații România, firmele intrau în incidente de plată la mai puțin de 12 luni de la înființarea lor, acumulând sume de bani cu scadența depășită.

Totodată, este absolut incredibil, însă, în proporție de 100%, firmele menționate anterior au fost implicate în procese în fața instanțelor de judecată sau în anchete penale, iar împotriva a 22% din acționarii/asociații și administratorii lor au fost emise condamnări pentru infracțiuni economice. Cu toate acestea, din totalul celor condamnați penal definitiv, numai 9% se găsesc în penitenciare din România, peste 91% fiind condamnați în lipsă, dați în urmărire internațională, fără ca sentințele penale să fi fost vreodată puse în aplicare.

Conform declarației oficialilor Ministerului de Justiție din România este și foarte greu să fie identificat, de exemplu, un sirian condamnat în România, datorită faptului că răspunsul autorităților siriene este mereu același: „Îl căutăm și, când va fi identificat, cu siguranță va fi încarcerat”. Rezultatele obținute până acum: aproape zero!

Media este mult mai mică, dacă o raportăm la cetățenii din Uniunea Europeană care sunt înregistrați drept acționari sau administratori, fiind situată la maxim 3% din totalul acestora.

De asemenea, prejudiciul estimat calculat ca fiind produs de firmele cu acționari irakieni, iranieni, libanezi, sirieni și turci este, numai în intervalul 2000-2006, de peste 250 milioane euro. Cel mai grav este faptul că, în urma neîncasării creanțelor de la firmele în discuție, la rândul lor, alte 12.300 companii din România au avut probleme financiare grave între 1995-2005, au fost implicate în procese, la rândul lor, cu creditorii, lor au dat faliment, și circa 25.000 de români și-au pierdut locurile de muncă. Au fost înregistrate și cazuri de drame personale extreme, fiind înregistrate persoane care aveau în derulare credite bancare pentru care garantaseră cu bunuri personale și chiar cu locuința și care au ajuns pe drumuri, întrucât au fost executați silit de băncile cărora nu le-au mai

restituit banii, pe care la rândul lor nu i-au mai încasat vreodată de la cei care dăduseră faliment.

Modalitatea frecventă de fraudă a fost cea comisă prin emiterea de instrumente bancare de plată fără acoperire (bilete la ordin/file CEC), dizolvarea voluntară a firmei sau falimentul firmelor care nu aveau niciun fel de patrimoniu; urmează spălarea de bani, neplata impozitelor și taxelor datorate statului român, evaziune fiscală, transferul de sume de bani din conturile din România în străinătate ori lichidarea prin ridicarea de numerar a conturilor bancare deschise în România.

Având în vedere efectele negative ale terorismului asupra unor țări dezvoltate, România se poate dovedi cu atât mai vulnerabilă la acest tip de amenințare, având în vedere că economiile în dezvoltare sunt mult mai sensibile la atacuri teroriste, datorită dependenței mai mari de comerțul exterior, investiții străine, combinate cu un grad de diversificare mai mic al producției, piețe de capital vulnerabile, cât și cu probleme interne preexistente.

Dezvoltarea economică din ultimii ani și, mai ales, aderarea României la Uniunea Europeană și NATO pot duce la o creștere a fluxurilor de investiții străine (prin scăderea riscului de țară și schimbarea percepției investitorilor străini despre România, care nu ar mai fi privită ca „o țară balcanică” – cu toate problemele aferente, ci ca „țară europeană”). Totuși, aderarea la NATO ar putea avea și efecte negative asupra investițiilor, în general, și asupra celor străine, în special, în cazul unor atacuri teroriste îndreptate contra României. Creșterea riscului de atacuri teroriste ar putea determina creșterea primelor de risc, ce ar atrage necesitatea creșterii randamentului investițiilor și orientarea acestora spre investiții pe termen scurt. De asemenea, creșterea costurilor de asigurare și a costurilor pentru protejarea proprietăților poate duce, pe termen mediu și lung, la diminuarea marjelor de profit și reorientarea investițiilor spre alte zone mai sigure.

Un exemplu îl reprezintă efectul negativ al intensificării acțiunilor teroriste asupra fluxurilor anuale medii de investiții străine nete, care au înregistrat o scădere cu 13,5%, în Grecia acestea diminuându-se cu 11,9%³⁵.

Un alt posibil rezultat negativ al unor atacuri teroriste îl constituie efectul pe care acestea l-ar putea avea asupra monedei naționale (în lipsa unor măsuri prompte și energice din partea Băncii

Naționale), în sensul deprecierei acesteia, datorită orientării investitorilor spre monede mai sigure.

Potențialele atacuri teroriste ar avea o influență negativă și asupra comerțului exterior. Un studiu realizat în acest sens asupra a 200 de țări, în perioada 1960-1993, a identificat faptul că dublarea numărului de incidente teroriste a diminuat schimburile bilaterale între țările vizate cu aproximativ 4%.

Amenințarea terorismului nu se limitează doar la atacurile cu bombă, pe plan internațional apărând în ultima perioadă îngrijorări tot mai mari privind așa-numitul agroterrorism, care ar avea ca scop afectarea agriculturii unei țări, prin contaminarea culturilor sau animalelor.

Consecințele unui asemenea atac ar avea atât efecte economice directe, cât și indirecte. Costurile directe pot decurge din pierderea producției, măsurile de distrugere a culturilor sau animalelor afectate, măsurile de combatere a răspândirii epidemiei, embargouri la export impuse de alte țări, diminuarea vânzărilor interne, datorită temerilor consumatorilor, costurile implicate de acordarea de compensații guvernamentale producătorilor afectați etc. Costurile indirecte ale unui atac terorist asupra agriculturii ar decurge din propagarea efectelor negative în sectoarele aflate în relație cu agricultura (furnizorii de produse și servicii pentru agricultură, transport etc), cât și din necesitatea întăririi măsurilor de securitate pentru prevenirea îmbolnăvirilor.

Cu toate că până în prezent nu s-a înregistrat un asemenea tip de atac, iar probabilitatea ca România să sufere asemenea atacuri este relativ redusă, riscurile nu trebuie totuși ignorate, ținând cont de pierderile mari suferite de economiile altor țări.

O potențială amenințare la adresa economiei naționale este reprezentată de posibilitatea creșterii interesului unor grupări teroriste de a forma rețele pe teritoriul țării, atât pentru organizarea de atentate, cât și pentru obținerea de fonduri. Finanțarea rețelilor teroriste se poate realiza prin mijloace diverse, multe dintre acestea fiind identificate și pe teritoriul României, în special în legătură cu unele organizații kurde, cu gruparea Hezbollah, dar și cu alte organizații. Printre aceste modalități de obținere a resurselor financiare se numără:⁶

- colaborarea cu rețelele de crimă organizată (contrabanda cu țigări, droguri, armament, explozibili, traficul de persoane, imigrația ilegală etc); în acest sens, experții consideră că traficul de

droguri constituie una dintre principalele surse de finanțare a terorismului;

- evaziunea fiscală și implicarea în diverse grade în economia subterană, care, din păcate, deține încă o pondere destul de ridicată în produsul intern brut al României (între 22-24%);

- afaceri legale, al căror profit nu este reinvestit în scopuri productive, ci servește la finanțarea unor grupări teroriste din afara țării.

Ținând cont de evoluțiile mediului de securitate internațional, există puține țări care se pot considera la adăpost de atacuri teroriste; chiar și țările care nu sunt vizate în mod direct de asemenea atacuri pot fi afectate, în mod indirect, prin intermediul piețelor de capital, transportului și comerțului internațional etc. În acest sens, România este destul de vulnerabilă, având în vedere recenta liberalizare a contului de capital și economia încă fragilă, ceea ce face cu atât mai necesară luarea unor măsuri de prevenire și combatere a acestor tipuri de amenințări, dar și în vederea stimulării dezvoltării economice durabile, însoțită de reducerea punctelor vulnerabile ale economiei în fața efectelor negative ale acestora.

Având în vedere existența și gravitatea fenomenului legat de terorism, legăturile și tendințele acestuia în contextul procesului de globalizare, amenințările identificate la adresa securității statelor democratice, trebuie depuse eforturi permanente pentru stoparea și eradicarea acestui flagel, prin blocarea și confiscarea activelor teroriste, ratificarea și implementarea instrumentelor ONU în domeniu, urmărirea și raportarea tranzacțiilor financiare suspecte, furnizarea de informații și acordarea de asistență populației, autorităților, înființarea de entități competente în acest domeniu, facilitarea comunicării între guverne și serviciile de informații ale acestora.

Este foarte probabil ca, în viitorul apropiat, să asistăm la o nouă provocare majoră – convergența între terorism și crima organizată, care să se materializeze într-o nouă dimensiune a „răului”.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. Gavril OLA, **Organizații și structuri teroriste, forțe speciale de combatere a terorismului**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007

TERORISM. RĂZBOI ÎMPOTRIVA TERORISMULUI

2. Maria CONSTANTINESCU, *Influența amenințărilor asimetrice, în Spațiul sud-est european în contextul globalizării* (sesiune de comunicări științifice cu participare internațională Strategii XXI) vol. 2, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007

3. România - țintă a terorismului economic, no. 2806/2007-07-06, www.urbannewx.ro

4. Avizul Comitetului Economic și Social European privind prevenirea terorismului și a radicalizării violente, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2008/C211/17. www.nato.int. <http://eur-lex.europa.eu>,

5. Dr. Nicolae LUPULESCU, *Spălarea banilor și finanțarea terorismului*, în www.inm-lex.ro

a terorismului, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p.9.

² Avizul Comitetului Economic și Social European privind prevenirea terorismului și a radicalizării violente, în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 2008/C211/17, cf. <http://eur-lex.europa.eu>.

³ Cf. dr. Nicolae LUPULESCU, *Spălarea banilor și finanțarea terorismului*, www.inm-lex.ro.

⁴ Cf. *România - țintă a terorismului economic*, no.2806/2007-07-06, www.urbannewx.ro

⁵ Cf. Maria CONSTANTINESCU, *Influența amenințărilor asimetrice asupra economiei, în Spațiul sud-est european în contextul globalizării* (sesiune de comunicări științifice cu participare internațională Strategii XXI), vol. 2, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL”, București, 2007, p. 295.

⁶ Ibidem, p. 298.

NOTE BIBLIOGRAFICE

¹ Cf. Gavril OLA, *Organizații și structuri teroriste, forțe speciale de prevenire și combatere*

Locotenent-colonelul Ilie PENTILESCU, Comandantul Batalionului 435 Logistic „Ciuc”, este doctorand în științe militare în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”

GEOPOLITICĂ ȘI GLOBALIZARE: STATUL-NAȚIUNE ÎN LUMEA POSTMODERNĂ

*Dr. Liviu Bogdan VLAD,
dr. Gheorghe HURDUZEU,
dr. Andrei JOSAN*

Principala sursă energetică a populației, atât în prezent, cât și în viitor, o reprezintă combustibilii fosili, în proporție de 85%. Rețeaua de oleoducte și gazoducte provoacă prima dispută pe plan energetic, între UE și Rusia, la începutul anului 2006. Drept urmare, Uniunea Europeană trece la elaborarea unei politici energetice unitare pentru a reduce dependența față de resursele rusești. Există numeroase proiecte energetice promovate de ambele părți, România fiind implicată în două dintre acestea.

Cuvinte-cheie: geopolitică, globalizare, relații internaționale, resurse energetice.

Noțiunea de *globalizare* a luat locul, în ultima perioadă de timp, celei de *Război Rece* reprezentând, în momentul de față, cel mai utilizat termen pentru a încerca o justificare a modului oscilant (contradictoriu chiar) în care se desfășoară relațiile internaționale. O definiție cât se poate de elocventă a conceptului de globalizare a fost dată de Joseph Eugen Stiglitz, laureat al Premiului Nobel pentru economie în anul 2001. Acesta este de părere că „... *globalizarea – eliminarea barierelor din calea liberului schimb și integrarea economiilor naționale – poate fi un factor al bunăstării și are potențialul de a aduce bogăție tuturor, în special celor săraci.*”¹ Stiglitz crede în importanța globalizării și este de părere că aceasta (globalizarea) „*afăcut să scadă sentimentul izolării resimțit în multe țări în curs de dezvoltare*”².

Perioada turbulentă cuprinsă între sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI este marcată de o masivă schimbare sistemică la nivelul economiei și al ordinii politice globale. Această „mare ruptură”³ este comparabilă cu tranziția realizată în cursul secolelor XVI-XVII de la epoca

feudală la cea modernă. Eric Hobsbawm a remarcat faptul că, la sfârșitul secolului XX, economia mondială era temporar confuză, fiind caracterizată de „o combinație curioasă de tehnologie a sfârșitului secolului XX, comerț liber de tip secolul XIX și de o renaștere a unor centre interstițiale caracteristice comerțului mondial în Evul Mediu”⁴. Lumea este în mijlocul a ceea ce Phillip G. Cerney și alți autori au numit „a treia revoluție industrială”, caracterizată de aplicarea intensivă a tehnologiei comunicațiilor și informaticii, de utilizarea unor sisteme de producție și structuri organizaționale flexibile, de piețe segmentate și globalizare⁵. Economia mondială a economiilor naționale cu frontiere este dublată și se împletește cu cea transfrontalieră. În acest sens, Richard Sennett a subliniat faptul că, dacă „*în generațiile anterioare politica socială se baza pe credința că națiunile (...) își puteau controla bogățiile, acum se deschide o prăpastie între stat și economie*”⁶. Pe scurt, se poate spune că piețele sunt predominant globale, în timp ce autoritățile sunt predominant naționale⁷.

Scara masivă și complexitatea schimbării tehnologice și ascensiunea rețelelor electronice interconectate la nivel global „fisurează” din ce în ce mai mult granițele geografice și pun sub semnul întrebării suveranitatea teritorială a statelor. O problemă critică ridicată de globalizare este reprezentată de lipsa de relevanță a unei jurisdicții ancorate în geografia statelor, într-o epocă în care piețele sunt din ce în ce mai mult construite în spațiul electronic și în care asistăm la o deconectare între spațiul geografic și cyberspațiu. Globalizarea produce nu numai schimbări structurale imprevizibile, ci și interdependențe, relații de *feed-back* și creează noi reguli ale jocului în relațiile internaționale.

onale. Identificarea unei noi ordini internaționale apte să facă această multiplicitate să devină concordantă cu interesele diverselor state și grupări de state devine absolut necesară.

La prima vedere, deși geopolitica contemporană este preocupată mai mult de „administrarea politică a teritoriului, așa cum este el organizat, decât de deplasarea frontierelor acestuia, preocupare a Geopolitik, viziune ce a dispărut odată cu prăbușirea celui de-al III-lea Reich”⁸, utilizat împreună cu termenul „globalizare”, cuvântul „geopolitică” pare un anacronism care ne readuce în memorie imperialismul de la sfârșitul secolului XIX și coșmarul expansionismului nazist și pare a nu avea nicio legătură cu realitățile turbulente și complexe ale vremurilor noastre. O serie de autori, printre care și Brian Blouet, au considerat că cei doi termeni – globalizare și geopolitică - sunt total opuși: „Politicile geopolitice caută să stabilească controlul național sau imperial asupra spațiului și resurselor, căilor de comunicație, capacităților industriale și populației conținute de un teritoriu”, în timp ce globalizarea presupune „deschiderea spațiului național pentru libera circulație a bunurilor, capitalurilor și ideilor. Globalizarea înlătură obstacolele în calea acestor mișcări și creează condițiile în care comerțul internațional de bunuri și servicii se poate dezvolta”⁹.

Lucrarea de față prezintă un punct de vedere care respinge opoziția dintre geopolitică și globalizare și aserțiunile conform cărora, într-o epocă marcată de globalizare, geopolitica a devenit irelevantă. În opinia autorilor acestui articol, globalizarea nu anulează necesitatea analizei geopolitice și, mai mult, imperativele politice generate de analizele geopolitice nu intră în contradicție cu principiile și logica globalizării. Relația complexă dintre geopolitică (înțeleasă ca instrument pentru studiul raporturilor de putere pe baza determinismului geografic) și globalizare (înțeleasă ca restructurare profundă a relațiilor economice la nivel planetar) a fost subliniată plastic de Joseph Nye Jr.: „*A uita rolul securității militare într-o eră a creșterii economice și informaționale este ca și cum ai uita importanța oxigenului pentru respirație*”¹⁰. În momentul de față, globalizarea este strâns legată de evenimentele petrecute în plan politic la sfârșitul deceniului al 9-lea al secolului al XX-lea. Este vorba, în special, de încheierea Războiului Rece și de sfârșitul antagonismului dintre Est și Vest, care au fost urmate, așa cum era firesc, de

reintegrarea în circuitul internațional a o serie de valori politice, culturale și economice. Actuala globalizare nu se axează doar pe dimensiunea politică, prin aceasta înțelegându-se propagarea la scară largă a democrației ca sistem politic, ci și pe cea economică și tehnologică.

Geopolitica are câteva definiții relativ simple, dublate însă de o serie de conotații complexe și controversate. Rudolf Kjellen a furnizat prima definiție clasică a geopoliticii: „*Știința care se ocupă cu studiul pătrunderii organizării politice în teritoriu și studiul mediului politic al poporului se numește geopolitică. Relațiile între state sunt relații între geografiile lor etnice, economice, culturale, între societăți și guvernări. Supuse legilor naturii, aceste relații răspund legilor luptei pentru supraviețuire și dominație... Geopolitica statului trebuie să se regăsească în actele de guvernare ale elitei politice*”¹¹. Geoffrey Parker a definit geopolitica drept „*studiul relațiilor internaționale dintr-o perspectivă spațială sau geografică*”¹². Abordările geopolitice clasice au fost focalizate pe factorii geografici, Rudolf Kjellen¹³, Friedrich Ratzel¹⁴ și Halford Mackinder¹⁵, Nicholas Spykman¹⁶, Robert Strausz-Hupe¹⁷, Colin Gray¹⁸ fiind promotori ai determinismului geografic în politica mondială. Toți acești geopoliticieni clasici au avut o temă comună, și anume prevenirea apariției unui unic hegemon. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial și, ulterior, în timpul Războiului Rece, George Kennan și alți arhitecți ai doctrinei „îndiguirii” (containment) au reflectat, chiar dacă nu au recunoscut „oficial”, punctele de vedere exprimate anterior de Mackinder și Spykman¹⁹, iar după sfârșitul Războiului Rece, mai mulți autori, dintre care se evidențiază Saul Cohen și Mackubin Owens, au continuat eforturile de definire a geopoliticii epocii contemporane²⁰. Alți autori contemporani, printre care se numără și Thomas L. Friedman, cel mai fluent și influent „avocat” al globalizării, utilizează termenul în raport cu realitățile politicii de putere, al confruntării dintre state pentru putere, bogăție și influență²¹.

Teoriile moderne ale relațiilor internaționale înclină să prezinte o viziune a unei lumi polarizate, în care națiunile se îndreaptă fie către o serie de „ciocniri intercivilizatoare” (Samuel P. Huntington²²), fie spre o lume democratică uniformă (Francis Fukuyama²³). Pe de altă parte, teoriile globalizării prezintă fie scenariu hiperglobaliste, fie scenariu stato-centrice.

Pentru hiperglobaliști, globalizarea definește o nouă epocă a istoriei umane, în care „tradiționalele state-națiune au devenit unități de afaceri nenaturale, chiar imposibile într-o economie globală”²⁴. Promotorii hiperglobalizării susțin că globalizarea economică aduce cu sine „denaționalizarea” economiilor prin instituirea unor rețele transnaționale de producție, comerț și finanțe. Neoliberalii au o percepție proprie asupra globalizării, ei fiind de acord cu faptul că aceasta celebrează apariția unei piețe globale unice și a principiului competiției globale, ca vestitori ai progresului uman. Pe de altă parte, aceiași neoliberali susțin că politica mondială trebuie abordată din perspectivă multidimensională.²⁵ Într-o astfel de economie, „fără granițe”, guvernele naționale sunt reduse la ceva mai mult decât curele de transmisie pentru capitalul global sau, în cele din urmă, la simple instituții intermediare înghesuite între mecanismele de guvernare locală, regională și globală, din ce în ce mai puternice²⁶.

În lumea contemporană, după cum afirmă Susan Strange, „forțele impersonale ale piețelor mondiale (...) sunt acum mult mai puternice decât statele cărora ar trebui să le aparțină autoritatea politică supremă asupra societății și economiei (...) autoritatea în declin a statelor este reflectată într-o tot mai pronunțată difuzie a autorității înspre alte instituții și asociații și înspre organele locale și regionale”²⁷. Majoritatea autorilor hiperglobaliști împărtășesc convingerea că globalizarea economică creează noi forme de organizare socială care înlocuiesc sau vor înlocui în cele din urmă statele-națiune tradiționale, ca principale unități economice și politice ale societății mondiale. Astfel, din perspectivă hiperglobalistă, creșterea economiei mondiale, apariția instituțiilor de guvernare globală, răspândirea globală și hibridizarea culturilor sunt percepute ca dovezi ale unei ordini mondiale cu totul noi, în care puterea economică și puterea politică sunt efectiv denaționalizate, toate acestea prefigurând dispariția statului-națiune, devenit din ce în ce mai mult un „mod tranzitoriu de organizare pentru administrarea problemelor economice”²⁸.

Stephen Flanagan și Ellen Frost definesc globalizarea ca „un proces al schimbării de lungă durată...Caracteristicile centrale ale globalizării sunt creșterea rapidă a fluxurilor transfrontaliere de bunuri, servicii, oameni, bani, tehnologie, informație, idei, culturi, crimă și arme”²⁹. În plus,

Frost consideră că globalizarea implică o tranziție spre „globalitate”, spre un sistem mondial mult mai interconectat, în care rețelele independente și fluxurile surmontează granițele tradiționale sau, cel puțin, le face irelevante. Surmontarea granițelor tradiționale implică o transformare a conceptului suveranității. Frost a ajuns la concluzia că globalizarea a transformat radical contextul strategic și a propus o „strategie de infuzie a globalizării”, o „modelare” și o „direcționare” a globalizării, pentru protecția și promovarea intereselor Statelor Unite. Viziunea lui Frost asupra globalizării implică faptul că aceasta a făcut geopolitica irelevantă, Frost excluzând geografia din rândul abordărilor „holistice” în formarea politicilor în domeniul securității naționale. Cu toate acestea, Frost nu consideră că globalizarea a produs încă o lume pașnică, lipsită de conflicte, cu toate că „amenințările externe au căpătat din ce în ce mai mult forme transnaționale”³⁰.

Alți autori au ajuns la o concluzie mult mai nuanțată, considerând că, în lumea globalizată a secolului XXI, statele vor reveni la dinamicile tradiționale ale politicii de putere, însă acestea se vor desfășura între actori netradiționali. Cu toate că această perspectivă este diferită de cea a școlii realiste clasice, deoarece nu include o dimensiune geopolitică centrală, Thomas Owens Mackubin a subliniat faptul că realiștii contemporani încorporează într-o formă sau alta geopolitica în doctrinele pe care le elaborează³¹.

Credința că globalizarea a făcut conflictele interstatale foarte improbabile este ancorată în trei argumente principale, fiecare cu meritele și limitele sale: 1) interdependența economică dintre statele lumii a dus la creșterea costului războiului; 2) interacțiunile culturale și interpersonale au diminuat percepțiile greșite care au contribuit la producerea conflictelor în trecut; 3) răspândirea democrației și schimbările în tipul de guvernare necesitate de participarea statelor la sistemul global vor produce guverne deschise, oneste și reprezentative, neînclinate spre a se lupta unele cu altele.

Argumentul conform căruia comerțul produce pace nu este unul nou. Montesquieu scria, în secolul XVIII, că „pacea este efectul natural al comerțului”, în condițiile în care două națiuni care fac comerț între ele devin dependente. Comerțul internațional a creat „Marea Republică” internațională, care a unit toți comercianții și toate națiunile comerciale,

depășind granițele, care, într-o lume mai pașnică, ar cădea cu siguranță³². Argumentul lui Montesquieu a fost repetat de Norman Angell, care observa că marile puteri occidentale nu mai au chef de războaie: „Cum mai poate viața modernă, cu ponderea ei supradozată de activități industriale și cu ponderea infime de activități militare, să mențină vii instinctele asociate cu războiul față în față cu instinctele care se dezvoltă în timp de pace?”³³. Angell argumenta că, având în vedere comerțul liber și relațiile comerciale de tot felul care legau strâns marile puteri europene, ar fi o nebunie ca acestea să se târască în războaie care i-ar distruge pe toți, pe câștigători și pe cei care au pierdut. Thomas L. Friedman a reluat argumentația și a adaptat-o epocii globalizării, lansând „teoria arcurilor aurite în prevenirea conflictelor”, care stipula că, „atunci când o țară a atins nivelul de dezvoltare economică la care are o clasă de mijloc suficient de mare pentru a suporta o rețea de restaurante McDonald’s, ea devine o țară McDonald’s. Iar locuitorilor țărilor McDonald’s nu le place să poarte războaie, ei preferă să stea la coadă pentru hamburgeri”³⁴.

Speranțele pe care le aveau Montesquieu și Angell legate de faptul că integrarea și interdependența economică, prin creșterea costurilor unui război atât pentru învingători, cât și pentru învinși, vor pune capăt geopoliticii s-au dovedit a fi false. Și aceasta, deoarece, după cum a subliniat Thomas L. Friedman: „Montesquieu și Angell l-au uitat pe Tucidide. În istoria războiului peloponezic pe care a scris-o, acesta declară că națiunile sunt împinse într-un război de unul din următoarele trei motive – onoare, teamă și interes –, iar globalizarea, din cauza căreia costurile unui război cresc, nu face și nu poate face ca acele instincte să devină desuete, cel puțin nu atât timp cât lumea e alcătuită din oameni, și nu din mașini. Lupta pentru putere, urmărirea unor interese materiale și strategice și permanenta hărțuială în jurul propriului măslin continuă și într-o lume a microcipurilor, a telefoniei prin satelit și a Internetului... În ciuda globalizării, oamenii mai sunt atașați încă de cultura lor, de limba lor și de locul numit ‘acasă’. Vor aduce în cântece acest acasă, vor plânge cu gândul acasă, vor lupta pentru acasă și vor muri pentru acasă. De aceea, globalizarea nu pune capăt geopoliticii. Permiteți-mi să repet această pentru toți realiștii care citesc această carte: Globalizarea nu pune capăt geopoliticii”³⁵.

Al doilea argument, și anume acela că intensificarea interacțiunilor culturale și interpersonale va reduce percepțiile false și neînțelegerile intercivilizatoriale, pare, cel puțin la prima vedere, foarte convingător. Însă, nu există precedente istorice care să susțină acest tip de argumentație: între Atena și Sparta nu au existat niciun fel de percepții false și la fel s-a întâmplat și în cazul declanșării Primului Război Mondial, când elitele marilor puteri europene se cunoșteau foarte bine. Importantă nu este mărimea fluxurilor, ci cum sunt acestea receptate³⁶. De asemenea, Samuel Huntington, a ajuns, înainte ca dezbaterea asupra globalizării să ocupe locul central în disputele intelectuale contemporane, la concluzia că în viitor conflictele interculturale și intercivilizatoriale vor domina agenda internațională. În prezent, mulți autori care resping teoria radicală a lui Huntington interpretează conflictele interculturale mai degrabă ca mișcări antiglobalizare, decât ca războaie intercivilizatoriale. De altfel, opoziția la globalizare este un fenomen transcultural și transnațional. Scott Macdonald utilizează termenul de „neo-ludiți”, subliniind faptul că mișcarea antiglobalizare reprezintă în realitate o reacție antimodernizare, și nu neapărat numai o opoziție și o respingere a culturii occidentale, în general, americane, în particular. Însă, indiferent de interpretare și denumire, cei care se opun modernizării, de la fundamentalisti religioși la cei care se opun capitalismului global, trecând prin extremiștii din domeniul apărării drepturilor animalelor și ecologiști, constituie principala amenințare nonspațială la adresa ordinii globale³⁷.

Ultimul argument din seria discuțiilor referitoare la globalizare se referă la impactul pe care îl va avea răspândirea democrației.

„Democrația este bunul nostru cel mai de preț. A o menține este atât sarcina, cât și obligația noastră. Acest lucru presupune o confruntare permanentă, decisă și cu deplină conștiință de sine, strădania de a încheia compromisuri și de a ajunge la consensuri de durată”³⁸.

Cel de-al treilea argument, care este și ultimul în momentul de față, pune accent nu doar pe rolul pe care răspândirea democrației îl va avea, ci și pe schimbările tipului de guvernare ce rezultă de aici și care se impune tot mai mult ca o necesitate a participării statelor la sistemul global de guvernare, rezultatul dorit (și așteptat) fiind transformarea guvernelor naționale în guverne deschise, oneste

și reprezentative, neînclinate spre a se lupta unele cu altele.

Acest aspect derivă, în mod direct, din globalizarea politică, devenită din ce în ce mai vizibilă în răspândirea aranjamentelor constituționale, în creșterea numărului de țări care au adoptat democrația ca regim politic și în dezvoltarea regulilor și relațiilor internaționale.

După anul 1989, odată cu dispariția comunismului și cu destrămarea Uniunii Sovietice, democrația s-a răspândit pe aproximativ 70% din suprafața globului, cunoscând nu numai o creștere calitativă, ci trecând și printr-un proces de aprofundare calitativă. În vreme ce în unele țări democrația și, implicit, globalizarea au fost adoptate fără probleme, în „*alte societăți, precum Iranul, Afganistanul și Sudanul, grupurile conservatoare au rezistat globalizării cu tărie, chiar violent*”.³⁹

În secolul XXI, există o mare probabilitate ca mișcări antimoderne, de tipul talibanilor în Afganistan sau a Frontului Islamic Național din Sudan, să preia puterea în câteva state importante și, astfel, să formeze o amenințare spațială, deci geopolitică, la adresa democrației. Pe de altă parte, există și posibilitatea ca aceste mișcări antimoderne să rămână în umbră și să acționeze în maniera Al-Qaeda, urmărind să obțină avantaje strategice în așa-zisele state eșuate. Astfel, Robert Kaplan vorbește de apariția unei „lumi bifurcate”, în care lumea bogăției sofisticate va fi angrenată într-un conflict brutal cu lumea sărăciei absolute.

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Joseph E. STIGLITZ, **Globalizarea. Speranțe și deziluzii**, Editura Economică, București, 2003, p. 10.

2 Joseph E. STIGLITZ, **op. cit.**, p. 31.

3 Vezi Francis FUKUYAMA, **Marea ruptură. Natura umană și refacerea ordinii sociale**, Editura Humanitas, București, 2002.

4 Eric HOBBSBAWM, **Nations and Nationalism Since 1780**, Cambridge University Press, Cambridge, 1990, p.174. (originalul în engleză este: “...*curious combination of the technology of the late twentieth century, the free trade of the 19th, and the rebirth of the sort of interstitial centers characteristic of world trade in the Middle Ages.*”).

5 Phillip G. CERNEY, *Globalization and the Changing Logic of Collective Action*, în International Organization, no. 49, Autumn 1995, p. 607.

6 Richard SENNETT, *Something in the city: the spectre of uselessness and the search for a place in the*

world’, în Times Literary Supplement, 22 septembrie 1995, p.13, citat în Zygmunt BAUMAN, **Globalizarea și efectele ei sociale**, Editura Antet, București, 1999, p. 61.

7 Susan STRANGE, **State și piețe**, Institutul European, Iași, 1997, p.116.

8 Pierre GALLOIS, **La Geopolitique: ses definitions, în Geopolitique: les voies de la puissance**, Plon / FEDN, Paris, 1990, p.25.

9 Brian BLOUET, **Globalization and Geopolitics**, Reaktion Books, London, 2001, p. 1.

10 Thomas L. FRIEDMAN, **Lexus și măslinul. Cum să înțelegem globalizarea**, Editura Fundației Pro, București, 2001, pp.481-482.

11 Ionel Nicu SAVA, **Geopolitica. Teorii și paradigme clasice. Școala geopolitică germană**, Editura Info-Team, București, 1997, p.65.

12 Geoffrey PARKER, **Geopolitics: Past, Present, and Future**, Pinter, London, 1998, p.5.

13 Rudolf KJELLEN, **Der Staat als Lebensform**, Leipzig, 1917.

14 Friedrich RATZEL, **Anthropogeographie oder Grunzuge der Anwendung der Erdkunde auf die Geschichte**, Stuttgart, 1899; Friedrich RATZEL, *he Territorial Growth of the States*, Scottish Geographical Magazine, 1896.

15 Halford MACKINDER, **Democratic Ideas and Reality**, Henry Holt, London, 1919.

16 Nicholas SPYKMAN, **The Geography of Peace**, Harcourt Brace, New York, 1944.

17 Robert STRAUSZ-HUPE, **Geopolitics: The Struggle for Space and Power**, Harcourt Brace, New York, 1942.

18 Colin S. GRAY, **The Geopolitics of the Nuclear Era: Heartland, Rimland, and the Technological Revolution**, Crane, Russak, New York, 1977; Colin S. GRAY, **The Geopolitics of Superpower**, University of Kentucky Press, Lexington, 1988.

19 Colin S. GRAY, **The Geopolitics of Superpower**, University of Kentucky Press, Lexington, 1988, p.4.

20 Saul B. COHEN, *Geopolitics in the New World Era: A New Perspective on an Old Discipline*, în George J. DEMKO, William B. WOOD, (editori), **Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the 21st Century**, 2nd edition, Westview Press, Boulder, 1999, pp.40-68 și Thomas Owens MACKUBIN, *In Defense of Classical Geopolitics*, Naval War College Review, Autumn 1999, pp.59-77.

21 Thomas L. FRIEDMAN, **The Lexus and the Olive Tree**, Anchor Books, New York, 2000, p.250.

22 Lucrarea clasică ce include această viziune este cea a lui Samuel P. HUNTINGTON, **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**, Editura Antet, București, 1997.

23 O asemenea viziune aparține lui Francis FUKUYAMA, în **Sfârșitul istoriei și ultimul om**,

Editura Paideia, București, 1992.

24 K. OHMAE, **The End of the Nation State**, Free Press, New York 1995, p.5.

25 Această viziune este cea a lui Robert KEOHANE, din **After Hegemony. Corporation and Discord in the World Political Economy**, Princeton University Press, Princeton, NJ, 1984.

26 David HELD, Anthony McGREW, David GOLDBLATT, Jonathan PERRATON, **Transformări globale. Politică, Economie, Cultură**, Editura Polirom, Iași, 2004, p.27.

27 Susan STRANGE, **The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy**, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p.4.

28 K. OHMAE, **op. cit.**, p.149.

29 Stephen FLANAGAN, *Meeting the Challenges of the Global Century*, în Richard L. KLUGER and Ellen FROST (editori), **Global Century: Globalization and National Security**, National Defense University Press, Washington D.C., 2001, p.9.

30 Idem, p.57.

31 Thomas Owens MACKUBIN, în *Defense of Classical Geopolitics*, Naval War College Review, Autumn 1999, p.12.

32 Charles de SECONDAT, Baron de

MONTESQUIEU, *Spirit of Laws*, în Mortimer ADLER (editor), **The Great Books of the Western World**, vol. 35, Encyclopedia Britannica, Chicago, 1990, p.146.

33 Norman ANGELL, **The Great Illusion**, W. Heinemann, London, 1913, p.309.

34 Thomas L. FRIEDMAN, **Lexus și măslinul. Cum să înțelegem globalizarea**, Editura Fundației Pro, București, 2001, p.268.

35 Ibidem, p.269.

36 U.S.Department of State, Foreign Service Institute, Center for the Study of Foreign Affairs, *Thinking About World Change*, Washington D.C., 1990, p.123.

37 Scott B. MACDONALD, *The New Bad Guys: Exploring the Parameters of the Violent New World Order*, în Max G. MANWARING (editor), **Gray Area Phenomena: Confronting the New World Disorder**, Westview Press, Boulder, 1993, p.38.

38 Wolfgang THIERSE, președintele Bundestag-ului german (http://www.dadalos.org/library/rom/Demokratie/grundkurs_1/zitate.htm).

39 Joseph S. NYE, Jr., **Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie și istorie**, Editura Antet, 2005, p. 181.

Dr. Vlad Liviu BOGDAN (liviubogdanvlad@biblioteca.ase.ro) este conferențiar universitar la **Facultatea de Relații Economice Internaționale din cadrul ASE București**.

Dr. Gheorghe HURDUZEU (geohurduzeu@gmail.com) este profesor universitar la **Facultatea de Relații Economice Internaționale din cadrul ASE București și cercetător în cadrul Academiei Române, Institutul de Cercetări Economice**;

Dr. Andrei JOSAN (andrei_jsn@yahoo.com) este lector universitar la **Facultatea de Relații Internaționale din cadrul ASE București și lector asociat/invitat la **Facultatea de Istorie a Universității din București****.

ÎN CĂUTAREA MULTIPOLARITĂȚII. DIMENSIUNI ȘI PERSPECTIVE ALE PARTENERIATULUI RUSO-CHINEZ LA ÎNCEPUT DE MILENIU*

Emanuel COPILAȘ

Era internațională care a început după încheierea Războiului Rece este caracterizată, în principal, de amenințări la adresa securității, tensiuni etnice și instabilitate geopolitică. Supremația Americii, liderul indiscutabil al confruntării ideologice cu URSS, este contestată astăzi de noile puteri în ascensiune ale Eurasiei. Pentru o mai bună reprezentare a propriilor interese, China și Federația Rusă au inițiat la finalul anilor 1990 un „parteneriat strategic”. Scopul său major rezidă în contrabalansarea preeminenței Americii asupra Eurasiei, și, în special, asupra Asiei Centrale. Cu toate acestea, contestatarii au la rândul lor propriile diferențe de soluționat, și acest aspect influențează într-o măsură considerabilă natura și funcționalitatea parteneriatului lor. Așa cum anunță și titlul, articolul de față încearcă să ofere o viziune de ansamblu asupra dimensiunilor și perspectivelor pe care relațiile ruso-chineze le conțin la începutul secolului XXI.

Cuvinte-cheie: parteneriat strategic, geoeconomie, hegemonie americană, cooperare militară, incongruențe geopolitice.

Introducere

Dacă China este deocamdată un actor cu relevanță comercială minoră pentru Rusia, în comparație cu Uniunea Europeană, dar a cărei importanță pe acest palier cunoaște o ameliorare graduală, din punct de vedere geostrategic, lucrurile se prezintă cu totul diferit. Ascensiunea chineză pe scena internațională nu a lăsat indiferentă Moscova, care, în special după ajungerea la putere a lui Putin, a depus eforturi consistente pentru

a consolida și extinde legăturile cu Beijingul. Principalele argumente ale Kremlinului în acest sens au fost de natură economică, geopolitică și geostrategică. Astfel, dezvoltarea economică a Chinei reclama un consum sporit de hidrocarburi, iar cel mai convenabil furnizor energetic, dacă luăm în calcul proximitatea geografică, resursele enorme și obiectivele compatibile în ceea ce privește politica externă, nu putea fi decât Moscova. După declanșarea celui de al doilea Război din Golf în 2003, apropierea geopolitică a celor două puteri eurasiatice a avut ca principal resort percepția unei amenințări comune din partea Washingtonului, fundamentată pe intruziunea acestuia în spațiul central-asiatic și, în consecință, pe necesitatea de a o contrabalansa. În plus, după dezmembrarea Uniunii Sovietice, Federația Rusă a inițiat un proces masiv de export în domeniul tehnologiei militare către Republica Populară Chineză, contribuind astfel la consolidarea statutului tot mai impozant pe care Beijingul îl ocupă pe scena politicii mondiale.

De la „parteneriatul constructiv” la „parteneriatul strategic”

Deși au împărtășit, timp de aproape o jumătate de secol, aceeași ideologie, Beijingul și Kremlinul au manifestat deseori un comportament extern disonant, în care ostilitatea reciprocă ocupa un loc central. Tensiunile dintre cele două părți au devenit cu adevărat vizibile în 1956, cu ocazia destalinizării inițiate de Nikita Hrușciiov, dar ele ar fi început, în accepțiunea lui Henry Kissinger, încă din perioada Războiului Coreii (1950-1953).²

China nu a fost scutită de crizele revoluționare care au condus la dezmembrarea comunismului est-european și a celui sovietic, dar a reușit până la urmă să le surmonteze. Conștientizând înapoierea economică în care se afla în raport cu Occidentul, iar după momentul Tian'anmen din 1989, necesitatea prevenirii crizelor de autoritate, conducerea de la Beijing demarează un program de ample reforme economice, dublate după 1989 și de unele reforme politice.³ Oarecum paradoxal, se poate afirma că revirimentul relațiilor ruso-chineze a început după decomunizarea Rusiei, afinitățile ideologice anterioare necontând prea mult în consolidarea relațiilor bilaterale ale celor două state. Ca peste tot, după încheierea Războiului Rece, geopolitica a avut câștig de cauză și în acest caz, în raport cu ideologia.

Unipolaritatea sistemului internațional, rezultată în urma finalizării conflictului ideologic care a articulat politica mondială între 1947 și 1989 (91), a facilitat apropierea dintre Kremlin și Beijing. Statele Unite, noul lider global, erau considerate ca având un potențial periclitant pentru interesele geopolitice ale celor două țări. Se impunea o re-evaluare a situației internaționale și a locului și rolului pe care Rusia, respectiv China îl ocupau în cadrul ei. Prima întâlnire a președintelui Boris Elțin cu omologul său Jiang Zeming a avut loc în 1992, ocazie cu care s-a pus și a fost rezolvată într-o primă fază problema contenciosului frontalier care constituia unul dintre principalele motive de dispută dintre cele două state,⁴ hotărându-se, totodată, reducerea forțelor militare de o parte și de alta a granițelor comune.⁵ Tentativele de reconciliere începuseră încă din 1986, an în care Gorbaciov se arătase deosebit de flexibil în privința disputelor teritoriale sovietico-chineze, fiind dispus să amelioreze și relațiile pe termen lung cu Beijingul.⁶ „Cu ocazia celei de a doua reuniuni la nivel înalt, din septembrie 1994, cele două țări s-au declarat legate printr-un ‘parteneriat constructiv’, au decis noi reduceri ale forțelor de frontieră, s-au angajat să nu utilizeze armele nucleare una împotriva celeilalte și s-au pronunțat pentru un ‘sistem mondial multipolar’.”⁷ Peste încă alți doi ani, relațiile dintre cele două state ajung să fie caracterizate prin sintagma „parteneriat strategic.” Aceasta desemna implicații geopolitice substanțiale, constând în suportul Beijingului pentru Moscova atât în problema separațiștilor ceceni, cât și în cea a contracarării extinderii spre est a Organizației Tratatului Atlanticului

de Nord; în schimb, Rusia „susținea pozițiile chineze referitoare la Taiwan și Tibet.”⁸ Este semnat, în același an, de către Rusia, China, Kazahstan, Kirghistan și Tadjikistan, tratatul care pune baza organizației „Shanghai Five”, axată pe colaborarea militară în Asia Centrală. Prin cooptarea în 2001 a Uzbekistanului, ia naștere “Shanghai Cooperation Organization” (Organizația de Cooperare de la Shanghai - OCS).⁹

Beijingul și Moscova au făcut front comun împotriva NATO și în 1999, când tulburările din fosta provincie sârbă Kosovo au ocupat un loc central pe agenda problemelor internaționale ale acelui an. Interesele lor au coincis în privința denunțării tendințelor independentiste manifestate de albanezii kosovari, deoarece, la rândul lor, Rusia și China se confruntau (și încă se confruntă) cu probleme de acest gen, prima în Cecenia, iar ultima în Tibet, Xinjiang, și mai ales în Taiwan. În cadrul ONU, cele două puteri eurasiatice au insistat asupra respectării de către SUA a articolului 51 al Cartei Națiunilor Unite, care prevede intervenții de pacificare doar în cazul agresiunilor inter-statale, nu și în cazul conflictului dintre un anumit grup etnic și un stat, cum a fost cazul Kosovo. Dar, în ciuda opoziției Rusiei și Chinei, forțe armate ale organizațiilor internaționale au intervenit în fosta provincie sârbă, „stabilind precedentul că protecția drepturilor omului este mai importantă decât respectul pentru suveranitatea națională.”¹⁰

Congruențe geopolitice

Odată cu instalarea în funcție a lui Vladimir Putin, colaborarea ruso-chineză cunoaște un traseu ascendent. În afară de OCS, în 2001 este semnat la Moscova, de către președintele chinez Jiang Zemin și omologul său rus, Tratatul pentru Bună Vecinătate, Prietenie și Cooperare. Principalele rațiuni care l-au făcut posibil sunt: contracararea hegemoniei americane în Asia Centrală (deși Moscova a adoptat inițial o postură ambivalentă în legătură cu războiul american împotriva terorismului, încercând să extragă beneficii de pe urma logisticii americane din spațiul central asiatic, cum ar fi limitarea agitațiilor musulmane în partea sud-vestică a țării și/sau posibilitatea de a micșora costurile alocate securității), stabilirea unei delimitări clare a graniței comune ruso-chineze, care are o lungime de 4300 km, stabilirea unor acorduri pentru comerțul cu tehnologie militară și hidrocarburi

și, nu în ultimul rând, combaterea fundamentalismului islamic, o problemă care începuse să devină tot mai presantă pentru ambele state. Dacă OCS era centrată, în principal, pe colaborarea economică și limitarea extremismului islamic, noul tratat extindea colaborarea dintre Moscova și Beijing pe mai multe paliere importante pentru ambele capitale, reprezentând, totodată, o dovadă a apropierii geopolitice dintre cele două mari puteri.¹¹

Concordanța intereselor strategice ale Rusiei și Chinei după 2000 este bazată, după cum am văzut, pe proiectarea propriilor interese de securitate în Asia Centrală, ca un corolar al prezenței americane, economice și militare, tot mai consistente în acest areal, dar și pe gestionarea avantajelor ce decurg din exportul rus de tehnologie militară, gaz și petrol către Beijing. Ariel Cohen argumentează că între cele două state există o relație „simbiotică”: China folosește energia și tehnologia militară rusă pentru a-și susține și consolida ascensiunea economică, respectiv pentru a descuraja inițiativele secesioniste ale Taiwanului și pentru a intimida Japonia, ambele aliați strategici ai Statelor Unite în Extremul Orient, în timp ce Federația Rusă își modernizează, prin intermediul fondurilor obținute din vânzările de armament, tehnologie militară și hidrocarburi, propriile capacități defensive, pentru a-și ranforșa poziția de negociere în raport cu Washingtonul în Asia Centrală.¹² De asemenea, o rețea de oleoducte tot mai extinsă a început să acopere acest spațiu, concepută pentru a contrabalansa preeminența în materie de resurse energetice a Orientului Mijlociu, în care interesele americane încep să fie, mai ales după începerea operațiunilor militare din Irak, predominante.¹³

Între 1999 și 2004, Federația Rusă a exportat în China armament și tehnologie militară în valoare de 12,49 miliarde dolari, reprezentând 40,7% din totalul exporturilor de armament ale Rusiei pentru acest interval de timp.¹⁴ Numai în 2004, cifra vânzărilor de armament ajunsese la două miliarde dolari, și se pare că este în continuă creștere.¹⁵ Pe lângă intensificarea acestui tip de comerț, între cele două state mai există o serie de aranjamente de securitate care au fost adoptate în anii 1990. Astfel, încă din 1994, Rusia și China s-au angajat să nu aibă niciuna inițiativa folosirii armei nucleare, iar în 1998 Beijingul și Moscova au fost conectate printr-o linie telefonică directă între cabinetele prezidențiale, prima de acest gen între China și alt stat.¹⁶

Resurgența fundamentalismului islamic în Asia Centrală reprezintă o sursă de îngrijorare comună atât pentru autoritățile ruse, cât și pentru cele chineze. Dacă situația din Cecenia s-a stabilizat progresiv după 2000, temerile Kremlinului în privința unor potențiale rebeliuni cauzate de populația musulmană rezidentă pe teritoriul său sunt în continuare prezente. Asta deoarece amintirea metodelor brutale folosite de ruși în Cecenia este puțin probabil să se fi estompat în memoria acestora, iar presiunile economice și militare la care sunt supuse statele din Asia Centrală de către Moscova rămân la cote înalte.¹⁷ Fundamentalistii islamici găsesc aici, datorită sărăciei, corupției și lipsei de legitimitate a Rusiei și a regimurilor politice pe care le susține, un spațiu propice prozelitismului și o largă pepinieră de recrutare a noilor membri.¹⁸

Pe de altă parte, nici China nu este scutită de neplăcerile cauzate de militanții islamici. Provincia Xinjiang, aflată în vestul acesteia, este locuită de minoritatea uigură, grup etnic care aparține familiei de populații turcice. După 1970, aceștia au lansat o agresivă campanie teroristă pentru a-și câștiga independența, dar acest deziderat pare puțin fezabil, dacă se iau în calcul interesele strategice pe care Beijingul le are în zonă. Aici se găsesc importante rezerve de petrol, precum și baze militare - unele dintre ele conținând armament nuclear - ale Armatei de Eliberare Populară, motive în plus pentru China de a căuta să stabilizeze situația și să sufocă manifestările revoluționare care animă de câteva decenii această provincie.¹⁹ Se pare că, pentru a face față provocărilor etnice pe termen lung din Xinjiang, autoritățile de la Beijing au adoptat aceeași politică demografică pe care o practică și în Tibet, și anume, „diluarea” fondului etnic autohton prin recurgerea la o intensă campanie de colonizare a acesteia cu imigranți chinezi. Astfel, între 1960 și 2003, procentajul rezidenților chinezi din această zonă a crescut de la 10% la 40%.²⁰

Anii care au urmat operațiunilor NATO din Afganistan și celui de al doilea Război din Golf au fost martorii unei reafirmări a alianței ruso-chineze în Eurasia. În 2005, OCS a făcut public un comunicat prin care sublinia indezirabilitatea pe care o manifestă la adresa bazelor militare americane din Asia Centrală. Misiunile antiteroriste ale Statelor Unite în această zonă fuseseră finalizate cu succes, se argumenta, așa că prezența contingentelor militare ale acestora în Uzbekistan și Kirghistan

devenise inutilă.²¹ Pe cale de consecință, baza militară a SUA din această republică central-asiatică a fost închisă, demonstrându-se astfel că dezideratul celor două mari puteri în privința unei lumi policentrice depășise stadiul retoric și începuse să cunoască o anumită reificare.

Urmărindu-și obiectivul geopolitic comun, multipolaritatea, Rusia și China insistă asupra necesității ca politica mondială să fie ghidată în conformitate cu normele Organizației Națiunilor Unite și cu „*principii universale recunoscute de drept internațional*”²² (pe care nu ezită să le încalce oricând consideră că propriile interese naționale sunt mai bine reprezentate în această manieră). De aceea, au denunțat în 2003 faptul că Statele Unite și aliatul său britanic au declanșat ostilitățile în Irak eludând eventuala poziție a Consiliului de Securitate în această privință. De asemenea, cele două state insistă asupra faptului că subiecte dificile și sensibile ale actualului context internațional, cum ar fi non-proliferarea, controlul armamentului nuclear și deciziile care se iau în privința statelor care ridică probleme de acest gen, ar trebui abordate exclusiv în cadrul ONU.²³

Deși Vladimir Putin a acordat o importanță deloc neglijabilă Chinei, în cadrul priorităților politicii externe a Federației Ruse, consolidând indubitabil alianța geopolitică dintre cele două puteri eurasiatice, există totuși clivaje semnificative care ar putea destabiliza în viitor axa ruso-chineză. Este vorba, în primul rând, de cele de natură economică sau demografică, dar nu le excludem nici cele de natură geopolitică. Parteneriatul ruso-chinez este circumstanțiat, mai întâi, de ceea ce e perceput ca amenințarea americană comună în Eurasia, și în Extremul Orient, în special pentru China; în absența acestei amenințări, catalizatorul *de facto* al noii proximități dintre Moscova și Beijing, nu există nicio garanție că interesele externe ale celor două puteri nu ar deveni, așa cum s-a întâmplat frecvent în istoria lor, disjuncte.

Impedimentele axei ruso-chineze

Dacă motivele alinierii politicilor externe ale Federației Ruse și Republicii Populare Chineze sunt notabile, există motive cel puțin la fel de întemeiate pentru o rivalitate a lor. Zbigniew Brzezinski le expune cu claritate încă din lucrarea **Marea tablă de șah**, publicată în 1997: „Pentru prima oară de când Rusia și China au ajuns să

aibă o graniță comună formală, China este cea care este mai dinamică economic și mai puternică politic. Infiltrarea în zona rusă a imigranților și comercianților chinezi a căpătat deja proporții semnificative, iar China devine mai activă în a promova cooperarea în Asia de Nord-Est (...) În această cooperare, Rusia deține acum o carte mult mai slabă, iar zona sa extrem-orientală devine din ce în ce mai dependentă economic de legăturile mai strânse cu Manciuria, care aparține Chinei.”²⁴

Așadar, Rusia contemporană se află într-o poziție de inferioritate economică și demografică cu vecinul său de la sud, iar discrepanțele de această natură sunt tot mai pronunțate între cele două state. Este ceea ce l-a convins pe același Brzezinski să afirme, în 2004, că Moscova a preferat o pliere a obiectivelor sale geopolitice pe cele americane, deoarece un parteneriat cu China, aceasta având o economie și o demografie net superioare, ar fi transformat-o într-un stat subordonat. Cu toate că, de atunci, viziunile geopolitice ale autorităților ruse și ale celor chineze au devenit tot mai convergente, fapt care nu scapă atenției analistului american în una dintre ultimele sale cărți,²⁵ imensa graniță de 4300 de kilometri dintre cele două state, „burta moale a Rusiei”, după cum o numea Winston Churchill, a devenit tot mai vulnerabilă în fața presiunilor exercitate de masiva imigrație chineză. Astfel, numai în 2001, disparitățile demografice între Rusia și Republica Populară Chineză erau de natură să suscite o profundă îngrijorare Kremlinului: 200 de milioane de chinezi locuiau în nord-estul Chinei, în timp ce numai 30 de milioane de ruși populau partea asiatică a Rusiei, și doar 8 milioane spațiul cuprins între lacul Baikal și Oceanul Pacific. În plus, imigrația ilegală a populației rurale din China în Extremul Orient rusesc se combină cu rate crescute de mortalitate sau întoarcere în partea europeană a Rusiei a etnicilor ruși din același areal, la care se adaugă frecvente căsătorii mixte.²⁶

Nici din punct de vedere economic situația nu se prezintă mai favorabil pentru Kremlin. Unii analiști atribuie o parte din vina acestei defazări economice între Federația Rusă și China modului defectuos în care Moscova a înțeles să privatizeze industria moștenită din perioada sovietică: „Dacă în 1989, PIB-ul Chinei reprezenta 60% din indicatorii URSS, în 2003 raportul s-a inversat și, cu fiecare an care trece, distanța dintre cele două țări în materie economică se mărește, aceasta, evident, în

detrimentul Rusiei. O explicație ar fi că reformele care i-au conferit economiei chineze un caracter de piață au fost mult mai consecvente și mai chibzuite decât cele din Rusia. De exemplu (...), China nu a privatizat în masă toate întreprinderile, proprietatea privată coexistând cu cea de stat (prezentă, în special, în domeniile strategice).²⁷

Economia tot mai performantă și mai expansivă a Chinei²⁸ în raport cu cea a Federația Ruse diminuează șansele unui parteneriat funcțional și echitabil pentru ambele state. Fie că acceptă sau nu, din punct de vedere economic, Moscova se află, în cadrul acestui parteneriat asimetric, într-o poziție secundară, fiind, așa cum remarca și Brzezinski, „subordonată” Beijingului. Este unul din motivele pentru care OCS nu devine economic funcțională: Rusia nu răspunde inițiativei chineze de a crea un fond de dezvoltare comun al organizației, prin care să fie demarate diferite programe de modernizare și eficientizare a infrastructurilor țărilor membre, deoarece se teme de faptul că acesta ar fi dominat, datorită unei contribuții financiare superioare și a unui avantaj economic indiscutabil, de Beijing.²⁹

Vectorii economiei globale sunt, de asemenea, în defavoarea unei relații consistente Rusia - China. Asta pentru că principalele raporturi comerciale pe care le au aceste state sunt cu Occidentul, și nu între ele: fiecare are mai multă nevoie de investiții și de capital occidental decât au una de alta. Principalul partener economic al Federației Ruse este Uniunea Europeană, ceea ce a devenit valabil și în cazul Chinei, începând cu 2008,³⁰ deși legăturile comerciale ale Beijingului cu Washingtonul sunt mult mai solide decât cele ale Moscovei. Pe lângă aceasta, există posibilitatea ca nici intens mediatizata conexiune energetică între puterile eurasiatice să nu reprezinte un liant durabil, deoarece autoritățile chineze, deși cooperează cu cele ruse pentru a restrânge accesul SUA pe piața energetică central-asiatică, se bazează în continuare pe Iran ca pe una din principalele surse de import al hidrocarburilor³¹, încercând să multiplice și să diversifice pe cât posibil numărul furnizorilor.

De asemenea, recenta criză economică mondială, tradusă printr-o masivă scădere a investițiilor la nivel global și combinată cu ieftinirea substanțială a prețurilor hidrocarburilor, este susceptibilă de a afecta, pe termen lung, parteneriatul geopolitic care face obiectul lucrării de față. Dincolo de retorica triumfalistă a liderilor politici de la Kremlin despre emergența inevitabilă

a unei autentice multipolarități și de manifestările ostentative și hipertrofiate ale unor incerte alianțe geopolitice pe cale de a fi articulate cu anumite state din America de Sud (Venezuela sau Brazilia), Moscova este deosebit de vulnerabilă la perturbările economice globale din ultimele luni. Dacă, așa cum se estimează, prețul hidrocarburilor se va deprecia în continuare în viitorul apropiat, Rusia va resimți frontal impactul, deoarece resursele energetice constituie coloana vertebrală și, totodată, principala forță motrice a re consolidării economice și implicit geopolitice a statului rus. Fezabilitatea acestei perspective poate fi parțial extrasă și din recenta atitudine a Moscovei față de Ucraina și de alte state est-europene în ceea ce privește exportul de gaze: postura inflexibilă și ultimativă adoptată de factorii de decizie ruși în legătură cu necesitatea scumpirii gazului denotă faptul că Federația Rusă nu are o strategie elastică pentru a contracara efectele crizei, mizând în continuare pe diplomația forței și pe o vastă și îndelung probată panoplie a intimidărilor. Cât de eficace va fi o astfel de abordare în cadrul unui climat economic instabil, proteic, a cărui motricitate teleologică a fost înlocuită în mare măsură de confuzie, pesimism și dezorientare – urmează să aflăm.

China, pe de altă parte, dispune de mai multe pârghii și supape de siguranță pentru a face față actualului cataclism economic global. În primul rând, economia chineză nu este centrată pe anumite produse, așa cum este cea rusă, fiind mult mai diversă, și deci mult mai în măsură de a atenua șocul pe care îl vor suferi anumite ramuri ale economiei sale, supralicitând altele, ca mecanism compensatoriu. Cu toate acestea, nu este greu de observat că bunurile de consum pe care le exportă pe piețele americană și europeană dețin o pondere considerabilă în alimentarea spectaculoasei creșteri economice pe care China o cunoaște de aproximativ două decenii; o scădere a cererii de pe aceste piețe, ca o consecință a crizei economice mondiale, va antrena cu siguranță o atenuare a avântului economic chinez, ale cărei emergență și intensitate sunt deocamdată dificil de anticipat cu exactitate. În al doilea rând, sistemul politic autoritar al Chinei îi va permite probabil să-și păstreze o anumită doză de imunitate relativ la fluctuațiile pieței globale. Așa cum observa și politologul american Francis Fukuyama, în situații de criză, un stat autoritar se poate dovedi mai performant din punct de vedere economic față de unul cu o economie de piață,

deoarece dispune de mijloace coercitive care îi permit să limiteze consumul în favoarea creșterii.³² De asemenea, sugerează Fukuyama, citându-l pe celebrul economist Alois Schumpeter, în astfel de situații, aproape fiecare cetățean, nemailuând în calcul oamenii de afaceri consacrați sau micii întreprinzători, ar fi dispus să renunțe temporar la „principiile economiei de piață” în favoarea salvagărdării propriului interes economic.³³ Analiza lui Fukuyama este pertinentă, dovedindu-și empiric relevanța (vezi cazul Germaniei naziste) *pe termen scurt*. Pe termen lung, însă, privarea de libertate conduce, mai devreme sau mai târziu, și în combinație cu alți factori, la subminarea regimului care o instituie. China și-a însușit cu sârguință această lecție, extrăgând concluzii deosebit de utile din experiența sovietică: dacă din punct de vedere politic comunismul nu poate fi reformat, orice contact cu diferite forme de libertate conducând în final la dezintegrarea sa³⁴, din punct de vedere economic, acest lucru nu numai că este posibil, este dezirabil și, mai mult, necesar pentru asigurarea conservării unui regim politic anchilozat, ambalat într-o retorică ideologică adaptată cerințelor prezentului. „Generozitatea” marxismului, calchiat ca motricitate și adaptabilitate ideologică pe conceptul de dialectică, se dovedește astfel inepuizabilă: ținând cont de lecțiile oferite de secolul trecut, Beijingul practică astăzi un „socialism de piață”, care nu reprezintă altceva decât o economie de piață articulată în direcțiile principale, ca peste tot în lume, de principiile capitalismului.³⁵ Umbrela ideologică este însă indispensabilă pentru legitimarea, chiar dacă tot mai precară și mai superficială, a conducerii politice, în ciuda faptului că cea mai consistentă componentă a legitimității comunismului chinez derivă în prezent din luciditatea sa economică: odată autoproclamat moștenitor și continuator al doctrinei marxist-leniniste, un regim politic este inevitabil ideologizat până în fibrele sale cele mai intime³⁶, indiferent de pragmatismul și de „chiuretajele” doctrinare care îl pot face aproape de nerecunoscut.

Concluzii

Pe scurt, se poate afirma că, deși itinerarul relațiilor ruso-chineze a cunoscut un traseu ascendent, mai ales după 2003, Occidentul rămâne deocamdată principalul reper geopolitic la care

Moscova și Beijingul se raportează în prezent, fapt recunoscut într-o manieră foarte plastică și de Gilbert Achcar, încă de la finele anilor 1990: „Fiecare dintre cele două țări utilizează acest parteneriat, pentru moment, ca o amenințare sau ca un mijloc de schimb, pentru a obține de la guvernul american concesii sau flexibilizări ale pozițiilor sale, sau pentru a-l incita să atenueze sau să înceteze călcarea în picioare a pozițiilor lor.”³⁷

NOTE BIBLIOGRAFICE:

* *Cercetarea necesară alcătuirii acestui studiu a fost făcută posibilă datorită unui grant AMPOSDRU oferit de Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca, pe întreaga durată a studiilor doctorale.*

2 Henry Kissinger, **Diplomația**, Bic All, București, 2003, p. 423. Literatura asupra disputei sino-sovietice este de departe una generoasă. În opinia mea, cele mai importante lucrări care tratează acest subiect (nu într-o manieră exclusivă, ci în contextul general al lagărului socialist) aparțin lui Zbigniew BRZEZINSKI, **The Soviet Bloc. Unity and conflict**, Harvard University Press, Massachusetts, 1971; Adam ULAM, **Expansion and coexistence. The history of the soviet foreign policy, 1917-67**, Praeger Publishers, New York, 1968, și Joseph NAGEE, împreună cu Robert DONALDSON, **Soviet Foreign Policy since World War II**, Pergamon Press, New York, 1988. O altă foarte bună introducere în acest subiect este de găsit în lucrarea lui Jean François SOULET, **Istoria comparată a statelor comuniste**, Polirom, Iași, 1998. Documente oficiale emise de PCUS și PCC referitoare la dispută pot fi găsite în Dan JACOBS (edit.), **From Marx to Mao and Marchais: Documents on the development of communist variations**, Longman, New York, 1979, și în Robert McNEAL (edit.), **International relations among communists**, Prentice-Hall, New Jersey, 1967. *Problems of communism*, prestigioasa revistă științifică americană, a dedicat în 1964 un întreg număr acestei probleme, intitulat “**International communism and the sino-soviet dispute**” (martie-aprilie, nr. XIII).

3 Rana MITTER, **Calea amară a Chinei. Confruntarea cu lumea modernă**, Bic All, București, 2005, p. 224.

4 Disensiunile dintre Rusia și China în privința graniței comune sunt deja „istorice”, având o durată de peste un secol și jumătate. Au început practic odată cu extinderea Imperiului Țarist în Asia Centrală; în timpul Războiului Rece, au existat chiar sporadice confruntări armate între cele două puteri comuniste datorate acestor litigii frontaliere. Pentru acest subiect, lucrarea lui Iwashita AKIHIRO (**A 4000 kilometer journey along the Sino-Russian border**, Slavic Research Center,

Hokkaido University, Sapporo 2004) constituie un excelent ghid introductiv.

5 Gilbert ACHCAR **Noul Război Rece. Lumea după Kosovo**, Corint, București, 2002, p. 54.

6 Peter CALVOCORESSI, **Politica mondială după 1945**, Bic All, București, 2000, pp. 133 și urm.

7 Gilbert ACHCAR, **op. cit.**, p. 54. O analiză comprehensivă a relațiilor dintre Moscova și Beijing în timpul anilor 1990 este de găsit în cartea editată de Shermann GARNETT, **Rapprochement or rivalry? Russia-China relations in a changing Asia**, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 2000.

8 Gilbert ACHCAR, **op. cit.**, p. 54.

9 Shanghai Cooperation Organization (SCO), www.globalsecurity.org. În continuare, referirea la această organizație se va face prin abrevierea traducerii românești, OCS.

10 Sangtu KO, Strategic partnership in a unipolar system: the sino-russian relationship, în *Issues & Studies*, nr. 3 (42), septembrie, 2006, p. 219.

11 Ariel COHEN, *The Russia-China Friendship and Cooperation Treaty: a strategic shift in Eurasia?*, www.heritage.org, iulie, 2001.

12 Ibidem.

13 Vladimir ALEXE, *Axa Rusia-China*, în *Ziua*, ediția online, nr. 3430, septembrie 2005. Dacă în 2004, Rusia și China ocupau 9,1% respectiv 11,8% din piața petroliferă a lumii, se estimează că până în 2030 procentul va scădea în cazul Rusiei – la 8,4% - dar va ajunge, datorită unei economii galopante, la 15,5% în cazul Chinei. Pablo BUSTELO, *China and the geopolitics of oil in the Asia-Pacific region*, document al Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos, septembrie, 2005, p. 8. Colaborarea ruso-chineză în vederea menținerii independenței energetice în raport cu resursele care se află sub incidența Statelor Unite este astfel mai mult decât justificată; cu toate acestea, disparitatea economică dintre Rusia și China, vizibilă și la nivelul evoluției cererii de resurse energetice, va constitui probabil unul dintre cele mai importante impedimente la adresa unei cooperări substanțiale și de durată între Moscova și Beijing.

14 Sangtu KO, *art. cit.*, p. 212.

15 Laurențiu CONSTANTINIU, *Rusia și aderile vântului de la răsărit*, în *Cadran Politic*, nr. 22, 2005.

16 Sangtu KO, *art. cit.*, p. 212.

17 Pentru o evaluare a relațiilor economice și geopolitice existente între Moscova și fostele republici sovietice din Asia Centrală, vezi Olivier ROY, **Noua Asie Centrală sau fabricarea națiunilor**, Dacia, Cluj-Napoca, 2001, pp. 267-276.

18 Ariel COHEN, *art. cit.* Regimurile politice ale țărilor din Asia Centrală nu sunt altceva decât o emanație a vechilor structuri sovietice; pe cale de consecință, ele se opun, la rândul lor, islamismului militant, pe care îl

percep ca pe o forță aptă să le conteste și să le pericliteze propriile poziții. Cristian BARNA, *The revival of Islam in former Soviet Union states*, în *GeoPolitica*, nr. 16-17, București, 2006, p. 54.

19 Ariel COHEN, *art. cit.*

20 Georgy SITNYANSKY, *Russia, USA and China in Central Asia*, în *Russian Analytica*, vol. 6, septembrie, 2005, pp. 45 și urm.

21 Vladimir ALEXE, *art. cit.*

22 Harsh V. PANT, *Feasibility of the Russia-China-India „strategic triangle”: assessment of theoretical and empirical issues*, în *International Studies*, nr. 43, 2006, p. 58.

23 Ibidem, p. 58.

24 Zbigniew BRZEZINSKI, **Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice**, Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 186.

25 Idem, **A doua șansă. Trei președinți și criza superputerii americane**, Antet, București, 2007, pp. 135-137.

26 Ariel COHEN, *art. cit.* Vezi, de asemenea, Iwashita AKIHIRO (edit.), **Eager eyes fixed on Eurasia: Russia and its Eastern Edge**, Slavic Research Centre, Hokkaido University, Sapporo, 2007.

27 Laurențiu CONSTANTINIU, *art. cit.* Nu trebuie uitată nici prevaricațiunile sau lipsa de echitabilitate care au însoțit aceste privatizări din Rusia postcomunistă, fapt ce s-a repercutat ulterior în profunzime asupra capacității acesteia de a dezvolta o economie funcțională.

28 China, deși cunoaște în ultimii ani o spectaculoasă dezvoltare economică, aceasta nu este distribuită omogen. Astfel, zonele de coastă sunt de departe cele mai dezvoltate din punct de vedere economic, social și informațional, în timp ce partea continentală a Chinei este foarte săracă și predominant rurală. „Discrepanțele” sunt evidente, dacă se ține cont de faptul că în Beijing sau Shanghai, orașe foarte avansate din punct de vedere al dinamicii economice, nivelul mediu de salarizare era în 2006 de 250 dolari, în timp ce „media salarizării” pentru „China interioară” era de 12 ori mai mică. Vlad NISTOR, *O Chină contradictorie*, în *Revista de politică internațională*, an I, nr. 4, 2006, p. 24. Ținând cont de aceste aspecte, dar și de superioritatea militară a Moscovei, s-ar putea ca parteneriatul ruso-chinez să nu fie totuși chiar atât de asimetric pe cât îl consideră Brzezinski.

29 Alexander LUKIN, *The Shanghai Cooperation Organization: What next?*, în *Russia in global affairs*, nr. 2, iulie-septembrie 2007.

30 Lavinia FLOREA, *Ofensiva chineză pune Europa în gardă*, în *Săptămâna clujeană*, ediția online, mai 2008.

31 Vlad NISTOR, *art. cit.*, p. 27.

32 Francis FUKUYAMA, **The end of History and the Last Man**, Free Press, New York, 2006, p. 124.

33 Ibidem, p. 123.

34 Deosebit de utilă pentru argumentarea acestei poziții se dovedește a fi necompromițătoarea lucrare a lui Jean-François Revel, **Revirimentul democrației**, tradusă de către editura Humanitas (București) în 1995.

35 Joshua MURAVCHIK, **Raiul pe pământ. Mărirea și decăderea socialismului**, Brumar,

Timișoara, 2004, cap. 10, pp. 294-338.

36 Ken JOWITT, **New World Disorder. The Leninist extinction**, University of California Press, Los Angeles, 1992, cap. 1 ("The Leninist phenomenon" pp. 1-50), și 2 ("Political culture in leninist regimes", pp. 50-88).

37 Gilbert ACHCAR, **op. cit.**, p. 55.

Emanuel COPILAȘ este preparator și doctorand la Universitatea de Vest din Timișoara, Catedra de Științe Politice. Domenii principale de interes: Teoria și istoria relațiilor internaționale, Geopolitica, Teoria și istoria regimurilor totalitare, Istorie politică, Religie și politică.

ANUL EUROPEAN AL REGIUNII VEST-BALCANICE

Vasile POPA

Evenimentele din Kosovo și Balcanii de Vest, în general, au căpătat o încărcătură tensionată, dramatică, pe parcursul primului trimestru al anului 2008, pentru a se atenua, pe măsură ce problema recunoașterii Kosovo a trecut în umbra altor fenomene de criză ce au inflamat lumea. Esența transformărilor la care a fost supusă regiunea o constituie, în prezent, ceea ce remarcă Comisia Comunităților Europene în martie trecut: consolidarea perspectivei sale europene. Sub acest aspect, Balcanii de Vest au înregistrat o apropiere vizibilă de UE, care subliniază, practic, progresele, chiar și inegale, îndeplinite de statele candidate la aderare în îndeplinirea criteriilor și condițiilor stabilite, reușitele din sfera cooperării regionale.

Provocările la care țările partenere au fost obligate să facă față în ultimul an, cu implicații mai mari sau mai mici, dar totuși semnificative, în domeniul securității, stabilității și prosperității, se referă la: menținerea păcii și stabilității în regiune, în urma declarării unilaterale a independenței provinciei Kosovo, a demersurilor de confirmare a statutului provinciei și de consolidare a legăturilor regiunii cu UE; continuarea reformelor necesare integrării în Uniune, pe fondul divizării societății, al lipsei consensului și al manifestărilor de naționalism; dificultățile întâlnite de UE în sprijinul statelor regiunii pentru consolidarea statutului de drept, al bunei guvernări, al reformei administrative și judiciare și dezvoltarea societății civile; performanțele diferite obținute de fiecare țară în pregătirea pentru preaderare; modul în care noul Consiliu Regional de Cooperare s-a implicat în asumarea de către fiecare partener a cooperării regionale, în care partenerii și-au rezolvat problemele bilaterale nesoluționate avute cu vecinii lor; eficiența instrumentului de asistență pentru preaderare și a procesului de coordonare a donatorilor pentru modernizarea și dezvoltarea regiunii din finanțări nerambursabile și împrumuturi; dificultățile din consolidarea dezvoltării economice

și sociale a regiunii, liberalizarea vizelor, acordarea de burse și dezvoltarea societății civile.

După declararea, la 17 februarie 2008, a independenței provinciei Kosovo, Uniunea și-a arătat disponibilitatea de a juca un rol de prim-plan în consolidarea stabilității în regiune, de a sprijini în continuare perspectiva europeană pentru Balcanii de Vest și de a utiliza instrumente comunitare pentru promovarea dezvoltării economice și politice a acestora. UE a decis să dea un ajutor substanțial pentru dezvoltarea economică și politică viitoare a Kosovo, s-o sprijine prin misiuni internaționale civile, conduse de un reprezentant special al Uniunii, printr-o misiune PESA privind statul de drept. Ca urmare, la 4 februarie, Uniunea a adoptat o acțiune comună de desfășurare a misiunii PESA (EULEX Kosovo) și a numit un reprezentant special al UE. Totodată, a stabilit să acorde o asistență totală de peste 1 miliard de euro pentru perioada 2007-2010, care să fie folosită pentru dezvoltarea economică și politică și finanțarea contribuției UE la prezența internațională în Kosovo.

Pe plan internațional, Kosovo a generat o adevărată furtună diplomatică, motivată de ideea că soluția secesiunii ar putea constitui precedentul pentru numeroase partajări teritoriale în Europa și pe alte continente. În august, a urmat războiul ruso-georgian, și teritoriile osetin și abhaz și-au declarat, la rândul lor, independența, care le-a fost recunoscută oficial de Moscova, ca o măsură de retorsiune față de ignorarea opoziției sale ferme în forurile internaționale la independența Kosovo. Dar, independența Kosovo n-a fost recunoscută, în primul rând, de Serbia, țară care și-a văzut afectate suveranitatea și integritatea teritorială, iar dintre statele membre UE, de Cipru, Grecia, România, Slovacia și Spania. Recent, Parlamentul European a recomandat acestora să recunoască independența Kosovo, însă o asemenea decizie este puțin probabilă. O analiză atentă a mediului regional de securitate arată că Balcanii de Vest au făcut eforturi

constante pentru instaurarea păcii, stabilității și securității în această parte a Europei și pentru a se apropia de UE, prin îndeplinirea condițiilor necesare. Rezultatele sunt pozitive și confirmate de miniștrii apărării ai UE, care s-au pronunțat, la început de octombrie, pentru încheierea operației lor militare din Bosnia și lansarea unei alte operații civile sau militare, câtă vreme Operația Eufor Althea, deschisă în 2004, cu 7000 de militari, și-a redus foarte mult efectivele, din cauza ameliorării situației politice din această țară. A fost studiată și posibilitatea creării unei forțe de reacție rapidă care să fie bazată în afara teritoriului bosniac, pentru a interveni în caz de urgență, odată ce Althea ar pleca.

Statele vest-balcanice au accelerat cursa spre o eventuală aderare la UE, asumându-și cu hotărâre obiectivele reformei și reconcilierii și îndeplinind condițiile necesare. Un aport esențial la aceasta l-au avut liderii aleși democratic din regiune, care au căutat pe toate căile să acționeze astfel încât țările lor să se îndrepte în mod decisiv spre stabilitate și un viitor european. Nu se poate face, însă, abstracție nici de aportul pe care președinția slovenă a Uniunii l-a avut în prima jumătate a anului trecut la eforturile de integrare a Balcanilor de Vest în comunitatea europeană. Programul lansat de aceasta în luna ianuarie plasa regiunea pe un loc important între prioritățile sale. Ca țară vest-balcanică, Slovenia s-a preocupat intens ca Balcanii Occidentali să dobândească o perspectivă europeană clară. Pentru statele regiunii, aderarea la UE, au susținut liderii sloveni, este un obiectiv definitiv, motorul schimbării, al reformelor și, totodată, al stabilității. Pe fundamentul Agendei de la Tesalonic și al deciziilor luate la Salzburg, președinția slovenă a continuat concretizarea perspectivei europene a statelor regiunii, unul dintre obiective fiind finalizarea rețelei de acorduri de stabilizare și asociere. Slovenia a continuat negocierile de aderare cu Croația și s-a preocupat de a asigura dezvoltarea negocierilor.

Progresele importante obținute de Croația au determinat ca 2008 să fie anul decisiv pentru negocierile de aderare, țara înregistrând succese semnificative într-o serie de domenii-cheie ale reformei și în îndeplinirea obiectivelor de referință. Se estimează că discuțiile definitive asupra accederii Croației în UE vor avea loc în prima parte a acestui an, sub președinția cehă a Uniunii. În opinia comisarului european pentru lărgire, Olli

Rehn, discuțiile asupra Croației se vor încheia, cel mai probabil, la finele anului curent, iar aceasta va fi primită în Uniune în 2010.

Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei a căutat, la rândul-i, să realizeze prioritățile-cheie care au fost stabilite ca obiective de referință și să demonstreze că este gata să înceapă negocierile de aderare. Pașii următori se dezvoltă pe temeiul recomandărilor Comisiei, făcute în baza raportului de progres din toamnă.

Albania a progresat în drumul spre UE, în special prin punerea în aplicare în mod satisfăcător a Acordului de stabilizare și asociere, asigurând astfel respectarea, la alegeri, a standardelor internaționale, dar și întărirea statului de drept, în special în ceea ce privește combaterea corupției și criminalității organizate.

Și Muntenegru a realizat noi progrese, prin întărirea statului de drept, în special în combaterea corupției și a criminalității organizate, creșterea capacității administrative și un consens mai larg în ceea ce privește construcția statală, dar și prin punerea în aplicare în mod satisfăcător a Acordului de stabilizare și asociere, care se știe că este esențială. Turismul și investițiile au fost puternic stimulate, în continuare, de trecerea la moneda unică europeană pe teritoriul țării, împreună cu Germania (a cărei marcă muntenegrenii o adoptaseră, după câștigarea independenței).

În cazul Bosniei și Herțegovinei, au trebuit îndeplinite unele condiții restante, pentru ca Acordul de stabilizare și asociere să poată fi semnat, așa încât și aceasta este optimistă în a spera să facă parte, într-o bună zi, din sistemul politic, economic și de securitate al UE.

Întrucât Serbia deține un rol crucial în asigurarea stabilității, relațiilor de bună vecinătate și cooperării regionale în Balcanii de Vest, Uniunea a căutat să determine o accelerare a progreselor sale în drumul spre UE, inclusiv dobândirea statutului de țară candidată. Singurul stat membru dintre cei 27 care aprecia că Serbia nu colaborează pe deplin cu Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPII) și, deci, nu îndeplinește condițiile spre a semna acordul de asociere cu Uniunea a fost Olanda. Intransigența acesteia nu a dispărut nici măcar după ce Serbia a predat TPII pe multcăutatul criminal de război Radovan Karadzic, iar Serbia se pregătea să-și retrimită la post diplomații pe care îi chemase acasă din statele europene ce recunoscuseră independența Kosovo.

Aplicarea ASA, care a fost blocată în aprilie, imediat după semnarea sa, până la manifestarea unei „cooperări complete“ a Belgradului cu TPII, are toate argumentele pentru a se produce în cursul acestui an, sub președințiile cehă, respectiv suedeză ale Uniunii, pentru că, aprecia, în octombrie, viceprim-ministrul ceh al afacerilor externe, „este în interesul nostru ca Occidentul, și nu Kremlinul să fie centrul de gravitație al Belgradului“. De altfel, nimeni nu se mai îndoiește, în prezent, de faptul că însăși opțiunea sârbilor a fost pentru Vest, din momentul în care, la alegerile prezidențiale, din prima parte a anului trecut, au optat pentru pro-europeanul Tadici, pentru democrație și valorile europene, pentru stabilitatea țării în fața noilor provocări, iar nu pentru radicalul Nicolici.

După votul negativ din referendumul irlandez asupra Tratatului de la Lisabona, mulțimea euroscepticilor a trâmbițat imediat o amânare a procesului de lărgire a Uniunii. Dezbaterile ample care a urmat a indicat faptul că intrarea statelor vest-balkanice în UE nu va fi periclitată: toate statele membre vor aproba proiectul de tratat, noile instituții europene vor putea fi adoptate, iar extinderea Uniunii va continua. Discuțiile de la summit-ul din decembrie al Uniunii au definit, practic, poziția Uniunii asupra lărgirii și se crede că anul 2009 va marca destinul european al regiunii vest-balkanice.

UE a sprijinit ferm dezvoltarea politică și economică a Kosovo și perspectiva sa europeană, la fel ca și pentru celelalte țări din Balcanii de Vest. În acest scop, Comisia a utilizat toate instrumentele disponibile, în special pentru a promova reformele democratice, relațiile de bună vecinătate și progresele economice.

Uniunea a realizat, în eforturile desfășurate pe parcursul anului precedent, că prioritățile principale de reformă pentru statele regiunii sunt: construcția statală, buna guvernare, reforma administrativă și a sistemului judiciar, statul de drept, combaterea corupției și a criminalității organizate, reconcilierea, dezvoltarea socio-economică și dezvoltarea societății civile. De menționat faptul că cooperarea deplină cu TPII rămâne, pentru țările în cauză, una din condițiile de aderare la UE.

Situația statelor vest-balkanice s-a îmbunătățit între timp și pentru că UE a inițiat mai multe acțiuni cu impact economic și social larg. Astfel, a fost deschis un dialog cu acestea în vederea instituirii unor foi de parcurs privind condițiile de eliminare a obligativității vizelor. Progresele în cadrul acestui proces au fost monitorizate de Consiliu și Comisie. A fost majorat numărul de burse acordate studenților din Balcanii de Vest, pentru a studia în UE și s-au intensificat eforturile de asigurare a unei participări depline a țărilor respective la programele comunitare și la agențiile Comunității. Comisia a sprijinit dezvoltarea societății civile și Școala Regională de Administrație Publică, a lansat, împreună cu instituții financiare internaționale și donatori, o inițiativă pentru Balcanii de Vest privind infrastructura. De asemenea, a fost propusă o inițiativă nouă privind reducerea riscurilor la calamități și s-a trecut la asocierea țărilor din Balcanii de Vest la mecanismul și instrumentul Comunității în domeniul protecției civile.

Documentele Uniunii arată că dezvoltarea suplimentară a cooperării regionale, care aduce beneficii concrete popoarelor vest-balkanice și le ajută să se apropie de UE, reprezintă o parte integrantă a agendei europene a Balcanilor Occidentali. Comisia a sprijinit, în 2008, Consiliul de Cooperare Regională (CCR) și alte cadre de cooperare, inclusiv CEFTA, Tratatul de instituire a Comunității Energiei și Acordul privind spațiul aerian european comun, și a propus negocierea unui tratat comunitar privind transporturile în Balcanii de Vest.

Anul 2008, cu toată că a marcat mutarea, în august, a centrului de greutate al confruntărilor militare, politice și diplomatice în spațiul caucazian-asiatic, după un întreg turnir ce s-a purtat în prima sa parte în Balcanii Occidentali, asupra secesiunii și recunoașterii noului statut al Kosovo, a dat, în ansamblul său, pentru statele vest-balkanice, un semnal serios în privința integrării lor europene și euro-atlantice, sporind optimismul și eforturile acestora dedicate continuării reformelor interne, democratizării și îndeplinirii condițiilor de aderare. Este neîndoielnic că Europa privește această regiune complexă, tensionată, ca pe o parte importantă a sa, care, adusă în structurile comunitare, economice și de securitate, va contribui la unitatea, pacea și prosperitatea continentului și a globului.

Vasile POPA (vspopa9@yahoo.fr) este cercetător științific la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I“.

O PROPUNERE PRIVIND CREAREA UNUI DREPT INTERNAȚIONAL AL ENERGIEI

Mădalina Virginia ANTONESCU

În prezentul articol încercăm să concepem premisele juridice necesare pentru elaborarea unui corp de norme juridice legate strict de domeniul energiei și al activităților cu energie, din perspectiva dreptului internațional public. DIP este privit ca un cadru general normativ pentru dreptul internațional al energiei. În prezent, există anumite documente internaționale speciale cu valoare juridică obligatorie care sunt incidente în ceea ce privește energia și activitățile legate de energie, fiind vorba în special de tratatul Cartei Energiei. De asemenea, există și documente internaționale cu valoare generală pentru DIE, precum Carta ONU, Carta Drepturilor și Îndatoririlor Economice ale Statelor, rezoluția AG. ONU 1803 din 1962 privind suveranitatea permanentă a statului asupra resurselor sale naturale, Pactele Internaționale din 1966, Convenția din 1958 asupra platoului continental, Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării din 1982, precum și alte tratate, convenții internaționale sau rezoluții ale AG. ONU cu incidență în acest domeniu. Prin urmare, nu se poate afirma că se pleacă de la zero în elaborarea DIE ci doar că trebuie pornit un proces de cristalizare a normelor specifice DIE începând cu reglementările juridice deja existente în DIP. În prezentul articol legăm DIE în mod fundamental de DIP, din care trebuie să se inspire în dezvoltarea actualelor norme juridice legate de energie cât și în elaborarea unor norme specifice privind relațiile dintre state ca entități suverane și nu ca entități acționând de iure gestionis (calitate interesând dreptul comerțului internațional și nu DIE așa cum este conceput el în acest articol, ca parte integrantă a DIP). Nu există un conflict între principiile de DIP (care se aplică, în opinia noastră, automat și în cadrul DIE) și principiile dreptului

comerțului internațional deoarece DIE, așa cum îl concepem aici, nu se dezvoltă din această ramură de drept (ca drept privat) cât și datorită calității de iure imperii pe care o are statul în relațiile de DIP și, implicit, de DIE.

Cuvinte-cheie: *ius cogens*, reglementări în domeniul energiei, drept internațional public, drept internațional al energiei.

1. Stadiul actual al reglementărilor internaționale legale în materia energiei

1. 1. Documente DIP- cadru general pentru un viitor DIE

Crearea **DIE ca ramură a dreptului internațional public** nu poate face abstracție de principiile fundamentale de drept internațional (*ius cogens*), bazate pe principiul cardinal al întregii ordini juridice internaționale, anume pe principiul suveranității statului, consacrate în marile documente de drept internațional încheiate de state (Carta ONU, în primul rând).

Astfel, considerăm că **elaborarea DIE trebuie să înceapă în mod necesar de la prevederea art. 1, cap. 1 din Carta ONU**, anume de la respectarea de către state, în ceea ce privește relațiile dintre ele din domeniul energiei și activitățile legate de energie, **a conformității cu scopurile Națiunilor Unite**, așa cum sunt stipulate în acest articol, și în special, respectarea principiului egalității în drepturi a popoarelor și a dreptului lor de a dispune de ele însele.

De asemenea, DIE trebuie să se mai sprijine și pe principiul cooperării internaționale în rezolvarea problemelor internaționale cu caracter economic (aici vizând direct activitățile din domeniul energiei).

DIE trebuie privit de juriștii secolului XXI ca un corp de drept public bazat **pe art. 2 din Carta ONU**, adică, pe respectarea, în primul rând, a principiului egalității suverane a statelor.

De asemenea, în afară de toate documentele internaționale care reafirmă principiile Cartei ONU (cele două Pacte din 1966, de exemplu, sau diversele rezoluții ale Adunării Generale a ONU cu incidență în acest subiect), **principiul suveranității statului asupra resurselor sale naturale, ca principiu de importanță esențială pentru întregul DIE**, este afirmat printr-o serie de acte de drept internațional: Convenția din 1958 asupra platoului continental, Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării din 1982 (UNCLOS), care consacră drepturile suverane ale statelor de coastă asupra resurselor lor naturale din platoul continental și din zona economică exclusivă (acte DIP care pot constitui sediul materiei pentru viitorul DIE).

Pactul Internațional privind drepturile economice, sociale și culturale din 1966 și Pactul Internațional privind drepturile civile și politice din același an recunosc expres dreptul tuturor popoarelor de a dispune în mod liber, pentru scopurile lor, de bogățiile și resursele lor naturale, fără a prejudicia orice alte obligații provenind din cooperarea internațională economică, bazate pe principiul beneficiului reciproc, și dreptul internațional. În nicio împrejurare, se stipulează în aceste Pacte, un popor nu poate fi lipsit de mijloacele sale proprii de subzistență.

Rezoluția 1803 (XVII) din 1962 a Adunării Generale a ONU privind suveranitatea permanentă a statului asupra resurselor sale naturale prevede, în mod clar, că statele și organizațiile internaționale vor respecta strict suveranitatea popoarelor și a națiunilor asupra resurselor lor naturale și a bogățiilor lor, în conformitate cu Carta ONU și principiile stipulate în această rezoluție.

Carta Drepturilor și Îndatoririlor Economice ale Statelor, adoptată prin rezoluția Adunării Generale a ONU la 12 decembrie 1974, nr. 3281 (XXIX), în capitolul II, art. 1 și art. 2 stipulează în mod expres și neechivoc faptul că statele au dreptul suveran și inalienabil de a își alege sistemul economic, dar și că fiecare stat are și își va exercita în mod liber suveranitatea **deplină și permanentă, inclusiv posesia, folosința și dispoziția, asupra tuturor bogățiilor, asupra resurselor naturale și activităților economice ale sale**. Totodată, în

art. 3 din Cartă apare o prevedere de mare interes pentru elaborarea viitorului corp de norme ale DIE: „în exploatarea resurselor naturale împărțite de două sau mai multe țări, fiecare stat va coopera pe baza unui sistem de informare și de consultare prealabilă pentru a atinge utilizarea maximă a acestor resurse fără a prejudicia interesele legitime ale altora”. În cap. II din Cartă, art. 29, întâlnim consacarea conceptului juridic de „**patrimoniu comun al umanității**”, care interesează în mare măsură DIE. Din sfera acestui concept fac parte, conform art. 29, fundul mărilor și al oceanelor și subsolul aferent acestora, aflat **dincolo de limita jurisdicției naționale**, ca și resursele din această zonă. Cu privire la acestea, fiecare stat va asigura ca explorarea zonei și exploatarea resurselor acesteia să se facă exclusiv în scopuri pașnice și ca beneficiile derivate din acestea **să fie împărțite echitabil de toate statele**, cu luarea în considerare a intereselor particulare și a nevoilor țărilor în curs de dezvoltare. Apreciem că, **în ansamblul său, Carta Drepturilor și Îndatoririlor Economice ale Statelor poate constitui documentul de plecare pentru elaborarea normelor DIE, deoarece se referă la state ca la entități suverane** în domeniul economic, și nu ca persoane de drept privat (*de iure gestionis*) angajate în raporturi juridice comerciale.

Carta Drepturilor și a Îndatoririlor Economice ale Statelor trebuie privită în strânsă corelare cu Rezoluția 2749 (XXV) a Adunării Generale a ONU, adoptată la 17 decembrie 1970, privind Declarația principiilor guvernând fundul mărilor și al oceanelor, precum și subsolul aferent, aflat dincolo de limitele jurisdicției naționale. Obiectul DIE, așa cum îl concepem în materialul de față, se referă predominant la acele bunuri care produc energie sau care pot constitui surse de energie (în măsura posibilității concrete de exploatare a lor prin tehnologii adecvate), aflate **cu precădere în zona internațională** (DIE, în opinia noastră, trebuie să se refere **însă și la proiectele comune de producere a energiei, la platforme marine ale unui grup de țări asociate în vederea exploatarea unor bunuri energetice, la construirea și exploatarea în comun a unor centrale de energie alternativă, la transportul, prin zonele din afara jurisdicției naționale ori prin conducte transnaționale, al energiei, precum și la activitățile legate de energie care sunt rodul cooperării energetice dintre mai multe state**).

Regăsim și în această declarație a Adunării Generale a ONU **baza materială de plecare pentru încheierea unui corp de norme juridice încadrabile conceptului de „DIE”**. De asemenea, este consacrat conceptul juridic de „patrimoniu comun al umanității” de care, în elaborarea DIE, trebuie să se țină seama, ca fiind un concept din care derivă conceptul juridic specific de „*patrimoniu energetic comun*”, pe care îl vom discuta mai jos. Astfel, la punctul 2, se precizează că aria declarată „patrimoniu comun al umanității” nu va fi subiect de apropiere, prin orice mijloace, de către state sau persoane, juridice sau fizice, și că niciun stat nu va pretinde sau exercita suveranitatea sau drepturi suverane asupra oricărei părți din această arie”. Punctul 3 din Declarație completează aceasta **obligatie de abținere** (o limită a principiului suveranității statelor, care poate fi valabil stipulată și în ceea ce privește DIE și conceptul de „patrimoniu energetic comun”, în beneficiul statelor în curs de dezvoltare, îndeosebi). Astfel, punctul 3 precizează că „niciun stat sau persoană, fizică sau juridică, nu va pretinde, exercita sau achiziționa drepturi cu privire la această arie sau cu privire la resursele sale, incompatibile cu regimul internațional ce va fi stabilit și cu principiile acestei declarații”. Statele trebuie să acționeze în această arie **în conformitate cu principiile și cu regulile de drept internațional incidente, inclusiv Carta ONU și Declarația privind principiile de drept internațional referitoare la relațiile prietenești și cooperarea între state** (adoptată de Adunarea Generală a ONU la 24 octombrie 1970), în interesul menținerii păcii internaționale și a securității și al promovării cooperării internaționale și înțelegerii reciproce între state. Aria constituind „patrimoniu comun al umanității” va fi deschisă tuturor statelor pentru utilizare exclusiv pentru scopuri pașnice, fără discriminare între state, însă explorarea ariei și exploatarea resurselor sale se va produce **pentru beneficiul întregii umanități ca atare**, indiferent de locația geografică a statelor și cu luarea în considerare a intereselor și a nevoilor țărilor în curs de dezvoltare.

De asemenea, în procesul elaborării DIE, trebuie să se țină seama și de Rezoluția Adunării Generale a ONU 2625 (XXV), Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și de cooperare dintre state, conform Cartei Națiunilor Unite, adoptată la 24 octombrie 1970. În această declarație este reafirmat principiul egalității

în drepturi a popoarelor și al dreptului lor de a dispune de ele însele, pe care se bazează principiul egalității suverane a statelor și pe care trebuie să se întemeieze cooperarea internațională economică (în particular, cea din domeniul energetic). Elaborarea DIE **nu poate face abstracție de întreg setul de principii consacrate și descrise în conținutul lor juridic, de această declarație**. Aceste principii sunt recunoscute ca având caracter fundamental pentru întreg dreptul internațional, statele trebuind să țină cont în conduita lor internațională (inclusiv în cadrul activităților legate de energie) și să își dezvolte relațiile dintre ele pe baza respectării riguroase a acestora.

1.2. Acte juridice internaționale și regionale cu un caracter special pentru domeniul energiei

La nivel internațional, principiul suveranității statelor asupra resurselor lor naturale este stipulat într-un tratat internațional din domeniul energiei (Carta Energiei)¹, care prevede că părțile contractante **trebuie să recunoască suveranitatea statului și drepturile suverane asupra resurselor energetice**. Părțile contractante reafirmă că aceste drepturi trebuie să fie exercitate în conformitate cu dreptul internațional și supuse acestuia.

Carta Energiei este însă **parțial** un izvor pentru DIE ca ramură de DIP, chiar dacă putem vorbi, în cazul Cartei, de un tratat internațional încheiat între state suverane. Deși este încheiat de state, Tratatul Cartei Energiei se referă în mod concret la **organizarea piețelor internaționale de energie, deci, ține, în opinia noastră, mai degrabă de ramura dreptului internațional al investițiilor, putând fi utilizat și în dreptul comerțului internațional** (domeniul activităților legate de energie), vizând inclusiv operatorii privați de pe piața energiei. După părerea noastră, nu este vorba de un tratat care să poată fi folosit în totalitate pentru reglementarea DIE, deoarece nu vizează activități ale statelor acționând ca entități suverane în domeniul bunurilor energetice din zona internațională. Mai degrabă, este vorba de o viziune liberală a acestui tratat, axat pe deschiderea piețelor internaționale de energie, pe relația dintre stat și investitorii privați, aspect care ar putea interesa eventual, în momentul formării unui **drept internațional al investițiilor în domeniul energiei** (o dezvoltare viitoare a unei ramuri a DIE).

De altfel, tratatul Cartei Energiei este recunoscut ca unul din instrumentele internaționale relative la

cooperarea economică internațională, la mișcările de capital, la liberalizarea și protecția investițiilor², acesta conținând prevederi prin care interpretarea sau aplicarea Cartei nu trebuie să prejudicieze în niciun fel regulile din statele părți guvernând sistemul de proprietate asupra resurselor minerale, inclusiv a resurselor de hidrocarburi. Carta Energiei este mai mult un acord internațional bazat inclusiv pe reguli GATT cu privire la **comerțul și la tranzitul cu energie**, stabilind în general un set de norme juridice care acoperă producerea și generarea energiei, dar și comerțul și tranzitul său pe piețele internaționale. Prin urmare, înclinăm să încadrăm acest tratat mai degrabă în dreptul internațional al transporturilor, dar și al dreptului internațional al comerțului (tratatul Cartei Energiei este, prin obiectul său, un act juridic mixt). Conform scopului enunțat încă din prefața sa, Carta Energiei se dorește a fi „un instrument unic pentru promovarea cooperării internaționale în sectorul energetic”, furnizând o bază juridică importantă pentru crearea **unei piețe internaționale de energie deschise**. Obiectul tratatului este „o focalizare crescută pe cooperarea multilaterală în materie de **tranzit, comerț, investiții, protecția mediului și eficiența energetică**”, precum și pentru promovarea unei **piețe a energiei** bazate pe principiile deschiderii și nondiscriminării.

Conținutul tratatului se concentrează, în primul rând, pe probleme ținând de dreptul **privat** (comerț internațional, investiții). Părțile II și III din tratat referitoare la aceste două subiecte formează, practic, substanța tratatului. Dintr-o interpretare sistematică a Cartei Energiei, observăm că problema comerțului și cea a promovării și protecției investițiilor în sectorul energetic sunt dispuse înaintea părții a IV-a („Dispoziții diverse”), în care art. 18 tratează suveranitatea asupra resurselor energetice (aspect pe care îl considerăm a constitui baza legală fundamentală pentru întregul DIE, ca ramură de DIP). Această dispunere a materiilor tratate de Cartă sugerează natura juridică preponderentă de drept privat a tratatului (adică de dreptul comerțului internațional în domeniul energiei și de dreptul internațional al investițiilor, în același domeniu). Abia în mod rezidual, tratatul are și o parte derivată din DIP (art. 18), în care amintește de principiul suveranității asupra resurselor energetice, principiu capital pentru elaborarea întregului DIE, în viziunea noastră. Articolul 2 din tratat, enunțând scopul acestuia, arată că „tratatul

stabilește un cadru legal pentru promovarea unei cooperări pe termen lung în domeniul energiei, bazată pe complementaritate și beneficii reciproce, **conform cu obiectivele și principiile Cartei**”. Din această prevedere, observăm că se pleacă de la un principiu DIP (cooperarea internațională în domeniul economic). În al doilea rând, observăm că, deși este vorba de o cooperare a statelor, și de un tratat ca act DIP, încheiat între state suverane ca părți contractante³, ca subiecte de drept internațional, art. 2 nu face trimitere la obligația statelor părți de a **respecta normele de drept internațional, inclusiv principiile și scopurile Cartei ONU și a documentelor internaționale derivate din aceasta** (Carta ONU fiind documentul juridic fundamental care consacră expres principiul suveranității statelor, de unde derivă suveranitatea permanentă a statului asupra resurselor sale naturale, precum și drepturile aferente acesteia). În schimb, observăm în Preambulul Cartei Energiei trimiteri la alte documente regionale considerate ca bază juridică de plecare în conceperea acestui tratat: Carta de la Paris pentru o Nouă Europă/1990, Carta Europeană a Energiei /adoptată în Documentul final al Conferinței de la Haga asupra Cartei Europene a Energiei, la 17 decembrie 1991); regulile GATT; tratatul de neproliferare a armelor nucleare și alte instrumente internaționale de neproliferare nucleară; Convenția Cadru a Națiunilor Unite asupra schimbării climatice, Convenția asupra poluărilor transfrontaliere și alte acorduri internaționale privind mediul înconjurător conținând aspecte relative la energie. În art. 2 din tratatul Cartei Energiei observăm o raportare expresă a părților la tratat la „obiectivele și principiile Cartei”, fără a se preciza și incidența Cartei ONU și a principiilor fundamentale ale DIP (*ius cogens*).

În ciuda unor asemenea lacune, considerăm că se produce **o incidență automată a DIP asupra acestei Carte**, deoarece: este vorba de un tratat internațional (unul cu o natură specială față de tratatele clasice, adică încheiate de state suverane și/ sau de organizații de cooperare unde statele nu își înstrăinează atributele suverane; în cazul acestui tratat, alături de state fac parte și organizații de integrare, care relativizează suveranitatea statelor și fac trecerea spre un tip de tratate internaționale noi, ceea ce duce la o **parțială natură de subordonare a DIP**, în privința subiectelor de drept internațional, **deci la o afectare a caracterului său**

coordonator, bazat pe suveranitatea statelor); orice tratat internațional trebuie să se plaseze pe o poziție de conformitate cu *ius cogens* (între care, în special, principiul suveranității statelor), altfel nu ar fi valabil încheiat și, deci, ar fi afectat de nulitate absolută.

În plus, prezența în art. 18 a **principiului suveranității asupra resurselor energetice** demonstrează că tratatul nu poate reglementa activități legate de energie în domeniul DCI și al dreptului internațional al investițiilor, dacă nu ține seama de acest principiu fundamental de DIP. Conform acestui articol, alin. 1, **statele părți recunosc „suveranitatea statului și drepturile suverane asupra resurselor de energie. Ele reafirmă că acestea trebuie să fie exercitate conform cu și să fie supuse regulilor de drept internațional”**(deci, o trimitere necesară la *ius cogens*, la principiul cardinal al suveranității statelor, așa cum este el consacrat în documentele fundamentale DIP, în special în Carta ONU). De asemenea, alin. 3 din același articol prevede că fiecare stat va continua să dețină în particular **drepturile** de a decide ariile geografice de pe teritoriul său disponibile pentru explorare și dezvoltarea resurselor sale energetice; dreptul de a percepe taxe sau alte plăți financiare în virtutea unor asemenea explorări și exploatări; dreptul de a reglementa aspecte ținând de mediul înconjurător și de siguranța acestor explorări; dreptul de a participa la aceste explorări și exploatări fie prin directă participare a guvernului său, fie prin întreprinderi de stat. Tratatul Cartei Energiei, prin alin. 2 din același articol, **nu poate prejudicia regulile de drept intern ale părților contractante referitoare la regimul proprietății asupra resurselor energetice.**

Pentru viitorul DIE, conceput în întregime ca ramură de DIP, deci, plecând de la principiul suveranității statelor, așa cum este acesta consacrat și explicat de Carta ONU și de documentele internaționale inspirate de aceasta, tratatul Cartei Energiei poate reprezenta un izvor de drept în măsura în care se referă la activități legate de energie și la **rolul statelor, ca entități suverane, de a reglementa** aceste activități, atât pe plan intern (regimul investițiilor străine în domeniul energiei), cât și pe plan internațional (comerțul internațional în domeniul energiei, tranzitul internațional de energie). De altfel, în art. 1 din Tratatul Cartei Energiei sunt definite „**activitățile economice**

din sectorul energetic”, o definiție de la care este recomandabil să se plece în conturarea sferei de aplicare a viitorului DIE. Astfel, „activitățile economice în domeniul energiei” privesc, în sensul art. 1 din Carta Energiei, „o activitate economică referitoare la **explorarea, exploatarea, extragerea, rafinarea, producerea, stocarea, transportul terestru, transmiterea, distribuția, comerțul, marketingul sau vânzarea de produse și materiale energetice**, cu excepția celor incluse în anexa NI, sau presupunând distribuirea căldurii către multiple clădiri”. Aceste activități, **pentru obiectul DIE**, trebuie să privească și activitățile de acest gen între state, ca entități suverane, și reglementarea lor din prisma *ius cogens* din DIP, dar să se refere și la bunurile situate **în zonele internaționale**, adică în cele din afara jurisdicției statelor, precum și la *res communes* (în cadrul obținerii energiilor alternative), ceea ce înseamnă o lărgire a obiectului DIE față de tratatul Cartei Energiei.

Dacă tratatul Cartei Energiei conferă o aplicare concretă a principiului cooperării internaționale în domeniul economic (cu aplicare directă în domeniul energiei), DIE, ca ramură de drept public, trebuie să enunțe reguli juridice cu privire la dreptul statelor de a realiza activități economice în domeniul energetic, **însă din perspectiva de drept internațional public, bazată pe principiul suveranității statelor**. DIE nu poate fi confundat nici cu dreptul comerțului internațional în materie de energie, nici cu dreptul internațional al investițiilor în acest sector (deci, **nici tratatul Cartei Energiei nu poate fi considerat un tratat DIE, ci, în mare parte, un tratat DCI și de dreptul internațional al investițiilor în sectorul energetic**).

La nivel regional, elaborarea DIE poate fi inspirată dintr-o serie de documente **care pleacă de la reafirmarea principiului suveranității și a drepturilor suverane asupra resurselor naturale**: de exemplu, Directiva 94/22/EC a Parlamentului European și a Consiliului din 30 mai 1994, din cadrul Uniunii Europene, directivă privind condițiile de acordare și de utilizare a licențelor pentru prospecția, explorarea și exploatarea hidrocarburilor.

Această directivă a fost integrată în Acordul asupra Zonei Economice Europene din 1 septembrie 1995, context în care Comitetul Comun al ZEE a adoptat o declarație comună în care părțile contractante ale Acordului ZEE **au suveranitate și**

drepturi suverane asupra rezervelor de petrol.

De asemenea, nu putem face abstracție, atunci când ne referim la elaborarea viitorului DIE, de documente internaționale cu un caracter regional, de mare importanță pentru reglementarea relațiilor dintre state **în spiritul principiilor din Carta ONU**: Actul Final de la Helsinki al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la 1 august 1975, unde s-a adoptat Declarația privind principiile care guvernează relațiile reciproce dintre statele participante, unde relațiile dintre state (inclusiv cele din domeniul economic) sunt organizate **plecând de la principiul egalității suverane și respectării drepturilor inerente suveranității**, dar și de la alte principii, printre care egalitatea în drepturi a popoarelor și dreptul popoarelor de a dispune de ele însele, precum și principiul cooperării între state. De asemenea, în cadrul panelului privind cooperarea industrială și proiecte de interes comun există prevederi care interesează direct DIE. Printre acestea, se află și prevederea conform căreia statele participante privesc resursele de energie, în primul rând petrolul, gazele naturale și cărbunele, ca domenii indicate pentru întărirea cooperării economice pe termen lung și dezvoltarea comerțului care ar putea rezulta de aici.

2. Principiile generale de drept internațional public versus principii generale de drept comercial internațional (incidența lor în cadrul DIE)

În dreptul internațional contemporan, principiile de drept internațional sunt considerate de participanții la relațiile de DIP (și, pe cale de consecință, vor trebui să fie considerate la fel și în cadrul DIE, ca ramură distinctă de DIP) reguli universale, cu valoare juridică obligatorie. Această valoare juridică obligatorie este valabilă pentru toate statele și se aplică la toate domeniile relațiilor interstatale.

În ceea ce privește DIE, conceput în lucrarea de față ca o extensie a DIP, însă în domeniul energiei, va trebui în mod imperios să se țină seama de către state, ca principali elaboratori ai normelor juridice ce vor forma corpul DIE (dar și de către organizațiile internaționale interguvernamentale regionale sau universale implicate în acest proces de elaborare a DIE), de **întreg setul de principii fundamentale ale DIP**. Acest set de principii

trebuie să constituie pentru DIE, ca domeniu distinct al cooperării între state, **însăși baza sa juridică**. Astfel, considerăm că, în cadrul DIE, fiecare stat va trebui să respecte **întreg corpul principiilor fundamentale de drept internațional general, care vor avea, ca și în DIP, valoare de *ius cogens*, dar, totodată, vor trebui să respecte și un set de principii speciale DIE, cu aplicație limitată**, doar în cadrul cooperării interstatale în domeniul energetic (și aceste principii juridice speciale vor trebui elaborate, interpretate și aplicate în litera și în spiritul Cartei ONU, precum și al principiilor fundamentale ale DIP).

Altfel spus, în cadrul DIE, ca și în cadrul DIP, statele păstrează obligația juridică de bază de a respecta întreg corpul principiilor generale de drept internațional și de a se abține de la orice acte arbitrare și dăunătoare intereselor altor state.

Cât privește procesul de elaborare și de aplicare a normelor DIE, considerăm că statele nu pot deroga de la principiile fundamentale de drept internațional, în special de la **cele consacrate de Carta ONU**, principii unanim admise, cu valoare universală, imperativă și sacră pentru întreaga comunitate interstatală contemporană. Legătura strânsă între DIE și DIP face, în opinia noastră, imposibilă o îndepărtare a statelor de la respectarea principiilor fundamentale de drept internațional general. Considerăm că aceste principii de drept internațional general sunt fundamentale pentru întreaga ordine juridică internațională contemporană, adică inclusiv pentru DIE, ca și pentru toate celelalte ramuri de drept internațional derivate din dreptul internațional public. Aceste principii au caracter de reguli imperative de drept internațional, adică, vor constitui *ius cogens* nu doar în ordinea DIP, dar și în ordinea DIE.

Dincolo de *ius cogens* aparținând DIP (ne referim aici în special la principiile consacrate în Carta ONU), DIE poate recunoaște o valoare juridică imperativă și universală și unor **principii specifice DIE**, care vor fi create fie pe calea unei norme de drept general cutumiar, fie printr-o convenție generală sau multilaterală. Caracterul de *ius cogens* al acestor principii juridice speciale din cadrul DIE se justifică **prin imperativul respectării suveranității statelor**, dar și al cooperării interstatale în domeniul energiei, în asigurarea dreptului la dezvoltare al tuturor națiunilor și în respectarea egalității suverane dintre state.

Ca și în cadrul DIP, **acordul de voință liber consimțit și suveran al tuturor statelor** care participă la elaborarea acestei noi ramuri de drept internațional public stă la **baza întregii ordini juridice a DIE**. DIE nu poate fi conceput fără o raportare juridică a statelor la principiul egalității suverane sau al cooperării interstatale în domeniul economic, precum și fără o raportare la celelalte principii de drept internațional general.

Dacă privim DIE **ca ramură a dreptului internațional public**, devine logică aplicarea **automată** a întregului corp de principii fundamentale de drept internațional general consacrate în Carta ONU, cu incidență directă asupra domeniului reglementat de DIE (cooperarea interstatală în domeniul energiei).

Astfel, în DIE se va ține seama de obligația de respectare de către state (inclusiv în elaborarea convenției internaționale ce va fundamenta DIE sau în cristalizarea normelor de drept general cutumiar referitoare la cooperarea statelor în domeniul energiei) de aceste principii înscrise în Carta ONU. Altfel spus, **fără o raportare a statelor la aceste principii de drept internațional general, întregul DIE nu ar fi valabil**, deoarece ar veni în opoziție cu norme având valoare de *ius cogens*, deci ar fi atins de nulitate absolută.

Elaborând, interpretând și aplicând normele DIE, statele vor trebui să țină seama, înainte de toate, de respectarea principiului cardinal pentru întreaga ordine juridică internațională contemporană, anume de **principiul suveranității statelor**. Acesta este inseparabil de un alt principiu fundamental de drept internațional general pe care îl considerăm a avea directă și prioritară incidență în cadrul întregului DIE, față de orice alte principii de drept care nu sunt *ius cogens*: este vorba aici de **principiul autodeterminării**, care dă și în cadrul DIE naștere unui drept specific. Avem aici în vedere dreptul fiecărui popor de a își hotărî singur soarta (consacrat în art. 1, art. 55 din Carta ONU). Mai precis, ne referim aici la conținutul juridic al acestui drept, care presupune printre altele și **libera exploatare de către un stat a bogățiilor și resurselor sale naturale** (exercitarea **deplină și în mod liber** a acestui drept corespunde interesului fiecărui popor de valorificare a bogățiilor sale naturale în scopul dezvoltării generale a țării, precum și capacitatea fiecărui stat de a contribui la dezvoltarea economiei sale).

De asemenea, în cadrul DIE trebuie ca statele să

țină cont și de alte principii fundamentale de drept internațional public general, strâns legate de cele două principii de mai sus: principiul **cooperării** în domeniul energetic, principiul respectării **independenței naționale**, principiul **integrității teritoriale**, principiul **egalității suverane** a statelor. Acest din urmă principiu este unul de mare importanță pentru întreaga structură juridică a DIE, deoarece reprezintă o garanție juridică de împiedicare a stabilirii unor condiții inegale juridice între state, inclusiv pe planul cooperării statelor în domeniul energiei. Doctrina apreciază că sfera de aplicare⁴ a principiului egalității are în vedere nu doar statele și relațiile interstatale, ci și egalitatea în drepturi a tuturor popoarelor (în ceea ce privește aplicarea acestui principiu în cadrul DIE, se are în vedere și egalitatea în drepturi a popoarelor în domeniul energiei), expresie a dreptului egal al acestora la autodeterminare și la independență.

Astfel, în cadrul DIE, **fiecare stat (considerat subiect fundamental de drept internațional și în ceea ce privește un raport juridic specific DIE)** are dreptul să își exercite în condiții de deplină egalitate juridică drepturile decurgând din suveranitatea sa, să participe la crearea și la dezvoltarea DIE ca ramură specifică de DIP, să se bucure în mod egal de protecția juridică a acestor principii și norme de drept pe care le-a convenit în mod liber în raporturile interstatale din cadrul DIE.

Nu este vorba de o abstractă sau de o formală egalitate juridică a statelor, ci de o egalitate **deplină** în drepturi a statelor, consacrată în multiple documente de drept internațional, în care se arată că statele au drepturi și obligații egale din punct de vedere juridic.

Implicit, și cu ocazia elaborării, interpretării și aplicării DIE, statele vor trebui să respecte principiul egalității suverane ca principiu fundamental de drept internațional general, adică: toate statele să aibă o situație juridică egală în raport cu DIE și cu DIP, de a contribui în mod egal la crearea DIE ca ramură distinctă de DIP. O a doua condiție privește crearea de condiții egale pe plan internațional, pentru ca toate statele să își poată exercita drepturile inerente **deplinei lor suveranități** (inclusiv referitor la suveranitatea permanentă asupra resurselor sale naturale și a bogățiilor sale, precum și dreptul la liberă exploatare de către fiecare stat a acestora, inclusiv în domeniul producerii energiei). Deci, trebuie interzise, prin aplicarea în cadrul DIE a

principiului fundamental de drept internațional al egalității suverane a statelor, orice subordonări ale unor state de către altele în domeniul producerii, exploatarei, distribuirii energiei, precum și presiunea, dictatul, violența în relațiile interstatale din domeniul energiei.

Un al treilea aspect legat de conținutul principiului egalității suverane a statelor transpus în cadrul DIE se referă la ideea conform căreia în raporturile de DIE (ca și în cele de DIP), drepturile fiecărui stat trebuie să fie însoțite de obligații juridice corespunzătoare, egale cu obligațiile asumate de celelalte state (condiție derivată din statutul de membre egale ale comunității internaționale pentru toate statele).

Ca și în DIP, considerăm că DIE va trebui să constituie o ramură de drept internațional care să **interzică inegalitatea în drepturi a statelor în domeniul energiei și accesului la energie** (pentru resursele naturale din zonele care nu sunt supuse jurisdicției unui stat), precum și accesului la tehnologiile de exploatare a așa-numitelor surse neconvenționale de energie (apa, aerul atmosferic, lumina soarelui).

DIE nu trebuie să permită crearea unor grupuri privilegiate de state avansate tehnologic și care pot exploata în beneficiu propriu, însă cu lezarea principiului egalității suverane a statelor, sursele de energie situate în zone internaționale, precum și așa-numitele *res communes*. De asemenea, DIE nu trebuie să permită, în relațiile interstatale din domeniul energiei acoperite de acest drept, violarea integrității teritoriale și a independenței politice a statelor, instaurarea unor relații de inegalitate juridică în acest domeniu, marcate de introducerea de fapt a unui „colonialism energetic”, toate acestea fiind contrare *ius cogens*, așa cum este consacrat în Carta ONU, document fundamental nu doar pentru DIP, dar și pentru DIE, ca ramură distinctă de DIP.

Relațiile normale dintre state în domeniul energiei, așa cum vor fi reglementate de noul DIE, vor trebui dezvoltate numai pe baza principiului **reciprocității**, cu realizarea avantajului reciproc în privința caracterului, a volumului, a întinderii drepturilor și obligațiilor statelor în cadrul DIE.

Aplicarea principiului egalității suverane în cadrul DIE mai presupune interzicerea adoptării de către state a oricăror măsuri de discriminare, a oricăror acte ce ar restrânge sau ar constitui obstacole în calea exercitării drepturilor suverane

de către state în domeniul energiei reglementat de acest drept.

Încheierea oricărui tratat internațional în cadrul DIE trebuie, în virtutea celor arătate mai sus, să se facă în condiții de egalitate juridică pentru toate statele, ținându-se cont de interesele tuturor statelor participante la tratative, fără stipularea unor condiții sau clauze care ar afecta statele terțe. La fel, aplicarea acestor tratate-cadru pentru DIE va trebui să se facă pe baza liberului consimțământ al statelor și să ilustreze o cooperare cu bună credință a statelor în domeniul energiei reglementat de DIE.

Un alt principiu de drept internațional general cu valoare de *ius cogens*, care trebuie respectat în tot procesul de elaborare, de interpretare și de aplicare al DIE este **principiul neagresiunii în relațiile interstatale în domeniul energiei reglementat de DIE**, adică abținerea de către statele participante la tratativele de încheiere a tratatelor-cadru în domeniul DIE, cât și în relațiile dintre ele privind domeniul energiei, de a recurge la forță sau la amenințarea cu forța, împotriva integrității teritoriale ori a independenței politice a vreunui stat, cât și în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite. Este vorba de un principiu de drept internațional general, unanim recunoscut în doctrină și în acte de drept internațional, care trebuie să includă, în opinia noastră, o protejare a intereselor statelor mici și mijlocii în domeniul DIE, o eliminare a formelor de presiune sau de constrângere economică, la fel de periculoase ca și folosirea forței armate.⁵

În cadrul DIE trebuie să își găsească aplicarea și **principiul rezolvării pașnice a diferendelor între state, inclusiv în domeniul energiei**. Statele au obligația juridică de a își soluționa diferendele pe cale pașnică, așa cum, de altfel, a fost consacrat și la nivelul DIP⁶.

Orice alt mijloc de soluționare a diferendelor interstatale, care nu este permis de dreptul internațional general, pe cale de consecință, nu va trebui admis nici în ceea ce privește raporturile juridice stabilite de state în domeniul DIE. Mai mult decât atât, statele părți la un diferend internațional ținând de activități legate de producerea, transportul, exploatarea sau distribuția energiei în sens larg (unde statele participă prin companii de stat sau la care statul este acționar majoritar), diferende supuse mecanismelor specifice de reglementare ale DIE, trebuie să se abțină de la

orice act susceptibil să agraveze situația, astfel încât să nu pună în pericol pacea și securitatea internațională. Totodată, orice stat parte la un diferend legat de energie și reglementat de DIE trebuie să acționeze în conformitate cu scopurile și cu principiile Națiunilor Unite, **deoarece DIE este o ramură a DIP, în care se face o aplicare automată și prioritară a *ius cogens* din dreptul internațional general.**

În cadrul DIE, diferendele se pot soluționa prin diferite mijloace pașnice recomandate de dreptul internațional general: negocieri, anchetă, mediere, conciliere, arbitraj, reglementare judiciară, recurgerea la serviciile unor organe regionale sau recurgerea la mecanismele oferite de acorduri regionale specifice în domeniul energiei sau prin alte mijloace pașnice, la alegerea părților. Orice alt mijloc de reglementare a unui diferend dintre state, legat de domeniul energiei potrivit DIE, mijloc care ar veni în contradicție cu principiul suveranității statelor sau care ar amenința pacea și securitatea internațională, trebuie interzis în cadrul viitorului DIE, așa cum în prezent este interzis în cadrul DIP.

Pacta sunt servanda, sau principiul îndeplinirii de către state cu bună-credință a obligațiilor internaționale asumate, este un alt principiu de drept internațional general⁷, cu valoare de *ius cogens*, care se aplică în cadrul DIE, datorită strânsii sale conectări cu principiul suveranității statelor. Astfel, obligațiile asumate de state în cadrul acordurilor regionale referitoare la domeniul energiei sau al convențiilor internaționale (convenții-cadru sau convenții specifice) legate de acest domeniu, precum și prin orice alte acte juridice **internaționale** care prezintă conexiuni cu DIE, trebuie îndeplinite cu bună credință de către state.

Trebuie să remarcăm aici faptul că ne aflăm în prezența unui principiu fundamental **al dreptului internațional general**, care este în strânsă legătură cu principiul suveranității (o relație juridică de condiționare reciprocă, după cum s-a afirmat în doctrină). *Pacta sunt servanda* este un principiu care face parte dintr-un set de principii fundamentale de drept internațional public ce trebuie interpretate și aplicate **doar în strânsă legătură unele cu altele**. Este vorba de un principiu aplicabil exclusiv relațiilor stabilite **între subiecte de drept internațional** (în principal, state), deci, **nu poate fi invocat de actori nonstatali**

(corporații transnaționale - TNC-uri-, de exemplu) împotriva statelor, pe tărâmul DIP, deoarece TNC-urile nu au calitatea de subiecte de drept internațional și nu se află pe poziții de egalitate juridică cu statul, pe tărâmul DIP (și respectiv, pe tărâmul DIE).

Conform acestui principiu, **statele** (și nu TNC-urile, deoarece nu este o obligație juridică aplicabilă actorilor nonstatali, chiar dacă aceștia au o influență puternică asupra relațiilor de drept internațional public, în ultima vreme putând influența și relațiile dintre state în cadrul DIE) au obligația de a-și asuma și de a respecta doar acele obligații pe care le-au convenit în mod liber, și cu respectarea deplinei egalități în drepturi a statelor. Rezultă, din această dublă condiție, că statele nu sunt ținute să respecte obligații cu privire la care a fost încălcată libertatea de voință a statului, unde s-a lezat o regulă imperativă de drept internațional general (*ius cogens*). Tratatul în care există astfel de obligații, potrivit Convenției din 1969 privind dreptul tratatelor, sunt lovite de nulitate absolută.

În cadrul DIE, ca și în cadrul DIP, statelor li se cere să respecte, conform acestui principiu, doar tratatele încheiate conform normelor generale recunoscute ale dreptului internațional (deci, în primul rând, conforme cu principiul egalității suverane a statelor în domeniul energiei).

În fine, un alt principiu de drept internațional general cu valoare de *ius cogens*, care, în opinia noastră, se aplică direct și prioritar în cadrul DIE, este principiul **cooperării interstatale**. Acesta este un principiu general recunoscut, unul dintre cele mai importante ale Cartei ONU, consacrat de Carta ONU dar și în rezoluția 1815/XVII a Adunării Generale a ONU din 1967. Conform acestui principiu (care va fi incident și în cadrul DIE, în opinia noastră), statele au obligația de a colabora unele cu altele, indiferent de sistemul lor politic, economic și social, în diferitele relații internaționale, în scopul menținerii păcii și securității internaționale, favorizării progresului și stabilității economice și bunăstării generale a națiunilor.

Ceea ce ni se pare esențial de notat, pentru a înțelege invocarea și aplicarea corectă a acestui principiu în cadrul DIE, este faptul că realizarea conținutului său juridic presupune, așa după cum s-a exprimat și doctrina⁸, **respectarea tuturor celorlalte principii fundamentale de drept internațional și, înainte de toate, a principiului suveranității statelor.**

Prin urmare, este vorba de un drept la cooperare al fiecărui stat, indisolubil legat de dreptul statului de a participa la relațiile cu celelalte state în calitate de entitate suverană (*de iure imperii*) și de a-și exercita calitatea de subiect suveran al dreptului internațional. Acest lucru este valabil și în cadrul DIE, ca ramură distinctă a DIP, așa cum îl concepem noi în lucrarea de față.

Trebuie să avem, deci, permanent în vedere, atunci când ne raportăm la calitatea statului în cadrul DIE, faptul că acesta **este întotdeauna o entitate suverană, și nu un simplu participant, precum actorii nonstatali în ramuri private ale dreptului internațional (în dreptul comerțului internațional, de exemplu).**

Cooperarea dintre state în cadrul DIE trebuie să se facă prin prisma respectării egalității suverane a statelor și a tuturor celorlalte principii fundamentale de drept internațional general, care au, în opinia noastră, **aplicare directă și prioritară în ordinea DIE**, așa cum îl concepem noi în prezenta lucrare.

După ce am expus pe larg setul de principii fundamentale de drept internațional general care își vor găsi aplicarea și în cadrul DIE, ne vom referi la o potențială corelare a acestora cu **un alt set de principii, însă ale unei alte ramuri de drept** (dreptul comercial internațional, ca drept privat), pentru a vedea în ce măsură aceste din urmă principii sunt incidente în cadrul DIE și dacă există o ierarhie între acestea și principiile fundamentale de drept internațional public.

În primul rând, așa cum concepem DIE în lucrarea de față, acesta este o ramură de drept public, și nu una de drept privat, precum DCI. Desigur, pe parcursul timpului, **este posibil să se dezvolte și o ramură hibridă a DIE**, care se poate referi **la raporturile dintre state și actorii nonstatali (investitori străini) în domeniul energiei**, și care poate primi numele de *drept internațional al investițiilor în energie*. Însă, noi concepem momentan DIE ca un corp de norme juridice referitoare doar la relațiile dintre subiecte de drept internațional (în principal, state).

În al doilea rând, **nu putem admite** aplicarea principiilor dreptului comercial internațional în cadrul DIE, deoarece **aici se face aplicarea automată și prioritară a întregului set de principii fundamentale de DIP**, cu care principiile specifice DCI nu pot intra în concurență, ultimele referindu-se la un cu totul alt tip de raporturi juridice, unde subiectele de drept au calități juridice diferite de

cele din DIP. Deși se admite în doctrină că în cadrul DCI se aplică și principiile fundamentale de DIP (îndeosebi, raporturile juridice la care participă statul), reciproca nu este valabilă; astfel, în DIP (și pe cale de consecință, în DIE) nu se pot aplica principii reglementând raporturi de drept privat, chiar și cu elemente de extraneitate, chiar implicând statele. Principiile DCI se aplică unor raporturi juridice în care părțile se află pe poziții de **egalitate juridică, în care statul participă de iure gestionis, ca un subiect de drept comercial, și nu ca entitate suverană.**

Principiile DIP (incidente și în cazul DIE) se aplică altor tipuri de raporturi juridice, **în care statul acționează de iure imperii, ca subiect de drept internațional, suveran, originar, principal.** Conform doctrinei⁹, chiar și atunci când statul se implică în relații comerciale internaționale prin elaborarea de norme fiscale, vamale, se consideră că el acționează *de iure imperii*, deci nu este un simplu participant la aceste raporturi juridice.

Principiile comerțului internațional se aplică în cadrul tranzacțiilor comerciale internaționale fiind vorba de: principiul libertății comerțului; principiul concurenței loiale; principiul egalității juridice a părților; libertatea convențiilor; principiul bunei-credințe. Oprindu-ne aici asupra principiului egalității juridice a părților, trebuie să remarcăm că este incident în cazul unui raport juridic contractual, adică pe terenul dreptului privat, și nu pe terenul DIP. Dacă statul este implicat într-un contract comercial internațional sau parte la un litigiu din cadrul DCI, se consideră că efectuează acte și fapte de comerț internațional; în plus, pentru a ne afla în prezența unui raport juridic reglementat de DCI, trebuie ca partenerul statului să fie o persoană fizică sau juridică de drept civil (și nu un alt stat). Într-un raport juridic reglementat de DCI, statul nu acționează ca putere suverană, fiind pe o poziție de egalitate juridică cu un participant care nu este un stat. Prin urmare, conținutul juridic al principiului egalității juridice a părților din cadrul DCI nu este identic cu conținutul juridic al principiului egalității între state (acesta fiind în strânsă corelare cu principiul suveranității statului și având valoare de *ius cogens* pentru întregul DIP, în consecință și pentru DIE).

De asemenea, nu trebuie să confundăm **principiul libertății convențiilor** (principiu DCI) **cu principiul cooperării între state** (principiu de DIP), deoarece în primul caz este vorba

de participanți la un raport de drept privat (cu element de extraneitate), unde părțile au libertatea de a încheia orice convenție, în limitele legii care guvernează contractul. Respectarea acestei condiții conferă convenției respective valoare de lege între părți. Pe planul DIP, este vorba de un principiu al cooperării între state, în temeiul căruia statele pot încheia în mod liber și suveran orice fel de convenții internaționale, cu condiția de a respecta principiile specifice DIP și normele DIP. În acest caz, statul apare ca o entitate suverană, și nu ca un participant la un raport de drept privat.

Principiul *pacta sunt servanda* din DCI nu trebuie confundat cu *pacta sunt servanda* din cadrul DIP (doar acest din urmă principiu va fi preluat în cadrul DIE). În primul caz, este vorba de o obligație **contractuală**, privată, între două părți (statul acționând aici *de iure gestionis*, ca un participant la un raport DCI) care au calitatea de subiecte de drept privat, și nu de subiecte de drept internațional.

În cazul principiului *pacta sunt servanda* din DIP, doar subiectele de drept internațional (în special statele) își asumă, în mod liber și în condiții de deplină egalitate, drepturi, prin încheierea unor **tratate internaționale**, pe care trebuie să le respecte și să le execute întocmai. Aici este vorba de un raport juridic de **egalitate între subiecte de drept internațional** (statele, acționând **ca entități suverane**), și nu de o relație de egalitate juridică între subiecte de drept privat (TNC, state). ***Pacta sunt servanda* din cadrul DIP este strâns legat de principiul suveranității statelor, deci se referă la relații interstatale**, căci doar statele au caracter suveran, nu și alți actori (cu atât mai puțin actori nonstatali, precum TNC-urile). Deci când TNC-urile, ca investitori străini, invocă, împotriva principiului suveranității statelor (în special, împotriva suveranității permanente a statului asupra resurselor naturale și a bogățiilor lui, cu aplicația în domeniul energiei), principiul *pacta sunt servanda*, ele nu se pot referi la principiul din DCI (căci statul nu intră în relații contractuale de drept privat, cu TNC-urile privind bunuri din domeniul său public proprietate exclusivă, cum sunt considerate a fi, potrivit Constituției României, de exemplu, bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental). Fiind vorba de bunuri din domeniul public, ele sunt reglementate de dreptul administrativ, ca ramură

de drept public și nu cad în sfera dreptului privat (în principal). În ceea ce privește DIE, acesta are în vedere **acorduri între state privind bunuri situate în afara jurisdicției internaționale a statelor, dar și *res communes*, cu respectarea de către state a principiilor DIP (*ius cogens*) în relațiile internaționale referitoare la domeniul energiei**). În cadrul DIE se va aplica principiul *pacta sunt servanda*, așa cum este el înțeles în DIP, adică în relațiile dintre state ca entități suverane. TNC-urile nu pot invoca acest principiu în fața unui stat, deoarece nu au calitatea de subiecte de drept internațional (din punctul de vedere al DIP și, în consecință, și al DIE). TNC-urile pot invoca *pacta sunt servanda* din DCI, în fața unui stat care acționează pe terenul DCI *de iure gestionis*.

TNC-ul nu poate invoca *pacta sunt servanda* din DCI, considerăm noi, dacă este vorba de un bun cu o natură specială: dacă acesta este un bun proprietate publică, exclusivă a statului (bunuri menționate exemplificativ de art. 135, alin. 3 din Constituția României, de exemplu), închiriat sau concesionat unui TNC. Acesta este automat supus regimului de drept administrativ care reglementează domeniul public al statului și care este prin excelență un regim de constrângere, de drept public, unde statul acționează ca urmare a suveranității sale, și nu ca o persoană juridică de drept privat.

În fine, pentru a soluționa și chestiunea existenței unei ierarhii între principiile de DIP și principiile de DCI în cadrul noii ramuri a DIE, ne pronunțăm categoric **împotriva aplicării principiilor DCI în cadrul DIE**, din toate considerentele juridice expuse mai sus. **Principiile DIP sunt principii de drept public, care se aplică automat și prioritar în noua ramură a DIE**. Ele constituie pentru DIE *ius cogens*, altfel întregul DIE ar fi lovit de nulitate absolută, întrucât s-ar situa împotriva fundamentului juridic al DIP, din care DIE derivă. În schimb, principiile DCI sunt aplicabile unor raporturi de drept privat cu elemente de extraneitate, unde statul acționează *de iure gestionis*, și nu ca entitate suverană.

Nu se poate stabili o ierarhie între aceste două seturi de principii de drept, întrucât DIE este conceput în întregime ca o ramură de drept public, și nu ca o ramură hibridă de drept (deși, în viitor, nu este exclus să își dezvolte o serie de ramuri internaționale hibride, în funcție de interesele statelor legate de domeniul energiei).

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1 Tratatul Cartei Energiei a intrat în vigoare în aprilie 1998, furnizând reguli juridice obligatorii pentru **comerțul, tranzitul și investițiile în sectorul energiei, inclusiv prevederi referitoare la soluționarea disputelor**. Pentru statele UE, acesta este un document și un proces care furnizează un instrument util pentru **comerțul cu energie și relațiile de investiții cu statele terțe**, precum și un forum de discuții asupra politicilor și practicilor energetice.

2 www.encharter.org/index.php

3 Deși, în partea I („Definiții și scop”), art. 1 din tratat, observăm că „partea contractantă” cuprinde, în sensul tratatului, nu doar un stat, ci și o **organizație regională de integrare economică**, ce a consimțit să fie legată juridic prin acest tratat și pentru care tratatul este în vigoare. Interesant, pentru doctrina suveranistă care se opune concepției suveranității limitate, considerând că suveranitatea statelor nu poate fi afectată prin cedări de atribute suverane, este faptul că art. 1 din tratat definește organizația economică regională de integrare ca „o organizație constituită de state care i-au transferat competențe acesteia asupra anumitor materii dintre care

și unele reglementate de acest tratat, inclusiv autoritatea de a adopta decizii obligatorii asupra lor referitoare la aceste materii”. Aceasta reprezintă o **inovație în ceea ce privește DIP** contemporan, deoarece **recunoaște existența organizațiilor de integrare**, adică a acelor entități bazate pe transferul de atribuții suverane ale statului (**o implicată consacrare a teoriei suveranității limitate, respinsă de majoritatea doctrinei de DIP**).

4 Gheorghe MOCA, **Suveranitatea de stat și dreptul internațional contemporan**, Ed. Științifică, București, 1970, p. 106.

5 A se vedea conținutul juridic al acestui principiu DIP, așa cum a fost stabilit în dreptul internațional contemporan, în Gh. MOCA, **op. cit.**, p. 116.

6 **Rapport du Comité Spécial des principes du droit international touchant les relations amicales et la cooperation entre les Etats**, Doc. ONU A/6230/1966.

7 Acest principiu este stipulat în mod expres în Convenția cu privire la dreptul tratatelor, conform căreia „orice tratat în vigoare obligă părțile și trebuie să fie îndeplinit cu bună credință”.

8 Gh. MOCA, **op. cit.**, p. 124.

9 Dumitru MAZILU, **Dreptul comerțului internațional. Partea generală**, Ed. Lumina Lex, București, 2007, p. 82.

Mădălina Virginia ANTONESCU (madalina.antonescu@idr.ro) a absolvit Facultatea de Drept, Universitatea București și Colegiul Juridic Franco-Român de Studii Europene. De asemenea, a absolvit masteratul în Relații internaționale și integrare europeană din cadrul Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative, București. În prezent este doctorand în drept european în cadrul Facultății de Drept, Universitatea București și cercetător științific în cadrul Institutului Diplomatic Român. Este autoare a patru cărți: Regimul juridic al străinului, persoană fizică, în România, Doctrina neo-machiavelistă în contextul provocărilor globaliste, Uniunea Europeană - un imperiu modern? Studiu comparativ asupra vechilor și noilor tipuri de imperii, Uniunea Europeană - un imperiu al secolului XXI. Spre o civilizație unional europeană?

SINTEZA UNEI TRANSFORMĂRI

Ideea de a pune pe hârtie o poveste dedicată parașutismului militar românesc a izvorât din dorința de zbor, de înalt, dintr-un sentiment de apartenență și de dragoste profundă (și mărturisită) față de această armă.

Autorul – **colonelul dr. Mircea Tănase**, redactorul-șef al revistei *Gândirea Militară Românească*, parașutist militar din anul 1983, în urma unui studiu minuțios, diversificat și elevat, a dat viață lucrării **Parașutismul militar în România – tradiție și actualitate (1941-2008)**, *“remarcabilă sinteză și analiză a operațiilor și luptelor unităților și marilor unități de parașutiști în anii celui de-al Doilea Război Mondial, în perioada războiului rece și post-război rece”* (prof. univ. dr. Ion Giurcă).

Lucrarea abordează, succint, apariția și evoluția parașutismului militar pe plan mondial, acțiunile aeropurtate ale trupelor germane, italiene, japoneze în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, operațiile aeropurtate ale aliaților în Europa și în nordul Africii, misiunile speciale ale trupelor sovietice de parașutiști, situația militară din zona Bucureștiului la 23 august 1944, operațiile aeropurtate în timpul Războiului Rece și în perioada

de după Războiul Rece, autorul axându-se pe descrierea numeroaselor transformări structurale cărora trupele noastre de parașutiști au fost nevoite să le facă față: *„Trecerea de la batalion la regiment, urmată de reducerea efectivelor la nivel de batalion, pentru ca din nou să fie adoptat statul de organizare al unui regiment, transformarea din regiment de parașutiști în regiment aerodesant și invers, subordonarea și resubordonarea unității la diferite comandamente de armă, armată sau regiuni militare, au fost numai câteva dintre soluțiile prin care s-a căutat și, credem, s-a reușit menținerea acestei unități în plutonul fruntaș al structurilor de elită ale Armatei Române”*.

Ultima parte a lucrării este dedicată perioadei 1990-2008, autorul relevând etapele cele mai importante din istoria trupelor de parașutiști: restructurarea conceptuală și acțională a acestora în procesul de reformă a Armatei României, locul și rolul trupelor de parașutiști în cadrul sistemului de securitate și apărare colectivă, precum și principalele condiții și responsabilități în vederea alinierii Armatei României, implicit a trupelor de parașutiști, la standardele structurilor similare din armatele statelor membre ale NATO.

Nu în ultimul rând, lucrarea este susținută de cele 58 de anexe, care redau cele mai semnificative aplicații desfășurate de unitățile de parașutiști de-a lungul vremii, principalele intervenții aeropurtate după cel de-al Doilea Război Mondial sau acțiunea Batalionului de Parașutiști în dispozitivul de luptă al forțelor române pentru lichidarea grupării inamice în nordul Bucureștiului în perioada 23-28 august 1944.

După cum afirmă profesorul Ion Giurcă, semnatarul *Cuvântului înainte*, lucrarea este, până acum, cea mai documentată și detaliată *“istorie a parașutismului realizată de un autor din România, care, cu siguranță, este deschizătorul unei direcții de cercetare în istoriografia din țara noastră”*.

Cartea, editată la *Centrul Tehnic-Editorial al Armatei*, poartă următoarea dedicație: *“Tuturor camarazilor mei parașutiști de pretutindeni”*.

ACTIVITĂȚI ALE CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

IANUARIE-MARTIE 2009

În această perioadă, cercetători de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I” au participat la diverse activități științifice naționale și internaționale. Una din cele mai importante reuniuni internaționale este masa rotundă cu tema: „Perspectivele de securitate în Nordul Îndepărtat: răcirea sau încălzirea mediului geostrategic?”, organizată la Reykjavik, Islanda, în perioada 28 – 31.01.2009.

În data de 2 martie 2009, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate a obținut certificatul CERTIND, prin care se confirmă că CSSAS are documentat, implementat și menține un SISTEM DE MANAGEMENT AL CALITĂȚII, în conformitate cu cerințele standardului SR EN ISO 9001:2008, în domeniul „Cercetare științifică, consultanță și expertiză în domeniul securității și apărării, inclusiv în domeniul programelor de modernizare a armamentului și tehnicii de luptă. Diseminarea rezultatelor cercetării științifice proprii și furnizarea de propuneri și soluții pentru factorii de decizie politico-militară. Inițierea și dezvoltarea unor rețele de formare și perfecționare a pregătirii personalului de cercetare în domeniul securității și apărării”. Obținerea acestui document oferă credibilitate instituției și mărește șansele Centrului în competițiile științifice, atât pe plan național, cât și internațional.

În perioada 11 – 13.03.2009, trei cercetători de la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate au participat la un Atelier de lucru, în Oslo, Norvegia, organizat de Institutului Norvegian pentru Afaceri Internaționale. Atelierul de lucru, consacrat prezentării unor fenomene specifice mediului de securitate la Marea Neagră și Marea Barents, a scos în evidență multe similitudini între cele două zone aflate geografic la mare distanță una de cealaltă. S-a convenit elaborarea unui studiu comun de securitate la Marea Barents și Marea Neagră de către cercetătorii de la NUPI și CSSAS/UNAp „Carol I”.

Trimestrul viitor este unul bogat în activități importante pentru cercetătorii Centrului. Sesiunea de comunicări științifice STRATEGII XXI a Universității Naționale de Apărare „Carol I” (9 – 10 aprilie) va avea ca temă „Stabilitate și securitate regională” și este organizată pe 14 secțiuni. La activitate vor fi prezente personalități din conducerea Ministerului Apărării Naționale, Ministerului Educației, Cercetării și Inovării, Ministerului Administrației și Internelor, rectori de la instituțiile de învățământ superior, militare și civile, precum și alte personalități ale comunității științifice românești și din alte state. CSSAS se va ocupa de organizarea și desfășurarea secțiunii „Securitate și apărare”.

AGENDA CSSAS

O activitate importantă este Seminarul internațional „Strategii pentru cooperare în zona Mării Negre”, organizat de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, la 27 mai 2009. La această activitate sunt invitate să conferențeze personalități cu preocupări în domeniu din țară și străinătate.

Cea mai importantă activitate științifică a Centrului din acest an este Sesiunea internațională anuală de comunicări științifice, ce va fi organizată în perioada 19 - 20 noiembrie și va avea ca temă „Perspective ale securității și apărării în Europa». Informații despre condițiile de participare la această sesiune se vor găsi din timp pe site-ul <http://cssas.unap.ro>.

Irina CUCU

ÎN ATENȚIA AUTORILOR

La selecția articolelor se au în vedere: circumscrierea în aria tematică a revistei, actualitatea subiectului, noutatea și originalitatea, conținutul științific al materialului, ca și adecvarea la normele editoriale adoptate de revistă. Articolul nu trebuie să conțină conotații politice de partid.

Evaluarea științifică a textelor se va face de către doi referenți științifici cu grad profesional de profesor universitar sau cercetător științific gradul I. Conținutul textului trimis spre publicare nu trebuie să fi apărut anterior în alte reviste, în format tipărit sau online.

Articolul, elaborat în limba română și o limbă de circulație internațională (engleză, franceză), poate conține maximum 10-12 pagini (6.000 – 7.000 cuvinte) și trebuie să fie redactat în format electronic și pe hârtie A4, cu font Times New Roman, corp 12, cu spațierea la un rând, iar tabelele și schemele transpuse pe pagini separate.

Textul trebuie să fie precedat de un rezumat de maximum 250 cuvinte în limbile română și engleză și cel mult 10 cuvinte-cheie. Materialele să fie semnate cu gradul științific, numele și prenumele autorului, instituția de care aparține și să se încheie cu un curriculum vitae care să includă următoarele elemente: o scurtă biografie, listă de lucrări personale, anul și locul nașterii, adresă, oraș, cod poștal, țară, numere de telefon și fax, adresă de e-mail și o fotografie în format jpeg.

Trimiterile bibliografice se fac la sfârșitul materialului și trebuie să respecte regulile internaționale. Autorii pot publica doar un articol pe număr.

Textul trebuie să prezinte o structură ușor identificabilă, cu titluri (eventual subtitluri) reflectând această structură. Abrevierile vor fi indicate în text la prima apariție. În continuare, denumirea întreagă nu va mai fi repetată. Este de dorit ca articolele să se încheie cu câteva concluzii mai importante, privind avansul realizat în cunoaștere prin cercetarea respectivă.

Articolele nu vor conține informații clasificate.

Revista neavând scop lucrativ, articolele nu vor fi remunerate.

Adresa noastră este: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate (revista „Impact Strategic”), București, Șoseaua Panduri nr. 68-72, Sectorul 5, Telefon: (021)319.56.49; Fax: (021)319.55.93, E-mail: cssas@unap.ro; Adresă web: <http://cssas.unap.ro>; <http://impactstrategic.unap.ro>.

La opt ani de la apariție, revista IMPACT STRATEGIC a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, din cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, se prezintă ca o publicație științifică trimestrială, recunoscută pe plan național și cunoscută pe plan internațional pentru aria tematică complexă abordată – actualitate politico-militară, strategii de securitate, strategie militară, politici, strategii și acțiuni NATO și UE, societate informațională, problematica păcii și a războiului viitorului. Cititorii găsesc în paginile ei analize, sinteze și evaluări de nivel strategic, puncte de vedere, precum și o rubrică specială, intitulată „Eveniment strategic”, în care se studiază impactul strategic al dinamicii acțiunilor pe plan național, regional și global.

IMPACT STRATEGIC numără între colaboratorii săi personalități de marcă din domeniul cercetării științifice și învățământului superior militar și civil, național și internațional, din structurile Ministerului român al Apărării Naționale, Statul Major General, statele majore ale categoriilor de forțe ale armatei, Ministerul Administrației și Internelor, Ministerul Afacerilor Externe, unități militare și alte instituții ale statului, organizații neguvernamentale, firme etc.

Recunoașterea internațională a calității revistei este confirmată de difuzarea ei pe site-urile unor prestigioase instituții de peste hotare (Rețeaua de relații internaționale și securitate a Institutului Federal Elvețian pentru Tehnologie din Zürich; Defence Guide, în colaborare cu Institutul Elen de Studii Strategice; Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul din Republica Moldova - Biblioteca virtuală „Politics – security” etc.). De asemenea, revista este inclusă în baze de date internaționale: CEEOL - Central and Eastern European Online Library, Germania, IndexCopernicus International, Polonia.

Publicația este apreciată, pentru standardul de calitate, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior din România, prin clasificarea la categoria B+, ca revistă ce deține potențialul necesar obținerii recunoașterii internaționale.

Oglindă fidelă a gândirii militare românești și străine actuale, IMPACT STRATEGIC este un forum reprezentativ de reflecție și dezbateră aprofundată a problematicii strategiei și securității în comunitatea științifică și academică națională și internațională.

În prezent, IMPACT STRATEGIC se tipărește concomitent în două ediții: una în limba română și alta în limba engleză, și se difuzează în mediul științific și academic din țară și străinătate, ca și în principalele instituții din sfera securității și apărării.

Responsabil de număr: Vasile POPA
Tehnoredactare computerizată: George RĂDUICĂ
Corectură: Corina VLADU
Tipografia Universității Naționale de Apărare "Carol I"
